

Menntamálanefndarálit I-III (1921)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (geymsla 2).

Skrifað inn á bls. 24, 55, 62-63 í Menntamálanefndaráliti I.

Skrifað inn á bls. 33 í Menntamálanefndaráliti III.

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

344.070 949/
'hl

MENTAMÁLANEFNDARÁLIT I.

MENTASKÓLINN

REYKJAVÍK — PRENTSMÍÐJAN GUTENBERG — 1921.

MED bræfi hins háa Stjórnarráðs 12. mars þ. á. var okkur undirrituðum meðal annars falið:

»Að rannsaka hvort eigi muni heppilegast, að kenslugreinir í 3 neðstu bekkjum Mentaskólans verði hinar sömu sem þær voru áður en núverandi skipulag komst á skóla þennan, svo og hvort eigi skuli setja sömu inntökuskilyrði í hann og sömu einkunnir í honum, sem voru áður en sú skipun var á ger, sem nú er«.

»Að gera þær breytingar á reglugerð skólans, sem nauðsynlegar verða samkvæmt niðurstöðu rannsóknarinnar«.

Enn fremur var þess óskað, að við hefðum tillögur um væntanlegar breytingar á hinum almenna mentaskóla svo snemma tilbúnar í lagaformi, að leggja mætti þær fyrir næsta þing.

Samkvæmt þessu höfum við reynt að hraða undirbúningi þessa máls eftir föngum og leyfum okkur hjer með að leggja fram árangurinn af starfi okkar, sem reynst hefir all-erfitt og seinunnið.

Um tilhögun starfsins skal þetta tekið fram:

Til þess að komast að niðurstöðu um það, á hvaða grundvelli Mentaskólinn skyldi standa framvegis, þótti okkur nauðsyn að fá sem ljósast yfirlit um það, hvernig árangurinn af starfi hans hefði verið síðan breytingin var á honum ger með reglugerðinni 9. sept. 1904 og síðar. Einu opinberu skjölin um það efni eru prófskýrslur skólans og skýrslur um frammistöðu stúdenta hans við embættispróf Háskólans. Fyrsta verk okkar var því, sameiginlega á fundum og hver í sínu lagi, að rannsaka þessar skýrslur og draga af þeim þær ályktanir, er þær virtust gefa tilefni til. Enn fremur sendum við kennurum allra deilda Háskólans fyrirspurnir þær, er gerð er grein fyrir á öðrum stað. Jafnframt kyntum við okkur eftir föngum fyrirkomulag annara samskonar skóla í öðrum löndum, sjerstaklega á Nordurlöndum, og umræður þær, sem um þá hafa orðið á síðustu árum. Höfum við auðvitað haft þann fróðleik til hliðsjónar við tillögur okkar, þó við hirðum ekki að vitna til hans nema örsjaldan. Virðist okkur mest um vert að sníða þennan eina lærða skóla vörn eftir þörfum og staðháttum þjóðar vorrar og teljum frjálst að haga fyrirkomulagi hans eftir því, sem skynsamlegast virðist, hvort sem fordæmi finnast til í öllum greinum hjá öðrum þjóðum eða ekki. Niðurstöður okkar um árangurinn af starfi Mentaskólans á undanförnum árum höfum við skýrt í áliti því, er hjer með fylgir. Samkvæmt því hefir okkur komið saman um að leggja það til, að skifling skólans í gagn-fræðadeild og lærdómsdeild falli niður og að skólinn verði gerður að óskiftum 6 ára skóla

Pegar rannsókn okkar var svo langt komið, kölluðum við kennara Mentaskólans og fræðslumálastjóra á fund, fimtudaginn 27. maí p. á. Komu þar allir fastir kennarar skólans og dr. Ólafur Danielsson, sem kent hefir síðastliðinn vetur stærðfræði í hinni nýju stærðfræðideild. Á fundi þessum lögðum við fram áðurgreinda rannsókn okkar og tillögu, og var hvorttveggja rætt. Næsta dag var aftur fundur með hinum sömu, og var þar samþykkt svo hljóðandi tillaga:

»Fundur kennara Mentaskólans mælir með því, að hinum almenna mentaskóla verði breytt þannig, að skiftingin í gagnfræðadeild og lærdómsdeild falli niður, en skólinn sje einn samfeldur 6 ára skóli með því aðalmarkmiði, að veita nemendum sínum traustan undirbúning undir háskólanáma. (Samp. með 8 : 2 atkv.).

»Jafnframt skorar fundurinn að nefndina að leggja það til, að stofnaður verði í Reykjavík sjálfstæður gagnfræðaskóli. (Samp. með 7 : 1 atkv.).

Pá voru kosnir til samvinnu við okkur af skólans hálfu þeir rektor G. T. Zoëga sem sjálfkjörinn og kennararnir Jón Ófeigsson og dr. Ólafur Danielsson.

Þessir tveir fulltrúar kennaranna störfuðu með okkur á nálega daglegum fundum frá 1. júní til 6. júlí p. á. og rektor G. T. Zoëga svo oft sem hann fjekk því við komið. Sömdum við þá uppkast að stundatöflu og nokkrum aðalgreinum reglugerðar fyrir skólann. Þessar tillögur voru lagðar fram, ræddar og greidd atkvæði um þær á fundum með kennurum Mentaskólans og fræðslumálastjóra 30. júní, 1., 3. og 5. júlí. Eftir 6. júlí varð hlje á fundum, sökum þess, að margir kennarar fóru þá úr bænum. 31. ágúst til 21. september voru aftur nær daglega fundir haldnir með rektor og hinum tveim kjörnu fulltrúum kennaranna, en á fundum með kennurum Mentaskólans 11. og 14. október p. á. voru tillögur nefndarinnar um þau atriði í frumvarpi til reglugerðar fyrir hinn lærða skóla í Reykjavík, sem ekki hafði verið gengið frá áður, lagðar fram og teknar til meðferðar.

Reglugerðarfrumvarp þetta er því fram komið fyrst og fremst við samvinnu við rektor skólans og hina tvo kjörnu fulltrúa kennaranna, sem eiga mikinn og góðan þátt í frumvarpinu og eru okkur hinum nefndarmönnum samþykkir. En þar næst hafa flestir hinir kennararnir fúslega látið í tje aðstoð sína um þau atriði, er snerta þeirra kenslureinar, og lagt sinn skerf til meðferðar málsins á hinum sameiginlegu fundum. Herra Þorkell Þorkelsson, forstöðumaður löggildingarstofunnar, hefir og góðfúslega verið með í ráðum um kensluna í eðlisfræði og efnafræði o. fl. Og þó að, eins og vænta má, skoðanir sjeu skiftar um ýms einstök atriði reglugerðarinnar, þá mun mega telja meirihluta kennaranna samþykkja öllum aðalatriðum hennar, að undanskildum þeim, sem gerð er grein fyrir í athugasemdum við hana.

Um athugasemdir þær, er reglugerðarfrumvarpinu fylgja, viljum við taka það fram, að við höfum að eins minst á þau atriðin, er við hjeldum að mundu þurfa skýringar við, og eiga þessar athugasemdir jafnframt við frumvarp það til laga, er hjer með fylgir.

Um gagnfræðaskóla munum við síðar gera tillögur í öðru sambandi.

Með þessum formála leyfum við okkur að leggja fram:

1. Álit um hinn almenna mentaskóla í Reykjavík.
2. Frv. til laga um hinn lærða skóla í Reykjavík.
3. Frv. að reglugerð fyrir hinn lærða skóla í Reykjavík.
4. Athugasemdir við frv. til laga og reglugerðar fyrir hinn lærða skóla í Reykjavík.

Enn fremur:

Fylgiskjal I: Svör háskólakennaranna við spurningum Mentamálanefndar.

Fylgiskjal II: Ýmsar skýrslur og linurit:

Skýrsla I: Um embættispróf við Háskóla Íslands árin 1912—1920.

Skýrsla II: Um gagnfræðapróf árin 1910—1919 (A—D).

Skýrsla III: Um stúdentspróf árin 1910—1919 (A—D).

Skýrsla IV: Um aldur stúdenta árin 1910—1919.

Linurit er fylgja skýrslum I—III.

Reykjavík 20. október 1920.

Guðm. Finnbogason.

S. P. Sívertsen.

Til Stjórnarráðs Íslands.

Álit

um hinn almenna mentaskóla í Reykjavík.

Tveir vegir virðast til þess að meta skóla: Sá annar, að athuga þann dóm er nemendur fá fyrir frammistöðu sína í skólanum eða við burtfararpróf, hinn sá, að líta á hvernig nemendur reynast er þeir koma frá skólanum í aðra skóla eða út í starfslífið.

Um Mentaskólann höfum við annars vegar athugað einkunnir þær, er nemendur þar hafa fengið við gagnfræðapróf og stúdentspróf árin 1910—'19, hins vegar einkunnir þeirra við embættispróf í Háskólanum árin 1912—'20. Embættisprófið sýnir nú að visu hvernig stúdentar reynast í lok háskólavistar sinnar, en ekki hvernig þeir eru þegar þeir koma til Háskólans og byrja þar nám. Um það atriðið má hins vegar gera ráð fyrir að kennarar Háskólans hafi mesta reynslu, og þar sem Mentaskólinn í reyndinni er aðallega undirbúningsskóli undir háskólanám, þá virtist okkur nauðsynlegt að leita álits Háskólans um það, í hverju undirbúningi stúdenta kynni að reynast ábótavant, frá sjónarmiði háskólanámsins. Við sendum þess vegna ¹²/₁₀ p. á háskólaráðinu eftirfarandi spurningar með tilmælum um að leggja þær fyrir kennara allra háskóladeildanna.

1. Hvernig hefir yður reynst andlegur proski stúdenta, er þeir koma frá

Mentaskólanum og byrja nám sitt við Háskólann?

2. Í hvaða námsgreinum Mentaskólans finst yður þeim helst ábótavant frá sjónarmiði háskólanámsins?
3. Hverjar breytingar á undirbúningi þeirra undir háskólanámið teljið þjer æskilegar eða nauðsynlegar?

Með brjefum guðfræðisdeildar ³/₄, heim-spekisdeildar ¹³/₄, lagadeildar ²⁴/₄, og lækna-deildar ²⁷/₄, höfum við fengið svör háskóla-kennaranna við öllum þessum spurningum, að svo miklu leyti sem þeir þóttust geta svarað þeim.

Svörin við 1. spurningunni benda mjög í eina átt, svo langt sem þau ná. Guðfræðisdeildin kveður vægast að orði: »En varla hyggjum vjer hann (andlegan proska stúdenta) meiri nú en áður var, er gömlu málín voru meginþáttur keuslunnar«. — Bjarni frá Vogu segir um sína lærisveina við Háskólann: »Þó hefir mjer virst, sem námsproskinn væri minnur runninn þeim í merg og bein en áður var jafningjum þeirra að gáfum og kostgæfni«. — Dr. Alexander Jóhannesson segir: »Jeg er þeirrar skoðunar, að andlegur proski stúdenta þeirra, er lokið hafa burtfararprófi frá Mentaskólanum á síðustu árum, sje í lakara lagi, og byggi jeg skoðun þessa aðallega á reynslu

þeirri, er jeg hefi fengið við að vera próf-dómari við burtfararpróf Mentaskólans síðastliðin 3 ár. — Lagadeildin segir: »Andlegur proski stúdenta er þeir koma frá Mentaskólanum og byrja nám sitt við Háskólann hefir deildinni yfirleitt reynst minni en æskilegt væri og jafnvel viðunanlegt er«. — Prófessor Guðm. Magnússon segir: »Jeg lít svo á, að það eigi að vera aðalverkefni Mentaskólans að glæða skilning nemenda, svo að þeir geti fylgst með flóknum efnum og greitt þau sundur, kenna þeim að skilja rökkrjetta hugsun, að bera virðingu fyrir henni, að finna sig bundna af rökkrjetum ályktunum og, ef unt er, að hugsa rökkrjett. En einmitt á þessum tegundum andlegs proska finst mjer oft kenna tilfinnanlegs skorts hjá stúdენტunum, nema auðvitað hjá einstaka yfirburðamönnum«. Hann svarar því 1. spurningunni á þessa leið: »Mjer hefir reynst andlegur proski meginþorra stúdenta, er þeir byrja nám sitt við Háskólann, af helst til skornum skamti og virðist þessa gæta meira síðari árin. Jeg vil samt ekki fullyrða, að hið síðasta kunni ekki að stafa af því, að mig rekur eðlilega betur minni til síðustu ára«.

Prófessor Guðm. Hannesson segir: »Andlegur proski í þá átt, að nema það af bókum og kennurum sem fyrir er sett, virðist mjer svo góður sem vænta má, þó ærið sjeu mennirnir misjafnir«. — »Hins vegar fæ jeg ekki betur sjeð en að andlegi proskin sje miður góður, ef farið er út fyrir venjulegar námsgreindir. Jeg hygg að stúdentar hafi lesið mun minna aukreitis á skólaárunum en fyr gerðist, að þeir hafi því mun þrengri sjóndeildarhring og lakari almenna mentun«.

Niðurstaða háskóla-kennaranna, er skýrast kemur fram í orðum tveggja hinna síðastnefndu, verður þá í stuttu máli sú, að stúdentar, er þeir koma frá Mentaskólanum, hafi ekki fengið þann proska í að hugsa

sjálfstætt og rökvislega, er æskilegur er til háskólanáms.

Sum svörin við 2. spurningunni benda að nokkru leyti í sömu átt. Er þar sjerstaklega athugavert það sem sagt er um kunnáttuna í *islensku*. Guðfræðisdeildin segir: »Sjerstaklega finst oss, að stúðენტunum sje ábótavant í þekkingu á *islenskri tungu*. Við allar skriflegar æfingar kemur það í ljós, að ýmsa þeirra skortir mjög þekking í *islenskri rjettritun* og hafa litla hugmynd um notkun aðgreiningarmerkja. Rjettritunarvillur lýta stórlega ritgerðir sumra við prófið, og margir hafa lært svo illa að skrifa, að þraut er að komast fram úr ritgerðunum. Öll framsetningin og vöntun kommusetningar bera þess stundum vott, að þeir hugsa ekki eins skýrt og ætlast mætti til eftir sex ára nám í Mentaskólanum«.

Lagadeildin segir: »Skal þess þá fyrst og fremst getið, að deildinni hefir reynst þekking stúðenta í *islenskri tungu* ærið ábótavant, bæði um vöndun máls, setningaskipun og jafnvel rjettritun«.

Prófessor Guðm. Hannesson svarar spurningunni um það, í hvaða námsgreinum Mentaskólans stúðენტum sje helst ábótavant, svo: »Langaugljósast í *islensku*. Ef dæma má eftir prófritgerðum stúðenta, þá geta fáir ritað *islensku* stórlýtalaust«.

Og prófessor Sigurður Nordal segir: »En af almennum kynnum af stúðენტum, m. a. af því að hafa hlýtt á alt *islenskuburtfararprófið* 1915 og lesið stilana, get eg fullyrt, að kunnáttu stúðenta í móðurmálinu er stórara ábóta vant, og miklu meira en hægt er að ráða af prófseinkunnum þeirra, sem virðast mjög af handahófi«.

Slíkir gallar á meðferð móðurmálsins benda, eins og guðfræðisdeildin gefur í skyn, eflaust ekki að eins á vankunnáttu, heldur og skort á skýrri hugsun. Hugsun og mál er svo nátvinnað, að sá sem vanur er að vega hugsanir sínar og ályktanir á

viðkvæma vog, mun sjaldan láta sjer sæma hirðulauslega meðferð málsins.

Tvö önnur atriði gætu ef til vill komið til greina, þegar á að meta sjálfstæði hugsunarinnar hjá stúdentum. Annað er það, í hvaða greinum meðaleinkunnir eru hæstar og lægstar. Hæstar einkunnir í þeim greinum, sem aðallega eru minnisverk, en lægstar í þeim, sem reyna mest á sjálfstæði hugsunarinnar, mundu benda í sömu átt og dómar háskólakennaranna, þó að margt geti ruglað reikninginn, þegar um einkunnir er að ræða. Og þótt erfitt kunni að vera, að raða námsgreinum eftir því hvort mest reynir á minni eða sjálfstæða hugsun o. s. frv., þá mundu þó flestir verða sammála um endapunkta raðarinnar. Geta þeir er vilja ihugað töflu þá er hér fylgir, um meðaltölur einkunna við embættispróf, frá þessu sjónarmiði.

Meðaltölur einkunna við embættispróf
Háskóla Íslands 1912—1920.

Guðfræði:

Gamlatestam.fræði . . .	skrifl.	10,69
Kirkjusaga . . .	skrifl.	10,31
Gamlatestam.fræði . . .	munnl.	10,30
Kirkjusaga . . .	munnl.	10,03
Nýjatestam.fræði . . .	munnl.	9,72
Barnaspurningar . . .		9,47
Nýjatestam.fræði . . .	munnl.	9,30
Prjedikun . . .		9,26
Samstæðileg guðfræði . .	skrifl.	8,88
— . . .	munnl.	8,25

Lögfræði:

Stjórnlagafraði . . .	munnl.	10,89
Rjettarfar . . .	munnl.	10,59
Rjettarsaga . . .		10,54
Stjórnlagafraði . . .	skrifl.	10,44
Refsirjettur . . .	munnl.	10,33
1. borgararjettur . . .	munnl.	9,95
2. borgararjettur . . .	munnl.	9,46
Refsirjettur . . .	skrifl.	9,46
1. borgararjettur . . .	skrifl.	9,02

Rjettarfar . . .	skrifl.	8,62
2. borgararjettur . . .	skrifl.	7,33

Læknisfræði:

Efnafræði . . .		11,89
Lífærafræði . . .		11,69
Lífæðlisfræði . . .		11,41
Heilbrigðisfræði . . .		11,17
Rjettarlæknisfræði . . .	skrifl.	10,48
Lyflæknisfræði . . .	munnl.	10,04
Yfirsetufræði . . .		9,49
Almenn sjúkdómafræði . .		9,44
Lyflæknisfræði . . .	skrifl.	9,41
Lyflæknisvitjun . . .		9,37
Handlæknisfræði . . .	munnl.	8,81
Handlæknisaðgerð . . .		8,77
Handlæknisfræði . . .	skrifl.	8,76
Lyfjafræði . . .		8,41
Handlæknisvitjun . . .		8,05

Hitt atriðið er það, hvort einkunnir eru hærri eða lægri fyrir skriflegar úrlausnir en fyrir munnlega frammistöðu í sömu grein. Eins og síðar skal vikið að, þá mun yfirleitt mega gera ráð fyrir, að það bendi á góðan hugsunarþroska, ef einkunnir eru tiltölulega hærri í skriflegum úrlausnum en við munnleg próf.

Undirbúningur stúdenta undir háskólanám er nú ekki eingöngu fölginn í eflingu skilnings og hugsunarþroska, heldur og í námi ýmsra greina, sem eru nauðsynleg skilyrði þess að geta stundað slíkt nám. Má þar til telja erlendar tungur, sem eru aðal-lykill að sumum þeim fræðum, sem kend eru í Háskólanum. Skal hér að eins tekið fram, að prófessor Guðm. Magnússyni virðist þekking stúdenta í nýju málunum nægileg, og að hinir kennararnir gera engar athugasemdir um hana, nema hvað laga-deildin lætur þess getið, að stúdentar hafi iðulega kvartað um, að sjer reyndist örðugt málsins vegna að lesa danskar lögfræðibækur. En þeir örðugleikar munu stafa aðallega af fræðiorðum, sem sjerstakleg eru fyrir lögfræðina og varla virðist heimtandi, að

hver stúdent skilji til fulls, er hann byrjar lögfræðinám. Kunnáttu slíkra orða verður fremur að telja til embættisnáms en almennrar mentunar. — Um hinar aðrar námsgreinar skal síðar rætt í sambandi við Mentaskólann.

Eitt er nú hvernig stúdentar eru að sjer er þeir koma til Háskólans, annað hvernig þeir reynast þar við kandidatspróf. Það fer auðvitað ekki eingöngu eftir undirbúningnum, heldur miklu fremur eftir kenslunni við Háskólann og hvernig námið er stundað þar.

Línurit sýnir embættispróf 70 stúdenta, er lokið hafa námi við Háskóla Íslands árin 1912—'20. Voru 29 úr guðfræðiseild, 16 úr lagadeild og 25 úr læknadeild. Skal þess getið til skýringar, að samkvæmt reglugerð Háskólans útheimtist til aðaleinkunnar eftirfarandi stigafjöldi:

1. Til ágætiseinkunnar	14 $\frac{1}{2}$	} Margfald- aður með tölu sjer- einkunna.
2. — fyrstu einkunnar	10 $\frac{1}{2}$	
3. — annarar betri eink.	6 $\frac{1}{2}$	
4. — annarar lakari eink.	5	

Þar sem námsgreinar eru mismargar í háskóladeildunum, þá þurfti fyrst að gera einkunnir kandidatanna allra sambærilegar, og hefir það verið gert með því að deila í stigatölu hvers eins með námsgreinafjölda í þeirri deild Háskólans, er hann var prófaður við, og fara síðan eftir þeirri meðaleinkunn í námsgrein, er þannig kom fram. Sjást af línuritinu hve margir hafa fengið að meðaleinkunn í námsgrein hverja af stigatölum þeim, er markaðar eru á grunnlinuna, 5, 6, 7 o. s. frv.

Sú dreifing einkunnanna, er línuritið sýnir, virðist benda á að frammistaðan við háskólaprófin megi teljast sæmileg og hófi nær. Þó virðist bera fullmikið á lægstu stigum 2. betri einkunnar. Er það að visu alkunn reynsla, að sá stigafjöldinn verður tiltölulega tíðastur, sem liggur á takmörkunum einkunna, fyrstu, annarar o. s. frv. eða

næst lágmarki því, er þarf til að standast próf, því að prófdómurum hættir við að hækka þá stigatöluna er liggur næst fyrir neðan takmarkið. Kemur það líka fram á línuritinu á takmörkum fyrstu einkunnar og annarar betri.

Til samanburðar fylgir línurit af dreifingu einkunna 20348 stúdenta við Cornell háskólann. Einkunnastiginn þar er frá 0 til 100. 60 er stigatalan sem þarf til að standast prófið. Punktöðu línurnar sýna hvernig dreifingin mundi hafa verið, ef hún hefði verið að líkum.

Verði nú að telja frammistöðu stúdenta allgóða við háskólaprófin, þá kemur næst til álita hvaða ljósi það bregður yfir Mentaskólann, sem búið hefir þá undir háskólanámið.

Eðlilegt virðist, að oft fylgist að góð frammistaða við stúdentspróf og háskólapróf. Sá sem að loknu námi í Mentaskólann kemur til Háskólans með nægan hugsunarþroska og kunnáttu í þeim greinum, sem telja má lykil að háskólanáminu, stendur betur að vígi en hinn, sem minni þroska og kunnáttu hefir fengið, og haldi þá báðir áfram eins og þeir hafa byrjað, ætti munurinn á þeim að verða líkur við háskólapróf og stúdentspróf. Þó getur það eigi ávallt orðið, því að við stúdentspróf kemur til greina kunnátta í ýmsu, er lítið eða ekki gætt við háskólanám vort, t. d. að rita útlend mál, og hins vegar velja menn af ýmsum ástæðum stundum ekki það háskólanámið, er þeir væru best lagaðir fyrir. Þá getur og stundum farið svo, að sá sem fremri var við stúdentspróf dragi af sjer, er til háskólans kemur, eða hinn, sem síðri var, herði sig þar. Og enn er þess að gæta, að menn eru misjafnlega bráðþroska. En því betri sem báðir skólar væru, Mentaskólinn og Háskólinn, því oftar mundi samræmi verða milli einkunnar við stúdentspróf og háskólapróf. Væru báðir

skólarnir fullkomnir, þá mundi Mentaskólinn skila hverjum stúdent til Háskólaús svo hæfum til námsins sem upplag hans og gáfur leyfðu, en Háskólinn taka þar við og vernda og efla í fylsta mæli þann þroska, sem þegar væri fenginn, og leiða hann á nýjum brautum áleiðis til fullkomunnar.

Ef vjer nú viljum finna, að hve miklu leyti frammistaðan við stúdentspróf Mentaskólans og kandidatspróf Háskólans fylgist að, þá er fyrst að raða kandidötunum eftir stigafjölda þeirra, annars vegar við kandidatspróf, hins vegar við stúdentspróf, en reikna síðan út, að hve miklu leyti þessar tvær raðir fylgjast að. Slikur reikningur kallast *fylgnireikningur* (Korrelations-reikningur). Sje fylgnin þannig vaxin, að bein samsvaran sje milli raðanna lið fyrir lið, þannig að sá sem er 1. við stúdentspróf sje líka 1. við kandidatspróf, sá sem er 2. við kandidatspróf líka 2. við stúdentspróf o. s. frv. alla röðina, þá er það kölluð *albein fylgni* og talan sem fram kemur við reikninginn, *fylgnitalan*, er þá + 1. Sje fylgninni hins vegar þannig háttað, að því hærra sem einhver er í annari röðinni, því lægra sje hann í hinn, þá er það kölluð *alöfug fylgni* og fylgnitalan er þá ÷ 1. Sje fylgnin alveg sitt á hvað, verður fylgnitalan 0. Það köllum vjer *vanfylgni*. — Fylgnitalan getur, í stuttu máli, verið 0 eða 1 eða brót þar á milli, + þegar fylgnin er bein, ÷ þegar fylgnin er öfug.

Fylgnitalan fyrir röð stúdenta við stúdentspróf Mentaskólans og kandidatspróf Háskólans hefur nú verið reiknuð, og var niðurstaðan sem taflan í næsta dalki sýnir.

Af töflunni sjest, að dálitil fylgni á sjer stað um röð við stúdentspróf og kandidatspróf hjá guðfræðingum (stúd. eftir nýju reglugerð Mentask.), og þó meiri hjá læknum (stúd. eftir gömlu reglug.), en annarstaðar ekki. Má benda á hve vel þessi reikningur kemur heim við það, er kennarar lagadeildarinnar

Embættisnám	Tala	Fylgnitala
Guðfræðingar (stúdentar eftir nýju reglug.) . . .	28	$0,29 \pm 0,13$
Læknar (nýju reglug.) . .	11	$0,23 \pm 0,20$
— (gömlu reglug.) . .	13	$0,45 \pm 0,19$
Lögfræðingar (nýju reglug.)	11	$-0,16 \pm 0,20$
— (gömlu reglug.)	5	$0,00 \pm 0,31$

segja um sína nemendur: »hefir ósjaldan sú raun orðið á, að stúdentar, sem hlotið hafa lága aðaleinkunn við stúdentspróf, hafa reynst mun betri námsmenn við laganámið í Háskólanum en aðrir, er hærri einkunnir hafa hlotið við stúdentsprófið».

Til samanburðar er fróðlegt að líta á reynslu Ameríkumanna í þessu efni, en að visu ber þess að gæta, að háskólanámið þar mun framan af vera skyldara mentaskólanámi og því við að búast, að fylgnitalan verði hærri þar.

Í »A Textbook in the Principles of Science Teaching« eftir George Ransom Twiss, New York 1919, bls. 450, segir svo: »Prófessor W. F. Dearborn fann það um 472 stúdenta frá átta mentaskólum (high schools), að 64% af þeim, sem eftir meðaleinkunn sinni í öllum námsgreinum fjögur mentaskólaárin töldust til fyrsta fjórðungs í bekkjarröðinni, voru einnig í fyrsta fjórðungi bekkjar síns fyrsta ár sitt í háskólanum í Wisconsin, og að 81% af þeim voru í fyrsta helmingi bekkjarraðarinnar þar. Af hinum, sem eftir meðaleinkunnum sínum voru í öðrum, þriðja og lægsta fjórðungi bekkjarraðarinnar í mentaskólunum, voru í tilsvarendi fjórðungi bekkjarraðarinnar í háskólanum 40%, 31% og 46%. Fylgni raðar í mentaskóla og háskóla reiknaðist Dearborn + 0,80 eftir Pearsons reglu um fylgnitölu. Með því að fylgnitalan fyrir vanfylgni er 0 og + 1 fyrir albeina fylgni, þá bendir fylgnitalan + 0,80 á, að röð nemenda í mentaskóla og háskóla

fylgist mjög að; og þar sem rannsóknir, er síðan hafa verið gerðar um nemendur í öðrum mentaskólum og háskólum, allar styðja niðurstöðu Dearborns, verður að álykta, að hver getum miklu betur sagt fyrir, hvort mentaskólanemandi sje hæfur til háskólanáms, ef hver vitum í hverjum raðarfjórðungi hann var í sínum bekk, heldur en ef hver að eins vitum meðaleinkunn hans í námsgreinunum.

Rannsókn sú, er nú hefir verið frá skýrt um frammistöðu stúdenta í Háskóla Íslands, hefir öll verið gerð í þeim tilgangi, að fá á þann veg nokkra vitneskju um Mentaskólann sem undirbúningsstofnun undir Háskólann. Niðurstaðan virðist ekki geta orðið önnur en sú, að Mentaskólinn fullnægi ekki svo sem æskilegt væri þeim kröfum, er gera verður til hans frá þessu sjónarmiði. — Næst verður þá að líta á frammistöðu nemenda í Mentaskólanum sjálfum, eins og hún birtist í einkunnum þeirra við gagnfræðapróf og burtfararpróf. En fyrst skulum hver íhuga nokkuð *muninn á skriflegum prófum og munnlegum*.

Yfirleitt verður reyndin sú, að menn fá lægri einkunn við skriflegt próf en munnlegt í sömu grein. Er það undantekningarlaust svo um lagadeild og læknadeild Háskólans, að meðaleinkunn fyrir skriflegar úrlausnir í hverri grein er lægri en fyrir munnlega frammistöðu í henni. Aftur er í guðfræðisdeild meðaleinkunn í þrem greinum hærri við skriflegt próf en munnlegt, en lægri í einni grein. Í Mentaskólanum er meðaleinkunn í öllum greinum lægri við skriflegt próf en munnlegt.

Ýmsar orsakir geta legið til þess að meðaleinkunnir verða að jafnaði lægri við skrifleg próf en munnleg. Oft mun orsökinn sú, að við skriflega prófið reyni meira á sjálfstæða hugsun og hugkvæmni. Prófaður verður þar sjálfur að leiða sjálfan sig og meta ályktanir sínar. Hann hefir þar hvorki

spurningar prófandans að styðjast við nje heldur mótmæli hans, bein eða óbein, þegar vilt er farið, og leiðir þá stundum eina villu af annari. — Þá koma og stundum önnur atriði til greina við skriflegt próf en munnlegt, t. d. stafsetning í stílum. Í útlendum málum má þar að vísu leggja framburðinn til jafns, því að hann kemur að eins fram við munnlega prófið. En í skriflegum úrlausnum gætir sjerstaklega *meðferðar* máls og efnis, orðavalsins, skipunar orða og setninga, og niðurröðunar efnisins, sem ekki eru gerðar eins strangar kröfur um við munnlegt próf, og reynir þó alt þetta á hugsunarþroska og smekkvísi prófaðs. — Verkefnið við skriflegu prófin munu og að jafnaði öllu meir heimta hagnýting þess sem lært hefir verið en beina upprifjun. Þegar t. d. er prófað í lesnum kafla útlends máls, getur vel farið svo, að ekki sje spurt um annað en það, sem komið hefir fyrir áður í sömu mynd í kenslustund, en svo mundi sjaldan um stíl. Líkt er um skriflega stærðfræði.

Samkvæmt þessu mundu skriflegar úrlausnir að öllum jafnaði betur sýna hugkvæmni og sjálfstæði í hugsun en munnleg próf, og tiltölulega lágar meðaleinkunnir við skrifleg próf benda á, að prófaðir hafi ekki fengið þann hugsunarþroska, sem búast mætti við.

Þó verður jafnframt að hafa það hugfast, að margt bendir á að lagður sje að jafnaði strangari dómur á skriflegar úrlausnir en munnlegar. Er það raunar skiljanlegt. Við munnlega prófið hafa kennarar og prófdómentur prófaðan lifandi frammi fyrir sjer. Þeir geta því oft sjeð hvort rangt svar kemur af því að honum fipast og taka þá vægara á því en þeir mundu, ef þeir hefðu það svart á hvítu. Hins vegar hvarflar athyglin oft þegar lengi er setið yfir prófi, svo að prófdómentum kann að sjást yfir eða falla úr minni sumt af því, sem athuga-

vert var, og mundu þá góðfúsir menn, eins og flestir prófdómarar eru, heldur vilja gera ráð fyrir hinu betra, er þeir geta í eyðurnar, en fáir skrifa hjá sjer röng svör. Þá er og sumum betur lagið að fara vel með litla þekkingu við munnleg próf en skrifleg.

Þegar hins vegar á að dæma um skriflegar úrlausnir, þá »stendur ritiinn stafura«. Þar er ekkert til að villa sýn. Dómarinn getur athugað og íhugað í næði, og þarf því eigi að gera ráð fyrir, að sjer hafi getað yfirsjest. Hann hefir því meiri ábyrgðartilfinningu gagnvart því, sem skrifað stendur, og það því fremur, sem hann mun lita svo á sem það sje selt á pappirinn af ráðnum hug, í næði, þar sem prófaður truflast ekki af návist kennara, prófdómara nje áheyrenda, eins og stundum getur verið við munnlegu prófin. Þá munu og flestir, þegar um stila er að ræða, og einkum í útlendum málum, hafa það hugfast, að æ getur orkað tvímælis, hvort ekki mælti gera betur, og vilja því hafa vaðið fyrir neðan sig og gripa ekki til hæstu einkunnar — geyma hana heldur til vara, ef spámaðurinn sem talar eins og sá sem vald hefir kynni að koma einhvern tíma. — Í skriflegri stærðfræði kemur þetta ekki til greina fyrir þá sök, að þar getur ekki orkað tvímælis hvort úrlausn er *rijett*, en fyrir rjettar úrlausnir í stærðfræði munu menn þykjast skyldir að gefa hæstu einkunn, þótt mikill munur geti að visu verið á því hve *fulleg* úrlausnin er.

Ef vjer nú litum á töflurnar og linuritil, er sýna dreifingu einkunnanna við gagnfræðapróf og burtfararpróf Mentaskólans árin 1910—'19, þá kemur það undir eins í ljós, hve mjög einkunnirnar fylgjast yfirleitt að í hverri grein við bæði þessi próf. Linuritiln hafa líkan svip. Þetta bendir á samræmi í einkunnagjöf í hverri grein út af fyrir sig, sem og eðlilegt er, þar sem oftast er sami kennari í báðum deildum og nemendur að mestu leyti hinir sömu. Munurinn

kemur fram í því, að einkunnirnar við gagnfræðaprófið eru lítið eitt meira á lægri stigunum, lína gagnfræðaprófsins er lítið eitt til vinstri. Mismunurinn á ákvæðum reglugerðarinnar um gagnfræðapróf og stúdentspróf veldur eflaust nokkru um þetta. Til þess að standast gagnfræðapróf má meðaleinkunn ekki vera lægri en 3,5, en öllum brotum er slept þegar reiknaðar eru sjer-einkunnir. Til þess að standast stúdentspróf má meðaleinkunn ekki vera lægri en 4, en brot sem eru $\frac{1}{2}$ eða meira eru gerð að heilum, þegar sjereinkunnir eru reiknaðar. Það lækkar auðvitað gagnfræðaprófseinkunnirnar, að brotunum er slept, og hins vegar mun margur dæma heldur strangara þegar lága meðaleinkunn þarf til að standast próf. Toppur linuritsins, er sýnir hvaða einkunn kemur oftast fyrir, er á 5 bæði fyrir allar greinar beggja deilda samanteknar og fyrir hverja einstaka grein í báðum deildum, að því undanskildu, að við gagnfræðapróf er toppurinn í *skriflegri íslensku* og *munnegri stærðfræði* á 4, í *skriflegri dönsku* og *skriflegri ensku* við bæði prófin á 3, í *skriflegri stærðfræði* við gagnfræðapróf á 2, og í *eðlisfræði* við gagnfræðapróf á 6 (er að visu ör-litlu hærri en 5). Við stúdentspróf er lægsta einkunn í skriflegri og munnlegri íslensku, í munnlegri dönsku og ensku, og í frönsku, 3, og má raunar teljast það í þýsku líka, þegar undan er skilið að þar hefir einu sinni komið fyrir 1. Lægsta einkunn í latínu og sagnfræði er 2, í skriflegri dönsku og ensku, og í þýsku, 1, í stærðfræði og náttúrufræði 0. Við gagnfræðaprófið kemur 0 fyrir í skriflegri dönsku og ensku, sagnfræði, skriflegri og munnlegri stærðfræði og í teikningu; 1 er þar lægst einkunn í skrifl. íslensku og náttúrusögu, 2 í munnl. dönsku og ensku, landafræði og eðlisfræði, 3 í munnlegri íslensku og ritleikni. Við burtfararpróf hefir 8 komið fyrir einu sinni í munnlegri dönsku, frönsku, latínu og sagnfræði og 4 sinnum í

stærðfræði, en við gagnfræðapróf einu sinni í munnlegri íslensku, eðlisfræði og munnlegri stærðfræði, tvisvar í skriflegri stærðfræði og 4 sinnum í teikningu. 7 hefir komið fyrir í öllum greinum beggja deilda, nema í skriflegri dönsku og ensku og í ritleikni við gagnfræðapróf.

Þetta eru þá takmörkin niður á við og upp á við fyrir námsgreinar skólans.

Ef vjer virðum fyrir oss dreifinguna í einstökum greinum innan þess sviðs sem einkunnir falla á, þá eru linuritín furðu lík. Í einni grein virðast þó einkunnirnar óeðlilega nálægar hver annari á háu stigunum, og það er í ritleikni. Það virðist einkennilegt, að í ritleikni hafa að eins 13% við burtfararpróf fengið 4, 44% 5 og 43% 6. Hvar eru þeir, sem háskólakennararnir kvarta um 'að gangi svo hraklega frá skriflegum úrlausnum, og getur það verið, að munurinn á mönnum einmitt í þessari grein sje svona litill? Annars er það merkilegt um þessa grein, að hún virðist vera hjálparhella við stúdentspróf fyrir suma þá, er ekki mundu standast það fyrir frammistöðu sína í hinum greinum. Við höfum athugað hve margir mundu hafa fallið við stúdentspróf þessi 10 ár, ef þeir hefðu ekki fengið meira en 4 (þ. e. þá meðaleinkunn sem þarf til að standast prófið) í ritleikni. Þeir eru 16, og eru af sumum kallaðir *skriflærðir*.

Af því sem þegar er tekið fram, er auðsætt að eftir dreifingu einkunnanna skiftir mjög í tvö horn um námsgreinarinnar í skólunum. Annars vegar eru þær greinar þar sem toppurinn, tíðasta einkunnin, er 5, og einkunnin 3 eða 2 koma örsjaldan fyrir, hins vegar eru skrifleg danska og enska við bæði prófin, þar sem tíðasta einkunnin er 3, og skrifleg stærðfræði við gagnfræðapróf, þar sem hún er 2.

Um fyrri flokkinn verður ekki af einkunnum ráðið, að kunnáttu nemenda sje þar

óeðlilega ábótavant. Munnlega frammistaðan virðist yfirleitt sæmleg í málunum í báðum deildum og kemur það heim við dóm háskólakennaranna í aðalatriðunum. Sama er um landafræði, náttúrusögu, eðlisfræði, sagnfræði. Náttúrufræðin við burtfararpróf er hins vegar tiltölulega lág, en af munnlegum greinum er stærðfræðin bersýnilega verst og þó einkum við gagnfræðapróf. — Skrifleg íslenska er við stúdentspróf betri en búast mætti við, eftir dómi háskólakennaranna. Sú grein, sem einkunnir eru langverstar í, er skrifleg stærðfræði við gagnfræðapróf. Af einkunnum í þeirri grein eru 3,4% 0, 21,4% 1, 26,4% 2, eða 51% 2 eða minna, en 69% 3 eða minna. Í skriflegri ensku eru við gagnfræðapróf 28% 2 eða minna, en 61% 3 eða minna, við stúdentspróf 24% 2 eða minna og 59% 3 eða minna. Í skriflegri dönsku er við gagnfræðapróf 29% 2 eða minna, en 64% 3 eða minna, við stúdentspróf 17% 2 eða minna og 51% 3 eða minna.

Ef til vill halda menn að það sje órjettlætt að lita aðeins á prófin þegar talað er um skólann, þar sem undir þau ganga líka utanskólasveinar, sem skólinn ekki getur borið ábyrgð á. Við höfum því samið töflu yfir einkunnir þeirra 110 utanskólamanna, sem gengið hafa undir gagnfræðapróf, og 73 utanskólamanna, er gengið hafa undir burtfararpróf. Samanburður sýnir, að munurinn er nálega enginn, þegar reiknað er % talan fyrir þá um einkunnirnar 2 eða minna, en nokkur utanskólamönnum í óhag ef reiknað er 3 eða minna, þegar tekur eru einkunnir í öllum námsgreinum.

Spurningin er nú, hvernig stendur á því, að einkunnir eru svo lágar sem raun gefur vitni í þeim greinum sem nú hafa verið nefndar. Um náttúrufræði við stúdentspróf og munnlega stærðfræði er engin ástæða til að ætla að dæmt sje strangara en í öðrum munnlegum greinum. En þar sem nátt-

úrufraedin til stúdentsprófs er að miklu leyti eðlisfraedi, sjerstaklega ljósfraedi, og svo stjórnufraedi, má vera að tiltölulega lágar einkunnir í henni komi af skyldleika hennar við stærðfraedina. En um stærðfraedi er það kunnugt, að hún heimtar af nemendum meira hugsunarstarf en flestar aðrar greinar, heimtar andlegt erfiði og sjálfstæða hugsun. Að einkunnir eru lægstar í þessum tveim munnlegu greinum, kynni því að benda á, að nemendum væri eitt-hvað áfátt einmitt í því að fást við efni er reyna á hugsunarprefið, eða að þeim væri sú áreynslan óljúf og sneiddu því hjá henni í lengstu lög. — Þetta ætti þá enn greinilegar að koma fram í skriflegri stærðfraedi, og hún er eins og áður er tekið fram sú greinin sem langverstar einkunnir eru í og það svo, að fjarri er öllu hófi. Því að í skriflegri stærðfraedi er ekki því til að dreifa, að þar sje dæmt strangara en við munnleg próf. Þar er gefin hæsta einkunn, ekki síður en lægsta, þegar tilefni er til.

Loks er að líta á skriflega dönsku og ensku. Tvær hæstu einkunnirnar, 7 og 8, koma þar aldrei fyrir og tíðasta einkunnin er þar 3, eins og áður var sagt. Eins og bent var á áður, þá mundi að líkindum varla verða gefin hæsta einkunn í stíl í erlendu máli, hve góður sem hann væri, svo það er ekki mót von, að hæsta einkunn kemur ekki fyrir. Aftur bendir það, að næst hæsta einkunn fellur aldrei, á það að verkefnin muni vera þyngri en svo, að nemendum, eins og þeir nú gerast, geti leyst þau lýtalaust af hendi, en það mun heimtað til að gefið sje 7. Ástæðan til að einkunnir í stílnum eru svo lágar gæti því bæði verið sú, að verkefnin væri í þyngra lagi, og hins vegar að dæmt væri strangara um stíla en munnlegar úrlausnir, og það því fremur, sem helst eru tók að skilja þá lókustu frá hinum með lágum einkunnum í þessum greinum. En þó einkunnirnar kunni að vera

nokkru lægri af þessum ástæðum, þá er þó eflaust frammistaðan sjálf aðalorsökin, og að hún er yfirleitt svona slæm mun að ekki litlu leyti sprottið af því, að nemendur leggi ekki nógu mikið á sig. Að verða góður í því að skrifa útlent mál, kostar mikla elju og umhugsun, þótt upplag manna ráði þar sem annarstaðar miklu um. Orsökin til þess að frammistaðan er slæm, kynni því að vera lík og við áður gátum til um stærðfraedina og náttúrufraedina, eins konar andlegt eljanleysi og þrekleysi. Má vera, að nemendur hafi sakir hinna námsgreinanna ekki nógan tíma til að iðka stílagerð svo mikið sem þarf til að verða góðir í þeim, en hverjum nemanda er í sjálfsvald sett við hvaða grein hann leggur mesta rækt, og verði það almennast að fleyta sjer á ljettari viðfangsefnunum og leggja minni stund á hin, sem erfiðari eru viðfangs, þá bendir það ótvirætt á það, að nemendur eru ekki brekkusæknir, og kjósa heldur hinn breiða veginn en þröngva.

Að öllu athuguðu virðast einkunnirnar við próf Mentaskólans benda í sömu átt og rannsóknin um stúdenta í Háskólanum. Af hvorutveggja mundi sá, er ekki hefði annað við að styðjast, álykta, að nemendur í Mentaskólanum lærðu að vísu nokkurn veginn það, sem læra má án mikillar sjálfstæðrar vinnu, en að margir ættu þar í andlegum skilningi »eina höndina, og þá þó, að þiggja ávalt, en gefa aldregi«. Þar væri fremur lítið um löngun til að glíma við erfið viðfangsefni og sigrast á þeim, lítið um andlegar þrekraunir. Auðvitað verður jafnan að fara varlega, þegar dæma skal um einhverja stofnun eftir ytri táknum einum, eins og við höfum orðið að gera í þessari rannsókn, en við hyggjum þó, að þessi niðurstaða sje ekki fjarri sanni, enda höfum við ekki orðið þess varir, að kennarar Mentaskólans væru henni ósámpykkir. En markmið Mentaskólans virðist okkur ælti að vera það að ala upp starfsglaða, náms-

þyrsta og framgjarna menn, sjálfstæða í hugsun og ótrauða að leggja á sig það erfiði, sem er skilyrði vaxandi fullkomunar, jafnt í vísindum sem verklegum framkvæmdum. Mentaskólinn á að ala upp leiðtoga þjóðar vorrar, þess vegna má sist vanrækja að ráða bætur á því, sem honum kann að vera áfátt. En fyrsta skilyrði endurbóta er að finna orsakirnar til þess, sem nú fer aðlaga.

Þær geta verið og eru eflaust margvislegar. Tíðarandinn veldur jafnan miklu til ills eða góðs um hvern skóla, því að hugsunarháttur nemenda, er þeir koma í skólan, er þaðan runninn og sækir þangað styrk. En það sem áfátt er, getur auðvitað líka átt sjer orsök í reglugerð skólans, kenslu-aðferðum, kenslutækjum og öðrum aðstæðum. Hlutverk okkar nefndarmanna er fyrst og fremst að finna það, sem skipulagi skólans kann að vera áfátt. Og okkur dylst ekki, að ýmsir örðugleikar fyrir skólann að ná markmiði sínu stafa af skipulagi hans, eins og það er ákveðið með reglugerðum, og skulum við nú líta á það.

Varla er efi á því, að ljettara er að ganga inn í 1. bekk gagnfræðadeildar nú en áður var inn í latinuskólann. Latinan hefir eflaust orðið nálarauga fyrir margan úlfalda, er ætlaði inn á lærðu brautina, og snúið honum aftur í tæka tíð. En þurfi litinn andlegan þroska til að komast inn, þá verður afleiðingin sú, að skólinn fyllist af nemendum á mjög misjöfnu þroskastigi í hverjum bekk. Og því meiri sem munurinn er á nemendum í sama bekk, því erfiðara verður að haga kenslunni svo, að allir verði samferða. Sje kenslan miðuð við þá bestu, fylgjast hinir ekki með og missa móðinn, sje kenslan sniðin við miðlungana eða þá lökustu, verða verkefni of ljett fyrir þá bestu. En skilyrði þess, að nemendur verði starfsglaðir og brekkusæknir, er að hver fái verkefni sem hann finnur að er við hans hæfi, nógu

pungt til þess, að hann verður að hafa sig allan við, en ekki þyngra en svo, að hann orkar því.

En eins og rýmra virðist iöngöngu í skólan nú en áður var, svo virðist og auðveldara að komast alla leið gegnum hann. Gagnfræðaprófið nú er hvergi nærri annars eins þröskuldur að yfirstiga eins og 4. bekkjar próf var áður. Og getur hver sem vill gengið úr skugga um það, ef hann athugar einkunnirnar, sem hafðar voru þá, og hinar, sem nú gilda. — Við hyggjum að reynslan hafi sýnt, að það er engan veginn lítilsvert atriði hvernig einkunnastiginn er, og að hann sje eitt af því sem breyta þarf. Á árunum 1910—19 hafa af nemendum skólans einir 11 fallið við gagnfræðapróf, en af utanskólasveinum 14 gengið frá prófi og 24 fallið. Við stúdentspróf hefir enginn af nemendum skólans gengið frá prófi nje fallið, en af utanskólanemendum hafa 5 gengið frá og 15 fallið.

Einkennilegt virðist hve margir utanskóla ganga undir prófin, sjerstaklegs gagnfræðapróf. Á þessum 10 árum hafa af nemendum gagnfræðadeildarinnar 138 staðist gagnfræðapróf og 11 fallið, samtals 149. Af utanskólasveinum hafa 110 staðist prófið og 38 gengið frá eða fallið, samtals 148. Helmingurinn af þeim, sem reyna prófið, eru þá utanskóla prófsárið. Af 259, sem staðist hafa stúdentspróf, hafa 73 verið utanskóla. Að svo margir treystast til að standast prófin án þess að njóta til þess nema þá að einhverju leyti undirbúnings í skólanum sjálfum, bendir fremur en hitt á að gatan sje greið.

Frá sjónarmiði stúdentamentunarinnar, sem er, og verður eflaust lengi, aðallega undirbúningur undir vísindanám og emhættisnám, hlýtur sambandið við gagnfræðamentunina að valda miklum örðugleikum. Gagnfræðamentunin svo nefnda er og verður að vera sniðin eftir þeim kröfum, er gera verður til þeirra, er ætla að

eins að fá hæfilegan undirbúning undir lífið, án þess að stunda vísindi eða gerast embættismenn þjóðarinnar. Auðsætt er því, að meiri undirbúningur undir gagnfræðaskóla en sem svarar þeirri þekkingu, er menn fá í barnaskólunum, verður ekki heimtaður, nema hnekkja stórum því gagni, sem að gagnfræðaskólunum má verða. Jafnaugljóst er hitt, að margir geta staðið sig sæmilega í gagnfræðaskóla án þess að vera vel fallnir til að stunda æðra nám, svo að sæmilegt gagnfræðapróf er ekki trygging fyrir því að nemandinn sje vel hæfur til að halda áfram í námsstiganum. En hjer við bætist það, að skifting 6 ára skóla í gagnfræðadeild og lærdómsdeild gerir það að verkum, að 6 ára námið verður stúdentunum ekki eins drjúgt og ljúft og það gæti orðið, ef skólinn væri ein óslitin heild frá byrjun. Tökum t. d. *sögunámið*. Það þykir hlýða, að þeir, sem taka gagnfræðapróf, hafi numið yfirlit yfir sögu ættjarðarinnar og mannkynssöguna. Afleiðingin verður sú, að þegar kemur að stúdentsprófi, hefir nemandinn lært þrjú yfirlit yfir mannkynssöguna og ættjarsöguna, fyrst undir skóla, þá í gagnfræðadeild og loks í lærdómsdeild. Slik sífeld endurtekning hins sama í ögn mismunandi framsetningu og smáaukið, getur ekki verið drjúg eða skemtileg námsaðferð, og virðist auðsætt, að ná mætti sama takmarki með færri tímum, ef skólinn væri óslitin heild. Líkt er að nokkru leyti um *edlisfræði*. Nú er lært lítið ágríp í gagnfræðadeild og síðan að eins sjerstakur kaflí (ljósfræðin) í lærdómsdeild. Þá mundi og að líkindum mega gera stærðfræðinámið hentugra fyrir stúdenta, ef ekki væri tillitið til gagnfræðaprófsins.

Eins og nú er, verður að byrja tvö málin, þýsku og latínu, samtímis í 1. bekk lærdómsdeildar, en slíkt er jafnan talið óhentugt, ekki sist þegar um erlið mál er að ræða. Væri ekki skiftingin, þá mætti komast

hjá þessu, og væri það styrkur bæði fyrir kensluna í ensku og málfræði, að byrja fyr á latínu en nú er.

En auk alls þessa verður lærdómsdeildin að taka við nemendum frá öðrum gagnfræðaskóla, gagnfræðaskólanum á Akureyri, sem að ýmsu leyti stendur á nokkuð öðrum grundvelli en gagnfræðadeildin hjer, og er eðlilegt að það geti valdið nokkum örðugleikum, þar sem undirbúningur nemenda verður með þeim hætti sundurleitari. — Þegar á alt þetta er lítið og jafnframt hiaft í huga, að fátt er gert til þess að hlynna að skemtilegri og hollri skólavist, engar heimavistir, engin lesstofa, nemendum holað niður í smáherbergjum á við og dreif um þennan bæ, þá væri engin furða, þótt ekki kæmu úr skólanum eintóm andans stórmenni, full af fjöri og viðsynni frámsóknarþrá.

Er við nú vikjum að því, hvað gera mætti til að bæta úr þeim göllum, er nú virðast á skipulagi Mentaskólans, þá er fyrst að athuga, hvort hægt sje að gera hann góðan á þeim grundvelli, sem hann nú er, 6 ára skóli í tveimur þriggja ára deildum, gagnfræðadeild og lærdómsdeild. Um það höfum við nefndarmenn litla von, og mikill meirihluti kennara Mentaskólans er okkur sammála um það. Við hyggjum að smábreytingar á stundatöflu skólans og kenslukröfum í einstökum námsgreinum yrði ekki annað en kák eitt. Núverandi skipulag skólans frá 1904 var sniðið eftir hina nýja fyrirkomulagi á mentaskólum Dana, er mjög mikil barátta hefir staðið um og nú stendur til að breyta eitthvað, og hefir þegar verið breytt í sumum greinum. Má vera að nokkur ástæða hafi verið fyrir oss til að reyna þetta fyrirkomulag, sökum sambands þess er þá var við háskóla Dana, en nú virðist sú ástæða því minni, sem það samband er orðið minna nú en áður var og breytingin hefir ekki reynst að óskum. Mátti raunar frá upphafi búast við, að þetta skipulag

fullnægði oss enn síður en Dönum, þar sem skólatíminn hjá oss var ákveðinn 6 ár í stað 7 ára hjá Dönum. Var bent á þetta í »Skýringum og athugasemdum« við »Uppkast að reglugjörð fyrir hinn lærða skóla í Reykjavík«, er undirritaður Guðm. Finnbogason gerði að undirlagi stjórnarráðsins í júnímán. 1904. Þar segir:

»Eg verð að telja það sjálfsagt, að skólanum sje ætlað að veita nemendum sínum eins holla og víðtæka almenna mentun og samskonar skólum hjá nágrannapjóðum vorum, því ekki þarf að leiða rök að því, að oss er engu síður en þeim, nema fremur sje, þörf á að undirbúa þá, sem síðar eiga að verða leiðtogar þjóðarinnar, sem best undir lífið, en þessu markmiði verður ekki náð, nema vjer leggjum eins langan tíma og eins góða krafta í sölurnar til þess, eins og nágrannapjóðir vorar. Nú er kenslutíminn í æðri mentaskólum Dana og Norðmanna 7 ár, 4 ár í miðskólunum og 3 ár í yfirskólunum. En hjá oss er ætlast til að hann verði 6 ár, 3 ár í miðskólanum og 3 ár í yfirskólanum, og verður því að setja miklu strangari skilyrði fyrir inntöku nemenda í miðskólann hjá oss, en hjá nágrannapjóðum vorum. En þó það sje gert, verður það aldrei eins holt fyrir starf skólans. Það er sem sje mikill munur á því fyrir hvern skóla, að geta sjálfur að mestu lagt grundvöllinn frá upphafi í sem flestum greinum er hann kennir, svo að byrjun kenslunnar sje í fullu samræmi við framhald hennar, og hinu, að fá nemendur sinn úr hverri áttinni og sinn með hverjum undirbúningi, því þegar svo stendur á, verður skólinn að verja talsverðum tíma til að laga þann grundvöll, sem lagður hefir verið. Mjer virðist því ekki ósennilegt að bráðlega reki að því, að vjer verðum að bæta einum bekk neðan við miðskólann, svo að bekkir hans verði 4. En munurinn á kenslutíma þeim, sem skóla vorum samkvæmt þessari reglugerð er ætl-

aður, og kenslutíma samskonar skóla hjá Dönum og Norðmönnum, er ekki að eins eitt skólaár, heldur er hvert skólaár hjá oss nokkru styttra en hjá þeim. Í dönsku skólunum er ætlast til að virkir leyfis dagar á ári hverju sjeu ekki að jafnaði fleiri en 63, hjá Norðmönnum 78—84, en hjá oss verða þeir, að mánaðarleyfum meðtöldum, um 97. Við þessa tvo örðugleika, að undirbúningurinn verður ekki eins hentugur og að námstíminn er styttri, bælast svo ýmsir aðrir, t. d. að vjer þurfum að læra einu máli fleira, og að vjer höfum óhentugri kenslubækur, að minsta kosti meðan vjer í mörgum greinum verðum að nota útlendar kenslubækur«. —

Í sambandi við þetta má minna á, að Svíar hafa 9 ára nám til stúdentsprófs, 5 ár í gagnfræðaskóla (realskóla) og 4 ár í æðri skóla (gymnasium).

Þegar á alt er lítið, þá hyggjum við að nauðsyn væri að lengja námstímann til stúdentsprófs hjá oss um eitt ár að minsta kosti, svo framarlega sem haldið væri því sambandi sem nú er milli gagnfræðanáms og æðra náms. En af því að gagnfræðaskólarir munu naumast koma eins mörgum að notum, ef þeir væru miðaðir við fjöggra ára nám, þá mundi að líkindum rjettara að bæta heldur einu ári við lærdómsdeildina, svo að námstíminn þar yrði 4 ár. Virðist okkur líklegt, að með því móti mætti veita stúdendum sæmilega mentun, sjerstaklega ef skilyrðin fyrir inntöku í lærdómsdeildina væru ákveðin stigatala í þeim námsgreinum, er best sýna námsþroska nemendanna.

Nauðsynin á 7 ára námi til stúdentsprófs er nú, að því er okkur virðist, spröttin af sambandi gagnfræðanámsins við æðra nám, og við hyggjum að komast mætti af með 6 ára skólanám til stúdentsprófs, ef því sambandi væri slitið og skólinn gerður að einsteyptum lærðum skóla. En skilyrðið væri það, að skólinn væri gerður svo erflið-

ur, að þeir einir kæmst gegnum hann, sem gæddir væru sæmilegum námsgáfum og ástundun.

Okkur virðist margt mæla með því að breyta skólanum í það horf.

Reynslan sýnir, að langflestir þeirra sem taka stúdentspróf halda áfram námi, ganga á háskóla eða verkfræðingaskóla í þeim tilgangi að verða síðan embættismenn eða vísindamenn þjóðarinnar. Eftir þessari reynslu virðist eiga að haga skólanum. Það er til lítils að gera ráð fyrir að skólinn sje mikið annað en undirbúningsstofnun undir embættisnám og vísindanám, þegar reynslan mælir í gegn. Nú munu flestir sammála um það, að á fáu ríði þjóð vorri meira en því að eignast gáfada og duglega embættismenn og vísindamenn og að lítill hagsýni sje í því að uppala til þess, að miklu leyti á alþjóðar kostnað, menn sem lítið er í spunnið. En þá er ekki heldur ástæða til að gera skólann svo auðveldan, að slíkir menn fljóti með.

Það er engan veginn lítillsvert, bæði fyrir þá er skólann sækja og ríkið, er kostar hann, að sleppa við þann kostnað, er af því mundi leiða að lengja skólatímann um eitt ár. En skólinn ætti og að geta orðið að sama skapi betri sem betur væri valið í hann.

Áður hefir verið bent á það, að koma mætti kenslunni í sumum greinum hagarlegar fyrir með því að hafa skólann einsteyptan, enda hafa af kennurum háskólans kennarar lagadeildar, Bjarni Jónsson frá Vogu og dr. Alexander Jóhannesson farið fram á það að Mentaskólanum yrði breytt í þá átt, og á Stúdentaþjelagsfundi, þar sem málið var til umræðu, virtist mjög eindregið fylgi með því.

En þá er að líta á hvað tapast, er sambandinu við gagnfræðaskólann yrði slitid.

Ástæðan til skiftingarinnar í gagnfræða-

deild og lærdómsdeild hefir hjá oss, eins og í öðrum löndum þar sem slík skiftling er, verið sú hugsun, að best væri að skólum væri svo hagað, að þeir sem til þess væru hæfir gætu gengið stig af stigi úr neðsta bekk barnaskólans og upp í efstu tröppu skólastigans, til háskólaprófs, án þess að þurfa að verja sjerstökum tíma til undirbúnings, þegar farið er úr einum skólanum í næsta skóla fyrir ofan. Með því móti þurfa og nemendur eða aðstandendur þeirra ekki eins snemma að ákveða hve langt skuli halda upp eftir stiganum, þegar hann skiftist í áfanga, þar sem fara má út á aðrar brautir, með góðum árangri af því námi, sem á undan er gengið.

Það sje fjarri okkur að gera lítið úr kostunum við slíkt skólakerfi. Spurningin er að eins sú, hvort þeir verði ekki of dýru verði keyptir, eftir því sem til hagar hjá oss, og er þá fyrst að líta á hvernig þetta hefir orðið í framkvæmdinni hjá oss.

Af 248 sem lokið hafa gagnfræðaprófi við Mentaskólann á árunum 1907—'16 hafa að eins 16, eða 6,5%, hætt við nám að prófinu loknu, en hinir 232 haldið áfram. Af þessum 16 munu 9 hafa verið stúlkur, en 7 piltar. Af 244 sem lokið hafa gagnfræðaprófi á Akureyri árin 1909—'16 hafa 93, eða 38%, komið í 1. bekk lærdómsdeildar, eða samtals 325 gengið í þann bekk. Af þessum 325 hafa 259 lokið stúdentsprófi, en 66 hætt námi, þar af 32 Akureyringar.

Af þessu er auðsætt, að gagnfræðadeildin við Mentaskólann hefir í reyndinni verið lítið annað en undirbúningsdeild undir lærdómsdeildina, þar sem flestallir, er gegnum deildina komast, halda áfram, að afloknu gagnfræðaprófi. Frá sjónarmiði 93,5% þeirra, er gagnfræðadeildina hafa sótt þessi 10 ár, hefði Mentaskólinn alveg eins mátt vera óskiftur skóli. Og allar líkur eru til að flestir þeirra 16, er hættu að loknu gagnfræða-

prófi, hafi frá upphafi ætlað sjer það, og mundu því hafa gengið í gagnfræðaskóla, ef Mentaskólinn hefði verið óskiftur lærður skóli.

Um hitt verður ekki sagt með neinni vissu, hve margir af þeim 93, sem komið hafa á þessum árum inn í lærdómsdeildina frá Akureyrarskólanum, mundu hafa sótt Menta-skólann frá upphafi, ef hann hefði verið óskiftur lærður skóli og ekkert beint samband milli hans og Akureyrarskólans. Þó virðist ekki ósennilegt, að það hefðu orðið flestir, því að flestir foreldrar munu hafa ráðið með sjer hvaða mentun þeir ætla börnum sínum um það þau eru 13—14 ára Hins vegar er eðlilegt, að þeir sem næstir búa Akureyrarskólanum sendi börn sín fyrst þangað, þar sem hann býr þau jafnframt undir lærdómsdeildina. Kostnaður við námið verður að líkindum minni fyrir þá, sem nærri búa Akureyri, með því að sækja skólann þangað. Þó ætti það ekki að þurfa að muna miklu fyrir aðra en þá, sem búa í næstu sýslunum þremur. Að því er ráðið verður um bústað Akureyrarsveina af fæðingarstað þeirra, þá hefðu 25 af þeim, sem lokið hafa prófi á þessum árum, átt eins hægt með að sækja skóla suður. Eru þá eflir 36 menn á 8 árum, eða að meðaltali 4,5 á ári, sem telja má víst að hefði orðið það eitthvað dýrara.

Gagnið af skiftingunni virðist þá ekki mikið, einkum þegar tekið er tillit til þess, að 14,7% af þeim, sem úr gagnfræðadeildinni í Reykjavík ganga inn í lærdómsdeildina, og 32,3% af þeim, sem koma þangað frá gagnfræðaskólanum á Akureyri, ljúka þar ekki námi. Það bendir á, að undirbúningnum sje eitthvað áfátt, eða að minsta kosti að gagnfræðaprófið sje ekki nægur prófsteyn um það, hverjir eigi að halda áfram til stúdentsprófs, enda er við því að búast, því að í lærdómsdeildinni koma nýjar námsgreinar

til skjalanna, sem sumar eru erfiðar, t. d. latínar. Væri skólinn óskiftur og frá byrjun erfiðari en gagnfræðadeildin er nú, þá mundi það undir eins fyrstu árin koma í ljós, hverjir væru óhæfir til að halda áfram, og því fyr sem hægt er að vita slíkt, því betra er það fyrir þá sem hlut eiga að máli, þeir geta þá í tíma lagt inn á þær brautir, sem betur samsvara hæfileikum þeirra.

Þó að það frá einu sjónarmiði virðist hafgelt að skólastiginn sje óslitinn frá lægstu tröppu til hæstu, þá hefur það líka sinn kost, að nokkrir örðugleikar sjeu á því að komast úr einum skólanum í þann næsta fyrir ofan. Menn athuga þá vandlegar enn ella hæfileikana, sem þarf til þess að halda áfram. Eins mun sá, er hugsar um að setja son sinn í óskiftan 6 ára Mentaskóla, hugsa sig betur um, hvort hann sje til þess hæfur að ná þar fullnaðarprófi, heldur en ef að eins er um þriggja ára skóla að ræða. Því meira sem er í húfi, því betur hugsa menn að jafnaði sinn gang.

Verði slitid sambandi því, sem nú er milli gagnfræðaskóla og æðri skóla, má þó auðvitað búast við að sumir þeirra, sem á gagnfræðaskóla ganga, vilji síðar halda áfram til stúdentsprófs. Þeir verða þá að lesa utan skóla til þess að ganga inn í Menta-skólann. Við gerum ráð fyrir, að þeir, sem lokið hefðu samilegu gagnfræðaprófi, mundu þurfa að lesa eitt ár í viðbót til að seljast í 4. bekk í óskiftum mentskóla. Námið yrði þeim þá þessu lengra til stúdentsprófs. En auðsætt virðist að þeir, sem þannig færu að, yrðu aldrei nema litill hluti allra þeirra, er stúdentspróf tækju.

Virðist því ólíku hentara, að lengja skólagönguna fyrir þeim fáu mönnum um eitt ár, heldur en að lengja skólatímann fyrir öllum um það, eins og við teljum nauðsyn-

legt, ef sambandinu, sem nú er milli gagnfræðadeildar og lærdómsdómsdeildar, væri haldið.

Við höfum því afraðið, að gera það að tillögu okkar, að skifting Menta-skólans í gagnfræðadeild og

lærdómsdeild falli niður og að skólinn verði gerður að óskiftum 6 ára skóla.

Á þeim grundvelli eru byggð frv. þau, til laga og reglugjörðar um hinn lærða skóla í Reykjavík, sem hjer með fylgja.

Reykjavík 20. október 1920.

Guðm. Finnþogason.

S. P. Sivertsen.

Frumvarp

til

laga um hinn lærða skóla í Reykjavík.

I.

Um markmið skólans og fyrirkomulag.

1. gr.

Það er markmið hins lærða skóla, að efla sálar- og líkamsþroska nemendanna og veita þeim þá almenna mentun, er þarf til þess að stunda vísindanám við háskóla og aðrar æðstu mentastofnanir.

2. gr.

Skólinn er samskóli.

3. gr.

Í skólanum eru 6 bekkir og eins árs nám í hverjum. Námið er sameiginlegt fyrir nemendur hvers bekkjar, nema í nokkrum greinum í tveim efstu bekkjunum, er að því leyti skiftast í tvær deildir, *bókmentadeild og stærðfræðideild*.

II.

Um kensluna.

4. gr.

Í skólanum skal kenna: Íslensku og íslenska bókmentasögu, dönsku, ensku, þýsku, frönsku, latínu, bókmenntafræði, trúbragða-

fræði, sagnfræði og fjelagsfræði, landafræði, náttúrusögu, eðlisfræði og stjörnufræði, efnafræði, stærðfræði, teiknun, söng og líkamsæfingar. Auk þess veitist þeim nemendum, er þess óska, kensla í hannyrdum.

III.

Um próf og einkunnir.

5. gr.

Í skólanum eru þrennskonar próf: skyndipróf, árspróf og stúdentspróf.

6. gr.

Við öll próf skólans skulu í hverri prófgrein vera tveir prófdómendur, kennarinn sem prófar, og annar til. Við skyndipróf er hinn prófdómandinn einn af kennurum skólans, en við árspróf og stúdentspróf er prófdómandi skipaður af yfirstjórn skólans.

7. gr.

Í skólanum skal hafa einkunnastiga þann, er kendur er við Örsted.

Aðaleinkunnir við árspróf og stúdentspróf eru: ágætiseinkunn, fyrsta, önnur og þriðja einkunn, og reiknast eftir stigagildi einkunna. Þarf til ágætiseinkunnar $7\frac{1}{2}$ stig í hverri grein til jafnaðar, til fyrstu einkunnar 6 stig,

til annarar einkunnar $4\frac{1}{2}$ stig, og til þriðju einkunnar 4 stig.

8. gr.

Einkunnir eru ekki gefnar nema við próf, en í öllum námsgreinum skólans, nema í söng, líkamsæfingum og hannyrdum.

IV.

Um inntöku nemenda í skólann.

9. gr.

Þessi eru almenn inntökuskilyrði:

1. Að þeir sem setjast í 1. bekk sjeu eigi yngri en 13 ára fullra og eigi eldri en rjetta 18 ára. Heimilt er þó skólameistara og kennarafundi að veita undanþágu frá ákvæðum þessum, þegar sjerstakar ástæður eru til. Ákvæði samkvæm þessu gilda um inntöku í aðra bekk.
2. Að þeir sjeu ekki haldnir af neinum næmum sjúkdómi eða öðrum líkamskvilla, sem orðið getur hinum nemendunum skaðvænn.
3. Að siðferði þeirra sje óspilt.
4. Að þeir leggi fram vottorð frá þeim skóla, sem þeir síðast hafa gengið í, ef þeir hafa verið að námi í öðrum skólum, eða frá þeim, sem hafa búið þá undir skóla.

10. gr.

Til þess að verða tekinn í 1. bekk skólans, verður nemandinn að standast próf í íslensku, reikningi, skrift, dönsku og sögu, og má prófaður eigi fá minna í þeim greinum en 3,67 í aðaleinkunn, sem reiknast eftir sjergildi einkunnanna. Auk þess skal prófaður sýna, að hann hafi fengið venjulega barnaskólakunnáttu í landafræði, náttúrusögu og teiknun.

11. gr.

Til þess að verða tekinn í einhvern annan

bekk skólans en hinn fyrsta, verður nemandi að sýna við próf, að hann hafi fengið þá kunnáttu og þann þroska, sem krafist er af skólanemendum, er setjast í þann bekk.

V.

Um kenslufíma og leyfi.

12. gr.

Á viku hverri skulu í hverjum bekk skólans vera 34–36 kenslustundir og aldrei fleiri en 6 á dag. Hljé skal vera milli kenslustunda.

Fyrir hvert skólaár semur skólameistari stundatöflu, er skólaráðið samþykkir.

13. gr.

Skólaárið byrjar 1. október og endar 30. september.

14. gr.

Þessi skulu vera lögboðin leyfi:

1. Jólaleyfi, er nær frá 23. degi desembermánaður til annars dags janúarmánaðar, að báðum þeim dögum meðtöldum.
2. Öskudagurinn.
3. Páskaleyfi, er nær frá miðvikudegi fyrir skírdag til þriðja í páskum, að báðum þeim dögum meðtöldum.
4. Hvítasunnuleyfi, er nær frá laugardegi fyrir hvítasunnu til þriðja í hvítasunnu, að báðum þeim dögum meðtöldum.
5. Sumárdagurinn fyrsti.
6. Afmælisdagur konungs.
7. Sumarleyfi, er nær frá 1. júlí til 30. september.

Auk þessa má skólameistari gefa leyfi einn dag í mánuði hverjum, nema í jóla- og páskamánudum, og þá endrarnær, er honum þykir brýn ástæða til,

VI.

Um reglu og aga.

15. gr.

Regla og agi skólans skal í hvívetna miða að því, að styðja kenslustarfið og glæða reglusemi og siðprýði nemendanna.

VII.

Um kennara skólans.

16. gr.

Auk skólameistara skulu við hinn lærða skóla að jafnaði skipaðir svo margir kennarar, að nægi til að gegna lögskipuðum stundafjölda í öllum námsgreinum skólans, nema trúbragðafræði, bókmentafræði, teiknun, söng, líkamsæfingum og hannyrdum, þegar einskipað er í bekk. Til að gegna þeim kenslustundum, er skipaðir kennarar nægja ekki til, skulu settir aukakennarar eða stundakennarar.

17. gr.

Til að geta orðið skipaður kennari við skólann, verður umsækjandi:

1. Að hafa lokið embættisprófi í þeim greinum, sem hann aðallega á að kenna, og hafa staðist próf í aðalatriðum uppeldis- og kenslufræðinnar;
2. að vera laus við hvern þann sjúkdóm eða líkamsgalla, er geri hann óhæfan til starfsins;
3. að eiga það siðgæði og þá lyndisfestu og lipurð, er þarf til að stjórna ungum mönnum.

Skilyrði 1. nær þó ekki til þeirra, sem nú eru kennarar skólans með fullum stundafjölda.

Enginn getur fengið veitingu fyrir kennaraembætti við skólann, nema hann hafi verið settur til að þjóna embættinu að minsta kosti eitt ár. Hafi hann ekki fengið

veitingu fyrir embættinu innan tveggja ára, má hann ekki gegna því lengur.

Hverjum kennara, sem hjer eftir verður skipaður kennari við hinn lærða skóla, er skylt að láta af embætti 65 ára að aldri með þeim lífeyri, sem hann þá hefir unnið sjer, nema yfirstjórn skólans skori á hann að halda embættinu lengur.

VIII.

Um skólalækni.

18. gr.

Skólalækni skal skipa til þriggja ára í senn, eftir tillögum skólameistara og kennarafundar.

Skólalæknir skal líta eftir líkamsuppeldi og heilbrigði nemenda og hollustuháttum skólans.

Fyrir störf sín í þágu skólans fær skólalæknir ákveðin árslaun.

IX.

Um yfirstjórn skólans og skólaráð.

19. gr.

Yfirstjórn skólans hefir stjórnarráð Íslands.

20. gr.

Til aðstoðar sjer við framkvæmd umsjónarinnar hefir stjórnarráðið skólaráð.

Í skólaráðinu sitja:

1. Skólameistari hins lærða skóla;
2. skólafróður maður, er stjórnarráðið skipar til 6 ára;
3. skólafróður maður, er háskólaráðið kys til 6 ára.

X.

Um skólasjóð.

21. gr.

Við hinn lærða skóla skal vera skólasjóður.

22. gr.

Í skólasjóð greiði hver nemandi haust hvert, áður hann sest í bekk sinn, gjald, er svari 100 krónum með þeirri visitölu dýrtíðaruppbótar, sem nú er, og breytist með henni. Nú eru börn sömu foreldra samtímis í skólanum, og greiðist þá fult gjald fyrir hið fyrsta, hálf fyrir annað, en þá ekkert þó fleiri sjeu.

Utanskólanemendur, er ganga undir árspróf skólans, skulu áður greiða í skólasjóð gjald, er svari 50 krónum, og gangi þeir undir stúdentspróf, gjald, er svari 100 krónum eftir sömu reglu og árgjaldið.

Skólasjóður tekur og við þeim styrk, er fjárveitingarvald ríkisins kynni að veita honum, eða einstakir menn eða stofnanir gefa til hans.

23. gr.

Úr skólasjóði skal um miðjan vetur ár hvert veita fátækum, efnilegum og reglusömum nemendum námsstyrk, er aldrei nemi minnu en þreföldu árgjaldi.

Hver sem ágætiseinkunn hlýtur við stúdentspróf, fær úr skólasjóði 100 kr. að verðlaunum, en 50 kr. hver sá er ágætiseinkunn fær við árspróf 4. bekkjar.

Kennarafundur veitir námsstyrk úr skóla-

sjóði; en hver bekkur má kjósa sjer fulltrúa til að gefa kennarafundi frekari bendingar um hag nemenda en í fjárhagsvottorðum standa.

Þegar skólasjóður verður því vaxinn, skal, auk þess sem áður var talið, heimilt að veita úr honum fje til þeirra hluta, er miða að því að gera nemendum skólavistina ljúfa, vekjandi og göfgandi.

XI.

Ýmisleg ákvæði.

24. gr.

Með reglugerð verður nánar ákveðið.

1. Um tilhögun kenslunnar alment og í hverri námsgrein skólans.
2. Um tilhögun prófa fyrir nemendur skólans og utanskólanemendur, og um skilyrðin fyrir uppflutningi úr bekk.
3. Um inntökupróf.
4. Um kenslutíma.
5. Um reglu og aga.
6. Um skyldur skólameistara og kennara.
7. Um skyldur skólaráðs.

25. gr.

Lög þessi ganga í gildi . . . . .

Frumvarp

að

reglugerð fyrir hinn lærða skóla í Reykjavík.

1.

Um markmið skólans og skipulag.

1. gr.

Það er markmið hins lærða skóla í Reykjavík að efla sálar- og líkamsþroska nemendanna og veita þeim þá almenna mentun, er þarf til þess að stunda vísindanám við háskóla og aðrar ædstu mentastofnanir.

2. gr.

Skólinn er samskóli.

3. gr.

Í skólanum eru 6 bekkir og eins árs nám í hverjum. Námið er sameiginlegt fyrir nemendur hvers bekkjar, nema í nokkrum greinum í tveim efstu bekkjunum, er að því leyti skiftast í tvær deildir, *bókmentadeild* og *stærðfræðideild*.

II.

Um kensluna.

4. gr.

Í skólanum skal kenna: Íslensku og íslenska bókmentasögu, dönsku, ensku, þýsku, frönsku, latínu, bókmentafræði, trúbragðafræði, sagnfræði og fjelagsfræði, landafræði,

náttúrusögu, eðlisfræði og stjörnufræði, efnafræði, stærðfræði, teiknun, söng og líkamsæfingar. Auk þess veitist þeim nemendum, er þess óska, kensla í hannyrðum.

5. gr.

Kenslunni skal haga sem hér segir um hverja grein:

Stundatafla.

Námsgreinir	I	II	III	IV	V. b.	VI. b.	Samt
	b.	b.	b.	b.	B. S.	B. S.	B. S.
Íslenska	5	4	4	4	4	4	25
Danska	5	3	3	3			14
Enska	5	5	4	4			18
Franska					5	4	9
Þýska		4	4	4	2	2	12
Trúbragðafræði .	1	1	1	1	1	1	5
Sagnfræði	4	2	2	2	2	3	15
Landafræði	2	2	1	1			6
Náttúrusaga	4	3	2	1			10
Latína	6	5	4	5	5	5	25 15
Bókmentafræði .				3	3	3	6
Stærðfræði	5	4	4	4	4	9	25 35
Eðlisfr. og stj.fr.				2	4	6	4 6 10 14
Efnafræði		1			3	3	1 7
Teiknun	2	1	2	1			6
Söngur	1	1	1	1	1	1	6
Leikfimi	3	3	3	3	3	3	18
	36	36	36	35	34	36	34 36

Íslenska.

Íslenskukenslunni er ætlað að glæða skyn og áhuga nemenda á íslenskri tungu og

bókmentum og temja þá við vandað mál í ræðu og riti, en það er skylda kennara í hverri námsgrein að ganga ríkt eftir því, að nemendur vandi orðfæri sitt.

Nemendur skulu temja sjer að lesa íslenskt mál, laust og ljóðað, skýrt, áheyrilega og efninu samkvæmt.

Peir skulu fara vandlega yfir úrvalskafila úr íslenskum bókmentum í ljóðum og lausu máli frá ýmsum tímum og úr sem flestum greinum bókmentanna, um 1200 bls. í 8 bl. broti alls. Skulu peir gera sjer ljósa grein fyrir efni hins lesna og vita merkingu orða þeirra, er þar koma fyrir.

Í sambandi við þennan lestur skulu peir, einkum fyrstu árin, nema íslenska málfræði svo að peir þekki alla orðflokka málsins, beygingar þess og helstu hljóðlög, og aðalatriðin úr sögu þess, orðskipunarfræði og bragfræði. Peir skulu og læra ágríp af norrænni goðafræði.

Auk þessa skulu nemendur með leiðsögn kennarans lesa nokkur aðalrit íslenskra bókmenta frá ýmsum tímum, og má þar til telja vandaðar þýðingar úr erlendum bókmentum. Skulu peir lesa þessi rit svo, að peir geti gert grein fyrir efni þeirra, meðferð og rithætti. Í sambandi við lestur bókmentanna skulu nemendur fá yfirlit yfir sögu íslenskra bókmenta frá upphafi þeirra til vorra daga.

Nemendur skulu gera stila, að jafnaði aðra hverja viku. Skulu peir nema til fullnustu gildandi stafsetning og lestrarmerkja, og venjast á að rita hreint, ljóst og gagnort nútíðarmál. Verkefnin skal miða við reynslu og áhuga nemenda. Í tveim efstu bekkjunum má, í stað tiltekins stílaþjólda, leyfa nemendum að gera lengri ritgerð um eitt hvert efni, er peir sjálfir kjósa. Sje verkefnið tekið úr annari grein en íslenskum bókmentum, skal kennarinn í þeirri grein dæma um ritgerðirnar með íslenskukennar anum. Rjett er að nemendur fái nokkra æf-

ingu í að semja skjöl, er fyrir koma í daglegu lífi, svo sem sendibrjef, umsóknir, umboð, vottorð, fundargerðir o. fl.

Nemendur skulu og temja sjer ræðuhöld og njóta þar leiðsagnar kennarans.

Danska.

Kenslan skal vera bæði munnleg og skrifleg. Nemendur skulu læra að lesa málið með góðum framburði. Peir skulu fá svo mikla þekkingu á danskri tungu, að peir skilji alment nútíðarmál. Nokkra æfingu skulu peir fá í því að tala dönsku og rita.

Til þess að ná þessu marki, skulu nemendur lesa vandlega um 400 bls. laust mál og ljóðað úr ritum danskra og norska höfundna, en hraðlesa auk þess svo mikið sem tími vinst til. Í sambandi við lesturinn skulu peir nema aðalatriði danskrar málfræði og orðskipunar, og venjast á að greina sem skýrast blæbrigði í merkingum orða. Rjett er að kennarinn veki athygli nemenda á einkennum aðalhöfunda þeirra, sem lesið er eftir.

Enska.

Kenslan skal vera bæði munnleg og skrifleg. Nemendur skulu læra að lesa málið með góðum framburði. Peir skulu fá svo mikla þekkingu á enskri tungu, að peir skilji alment nútíðarmál sæmilega. Nokkra æfingu skulu peir fá í því, að tala ensku og rita.

Nemendur skulu lesa vandlega um 600 bls. laust mál og ljóðað úr ritum enskra höfunda, en hraðlesa auk þess svo mikið sem tími vinst til. Í sambandi við lesturinn skulu peir nema aðalatriði enskrar málfræði og orðskipunar og venjast á að leiða eitt orð af öðru og greina sem skýrast blæbrigði í merkingum orða.

Þýska.

Nemendur skulu læra að lesa málið með

góðum framburði. Þeir skulu fá svo mikla þekkingu á þýskri tungu, að þeir skilji alment nútíðarmál. Skulu þeir lesa vandlega um 350 bls. laust mál og ljóðað úr ritum þýskra höfundna, en hraðlesa auk þess svo mikið sem tími vinst til. Í sambandi við lesturinn skulu þeir nema aðalatriði þýskrar málfræði og orðskipunar, og gera nokkra stíla til stuðnings því námi. Þeir skulu venjast á að greina sem skýrast blæbrigði í merkingum orða.

Franska.

Nemendur skulu læra góðan framburð á málinu og meginatriði franskrar málfræði. Þeir skulu lesa vandlega að minsta kosti 225 bls. samfelt mál, og skal auk þess í kenslustundum viðhafa ljettar, munnlegar æfingar.

Latína.

Kenslan í latínu á að stefna að því, að afla nemendum þeirrar kunnáttu í latneskri tungu, að þeir geti skilið auðveld latnesk rit í lausu máli og verði færir um að nota með orðabók latneskar bækur í lausu máli og ljóðum. Ber að ástunda, að nemendur nái festu í orðmyndafræðinni, í sambandi við lesturinn, og kynnist helstu frumgreinum latneskrar setningafræði, í sambandi við stílæfingar. Rétt er að verja nokkrum stundum í 5. og 6. bekk til að æfa nemendur í að snúa skriflega latneskum texta á vandað íslenskt mál, með orðabók.

Bókmentafræði.

Markmið kenslunnar er að glæða skyn nemenda á bókmentum og áhuga á þeim, venja þá á að lesa með gerhygli, gera sjer ljósan aðaltilgang rits, með hverjum hætti höfundur hefir reynt að ná tilgangi sínum og hvernig honum hefir tekist það. Skulu nemendur í þessu skyni lesa úrvalsrit ýmislegs efnis, forn og ný, úr erlendum bók-

mentum, á frummálinu eða í vönduðum þýðingum. Í sambandi við þennan lestur og umræður um hið lesna, skulu þeir fræðast um aðaltegundir bókmentanna og helstu stefnur í þeim. Þeir skulu og kynnast æftriðum merkustu höfundanna, er þeir lesa rit eftir, sjerstaklega þegar það má verða til betri skilnings á því, sem lesið er.

Kenslunni skal svo haga, að nemendum í hvorum bekknum (5. og 6. bekk) sje skifti í þriggja eða fjögurra manna flokka, en hver flokkur fái eitt rit til lestrar og meðferðar á mánuði hverjum. Verja má þó lengri tíma til rits, ef þörf krefur, en eigi skal flokkur lesa færri rit en 5 á skólaári. Þegar flokkur hefir lokið lestri rits, skal hann gera grein fyrir því í kenslustund, og eru þá hinir flokkarnir áheyrendur. Við og við skulu nemendur leysa skriflega úr hinum einfaldari atriðum, og skal siðar lesa bestu úrlausnirnar upphátt fyrir bekknum.

Til prófs hefir hver flokkur þau rit, er hann hefir lesið.

Trúbragðafræði.

1. *Biblíufræði*. Nemendur skulu lesa valda kafla úr biblíunni, bæði úr gamla testamentinu og nýja testamentinu, og fá skýringar á þeim. Skal jafnt vekja athygli nemenda á bókmentagildi hins lesna sem gildi þess fyrir trúarbrögð, siðfræði og sögu. Jafnframt skulu þeir fá nokkra fræðslu um uppruna og samband bókanna í biblíunni. Þeir skulu og læra aðalatriðin úr sögu Gyðinga til 70 e. Kr., en sjerstaklega skal ástunda, að þeir fái sem ljósastan skilning á lífi Krists og á postulátímabilinu.
2. *Trúbragðasaga*. Lesa skal stutt ágríp almennrar trúbragðasögu.

Sagnfræði og fjelagsfræði.

Kenna skal ýtarlegt ágríp almennrar mannkynssögu, Norðurlandasögu og Íslandssögu.

Skal einkum leggja rækt við menningar-söguna og halda nemendum til að gefa gaum að hinu innra sögulega sambandi viðburða og aldarfars.

Mesta áherslu ber að leggja á sögu Íslands og hina almennu sögu síðari alda frá 1750 og fram til vorra tíma.

Lesi skulu nemendur vandlega einhvern mikilvægan kafla annaðhvort í Íslands-sögu eða almennu sögunni. Til þessa má verja allt að 20 kenslustundum, og skal kenslunni hagað svo, að nemendurnir fái rjetta hugmynd um eðli og aðferð vísindalegrar sögurannsóknar.

Við kensluna skal ávalt, er því verður við komið, viðhafa góð kort og myndir til skýringar.

Í fjelagsfræði eiga nemendur að fá þekkingu á högum Íslands, stjórnarskipun, landsstjórn og hjeradsstjórn nú á tímum. Jafnframt skal eftir föngum fræða nemendur um helstu þjóðfjelagsvandamál nútímans og vekja þá til umhugsunar um þau.

Landafræði.

Nemendur skulu fá ljóst yfirlit yfir aðalatriði landafræðinnar, sjerstaklega Íslands og þeirra landa, sem Ísland hefir mest viðskifti við, eða eru að öðru leyti sjerstaklega merkileg. Þeir skulu verða leiknir í að rekja algengustu orsakasambönd, er landafræðin fjallar um, og læra að afla sjerfræðslu af kortum og myndum. Einnig skal þeim veitt tækifæri til þess að gera einfalda uppdrætti af heimsálfum og löndum. Að lokum skulu þeir læra eðlislýsingu sjávar og lofts, með sjerstöku tilliti til Íslands.

Náttúrusaga.

Nemendur skulu læra að athuga dýr, jurtir og steina, eða góðar myndir af þessu, og lýsa því skýrt og skipulega. Skulu þeir á þennan

hátt kynnast helstu tegundum jurta og dýra, sköpulagi þeirra og líffæragerð og samræmi við lífnadarhætti og dvalarstað, og læra að draga einfaldar ályktanir út af því. Sömu leiðis skulu þeir fá nokkra fræðslu um þróun og ættarfar jurta og dýra, og vita nokkuð um gagn það, er mennirnir hafa af þeim, einkum innlendum. Þeir skulu kynnast helstu steinum og bergtegundum, ásamt meginatriðum jarðfræðinnar með sjerstöku tilliti til Íslands. Loks skulu þeir nema ágrip af líkamsfræði mannsins ásamt meginatriðum heilsufræðinnar.

Til styrktar náminu í þessum greinum skulu kend frumatriði efnafræðinnar.

Bókmentadeild.

Eðlisfræði og stjörnufræði.

A. Eðlisfræði

Kenna skal aðallögmál og reglur eðlisfræðinnar og fara yfir alla kafla hennar: um einingar og mælingar, afl, hita, hljóð, ljós, segulmagn og rafmagn. Við kensluna skal nota bækur, er samsvari þeim tíma, sem ætlaður er til námsins, og sniðnar sjeu eftir þroska nemenda og kunnáttu þeirra í stærðfræði. Efnið skal skýra með dæmum úr daglegu lífi og reikningi við hæfi nemenda, en jafnframt skal, alstaðar þar sem því verður við komið, gera tilraunir, kennarinn sumar, en nemendur sumar. Með náminu eiga nemendur að öðlast þá þekkingu, að þeir geli gert sjer grein fyrir öllum hinum auðveldari fyrirbrigðum, er fyrir koma í daglegu lífi, og skilji aðalatriðin um þær vjelar og verkfæri, er hjer tíðkast. Þeir skulu og fá fræðslu um samband náttúruafslanna og grundvallarskóðanir þær og skýringartilraunir, er að því lúta og líklegastar þykja. Leggja skal stund á, að nemendur fái skilning á rannsóknaraðferðum eðlisfræðinga og æfingu í þeim, og kunni meðal annars að nota meðaltöl og línurit við tilraunir.

B. Stjörnufræði.

Kenna skal undirstöðuatriði stjörnufræðinnar: um útlit himinhvolsins, sýndarhreyfingar stjarnanna og himinhnit; um sólkerfið og sýndarhreyfingar jarðstjarnanna með tunglum þeirra, göngu þeirra um sól, mündulsnúning, dægarafer og árstíðir; um myrkva; um eðli stjarnanna og fjarlægðir þeirra; um lögun og stærð jarðar og jarðhnit til að ákveða stað og tíma.

Stærðfræðideild:

A. Eðlisfræði.

Um kensluna gilda sömu ákvæði og í bókmentadeild, þó svo, að kenslan skal þeim mun meira studd stærðfræði og tilraunum og efnid rakið í æsar út, sem stærðfræðikenslan er meiri í þessari deild en hinn og tíminn lengri til eðlisfræðinámsins.

B. Stjörnufræði.

Auk þess, sem áður er komið, skal kent hvernig reglum um kúlupríhyrninga verði beitt til að reikna eitt hnitakerfi eftir öðru.

C. Efnifræði.

1. *Ólifræn efnifræði.* Nota skal táknmál efnifræðinnar og taka til meðferðar vetni, eldi, brennistein, selti og frumefni hylðiflokksins, kolefni, tinni og allra helstu sambönd þessara frumefna; ennfremur helstu málma og sambönd þeirra, og skal þó af þessum efnum taka þau ein til meðferðar, er til greina koma í daglegu lífi eða alment eru notuð í tilraunum við kensluna.
2. *Lifræn efnifræði.* Dæmi helstu flokka lifrænna sambanda. Kolvetni (methan, æthan, æthylen, acetylen); vinandi (methylog æthylvinandi, glycerin); aldehyd (formaldehyd); æther (æthylæther); samsett- ar ælthertegundir (fituefni); sýrur (maura-sýra, ediksýra, mjólkursýra, smjörsýra og algengustu plöntusýrur); kolvatnseldi.
3. *Eðlisfræðileg efnifræði.* Helstu kaflarnir,

og skulu dæmin tekin úr því sem lesið hefir verið í ólifrænni og lifrænni efnifræði.

Kensluna skal styðja tilraunum sem mest og geri kennarinn sumar, en nemendur sumar. Taka skal jafnóðum til greina merkustu nýjungar, er fram koma í efnifræðinni.

Bókmentadeild.

Stærðfræði.

A. Merkjamálsfræði.

Rifja skal upp almennan reikning, einkum almenn brot og tugabrot, og fara yfir reikningsaðferðir þær, er leiddar eru af þríliðu. Um viðlæggar og frádrægar stærðir. Samlagning, frádráttur, margföldun og deiling, jafnframt æfingum í að leysa úr einföldum jöfnum, er þar að lúta.

Um veldi með viðlægum heilum veldisvisi. Um samlagningu brota. Um að leysa liðastærðir í sinna. Um deilingu liðastærða. Um almennar 1. stigs jöfnur með einni og fleirum óþekktum stærðum.

Um hlutföll og hlutfallajöfnur. Óræðar tölur. Rótarútdráttur. 2. stigs jöfnur.

Tvennar jöfnur, þar sem aðrar eru 1. stigs og hinar 2. stigs. Um tölur með frádrægum og brotnum veldisvisi. Um jafnmunarraðir og jafndeildarraðir. Um logaríþma og samsettan rentureikning.

Stutt ágrip af deila- og heila-reikningi á grundvelli linuritunar, með æfingum, er skýra hagnýting stærðfræðinnar á ýmsum sviðum mannlegrar þekkingar og framkvæmda.

B. Rúmfræði.

Frumatriði flatarmálsfræðinnar. Samsíða linur og saman horna í hyrningi. Um sam-anburð hliða og horna í hyrningum. Lóðlinur og skálinur. Hringbogi og horn.

Miðteugilnir hringa. Samloka myndir. Frumatriðin um drátt flatarmynda. Prihyrningareglurnar fjórar. Um samsíðunga og reglulega hyrninga. Um heimkygni punkta. Um hlutföll línustrika og einslagða prihyrninga.

Um margfald línustrika. Um Pýþagórasar reglu. Um einslagðar myndir. Um strenglengdir í hringum. Um lengd hringferils og flatarmál hringa. Ýmsar reglur, svo sem um mið punkts við hring og miðalínur hringa og reglur þær, er kendar eru við Heron, Menelaos og Ceva.

Stuttur inngangur að hornafræðinni: um föllin sinus, cosinus, tangens og cotangens, og æfingar í að nota þau til að reikna út einfaldar myndir. Hnitafraði: um beinar línur, hring og fleygboga.

Stærðfræðideild.

Auk þess, sem lesið hefir verið í fjórum neðstu bekkjunum, skulu nemendur læra:

A. Merkjamálsfræði.

Um markgildi. Um röðun og flokkun. Um látölur, lóðtölur og áttartölur yfirleitt. Um tvíliða stærðir í n -ta veldi, þegar n er viðlæg heil tala. Um aðleiðslusönnun. Um jöfnurnar $z^n = a$. Um að vinsa óþektar stærðir úr jöfnum. Um talnadilka. Um jöfnurnar $ax + by + c = 0$, þar sem a , b , c , x og y tákna heilar tölur. Um áttarrætur í lástuðluðum veldisjöfnum. Um róta-tákn stuðla í jöfnum.

Frumatriði deila- og heilareiknings. Um samfellu. Um afleiðd föll, af x^n (með ræðu n), af hornaföllum, af samni, margfaldj og deild, af fallaföllum. Rolles regla. Mesta og minsta. Heilt fall í Taylors röð. Fast og laust heili. Heilun einföldustu falla. Ófullgerð heilun. Einföld dæmi úr rúmfræði og eðlisfræði.

B. Rúmfræði.

Um Appolóniusarhring og heimkygni þeirra punkta, er liggja þannig, að fjarlægðir þeirra frá tilteknum línun standa í tilteknum hlutföllum. Um samræma geisla frá sama punkti og um viðlæg og frádræg línustrik. Horna- og prihyrningafræði. Hnitafraði: um beinar línur, hringa og önnur keilusnið í rjetthnitum og pólnhitum.

Rúmfræði (almenna) um línur og fleti (slétta fleti og kúlufleti). Um ýmsa einfalda flötunga, sérstaklega ferflötunga, strendinga, pyramída, keilur og strangafleti og platónska líkami og kúlur. Um rúmmál. Um rúmhörn og kúluprihyrninga. Eulers reglu um flötunga.

Teiknun.

Markmið teiknikenslunnar er að skerpa eftirtekt nemendanna, glæða fegurðarskyn þeirra og veita þeim eftir föngum leikni í því að draga upp myndir af því, sem þeir sjá eða hugsa sjer. Skulu þeir fyrst læra að gera hliðarmyndir af hlutum, er þeir hafa fyrir sjer, en síðan rúmmyndir. Skugga og líti skulu þeir læra að setja, eftir því sem við verður komið. Ástunda skal að þeir verði sem leikaastir í að gera snarmyndir.

Söngur.

Kenna skal helstu atriði söngfræðinnar og æfa rödd og eyra nemendanna með reglubundnum iðkunum, fyrst einródduðum söng og síðan margródduðum. Að svo miklu leyti sem unt er skal syngja ljóð á íslensku.

Líkamsæfingar.

Líkamsæfingarnar skulu miða að því að gera líkama nemendanna hraustan, sterkan, fíman og fagran. Kenna skal leikfimi, íslenska glímu, dans, sund, og leiki og íþróttir undir berum himni, eftir því sem við verður komið. Temja skal nemendur við

fagran limaburð og þrúðmannlega fram-
göngu.

Hannyrðir.

Kenslan skal miða að því að örfa hagleik nemendanna og gera þá færa um að búa í hendur sjer. Skulu þeir læra að gera einfalda gagnlega hluti, einkum úr trje. Bókband má og kenna, ef tók verða á. Temja skal nemendur við hagkvæmar vinnustellingar.

6. gr.

Kenslan skal í hvívetna miða að því að glæða námsþorsta og sjálfstæða hugsun nemenda og auka leikni þeirra, jafnt í því að afla sjer þekkingar með athugun, tilraunum og af bókum, sem í því að beita fenginni þekkingu við úrlausn nýrra verkfna.

7. gr.

Kennurum ber að vinna þannig saman, að hver styðji fræðsluna í annars grein, að svo miklu leyti sem viðfangsefni þeirra eru skyld, og að enginn geri meiri kröfur til undirbúningstíma nemenda í sinni grein en henni ber að tiltölu við aðrar greinir samkvæmt stundaskránni.

8. gr.

Pegar tveir eru kennarar í sömu námsgrein, skulu þeir taka við byrjendum í þeirri námsgrein sitt árið hvor og kenna þeim alla leið til fullnaðarprófs.

9. gr.

Nemendur skulu ástunda að rita breinlega og læsilega hönd og vanda frágang á öllum skriflegum úrlausnum. Má kennari neita að leiðrjetta úrlausnir sem illa er frágengið. Með samþykki kennarafundar má vísa frá prófi fyrir sömu sakir.

III.

Um próf og einkunnir.

10. gr.

Í skólanum eru þrennskonar próf: skyndi-
próf, árspróf og stúdentspróf.

11. gr.

Tvisvar á vetri skal í hverjum bekk skólans halda skyndipróf, og liði eigi minna en þrír mánuðir á milli. Próftímann ákveður hver kennari í sinni grein í samráði við skólameistara. Prófin eru skrifleg. Framburð á útlendum málum skal þó prófa sjerstaklega með lestri. Skyndipróf er haldið fyrirvaralaust, og prófar kennari nemendur sína í því, er lesið hefir verið þann vetur. Nú eru einhverjir nemendur eigi viðstaddir, er skyndipróf fer fram, og skulu þeir þá prófaddir síðar utan kenslustunda. Síðari skyndiprófseinkunnina skal tvöfalda, leggja hana við hina fyrri og deila með þremur. Kemur þá fram árseinkunn.

12. gr.

Árspróf og stúdentspróf skulu fara fram í júnimánuði, og skulu munnlegu prófin vera í heyranda hljóði.

13. gr.

Upplstrarleyfi 6. bekkinga byrjar 1. maí, en 4. bekkinga 6 virkum dögum fyrir maímánaðarlok. Önnur upplstrarleyfi byrja 1. júní.

14. gr.

Ársprófum skal svo haga, að í íslensku, dönsku og ensku sje munnlegt próf og still; í latínu sje prófið munnlegt við árspróf 2. og 3. bekkjar, en still að auki við 4. bekkjarpróf og þýðing með orðabók við 5. bekkjarpróf; í þýsku sje prófið munnlegt við 3. og 4. bekkjarpróf, og þýðing með orðabók að auki við 5. bekkjarpróf; í stærðfræði sjeu

prófin munnleg og skrifleg, og nemendum við árspróf 5. bekkjar heimilt að hafa formálabók við úrlausn skriflegra verkefna; í frönsku, bókmentafræði, trúbragðafræði, sagnfræði, eðlisfræði og stjörnufræði, landafræði og náttúrusögu sje árspróf að eins munnlegt, en í teiknun verklegt. Einkunn í dönsku og ensku, í latínu við árspróf 4. og 5. bekkjar, í þýsku við árspróf 5. bekkjar, í stærðfræði við árspróf 1. bekkjar, er meðaltal af einkunnum fyrir munnlega og skriflega frammistöðu.

Leikfímisýningu og samsöng skal hafa í lok hvers skólaárs, til að sýna leikni nemenda í leikfimi og söng. Sýna skal og hannyrðir þeirra, er tekið hafa þátt í hannyrðakenslu.

15. gr.

Til skriflegra (verklegra) úrlausna við árspróf og stúdentspróf veitast 3—5 stundir eftir úrskurði skólaráðs í hvert skiftið.

16. gr.

Við öll próf skólans skulu í hverri prófgrein vera tveir prófdómendur, kennarinn, sem prófar, og annar til. Við skyndipróf er hinn prófdómandinn einn af kennurum skólans, en við árspróf og stúdentspróf er prófdómandi skipaður samkvæmt tillögu skólaráðs. Prófdómendur skulu jafnan, er því verður við komið, vera sjerfræðingar í þeim greinum, er þeir eru skipaðir til að dæma um. Skal skipa þá um miðjan vetur, og skula þeir afhenda skólaráði prófsverkefni til athugunar og samþykktar fyrir miðjan maí, en skólaráðið afhendir skóla-meistara verkefni innsigluðu umslagi. Áður en prófdómendur velja verkefni, skulu þeir fá skýrslu kennara þeirra, er hlut eiga að máli, um alla tilhögun kenslunnar.

17. gr.

Einkunnir eru þessar:

ágætlega, ágætlega ÷, loflega +, loflega, loflega ÷, vel +, vel, vel ÷, laklega +, laklega, laklega +, illa +, illa, illa ÷, afarilla +, afarilla. — Einkunnir þessar eru reiknaðar í tölum og gilda eitt sjer og annað í stigum, sem hjer er sýnt:

Einkunnir	Sjer-gildi	Stiga-gildi
ágætlega	6	8
ágætlega ÷	5 ² / ₃	7 ² / ₃
loflega + ...	5 ¹ / ₃	7 ¹ / ₃
loflega	5	7
loflega ÷	4 ² / ₃	6 ¹ / ₃
vel + ...	4 ¹ / ₃	5 ² / ₃
vel	4	5
vel ÷	3 ² / ₃	3 ² / ₃
laklega + ...	3 ¹ / ₃	2 ¹ / ₃
laklega	3	1
laklega ÷	2 ² / ₃	÷ 1 ² / ₃
illa + ...	2 ¹ / ₃	÷ 4 ¹ / ₃
illa	2	÷ 7
illa ÷	1 ² / ₃	÷ 12 ¹ / ₃
afarilla + ...	1 ¹ / ₃	÷ 17 ² / ₃
afarilla	1	÷ 23

Einkunn fyrir óvenjulega ágæta frammi-stöðu má merkja með *, og skal sú einkunn stimpluð á prófskirteinið.

18. gr.

Fullnaðareinkunn við árspróf eða stúdentspróf í hverri þeirri grein, sem skyndipróf er haft í, er meðaltal af árseinkunn og einkunnum þeim tveimur, sem gefnar eru við prófið. Prófseinkunn fyrir skriflega úrlausn er fullnaðareinkunn, renni hún eigi saman við einkunn fyrir munnlega frammi-stöðu.

Prófseinkunn fyrir teiknun er fullnaðareinkunn, en telst ekki með til uppflutningsúr bekk.

Prófdómendur skulu að loknu prófi í

hverri grein, í viðurvist skólameistara, leggja skriflega fram einkunnir þær, er þeir hafa gefið við prófið. Nú reynist munur á einkunnum prófdómenda, og er þeim þá heimilt að hera sig saman og breyta einkunnum sínum eftir því, sem þá virðist rjettara, þó svo, að hvor einkunnin má að eins breytast í áttina til hinnar. — Komi önnur brot en þriðjungar fram, þegar reiknað er meðaltal tveggja einkunna eða fullnaðareinkunn í námsgrein, skal í fyrra tilfellinu auka um $\frac{1}{4}$, en í hinu síðara auka eða minka um $\frac{1}{4}$, svo að á þriðjungi standi.

19. gr.

Allar einkunnir, skyndiprófseinkunnir, árseinkunnir, einkunnir prófdómenda og fullnaðareinkunnir, skal rita í sjerstakar bækur.

20. gr.

Við stúdentspróf skal í bókmentadeild gefa eina einkunn í hverri þeirra greina er hjer segir: íslensku, íslenskrí ritgerð, frönsku (munnl. og þýðing með orðabók), þýsku (munnl. og þýðing með orðabók), latínu, þýðingu úr latínu (með orðabók), bókmentafræði, trúbragðafræði, sagnfræði, munnlegri stærðfræði, skriflegri stærðfræði (með formálabók) og eðlisfræði með stjörnufræði. Fullnaðareinkunnir 4. bekkjar prófs í dönsku, ensku, landafræði og náttúrusögu teljast og með, þegar aðaleinkunn við stúdentspróf er reiknuð, og verða því einkunnir 16 alls.

Við stúdentspróf í stærðfræðideild er prófi og einkunnum eins háttað og í bókmentadeild að öðru en því, að í stærðfræðideild er skrifleg stærðfræði án formálabókar og engin einkunn í bókmentafræði nje þýðingu úr latínu, en til móts við það ein einkunn í efnifræði, og ein í skriflegri stærðfræði með eðlisfræði, sem nota má formálabók við, en einkunn 4. bekkjar prófs í munn-

legri latínu gildir sem einkunn í þeirri grein við stúdentspróf, og verða þá einkunnir í stærðfræðideild einnig 16.

21. gr.

Aðaleinkunnir við árspróf og stúdentspróf eru: ágætiseinkunn, fyrsta, önnur og þriðja einkunn, og reiknast eftir stigagildi einkunna. Þarf til ágætiseinkunnar $7\frac{1}{2}$ stig í hverri grein til jafnaðar, til fyrstu einkunnar 6 stig, til annarar einkunnar $4\frac{1}{2}$ stig og til þriðju einkunnar 4 stig.

22. gr.

Foreldrar eða vandamenn utanskólanemanda, sem ætlað er að ganga undir árspróf eða stúdentspróf, skulu senda skólameistara umsókn um það fyrir 15. dag maímánaðar, og skal henni fylgja skýrsla um það sem nemandinn hefir lesið eða numið.

Utanskólanemendur skulu hafa lesið og numið alt það, sem lesið er og numið í skólanum fram að því prófi, sem þeir ætla að taka, eða jafngildi þess, þegar sjerstaklega stendur á, og skulu þeir ganga undir próf í því öllu. Þó skulu þeir fá að sleppa til prófs hinu sama og bekkjarnemendur af því, er þeir áður kynnu að hafa tekið bekkjarpróf í. Skulu utanskólanemendur hafa til úrlausnar sömu skrifleg verkefni og skólanemendur, en prófa skal þá sjerstaklega og vandlegar í munnlegum greinum, svo að vissa fáiast um kunnáttu þeirra og proska.

Enginn getur tekið stúdentspróf, nema hann hafi staðist 4. bekkjarpróf, og skulu að jafnaði liðin tvö ár frá. En mæli sjerstök atvik með því, getur skólameistari leyft efnilegum nemanda að ganga undir stúdentspróf að einu ári liðnu eftir að hann slóðst árspróf 4. bekkjar.

23. gr.

Þeir nemendur, sem staðist hafa stúdents-

próf, skulu fá prófskirteini, er sýni aðal-einkunn þeirra og fullnaðareinkunn í hverri grein.

Á prófsvottorðið skal enn fremur rita vottorð um hegðun nemenda í skólanum, leikni í söng, leikfimi, og hannyrdum, hafi þeir notið kenslu í þeim, og síðustu fullnaðar-einkunn í teiknun.

Þegar nemendur fara úr skóla án þess að hafa lokið prófi, skal skólinn gefa þeim vottorð um kunnáttu þeirra og alla hegðun í skólanum, ef þeir, foreldrar þeirra eða vandamenn krefjast þess.

Stjórnarráðið gefur út eyðublöð fyrir prófskirteini og vottorð.

24. gr.

Með sjerstakri prófreglugerð verður síðar, að fenginni reynslu, ákveðið nánar um tilhöggun fullnaðarprófs í hverri grein og hve mikið skuli hafa til prófsins af því sem lesið hefir verið.

25. gr.

Nemandi, sem hlotið hefir þriðju einkunn eða meira við árspróf skólans, skal flytjast upp úr bekk, nema hann hafi áður fengið þriðju einkunn við árspróf tvö ár í röð.

26. gr.

Nemandi, er setið hefir tvö ár í sama bekk og að þeim loknum reynst óhæfur til uppflutnings, skal þegar fara úr skólanum.

IV.

Um inntöku nemenda í skólann.

27. gr.

Skólameistari úrskurðar um inntöku nemenda í skólann.

28. gr.

Þessi eru almenn inntökuskilyrði:

1. Að þeir sem setjast í 1. bekk sjeu eigi yngri en 13 ára fullra og eigi eldri en rjettra 18 ára. Heimilt er þó skólameistara og kennarafundi að veita undanþágu frá ákvæðum þessum, þegar sjerstakar ástæður eru til. Ákvæði samkvæm þessu gilda um inntöku í aðra bekk.
2. Að þeir sjeu ekki haldnir af neinum næmum sjúkdómi eða öðrum líkamskvilla, sem orðið getur hinum nemendunum skaðvænn.
3. Að siðferði þeirra sje óspilt.
4. Að þeir leggi fram vottorð frá þeim skóla, sem þeir síðast hafa gengið í, ef þeir hafa verið að námi í öðrum skólum, eða frá þeim, sem hafa búið þá undir skóla.

29. gr.

Til þess að verða tekinn í 1. bekk skólans, verður nemandinn að ganga undir próf, fyrst *forpróf*, en þá *inntökupróf*.

30. gr.

Forprófið er í íslensku og reikningi og er skriflegt.

1. *Íslenska*. Prófaður skal geta skipað villulaust í orðflokka alt að 60 mjög algengum, ótvíræðum orðum í auðskildum samböndum við önnur orð. — Til úrlausnar má ekki taka:
  - a. orð sem vafasamt er, til hvaða flokks telja beri (t. d. óákveðin fornöfn og ábendingarfornöfn, nema *þessi* og *sá*);
  - b. orð, sem notuð eru á annan veg en orðmyndin bendir til (t. d. hluttaksorð höfð sem lýsingarorð eða nafnorð);
  - c. atviksorð, nema þau, sem leiðd eru af öðrum orðum með greinilegri atviksorðsendingu, og þau, sem merkja stað eða stund og aldrei teljast til annara orðflokka;
  - d. samtengingar og upphrópanir.

Verkefnið skal leggja fyrir prófaðan vjelritað eða prentað, og sjeu skýrt undirstrikuð þau orð, sem greina skal.

Til úrlausnar eru tvær klukkustundir.

2. *Reikningur*. Prófaður skal:

- leggja saman 20 þriggja stafa tölur í einum dálki;
- draga fjögurra stafa tölu frá fimm stafa tölu;
- margfalda saman fjögurra stafa tölu og fimm stafa tölu;
- deila tveggja stafa tölu, er sje hærrí en 20 og standi eigi á tug, í fimm stafa tölu, er hún gengur ekki upp í.
— Dæmin sjeu lögð fyrir hann uppsett, vjelrituð eða prentuð. Til úrlausnar eru tvær klukkustundir.

Sá sem leysir rjett úr öllum verkefnum forprófsins fær að ganga undir inntökupróf.

Pegar sjerstök ástæða virðist til, skal þó skólameistara og kennarafundi, fyrstu þrjú árin eftir að reglugerð þessi gengur í gildi, heimilt að leyfa prófuðum að ganga undir inntökupróf, þótt eitthvað hafi vantað á fulla úrlausn í forprófinu.

Nú æskir nemandi að ganga inn í einhvern bekk skólans annan en hinn fyrsta, og skal hann þá ganga undir samskonar forpróf og til 1. bekkjar, en timinn, sem til þess veitist, stýltist um 20 mínútur fyrir hvern bekk upp eftir.

31. gr.

Til inntökuprófs heyrir sú kunnátta og sá þroski er h'ær segir:

1. *Íslenska munnleg*. Prófaður skal vera læs jafnt á gotneskt letur sem latneskt, geta lesið skýrt og áheyrilega lesinn kafla í óbundnu máli og ólesinn kafla sögulegs efnis í óbundnu máli, hæfilega auðveldan að efni og orðfæri. Hann á og að geta skýrt frá efni hins lesna, ef hann

er spurður, og sýna, að hann hafi skilið það. Hann á að kunna utan bókar nokkur íslensk kvæði, helst sögulegs efnis, og geta gert grein fyrir efni þeirra, svo að það sjáist, að hann hafi skilið þau. Jafnframt skal hann sýna, að hann kunni helstu atriðin í íslenskri beygingarfræði og viti deili á frumlagi og andlagi, um-sögn, aðalsetningu og aukasetningu.

2. *Íslenska skrifleg*. Með skriflegu prófi á prófaður að sýna, að hann geti ritvillu-litið og svo að helstu lestrarmerki sjeu rjett sett, skýrt skriflega frá efni í stuttri og auðskilinni sögu, sem honum er sögð eða lesin fyrir. Skal það vera hreinlega og skipulega af hendi leyst.

3. *Reikningur*. Prófið er bæði skriflegt og munnlegt, og skal prófaður með því sýna, að hann kunni fjórar aðalgreinir reikningsins með heilum tölum og brotum (almennum brotum og tugabrotum) og geti leyst úr auðveldum dæmum, er fyrir koma í daglegu lífi. Auk þess á hann að vera leikinn í að reikna í huganum með lágum tölum.

Í sambandi við reikninginn skal prófaður sýna, að hann geti með sæmilegri nákvæmni ákveðið áttir, vegalengdir og hnattstöðu eftir landabrfjei.

4. *Skrit*. Prófaður verður að skrifa læsilega og hreinlega snarhönd.
5. *Danska*. Prófaður skal hafa lesið til prófsins eigi minna en 150 bls. í venjulegu 8 blada broti (um 1700 stafir á bls.). Skal hann með sæmilegum framburði lesa upp stutta, lesna grein og geta lagt hana út á íslensku. Hann skal og þekkja helstu atriði danskrar beygingarfræði. Enn fremur verður hann að geta snúið skriflega auðveldu daglegu máli úr íslensku á dönsku.
6. *Saga*. Prófaður skal hafa numið æfisögu-ágrip nokkurra mikilmenna sögunnar að fornu og nýju, innlendra og erlendra.

Auk þessa er ætlast til að prófaður hafi fengið venjulega barnaskólakunnáttu í landafræði, náttúrusögu og teiknun.

Um inntöku nemanda í aðra bekk sbr. 22. gr.

32. gr.

Til þess að standast inntökupróf 1. bekkjar, má prófaður eigi fá minna en 3,67 í aðaleinkunn. (Aðaleinkunn er meðaltal af sjer-gildi einkunnanna í þeim greinum, sem próf-að er i).

33. gr.

Jafnskjótt og næg reynsla þykir fengin um gáfnapróf unglinga hjer á landi, er yfirstjórn skólans heimilt að skipa fyrir um gáfnapróf sem einn þátt í inntökuprófi skólans.

34. gr.

Við inntökupróf til fyrsta bekkjar mega ekki aðrir vera viðstaddir, auk kennaranna, en foreldrar og vandamenn nemenda þeirra sem prófaðir eru.

V.

Um kenslutíma og leyfi.

35. gr.

Á viku hverri skulu í hverjum bekk skólans vera 34—36 kenslustundir og aldrei fleiri en 6 á dag. Hver kenslustund er 50 mín., en 10 mín. hlje milli kenslustunda. Þó er heimilt að 2 kenslustundir á dag sjeu 40 mín. Skal einni kenslustund annan hvern dag varið til líkamsæfinga og einni á viku til söngs. Fyrir hvert skólaár semur skóla-meistari stundatöflu, er skólaráðið samþykkir.

36. gr.

Skólaárið byrjar 1. október og endar 30. september.

37. gr.

Þessi skulu vera lögboðin leyfi:

1. Jólaleyfi, er nær frá 23. degi desembermánaðar til 2. dags janúarmánaðar, að báðum þeim dögum meðtöldum.
2. Öskudagurinn.
3. Páskaleyfi, er nær frá miðvikudegi fyrir skírdag til þriðja í páskum, að báðum þeim dögum meðtöldum.
4. Hvítasunnuleyfi, er nær frá laugardegi fyrir hvítasunnu til þriðja í hvítasunnu, að báðum þeim dögum meðtöldum.
5. Sumardagurinn fyrsti.
6. Afmælisdagur konungs.
7. Sumarleyfi, er nær frá 1. júlí til 30. september.

Auk þessa má skólameistari gefa leyfi einn dag í mánuði hverjum, nema í jóla og páskamánudum, og þá endrarnær, er honum þykir brýn ástæða til.

VI.

Um reglu og aga.

38. gr.

Regla og agi skólans skal í hvívetna miða að því, að styðja kenslustarfið og glæða reglusemi og siðprýði nemendanna.

39. gr.

Nemendur skulu sýna kennurum sínum og öðrum yfirboðurum kurteisi og hlýðni og hegða sjer jafnan, hvar sem er og hver sem í hlut á, sem siðsömum, háttprúðum og góðum drengjum sæmir.

40. gr.

Valdi nemandi skemdum á kensluáhöldum eða öðrum munum skólans, skal hann bæta að fullu. Sje það fullvíst, að slíkar skemdir hafi orðið af völdum nemenda í einhverjum ákveðnum bekk, og gangist enginn við, skulu nemendur þess bekkjar bæta skaðann í fjelagi.

41. gr.

Skólameistari og kennarar skulu, svo sem auðið er, hafa eftirlit með siðferði nemenda. Brjótí nemandi gegn góðri reglu og velsæmi eða sýni af sjer ókurteisi eða óhlýðni eða óstundvísi eða truflí nám annara nemenda, skal hver kennari skólans, er því mætir, leiða nemanda brot hans fyrir sjónir og reyna að fá hann til að sjá að sjer. Verði það árangurslaust, skal hann tilkynna skólameistara, er þá kynnir sjer alla málavöxtu og kallar nemandann fyrir sig og talar um fyrir honum. Skipist nemandi ekki við það, og haldi uppteknum hætti, skal skólameistari tilkynna fjárhaldsmanni nemanda með aðvörun um að nemanda verði vísað úr skóla, nema hann bæti ráð sitt þegar í stað. Verði alt þetta árangurslaust, má skólameistari vísa nemandanum úr skóla, en heimilt er honum að leita álíts kennarfundar um málið áður. Nú er nemanda vísað úr skóla, og á hann þá eigi afturkvæmt þangað til náms nje prófs á því skólaári, en tilkynning um að honum hafi verið vísað burtu skal skólameistari tafarlaust senda yfirstjórn skólans og fjárhaldsmanni nemandans.

VII.

Um kennara skólans.

42. gr.

Auk skólameistara skulu við hinn lærða skóla að jafnaði vera skipaðir svo margir kennarar, að nægi til að gegna lögskipuðum stundafjölda í öllum námsgreinum skólans, nema trúbragðafraeði, bókmentafraeði, teiknun, söng, líkamsæfingum og hannyrdum, þegar einskipað er í þekki. Til að gegna þeim kenslustundum, sem skipaðir kennarar nægja ekki til, skulu settir aukakennarar eða stundakennarar.

43. gr.

Til að geta orðið skipaður kennari við skólann, verður umsækjandi:

1. að hafa lokið embættisprófi í þeim greinum, sem hann aðallega á að kenna, og hafa staðist próf í aðalatriðum uppeldis- og kenslufraeðinnar;
2. að vera laus við hvern þann sjúkdóm eða líkamsgalla, er geri hann óhæfan til starfsins;
3. að eiga það siðgæði og þá lyndisfestu og lipurð, er þarf til að stjórna ungum mönnum.

Skilyrði 1. nær þó ekki til þeirra, sem nú eru kennarar skólans með fullum stundafjölda.

Enginn getur fengið veitingu fyrir kennara-embætti við skólann, nema hann hafi verið settur til að þjóna embættinu að minsta kosti eitt ár. Hafi hann ekki fengið veitingu fyrir embættinu innan tveggja ára, má hann ekki gegna því lengur.

Hverjum kennara, sem hjer eftir verður skipaður við hinn lærða skóla, er skylt að láta af embætti 65 ára að aldri, með þeim lífeyri, sem hann þá hefir unnið sjer, nema yfirstjórn skólans skori á hann að halda embættinu lengur.

44. gr.

Skólameistara er auk skólastjórastarfanna skylt að kenna 12 stundir á viku, en hverjum skipuðum kennara 27 stundir, reiknaðar þannig, að hver kenslustund, þar sem verkefnið er skriflegt eða tilraunir, er heimta mikinn undirbúning, gildir á við tvær. Nú eru kenslustundir í einhverri grein, sem kennari er aðallega skipaður til að kenna, færri en 27, og er honum þá skylt að taka að sjer kenslu í öðrum námsgreinum, svo að stundatala hans sje full.

45. gr.

Skólameistari hefir stjórn skólans á hendi

með þeim takmörkunum, sem reglugerð þessi setur.

46. gr.

Í forföllum skólameistara, eða þegar skólameistarastaðan er laus, skal sá af kennurum skólans, er yfirstjórnin kveður til, skyldur að gegna skólameistarastörfum, fyrir þóknun, er hún sjálf tiltekur.

Þegar kennari forfallast, eða kennarastaða er laus, er hver skipaður kennari skólans skyldur að taka að sjer í bili þau störf, er skólameistari af þeim ástæðum kveður hann til.

47. gr.

Skólameistara ber að gæta þess, að kenslunni í skólanum sje hagað samkvæmt ákvæðum reglugerðar þessarar, og skal hann iðulega hlusta á kenslu kennaranna og gefa þeim þau ráð, er honum þykir hlýða. Hann skal og eftir mætti kynna sjer árangur kenslunnar og allan hag nemenda.

Fyrir árspróf ár hvert skal skólameistari boða kennara í hverri námsgrein á fund með sjer, til að ræða og ákveða nánar um tilhögun kenslunnar, kenslubækur og kensluáhöld, fyrir næsta skólaár. Sjerstaklega skal hann með þeim kennurum, er kenna ná-tengd efni, ræða það, hvernig best verði komið samræmi á kensluna í kenslugrein-um þeirra og samvinnu um hana.

Einu sinni á mánuði hverjum skal skólameistari boða kennara á fund, til að ræða um nemendur hvers bekkjar, gáfnafar þeirra, framfarir í námsgreinunum, hegðun og heilsufar, og gera þær ráðstafanir, er þurfa þykir til bóta. Ber hverjum kennara að athuga nemendur sína sem best og helst færa athuganir sínar í þar til gerða minnishók, en vitnisburð um hvern nemanda, samkvæman athugunum kennaranna, skal færa í sjerstaka bók á mánaðarfundi, og skulu foreldrar eða fjárhaldsmenn nemenda fá að

sjá vitnisburði þessa að minsta kosti tvisvar á vetri.

VIII.

Um skólalækni.

48. gr.

Skólalækni skal skipa til þriggja ára í senn, eftir tillögum skólameistara og kennarafundar.

Skólalæknir skal líta eftir líkamsuppeldi og heilbrigði nemenda og hollustuháttum skólans, svo sem hjer segir:

Hann skal skoða hvern nemanda, jafn-skjótt og hann er tekinn í skólann.

Hann skal mæla sjón og heyrn hvers nemanda að minsta kosti annaðhvort ár, en tvisvar á ári, í byrjun skólaársins og um miðjan vetur, skal hann í samráði við leikfímiskennara skólans skoða alla nemendur, til að ganga úr skugga um líkamsþroska þeirra og heilsufar. Vottorð um hvorttveggja skal færa í vitnisburðarbækur nemenda.

Í byrjun hvers skólaárs skal skólalæknir skoða húsakynni allra nemenda skólans og kynna sjer hvort þau eða viðurgerningur nemenda sje viðunandi. Skal hann um þetta senda skólameistara skýrslu.

Hann skal vilja hvers þess nemanda, er skólameistari kveður hann til, og veita viðtal heima hjá sjer þeim nemendum skólans, er þess kynnu að óska eða skólameistari sendir til hans, og koma skal hann á kennarafund til viðtals, þegar skólameistari æskir þess.

Komi upp næmur sjúkdómur meðal nemenda, eða þar, sem þeir koma, eða á heimili kennara skólans, skal skólalæknir í samráði við skólameistara gera þær ráðstafanir, er þurfa þykir til að varna því, að veikin breiðist út.

Einu sinni í mánuði, að minsta kosti, skal skólalæknir líta eftir öllu, er lýtur að holl-

ustuháttum skólans og leikfimisæfinganna, og tilkynna skólameistara, er honum þykir eitthvað aflaga fara.

Skólalæknir skal og kynna sjer starfshætti skólans og tilkynna skólameistara, þyki honum eitthvað við þá að athuga frá sjónarmiði heilbrigðisfræðinnar.

Skólalæknir ákveður, hverjir skuli fá undanþágu frá leikfimisæfingum, og undirskrifar, ásamt leikfimiskennara, skýrslu um það til skólameistara.

Pegar húsakynnum skólans er breytt, eða ný reist, skal skólalæknir, nema annar sje til kvaddur, sjá um, að heilbrigðiskröfum sje fullnægt.

Í lok hvers skólaárs skal skólalæknir senda skólameistara ársskýrslu um heilsufar nemenda á skólaárinu og störf sín í þjónustu skólans.

Fyrir störf sín í þágu skólans fær skólalæknir ákveðin árslaun.

IX.

Um yfirstjórn skólans og skólaráð.

49. gr.

Yfirstjórn skólans hefir stjórnarráð Íslands.

50. gr.

Til aðstoðar sjer við framkvæmd umsjónarinnar hefir stjórnarráðið skólaráð.

Í skólaráðinu sitja:

1. Skólameistari hins lærða skóla.
2. Skólafróður maður, er stjórnarráðið skipar til 6 ára.
3. Skólafróður maður, er háskólaráðið kys til 6 ára.

51. gr.

Skólaráðið skal kynna sjer kensluna í skólanum. Það velur prófdómendur í hverri grein við árspróf skólans og stúdentspróf,

samþykkir prófsverkefnið og afhendir þau skólameistara í tæka tíð. Með aðstoð sjerfræðinga, er það sjálft kveður til, dæmir skólaráðið og úrskurðar um kenslubækur, sem óskað er að notaðar sjeu við kenslu í skólanum eða leitað er styrks af almannaþje til að gefa út í því skyni; það hlutast til um, að samdar sjeu og gefnar út nauðsynlegar kenslubækur handa skólanum í þeim greinum, þar sem þeirra er vant. Það skal og fá til meðferðar allar uppástungur um breytingar á reglugerð skólans eða lögum, er hann snerta.

Pegar kennarastaða við skólann er laus, gerir skólaráðið tillögu um það, hvern setja skuli eða skipa í embættið.

Pegar skólameistarastaðan er laus, skal skólaráðið gera tillögu um það hver skipaður verði í stöðuna. Nú er skólameistari fallinn frá og hinir tveir skólaráðsmennirnir ekki sammála um, hvern skipa beri í embættið, og skulu þá skipaðir kennarar skólans tilnefna oddamann í skólaráðið.

X.

Um skólasjóð.

52. gr.

Við hinn lærða skóla skal vera skólasjóður.

53. gr.

Í skólasjóð greiði hver nemandi haust hvert, áður hann sest í bekk sinn, gjald, er svari 100 krónum með þeirri visitölu dýrtíðaruppbótar, sem nú er, og breytist með henni. Nú eru börn sömu foreldra samtímis í skólanum, og greiðist þá fult gjald fyrir hið fyrsta, hálft fyrir annað, en þá ekkert, þó fleiri sjeu.

Utanskólanemendur, er ganga undir árspróf skólans, skulu áður greiða í skólasjóð gjald, er svari 50 krónum, og gangi þeir

undir stúdentspróf, gjald, er svari 100 krónum, eftir sömu reglu og ársgjaldið.

Skólasjóður tekur og við þeim styrk, er fjárveitingavald ríkisins kynni að veita honum, eða einstakir menn eða stofnanir gefa til hans.

54. gr.

Úr skólasjóði skal um miðjan vetur ár hvert veita fátækum, efnilegum og reglusömum nemendum námsstyrk, er aldrei nemi minnu en þreföldu ársgjaldi.

Hver, sem ágætiseinkunn hlýtur við stú-

dentspróf, fær úr skólasjóði 100 kr. að verðlaunum, en 50 kr. hver sá, er ágætiseinkunn fær við árspróf 4. bekkjar.

Kennarafundur veitir námsstyrk úr skólasjóði, en hver bekkur má kjósa sjer fulltrúa, til að gefa kennarafundi frekari bendingar um hag nemenda en í fjárhagsvottorðum standa.

Pegar skólasjóður verður því vaxinn, skal, auk þess, sem áður var talið, heimilt að veita úr honum fje til þeirra hluta, er miða að því að gera nemendum skólavistina ljúfa, vekjandi og göfgandi.

Athugasemdir

við frumv. til laga og reglugerðar fyrir hinn lærða skóla
í Reykjavík.

Um I.

Við leggjum til, að nafnið »lærði skólinn« verði tekið upp aftur, til að benda á, að skólanum er sjerstaklega ætlað að vera fyrir þá, sem vilja gerast lærðir menn.

Við litum svo á, sem skifting skólans í deildir sje í raun og veru neyðarúrræði, fyrir þá sök, að hvaða nám, sem menn stunda að loknu stúdentsprófi, þá er það jafnan gott að hafa fengið undirbúning í öllum greinum, sem kendar eru í skólanum, og hins vegar eru margir ekki fullráðnir í því, hvaða háskólanám þeir skuli stunda, fyr en lokið er stúdentsprófi, og getur því svo farið, að þeir velji einmitt þá deildina, er síður er fallin til að búa þá undir það háskólanám, er þeir velja að lokum. En anuþmarkarnir við skift-

inguna í deildir verða auðvitað því minni, sem hún kemur síðar í skólastiganum, og því höfum við bundið hana við tvo efstu bekkina og látið muninn á deildunum vera þann einn, að í stærðfræðideild sje lesin meiri stærðfræði og eðlisfræði, og auk þess efnafraði, í stað latínu og bókmentafræði, sem lesið er í hinni deildinni.

Um II.

Stundataflan sýnir, hvernig við höfum hugsað okkur tímanum skift milli námsgreina skólans, og þar með að nokkru leyti, hve nauðsynlega við teljum hverja grein til að ná því markmiði, sem skólanum er sett. Við höfum gert þrjár námsgreinar hæstar að stundafjölda og jafnar: íslensku, latínu

og stærðfræði. Mun það varla þurfa rjettlættingar við, að íslenskan sje ekki látin standa að baki neinni námsgrein skólans, enda nauðsyn að auka kensluna í henni, sje tekið tillit til þeirra umkvartana, sem komið hafa fram um árangurinn að undanfögnu, og óska háskólakennaranna. — Kennarar úr öllum deildum Háskólans hafa látið í ljós óskir um það, að latínukenslan verði aukin og ýmsra hluta vegna virðist ekki óeðlilegt að hún fái mestan tímafjölda af útlendu málunum, því að bæði er hún erfðust þeirra og þarf því allmikinn tíma, til þess að nemið komi að haldi, og hins vegar ljettir sá tími, sem til hennar er varið, að nokkru leyti kensluna í hinum málunum. Er það hvorttveggja, að málfræðisnámið fær þar sinn aðalstyrk og að fjöldi orða í hinum málunum eru af latínu runnin, þó að mest kveði auðvitað að því um frönsku og ensku. Öllum ber saman um það, að latínan sje rökfast mál og reglubundið, og að latínunám reyni mjög á þá gáfuna, að hugsa skýrt og skarplega og vega orðin vel. Og enn er hún lykill að mörgu og merku í sögu og vísindum, jafnt vorrar þjóðar sem annara, fram á síðustu tíma. Hyggjum við því, að ekki þurfi að sjá eftir þeim tíma, sem henni er ætlaður á stundatöflunni, sje vel með farið.

Þar sem lagt er til, að stundafjöldinn í stærðfræði sje aukinn um 3 stundir frá því, sem verið hefir (25 stundir á viku í skólanum, í stað 22 nú), þá er það gert bæði með það fyrir augum, að stærðfræðinámið virðist ekki hafa náð tilgangi sínum, með þeim stundafjölda, er því hefir verið ætlaður, og hins vegar er svo komið, að ekki er hægt að færa sjer í nyt ýmislegt af því, sem nú er ritað í náttúruvísindum, sálarfræði, þekkingarfræði og hagfræði, án þess að hafa þá undirstöðumentun í hinum æðri greinum stærðfræðinnar, sem hjer er lagt til að skólinn veiti, auk þess, sem áður hefir kent

verið. Aukningin miðar að því, að gera nemendur læsa á náttúruvísindi. Hingað til hefir stærðfræðin verið kend að langmestu leyti án sambands við aðrar námsgreinar, og þess vegna hefir nemendunum alment ekki orðið það ljóst, hve máttugt verkfæri hún er í fjölmörgum vísindarannsóknum nútímans og framkvæmdum. Sjerstaklega hefir kenslan í merkjamálsfræði verið fólgin í því, að veita þekkingu á nokkrum frumatriðum, er síðan hefir ekki verið kent að hagnýta, svo teljandi sje. Úr þessum skorti á sá viðauki að bæta, sem reglugerðin greinir.

Benda má á það, að þeim, sem lært hafa þá stærðfræði, sem nú er kend í skólanum og enginn hefir lagt til, að kenslan yrði minnuð í, ætti ekki að verða þessi viðauki erfðari en hitt, sem þeir verða að læra í stærðfræði hvort sem er, allra sist þegar heimilað er að hafa formálabók við skriflegu prófin. —

Ákvæðin um dönsku, ensku, þýsku og frönsku hafa verið miðuð við það, hvaða kunnáttu stúdentar þyrftu að hafa í þessum málum, til þess að geta fært sjer í nyt bókmentir og vísindi þeirra þjóða, er þau tala. Það teljum við aðaltilgang tungumálakenslunnar í skólanum, en ekki hitt, að menn geti talað þau og ritað fullkomlega. Slikt kostar meiri tíma og erfði en svo, að það svari kostnaði, því að fljótt gleymist að tala erlend mál og rita, sje það ekki iðkað daglega, sem langfæstir hafa tilefni til. Hins vegar má gera ráð fyrir, að þeir, sem hafa lært að bera málin sæmilega fram og fengið hafa þá undirstöðu í þeim, sem hjer er ætlast til, komist fljótt á rekspölinn með að tala þau, ef þeir þurfa um hrið að dvelja í þeim löndum, þar sem þau ganga, og eins æltu þeir að verða hjargfærir í því, að skrifa að minsta kosti dönsku og ensku með hjálpargögnum, sem hver maður notar við útlend mál.

Oft er um það talað, að tiltölulega miklum tíma sje varið til tungumálakenslu í skólanum, og komið hafa fram tillögur um það, að fella niður frönskunámið þar. Við verðum þó að telja nauðsynlegt, að læra öll þau fimm erlend mál, sem nú eru kend í skólanum. Dönsku teljum við sjálfsgagt að kenna þar, sökum frændsemi og gamals og nýs menningarsambands við Norðurlönd; en um hin málin, ensku, þýsku, frönsku og latínu, þá virðist okkur, að hver, sem stunda vill vísindi þannig, að hann geti fylgst með og tekið sjálfur með góðum árangri einhvern þátt í vísindastarfi nútímans, verði að geta fleytt sjer í öllum þessum málum, að minsta kosti. Og reynslan mun sú, að þeir, sem ekki fá á skólaárum sínum undirstöðu í erlendum málum, læri þau sjaldan síðar, hversu mjög sem þeir kynnu að þurfa þeirra með. Málin eru lyklar að andlegum fjársjóðum þjóðanna, og þeir, sem ekki eiga einhvern lykilinn, verða venjulega að fara á mis við þau auðæfi, sem hann gengur að.

Við höfum ekki sjeð okkur fært að leggja það til, að gríska yrði kend að neinu leyti í skólanum, því að við sjáum ekki hvernig ætti að fá tíma til hennar með öðru móti en því, að fella niður greinar, sem við teljum með engu móti mega án vera, og þótt okkur dyljist ekki, hve æskilegt það væri, að nemendur lærða skólans gætu kynst þeirri ágætu tungu, þá verður það að vikja fyrir öðru óhjákvæmilegra, enda mun reynslan sú, að grískan sje það málið, sem fæstir hafa lesið sjer til gagns að loknu stúdentsprófi, meðan hún enn var kend í skólanum, ef frá eru skildir þeir, sem stundað hafa guðfræðisnám. Guðfræðisnemum er grískan auðvitað nauðsynleg, en guðfræðiskennarar Háskólans telja enga frágangssök að una við núverandi fyrirkomulag um grískukensluna, sem sje að Háskólinn annist hana sjálfur.

Bókmentafræði er að nokkru leyti ný

grein, en á að nokkru leyti að koma í stað fornaldarfræðinnar og bókmentasögukenslu í sambandi við málakensluna. Virðist hentugt að þessi kensla sje sjerstök og falin í hvert skifti hæfasta manni eða mönnum, sem völ er á innan skólans eða utan. Slik kensla hefir lítið gildi, nema kennarinn sje hvorttveggja í sennu, viðsýnn og smekkvís, og verður því að launa hana svo vel, að hæfasti maður, sem völ er á, fái stíl að taka hana að sjer.

Þá höfum við lagt til, að ein námsgrein skólans yrði nefnd trúbragðafræði, og er það sökum þess, að við ætlumst til að kenslunni í kristnum fræðum verði hagað nokkuð öðruvísi en áður, og auk þess lesið ágrip af almennri trúbragðasögu. Teljum við það heyra til almennrar mentunar, að vita nokkuð um helstu trúarbrögðin, sem mótað hafa að miklu leyti líf og síði þeirra þjóða, er sagan greinir frá, en fyrst og fremst beri nemendum þó að þekkja heimildarrit þeirra trúarbragða, sem mest áhrif hafa haft á líf og sögu Vesturlandapjóðanna, vorrar þjóðar ekki síður en annara. En rit Biblíunnar ætlumst við til að sjeu skýrð fyrir nemendum eftir sömu meginreglum og önnur rit, sem lesin eru í skólanum, og þegar þannig er að farið, má alveg eins hafa þessa grein til prófs og hverja aðra, og er því til þess ætlast um trúbragðafræðina, enda mun reynslan sú, að nemendur leggi að jafnaði litla stund á þær greinar, sem ekki er próf í. En mikið er undir því komið að kenslan í trúbragðafræði sje falin hæfasta manni, sem til hennar fæst innan skólans eða utan.

Við höfum ekki lagt til, að kirkjusaga yrði kend í sambandi við trúbragðafræðina, vegna þess að okkur virðist eðlilegt, að hún sje kend sem einn þáttur mannkynsögunnar.

Hannyrðir ætlumst við ekki til að verði skyldnámsgrein í skólanum, heldur sje að eins þeim nemendum, er þess óska, veitt

kensla í þeim utan venjulegra kenslustunda. Reynslan um þessa grein að undanförunu mun vera sú, að sumir nemendur hafi svo lítinn áhuga á henni, að kenslan komi þeim að litlu gagni, en að þeir verði þá til tafar hinum, sem áhugann hafa. Þar sem hjer er um námsgrein að ræða, sem ekki verður beint talin nauðsynleg undirstaða æðra náms eða almenns líkamsþroska, og þeir einir halda við, sem að eðlisfari eru hneigðir fyrir hana, virðist rjettara að láta það frjálst, hverjir taka þátt í henni. Þeim, sem væri hún ljúf, mundi ekki vera nema hressing að því, að stunda hana í frítímum sínum, svo sem tvær stundir á viku.

Um þá niðurröðun námsgreinanna í bekk, er stundataflan sýnir, skal það tekið fram, að í engum bekk er byrjað á meira en einu tungumáli, og er það kostur. Enska byrjar í 1. bekk, latína í 2. bekk, þýska í 3. bekk og franska í 5. bekk. Í 4. bekk verður lokið 5 námsgreinum: dönsku, ensku, landafræði, náttúrusögu og teiknun, og allgóð undirstaða fengin í íslensku, latínu, þýsku og stærðfræði, sömuleiðis í sögu og trúbragðafræði. Námið til 4. bekkjar prófs ætti því að geta verið góður undirbúningur fyrir ýmsa, er einhverra hluta vegna ekki halda áfram til stúdentsprófs, heldur kjósa að hverfa til framkvæmdalífsins eða ganga á einhvern af þeim sjerskólum, er ekki þarf stúdentspróf til.

Um stundatöfluna skal það að lokum tekið fram, að hún var rædd og borin undir atkvæði á fundi með kennurum Mentaskólans 1. júlí þ. á., þar sem þeir einir greiddu atkvæði, og voru öll atriði hennar samþykkt, nema stundafjöldinn í stærðfræði og frönsku. Samþykkt var með 7 : 3 atkv. breytingartillaga frá Sigurði Thoroddsen um að taka 3 stundir frá stærðfræðinni í bókmentadeild, en síðan samþykkt að

bæta þessum 3 stundum við frönskuna í þeirri deild. Við undirritaðir og hinir tveir kjörnu fulltrúar kennaranna, Jón Ófeigsson og dr. Ólafur Danielsson, sem undirbjuggum stundatöfluna, getum ekki fallist á þessa breytingu, því að með henni væri loku fyrir það skotið, að stærðfræðikenslan næði þeim tilgangi, sem vjer höfum ætlað henni, og hins vegar mundi þessi aukning á stundafjölda frönskunnar í bókmentadeild hafa það í för með sér, að ekki væri hægt að hafa kensluna í henni sameiginlega fyrir báðar deildir, en það leiðir til aukakostnaðar.

Um tilhögun kenslunnar í hverri grein skal, auk þess, er segir í reglugerðinni, bent á þá lestraráætlun, er hjer fylgir, fyrir tungumálin. Er hún auðvitað að eins til bráðabirgða, því að reynslan ein getur skorið úr, hvernig þessu verði best hagað.

Íslenska.

1. bekkur c. 150 stundir.	Stundir
200 bls. lesmál. Málfræði	120
Stílar	30
	150
2. bekkur c. 120 stundir.	
250 bls. lesmál. Málfræði (upplestur og framhald)	90
Stílar	30
	120
3. bekkur c. 120 stundir.	
250 bls. lesmál. Setningafræði	90
Stílar	30
	120
4. bekkur c. 120 stundir.	
200 bls. lesmál. Bragfræði	70
Bókmentalestur	20
Stílar	30
	120

5. bekkur c. 120 stundir.	Stundir
150 bls. lesmál. Goðafraeði	50
Bókmentalestur	50
Stílar	20
	120

6. bekkur c. 120 stundir.	
150 bls. lesmál	40
Bókmentalestur og bókmentasaga .	60
Stílar	20
	120

Danska.

1. bekkur c. 150 stundir.	
150 bls. vandl. lesnar, endursögn, aðalatr. málfr.	90
30 stílar	60
	150

2. bekkur c. 90 stundir.	
100 bls. vandl. lesnar, endursögn, málfr., setningafr.	50
15 stílar	30
Hraðlesið (50 bls.?)	10
	90

3. bekkur c. 90 stundir.	
90 bls. vandl. lesnar; merkingafræði (synonymik)	35
15 stílar	30
Hraðlesið (50 bls.?)	10
Talæfingar	15
	90

4. bekkur c. 90 stundir.	
60 bls. vandl. lesnar; merkingafræði	20
15 stílar	30
Hraðlesið (100 bls.?)	20
Talæfingar	20
	90

Dýska.

3. bekkur c. 120 stundir.	
100 bls., málfr., endursagnir	120

4. bekkur c. 120 stundir.	
150 bls. vandl. lesnar; grundv. atr. setn. fr.	75
	Flyt: 75

	Stundir
	Flutt: 75
10 stílar (til stuðnings málfræðinni)	20
Hraðlesið (100 bls.?)	25
	120

5. bekkur c. 60 stundir.	
50 bls. vandl. lesnar; setn. fr. og merkingafræði	26
7 stílar	14
Hraðlesið (c. 100 bls.?)	20
	60

6. bekkur c. 60 stundir.	
50 bls. vandl. lesnar; merkingafræði	25
6 stílar	12
Hraðlesið (50 bls.?)	10
Talæfingar	13
	60

Enska.

1. bekkur c. 150 stundir.	
Minst 180 bls. vandlega lesnar, end- ursögn, málfræði	90
30 stílar	60
	150

2. bekkur c. 150 stundir.	
Minst 100 bls. vandlega lesnar, end- ursögn, málfr.	90
15 stílar eða endursagnir	30
Hraðlesið	30
	150

3. bekkur c. 120 stundir.	
Minst 120 bls. vandl. lesnar, merk- ingafræði, afleiðsla orða	60
15 stílar og endursagnir	30
Hraðlesið	30
	120

4. bekkur c. 120 stundir.	
Minst 100 bls. vandl. lesnar, merk- ingafræði, afleiðsla orða	55
15 stílar eða endursagnir	30
Hraðlesið og talæfingar	35
	120

Latína.

Með vandlegum lestri skal fara yfir að minsta kosti sem svarar 100 bls. af ritum

Caesars, 100 bls. af ritum Ciceros, og 50 bls. eftir Livius eða Sallustius, og Germania eftir Tacitus. Af latneskum kveðskap skal lesa sem nemur 500 versum í Ovid eða Virgli og 1500 versum í Horazi. Hraðlestur, stíla og þýðingar úr latínu skal iðka eftir því sem tími vinst til.

Um III.

Hvað sem segja má um þá annmarka, er prófum oft fylgja, þá verður líklega seint komist hjá því að hafa þau í einhverri mynd. Það væri í rauninni engin samkvæmni í því að ákveða markmið, sem nemendum er ætlað að ná í hverri námsgrein skólans, og gera þó engar ráðstafanir til að rannsaka hvort þeir ná hinu setta marki eða ekki. En sú rannsókn getur ekki orðið annað en einhverskonar próf. Prófin eru til að sýna proska nemendanna, en proskinn birtist í því hvað þeir *gela*, úr hvaða verkefnum þeir geta leyst. Þar sem próf verður eins konar mælikvarði á þann, sem prófaður er, og það er eðlileg löngun hvers manns að mælast heldur vel en illa, þá er auðsætt að tilhöggun prófsins hlýtur að valda nokkru um það, hvernig menn stunda námið og þar með búa sig undir prófið. Þess vegna riður á að prófinu sé hagað í samræmi við það markmið, sem náminu er sett, svo að það fari saman, að ná hinu setta marki og standa sig vel við prófið. En nám er tvennskonar. Annars vegar er það fólgið í því að alla sér þekkingar, hins vegar í hagnýtingu þekkingarinnar til úrlausnar nýrra verkefna. Eitt er að vita margt, annað að kunna að beita því. Og hvorttveggja má prófa. Það má t. d. prófa hvort nemandi veit það sem stendur í tilteknum kapitla í tiltekinni kenslubók í eðlisfræði. Þá er það einkum minnið sem prófað er. En það má líka prófa, hvort hann getur hagnýtt þessa þekkingu til að skýra fyrirbrigði, sem hann kann-

ast við úr daglegu lífi og skyld eru því sem talað er um í bókinni, þó þau séu ekki nefnd þar. Þá er verið að prófa hugsunarproskann. Um allar námsgreinar kemur þetta tvent til greina, þekkingin og hagnýting hennar. Þekking án leikni í að nota hana, er ófrjó. Hugsunargáfa án þekkingar, er eins og smiður sem vantar efni til að smíða úr. En af því að það er auðveldara að læra annara hugsanir, en að ávaxta þær með sjálfstæðri hugsun, hægra að afla fróðleiks en að hagnýta hann, og hægra að prófa hvað menn vita, heldur en hvernig þeir hugsa, þá er hættan altaf sú, að meiri áhersla sé við prófin lögð á það hvað menn muna, heldur en hitt, hve vel þeir hugsa. Þess vegna ætti við öll próf að hafa það hugfast að velja verkefnið svo, að hvorttveggja kæmi í ljós, þekkingin og hæfileikinn til að hagnýta hana. Sé þess gætt, þá munu nemendur smám saman læra að haga námi sínu eftir því.

Tillögurnar um *skyndipróf* eru tilraun í þá átt að haga prófi þannig, að sérstök námsaðferð spretti af. Nú mun kenslunni í flestum greinum hagað svo, að nemendur fari oftast en einu sinni í kenslustundum yfir það sem lesið er. Þeir vita því, að fyrsta sinn, sem kennarinn tekur eitthvert efni til meðferðar, verður ekki síðasta sinn. Þeir eiga að fá það aftur í kenslustund, og þótt svo illa vildi til, að þeir væru ekki viðstaddir, hvorki í fyrsta né annað sinn, sem efnið væri til meðferðar, eða tækju þá illa eftir, þá bregst ekki að þeir fái einhvern tíma til að lesa það undir próf, og þá mætti bæta úr vanrækslunni. Með slíkri tilhöggun er nemendum gefið undir fótinn með að slá betrun sinni á frest og búa sig ekki vandlega undir, nema þegar þeir eiga sjerstaklega von á að »koma upp«. Það er eins og verið sje að gefa í skyn, að kennarinn eigi að »troða í« nemendurna, og ekki dugi minna en tvítroða. Ábyrgðartilfinningin er þar með tek-

tu frá þeim. Hitt virðist þó eðlilegra, að starf kennarans sé það að hjálpa nemendum til að hjálpa sér sjálfum, skýra fyrir þeim það sem þeir geta ekki skilið til fulls af sjálfsdáðum, og þegar það hefir verið gert rækilega einu sinni, þá sje það á ábyrgð nemendanna hvernig þeir færa sjer það í nyt og hvort þeir leggja á sig það erfiði, sem þarf til þess að halda við þeirri þekkingu, sem einu sinni er fengin.

Sje í kenslustundum að eins farið einu sinni yfir það sem lesið er í hverri grein, þá má setja minna fyrir undir hverja kenslustund og kennarinn fær þá þeim mun betri tíma til að skýra vandlega hvert atriðið í þetta eina skifti, sem hann tekur það sjerstaklega til meðferðar. Nemendur fá hins vegar tiltölulega lengri tíma til undirbúnings, þegar farið er yfir lítið efni í hverri kenslustund, og gætu því notað nokkuð af undirbúningstímanum til að rifja upp og æfa sig í því, sem þeir hafa þegar farið yfir.

Í þessu sambandi kemur sjerstaklega til athugunar eitt atriði, sem hingað til hefir verið of lítil gaumur gefinn um skólanám, en það er, að menn muna misvel og mislengi eftir því í hverjum tilgangi lært er. Margir munu hafa veitt því eftirtekt, enda hefir það verið sannað með tilraunum, að menn muna bæði skemur og ver það sem þeir læra í þeim tilgangi einum að kunna það á sjerstakri stund og stað, en muna hitt bæði lengur og betur, sem þeir leggja á minnið með þeim ásetningi að hafa það til-tækt hvenær sem vera skal. Alkunnugt er t. d. hve geysifljótt menn oft gleyma gjörsamlega því sem þeir lærðu í skyndi til þess að kunna tiltekinn dag, t. d. við próf, eða á leiksviðinu, eða í ræðustól. Það er eins og vjer ósjálfrátt spennum boga minnisins mismikið eftir því hvort vjer miðum á ákveðið mark nærri oss, eða skjótum út í bláinn svo langt sem boginn ber. Þær örvar, er vjer miðum langt inn í framtíðina, verða Gusisnautar.

Þetta ætti að skýra fyrir nemendum frá upphafi og reyna að lá þá til að gera sjer hugstæð, í eitt skifti fyrir öll, þau atriðin sem síst má án vera, í stað þess að skoða þau sem byrði til að kasta af sjer í næsta áfangastað. Auðvitað má lengi um það deila, hve mikið skuli leggja á minnið í hverri grein, en hitt virðist þó auðsætt, að heimskulegt er að láta menn vera að læra aftur og aftur hluti, sem fyrirsjáanlegt er að þeir hafa gleymt fáum vikum eftir að stúdentsprófi er lokið. Hitt væri heldur ráð að heimta færra, en reyna að gera það að varanlegri eign, með því að stuðla að því að það sje numið með rjettum ásetningi í fyrstu og sífeld til-efni gefin til að rifja það upp við úrlausn nýrra verkefna.

Við vonum að skyndiprófin stuðli að þeirri tilhögun kenslunnar og námsins, sem nú var vikið að. Þegar nemendur vita það fyrir fram, að það sem þeir hafa í kenslustundum einn daginn verður ekki endurtekið í sömu mynd síðar, og að þeir geta fyrirvara-laust orðið prófaðir í því, þá munu þeir finna að það er á sjálfra þeirra ábyrgð, hvernig þeir færa sjer fræðslu kennarans í nyt og hve vel þeir halda við þeirri þekkingu, sem þeim er veitt í kenslustundum, og það mun verða flestum hvöt til að stunda námið sem jafnast og hafa á takteinum það sem mest á riður. —

Skyndiprófunum ætlumst við til að sje hagað þannig, að allir nemendur hvers bekkjar, sem prófaðir eru í senn, fái sömu skriflegu verkefni, og sje þar ekkert tekið til úrlausnar nema það, sem áður hefir verið skýrt í kenslustund, og þó það eitt er miklu máli skiftir, en eigi ætlast til að nemendur hafi hvert smáatriði á reiðum höndum.

Í tungumálum má haga prófinu þannig, að gefinn sje vjelritaður texti með eyðum til útfyllingar, en síðan sje textinn pyðdur. Sem dæmi slíks verkefnis í tungumálum er hjer þýskur texti, sem herra kennari Jón Ófeigs-

son hefur útbúið til að sýna hve fjölbreytt slíkt próf getur verið, og ber ekki að skoða hann að öllu leyti sem fyrirmynd, því að þar er fleira sett til úrlausnar, en koma mundi fyrir í einu prófsverkefni og úrlausnarefnin mjög misþung. En textinn mun nægja til að sýna hve margt má prófa með slíkum hætti, t. d. hvort prófaður getur bætt rjettri endingu við lýsingarorð þegar kyn og fall nafnorðs er gefið, eða ráðið kyn og fall af sambandinu eða algildri málfræðisreglu, sett rjetta orðmynd af óreglulega stígbreyttu lýsingarorði, sem gefið er óbreytt í frumstigi, ráðið mynd tilvísunarforanefs af sambandi setninga, fundið af sögn, gefinni í nafnhætti, ósamsetta tíð eða samsetta, gjörmynd eða þolmynd, greint hvort forskeyti sagnar á að vera laust eða fast, breytt orðaröð setninga o. s. frv. Með sjerstökum spurningum um einstök orð textans má enn fremur prófa hvað nemandinn veit um skyldleika orða eða merkinga.

Von mein—selig—Grossvater habe ich viel in mein—Jugend gehört, d—Mann mit d—^(hoch)Stirn und d—lang—zurückgekämmt—Haar.

Das ein—Auge hatte er durch d—Blattern ^(verlieren) und ^(tragen) ein gläsern—dafür; aber es war, ^{als} ^{als ob} all—Kraft d—verloren — Aug— in d—gesund—Auge ^(gehen), denn es hatte ein—wunderbar—Glanz und ein—durchdringend—Kraft. Gross von Person war er nicht; aber es ^(gehen) Leute, d—klein sind, und es ist ein—doch, ^{als ob} ^(müssen) man an ^(sie) hinaufschauen, und das ^(kommen) von d—Geist her, d—ein Mensch ^(ausstrahlen). Und solch ein—Geist hatte ^(mein) selig—Grossvater. In d—siebzig—Jahr—d—achtzehn—Jahrhundert—^(sein? haben?) er nach Paris ^(kommen). D—Revolution ^(sehen) er langsam kommen. Dennehe d—Sturm ^(losbrechen), kommen d—Wetterwolk—und d—unheimlich—Stille und d—seltsam—Windzüg—.

D—Abfall vom lebendig—Gott, d—Sittenlosigkeit in d—^(hoch i midst.) ^(Stand) d—Armut in d—Volke und dazu d—Schwachheit d—gutmütig—König—, das waren d—Verbotten d—Verderben—. D—Schreckensjahr—^(kommen), d—Gefängnis—füllten sich mit d—vornehmst—Adelig—, d—der Prozess ^(machen i polm.). Was fliehen konnte, ^(entfliehen); auch d—schwedisch—Gesandt—^(abrufen i polm.) und ^(übertragen) d—Grossvater die Gesandtschaftsgeschäfte.

En einnig í öðrum greinum, svo sem í sögu, landafræði, náttúrufræði o. s. frv. má haga prófi á líkan hátt, vjelrita setningar eða lengri texta með eyðum, sem prófuðum er ætlað að fylla út. En þar sem henta þykir, má leggja fram skriflegar spurningar, sem prófaður svarar hverri fyrir sig í samfeldu máli.

Ákvæðin um árspróf og stúdentspróf hafa verið sett með það fyrir augum, að kunnáttu nemenda kæmi sem best í ljós, en að prófin yrðu hins vegar ekki of þung, sem afstýrt er með því, að leggja saman einkunnir fyrir munnlega og skriflega frammiðstöðu í ýmsum greinum. Að hinu sama miðar og ákvæðið um tímann, sem veitist til skriflegra úrlausna. Það virðist hentugt, að geta sniðið tímann eftir því, hvernig verkefainu hagar í hvert skiftið. — Að skipa prófdómendur við árspróf, sem ekki hefur áður tíðkast, miðar bæði að því að spara tímann, sem til prófanna gengur, því að þau taka lengri tíma, þegar kennarar skólans verða líka að vera prófdómendur, og hins vegar er ætlast til að hinir skipuðu prófdómendur yrðu að jafnaði sjerfræðingar í þeim greinum, er þeir dæma um, maður sem stundað hefði ensku og enskar bókmentir yrði prófdómari í ensku í öllum bekkjum skólans o. s. frv., og reynist slíkur prófdómandi vel, verður hann auðvitað skipaður ár eftir ár, meðan kostur er. Með þessum hætti kyntist hver prófdómandi sem best kenslunni í sinni

grein í öllum bekkjum skólans og yrði eins konar samverkamaður hans. Með því móti ætti að verða meira samræmi í einkunnagjöfnni heldur en þegar sinn dæmir hvert árið í hverjum bekk.

Ákvæðin um þýðingar með orðabók við próf í þýsku, frönsku og latínu og um notkun formálabókar við skriflegt próf í stærðfræði, eru sett með það fyrir augum, að nemendur sýni hve færir þeir eru að bjarga sjer í þessum greinum með þeim tækjum, sem hver maður notar, þegar hann á að færa sjer kunnáttu sína í þeim í nyt í daglegu lífi. Vjer dæmum ekki kunnáttu verkfræðingsins eftir því, hvort hann notar formálabók, er hann gerir útreikning sinn, heldur eftir því, hvort útreikningur hans er rjettur. Vjer ætlumst ekki til að hann hafi alla stærðfræðisformála í höfðinu. Og vjer dæmum ekki kunnáttu þess, sem þýðir bók úr útlendu máli, eftir því hvort hann hefir notað orðabók eða ekki, heldur eftir hinu, hvernig þýðing hans er. Skólinn ætti því einnig að kenna mönnum að vinna með tækjum, er þeir síðar nota, og dæma þá eftir því, hve vel þeir kunna að beita þeim. Í kenslustundum ætlumst við til að nemendur sjeu æðir í því að þýða með orðabók og leysa skriflega úr stærðfræði-verkefnum með formálabók aðeins í þeim mæli, sem þarf til þess, að þeir viti hvað af þeim verður heimtað við prófin.

Um eitt atriði í þessum kafla hefir undirritaður Guðm. Finnbogason ekki gefað orðið meðnefndarmönnum sínum sammála, en það er ákvæði 18. gr. um, að einkunn í teiknun teljist ekki með til upplutnings úr bekk, sem hún þó hefir gert eftir nügildandi reglugjörð skólans, og leggur hann til að þetta ákvæði sje burtu felt. Telur hann kunnáttu í teiknun nauðsynlegan þátt í almennri mentun hvers manns, þar sem hún fremur öllu öðru neyðir menn til að athuga vel og er hins vegar besta og oft eina tækið til að gera hugmynd

sína öðrum augljósa, því að það sem mesta málsnillingi tækist aldrei að lýsa svo með orðum, að mynd þess kæmi skýr og ótvíræð fram í huga áheyranda eða lesanda, t. d. nefnu á einhverjum, getur teiknari sýnt með einum drætti. Sje það því mikils vert og heyri til almennrar mentunar að geta látið hugsanir sínar í ljós í orðum, þá ætti það að teljast jafn-sjálfsgott að geta það í myndum, þar sem málið hrekkur ekki til, og vera jafnmikils metið og valdið yfir málinu.

Við höfum lagt það til að tekinn sje upp aftur einkunnastigi sá, sem kendur er við Orsted, og tíðkaðist í öllum skólum hjer fram að 1904 og enn er hafður í sumum skólum. Einkunnastiginn, sem fyrirskipaður var með reglugerðinni 1904, í samræmi við mentaskólareglugerðir Dana, hefir í Danmörku þótt reynast svo illa, að hann hefir, eftir vandlega rannsókn, verið lagður þar niður og Örstedsstiginn fyrirskipaður með kgl. tilskipun ²²/s. 1919. Einkunnastiginn frá 1904 virðist ekki hafa reynst betur hér en í Danmörku og hefir eflaust átt sinn þátt í því, er nemendur hafa vanrækt sumar námsgreinar svo mjög, að þeir fá 0 í þeim við próf. Má minna á, að á árunum 1910—1919 hafa 17 0 verið gefin við gagnfræðapróf, en 7 við stúdentspróf, án þess að það yrði nemendum að falli, enda er þeim samkvæmt reglugerðinni heimilt að fá 0 í einni grein, fái þeir tiltekna meðaleinkunn engu að síður. Þetta 0-frelsi í sambandi við ákvæði reglugerðarinnar um meðaleinkunn við prófin (3,5 við gagnfræðapróf og 4 við stúdentspróf) hefir auðvitað átt sinn þátt í því að draga úr áreynslu þeirra, sem eiga sjerstaklega örðugt með einhverja námsgrein, því að samkvæmt ákvæðum reglugerðarinnar, getur hver sem er miðlungsmaður í öllum námsgreinum nema einni, sem hann kann ekkert í, komist gegn um skólann. Þetta væri nú gott og blessað, ef markmið skólans væri það að gera sem flesta að stúdent-

üm með sem minstri fyrirhöfn frá nemendanna hálfu. En við hyggjum að slíkt sje rangt markmið og að lærði skólinn ætti að vera fyrir þá eina, sem líkur virðast til að sjeu meira en meðalmenn að gáfum og ástundun. Auðvitað má skipulag skólans ekki vera því til fyrirstöðu, að gáfaðir menn, þó illa sjeu lagaðir fyrir einhverja námsgrein, komist gegnum hann. Það er engan veginn aðalatriðið, að menn sjeu jafnvígir á allt, en hitt virðist sanngjarnt, að sá sem er mikill eftirbátur í einu, verði að vera vel að sjer í öðru, til þess að verða talinn hlutgengur. Og því að eins munu menn reyna sig til fulls við þær greinar, sem þeim falla þungt, að eitthvað liggi við. En námsgrein, sem manni er ógeðfeld í fyrstu, getur orðið ljúf þegar farið er að stunda hana með alvöru, og fáir munu iðrast þess síðar, að hafa lagt á sig slíka þrekaun við óljúft efni. Hitt mun almennara, að menn sjái eftir því á fullorðinsárunum að hafa vanrækt námsgrein, sem þá kæmi sjer vel að kunna nokkur tók á, en tíminn enginn til að byrja á nýjan leik. Að visu eru hæfileikar og löngun nemenda til ýmislegs náms allmismunandi, en sárfáir munu þeir vera, sem ekki geta lært einhverja námsgrein, og er því mikið álitamál hvort sníða skuli lærða skóla eftir því, t. d. veita undanþágu í námsgreinum fyrir slíka menn, eða láta eitt yfir alla ganga. Hið síðara hefir þann kostinn, að það neyðir menn til að reyna gáfur sínar frá sem flestum hlíðum, og enginn veit fyrir reynir, hvað hann getur. Hitt mundi oft leiða til þess, að menn færu eftir dutlungum sínum og værugirni fremur en því, hvað þeim gagnar best. Og enn er þess að geta, að erfitt er nú á dögum að stunda háskólanám til hlítar án þess að hafa einhverja undirstöðu í þeim greinum, sem heimtaðar eru í lærða skólanum.

Örstedsstiginn hefir það sjer til ágætis, að hann skilur sauðina frá höfrunum, útilokar

þá sem eru frábærlega illa að sjer í einhverri grein, án þess að vera vel að sjer í hinum. Hann hefir og verið notaður hjer á landi um svo langt skeið, að fjöldi manns, ýmist sem kennarar eða sem nemendur, hafa lært að beita honum, og er því síður hætt við handahófi, en ef tekinn væri upp nýr mælikvarði, sem jafnan þarf nokkra æfingu til að beita rjett. Breytingin á einkunnastiganum 1904 kom ekki af því, að Örstedsstiginn hefði reynst illa hjer, heldur var hún gerð til samræmis við dönsku skólana. Nú er sú ástæða úr sögunni.

Í sambandi við þessa einkunnagjöf viljum við að tekin sje upp aftur greining aðal-einkunnar í ágætiseinkunn, fyrstu, aðra og þriðju einkunn. Það gefur glegggra yfirlit yfir frammistöðuna, heldur en stigatalan ein, og hins vegar mun reynslan sýna, að flestir vilja heldur leggja á sig nokkuð til að komast í fremri flokk, heldur en til að fá nokkrum stigum hærri einkunn, ef allir eru hvort sem er í sama flokki. Má vera, að slíkt pyki barnalegt, en sjeu menn alment börn í þessum efnum, þá verður að haga sjer eftir því. Að minsta kosti ætti ekki að vera minni ástæða til slíkrar aðgreiningar við próf lærða skólans en við háskóla-prófin.

Um IV.

Um aldurskilyrðin fyrir inntöku í skólan skal það tekið fram, að á fundi kennara Mentaskólans 3. júlí þ. á. var samþykkt með 6 : 2 atkv. tillaga um, að nemendur, sem setjast í 1. bekk, sjeu eigi yngri en 13 ára fullra og eigi eldri en rjettir 16 ára. Við nefndarmenn getum verið því samþykkir, að neðra aldurstakmarkið sje 13 ár, þar sem gert er ráð fyrir strangara inntökuprófi en áður, og að skólinn verði yfirleitt nokkru erfðari, en hann hefir verið að undanfögnu. Af þeim 259 stúdentum, sem lokið hafa stúdentsprófi árin 1910—'19, hafa

28, eða tæplega 11%, verið rjettra 19 ára eða yngri, en 6 einir, eða 2,3%, 18 ára rjettra eða yngri. Er af því auðsætt, að örsjaldan mundu yngri menn en 13 ára beiðast inntöku í skólann, enda heimildin til að veita undanþágu, þegar um sjerstaklega bráðþroska menn væri að ræða. Um efra aldurstakmarkið, þá virðist okkur of lágt að setja það 16 ár, því að á áðurgreindum 10 árum hafa af þeim, er luku stúdentsprófi, 75, eða 29%, verið á aldrinum 22–30 ára, og sje gert ráð fyrir 6 ára skólavist hvers og 16 ára inntökualdri, hefðu þeir allir orðið að fá aldursleyfi, eða verða af stúdentsprófi ella. Aftur á móti hefðu að eins 25, eða 9,6%, orðið að sæta þeim kjörum með 18 ára aldurstakmarki.

Áður voru aldurstakmörkin 12–18 ára, og undanþága veitt frá herra markinu, þegar þurfti. Er okkur ekki kunnugt um, að af því hafi leitt nein vandræði. Hið er al-kunna, að margir bestu menn þjóðarinnar hafa komist inn í skólann með aldursleyfi. Það er að visu satt, að erfðara er að sníða kensluna eins fyrir alla, þegar aldur bekkjar-nemenda er mjög mismunandi, en það mundi koma aðallega niður á eldri nemendunum, sem jafnan verða í minni hluta, og það munu þeir gera sjer að góðu, þó þeim veitist námið ljettara en yngri bekkjar-nemendum, sökum meiri proska. Þeir fá því meiri tíma til sjálfstæðra iðkana. Þeir, sem koma seint inn á skólabrautina, eru oft hæfileikamenn, er mentapráin knýr þangað, þrátt fyrir mikla örðugleika, og slíkir menn eru líklegir til að verða hollir leiðtogar félaga sinna. Okkur virðist því rjett, að taka aftur upp 18 ára aldurstakmarkið.

Forprófið.

Tilgangur forprófsins er sá, að tryggja sjer, að þeir einir sjeu teknir í skólann, er numið hafa til fullnustu nokkur allra ein-

földustu frumatriðin í tveimur aðalgrein-unum, sem hafðar eru til inntökuprófs. Eru kröfurnar til forprófsins svo vægar, að við hyggjum að þeir eigi ekkert erindi í skólann, sem ekki eru svo gáfum gæddir, að þeir *geti* lært það, sem til þess þarf, að standast forprófið. En hvað menn *geta*, verður ekki með vissu vitað, fyr en þeir leggja sig alla fram til þess. Með því að gera þetta að skilyrði fyrir því, að mega ganga undir inntökupróf, er nemendum og þeim, sem búa þá undir skóla, gefin svo rík hvöt sem verða má til að liggja ekki á liði sínu í þessum efnum. Og það er mikils virði, að þeir, sem eru að leggja inn á námsbrautina, fái í tíma tilefni til að bera ábyrgð á því, sem þeir eiga að vita og kunna, og temji sjer að læra *eithvað* svo vel, að þeir viti hve nær þeir vita með vissu. Þó að það sje í sjálfu sjer ekkert sálubjálparatriði, að geta greint rjett helstu orðflokka málsins, þá þarf til þess ákveðna þekkingu og nokkra dómgreind, og einmitt þess vegna teljum vjer þá kröfu vel fallna til forprófsins. Reikningsprófið heimtar hins vegar þá *leikni* í að reikna með tölum, sem með engu móti má án vera, og þar sem ætlaður er svo langur tími til prófsins, að prófaður getur prófað niðurstöðu sína á ýmsa vegu, þá virðist ekki of mikið að heimta, að úrlausnirnar sjeu villulausar.

Frá sjónarmiði skólans sjálfs er það hins vegar mikilsvert, að þessi grundvöllur málfræði- og reikningskennslunnar sje traustlega lagður, svo að ekki þurfi þar að staglast á slíku, enda verður oft sú raunin á, að þegar byrjunin er vanrækt, þá verður erfitt að fá menn til að taka sjer fram síðar.

Meðan það er óreynt, hver áhrif áhættan, sem slíku prófi fylgir, kynni að hafa á frammistöðu prófaðra, og af því menn kunna að vera hræddir við prófið, meðan það er óþekt, þá þótti varlegra að setja ákvæðið um undanþágu fyrstu þrjú árin

þegar sjerstaklega stendur á, t. d. þegar bersýnilegt er, að prófaður hefir ekki notið sín sökum geðshræringar; en ólíklegt er, að slíkt komi oft fyrir.

Forpróf í íslensku. (Sýnishorn).

»Systir góð! sjerðu það sem jeg sje?« Það var eitt kvöld um vorid, við komum af stekknum, að jeg sagði þetta við systur mína, fimmtán vetra gamla, og klappaði saman lóf-
unum af gleði. »Jeg veit ekki við hvað pú
átt, drengur!« — »Hvað á jeg ad sjá?« sagði hún rjett á eftir og sneri sjer við, þvi jeg
var orðinn aftur úr og horfði þegjandi ofan
í jörðina. »Hjer hefir rignt ormum í skúr-
inni, en það var ekki það sem jeg átti við.
»Þú ert skýrleiks barn«, sagði systir min
hlæjandi, »og kemur altjend upp með eitt-
hvað nýtt; við skulum tala um ormana pína
seinna, en hvað var hitt sem jeg átti ad sjá?«
Jeg var einatt vanur við hún leiddi mig á
meðan jeg var yngr; en nú var jeg orðinn
13 vetra gamall, og þótti vera of stór til þess.

Forpróf í reikningi. (Sýnishorn).

1. Samlagning.

365
653
748
962
731
526
388
739
654
981
536
879
632
751
358
795
433
658
706
347

2. Frádráttur.

97308
6319

3. Margföldun.

47963
5827

4. Deiling.

37)97135(

á, að það er gert nokkru erfiðara en áður, meðal annars með því að heimta tiltekna meðaleinkunn í erfiðari greinunum og í færri en áður.

Ákvæðunum um undirbúninginn í sögu verður naumast fullnægt fyrir en kominn er út hentug kenslubók í því skyni. Þangað til það verður, mætti haga inntökuprófinu í þeirri grein líkt og verið hefir.

Um VII.

Tala skipaðra kennara við lærða skólann er miðuð við kennarapörfina þegar bekkir eru óskiftir, af því að áramunur getur verið að því hve margir sækja skólann. Trúbragðafræði, bókmentafræði, teiknun, söngur, líkamsæfingar og handavinna er undanskilið fyrir þá sök, að kennarar í þessum greinum mundu að jafnaði verða sjerfræðingar, er kendu við fleiri skóla en lærða skólann. Samkvæmt stundatöflunni yrðu skipaðir kennarar 8, auk skólameistara.

Engin ástæða virðist til þess, að gera framvegis vægari kröfur til þeirra, er verða vilja kennarar lærða skólans, en annara embættis- mannaefna ríkisins. Allir telja sjálfsagt, að embættispróf í guðfræði sje skilyrði fyrir veitingu prestsembættis, að sýslumenn hafi lokið lögfræðisprófi, lækna læknaþrófi o. s. frv. Auðvitað gætu einstöku próflausir menn í þessum greinum verið færir um að gegna embættunum, en á það er ekki litið, heldur heimtar ríkið þá tryggingu sem í prófunum felst. En slíkrar tryggingar ætti ekki síður að vera þörf um þá, sem leggja eiga grundvöllinn að æðri menningu, kennarana við lærða skólann, því að ekki er starf þeirra ómerkara eða vandaminna en hinna. Þar sem auk embættisprófs er heimtað af kennaraefnum próf í uppeldisfræði og kenslufræði, þá er það í samræmi við það sem nú tíðkast í ýmsum helstu menningarlöndum, og mun kennaraefnum vorum það ekki ónaúðsynlegra en stjettarbræðrum þeirra í öðrum

Um inntökuprófið sjálft, skal að eins bent

löndum, þar sem aðstaða kennara hjer er erfiðari en víðast hvar annarstaðar í því að fylgjast með í þessum efnum og læra af starfsbræðrum sínum. Þeir sem hjer eftir ljúka prófi við erlenda háskóla, t. d. háskólann í Kaupmannahöfu, í tungumálum, stærðfræði, náttúruvísindum, sögu o. s. frv., gætu tekið prófið í uppeldis og kenslufærði þar, og þeir sem ljúka meistaraþrófi í is-lenskum fræðum við Háskóla Íslands gætu fengið kenslu í uppeldis- og kenslufærði hjer og gengið undir próf í þeim greinum í Háskólanum.

Ákvæðið um 65 ára aldersmark kennara er sniðið eftir skólaögum Norðmanna. En aldersmarkið er nokkuð mismunandi í ýmsum löndum, og ekki ólíklegt að líkt eigi við hjá oss og nánustu frændþjóðinni. Það virðist ófært, að mjög gamlir menn og slitnir sjeu kennarar æskulýðsins, og hins vegar mundi yfirstjórn skólans hlutast til um, að þeir kennarar færu ekki frá, sem enn væru í fullu fjöri, þó þeir hefðu náð aldersmarkinu.

Að visu gæti það komið hart niður, að láta af embætti á þessum aldri, fyrir þá sem ekki hefðu verið svo lengi í því, að þeir fengju fullan lífeyri. En slíkt mundi sjaldan henda, og þegar svo stæði á, ætti fjárveitingarvaldið að telja sjer skylt að veita úr ríkissjóði það sem á vantaði fullan lífeyri.

Hingað til hafa kennarar Mentaskólans verið taldir skyldir að kenna 24 stundir á viku, en ekkert tillit haft til þess, hve mikla heima- eða undirbúningsvinnu kenslan kostaði í hverri grein. Allir kennarar verða auðvitað að búa sig undir kenslustundir og verja til þess allmiklum tíma, ef vel á að vera, en langmestum þeir, sem hverja viku leiðrjetta fjölda stíla eða annara skriflegra úrlausna, eða undirbúa tilraunir. Umsjón með náttúrugripasafni ætti og að koma til greina fyrir þann kennara sem hefir hana á hendi, þó hjer sje ekki gerð ákvæðin tillaga

um frádrátt í kenslustundafjölda náttúru- sögukennarans, þar sem erfið er að áætla hve mikill hann skuli vera. 44. gr. miðar að því að koma meiri jöfnuði á um vinnu kennaranna, en verið hefir. Sökum þess, að við ætlum skólameistara talsvert aukin umsjónarstörf, þá leggjum við til að hann sje ekki skyldur að kenna nema 12 stundir á viku.

Til samanburðar um kenslustundafjölda skólameistara og kennara, má geta þess, að yfirstjórnar og kennarar við »Statens høgere Almenskoler« í Danmörku, eru með lögum ²⁴/₄. 1903 skyldaðir til að kenna 24 stundir á viku, en í Svíþjóð er með lögum ¹⁸/₂. 1905 ákvæðið, að skólameistari við »högge allmánt läroverk« skuli kenna 12—14 stundir á viku, lektorar 18—22 stundir, og adjunkt- ar 20—28 stundir á viku. En kenslustundafjölda þeirra kennara, er hafa marga stíla að leiðrjetta eða aðra slíka aukavinnu, má minka um alt að 2 stundum á viku, án leyfis yfirstjórnar skólanna.

Um VIII.

Ákvæðin um skólalækni hafa að miklu leyti verið sniðin eftir skólaögum Svía, en löguð eftir vorum þörfum, og hefir prófessor Guðm. Hannesson þar góðfúslega látið okkur aðstoð sína í tje.

Um IX.

Við teljum nauðsynlegt, að umsjón skólans sje falin skólafróðum mönnum. Ástæðurnar til að skipa skólaráðið með þeim hætti, er hjer er farið fram á, eru þær, að skólameistari, sem hefir stjórn skólans á hendi, þekkir bezt starf hans og þarfir, og þá örðugleika, sem við er að stríða, og er því rjettur aðili, hvenær sem um skólann er að ræða. Stjórnarráðið hefir hins vegar yfirstjórn skólans, og verður því að hafa fulltrúa í skólaráðinu, en Háskólinn er fyrir þá sök aðili í þessu máli, að lærði skólinn undirbýr nemendur undir háskólanám.

Um X.

Engin skynsamleg ástæða virðist til að kensla og próf lærða skólans sju alveg ókeypis fyrir alla, en hitt er þjóðfelaginu brýn nauðsyn, að efnilegir menn geti komist gegnum skólann jafnt fyrir því, þótt fátækir sju. Virðist því eðlilegt, að hafa nokkurt skólagjald, en verja því til styrktar fátækum, efnilegum og reglusömum nemendum. Þó þeir gjaldi skólagjald, sem aðrir, fá þeir það að minsta kosti þrefalt aftur, og væru það góð viðskifti. Allaf getur verið álitamál, hve hátt skólagjald skuli vera. Við byggjum, að þetta sje við hóf. —

Að endingu viljum við minnst á tvö atriði, sem við höfum ekki sjeð ástæðu til að setja ákvæði um í reglugerð lærða skólans, en teljum mjög mikilsvert fyrir velferð hans.

Er þá fyrst að nefna þörfina á heimavistum við skólann. Er það öllum augljóst, hve mikið mein það er fyrir nemendur, hvern í sínu lagi, og skólalífð alt, að þeir verða að hola sjer niður í þröngum og stundum miður hollum herbergjum viðsvegar um þennan bæ, svo að samlíf þeirra verður að mestu bundið við kenslustundirnar einar. Með því móti getur skólavistin ekki orðið nemendum það uppeldismedal, sem hún ætti að vera og gæti orðið á góðu skólaheimili, þar sem þeir byggja við góðan aðbúnað og stunduðu nám sitt undir viturlegu eftirliti, er kendi þeim að stjórna sjer sjálfum. Heimavistarhús við lærða skólann með lestrarsal, góðu handbókasafni og öðru, sem til heyrir, mundi gera nemendum námið og alla skólavistina miklu hollari og hagkvæmari en nú, og alt eftirlit með hegðun þeirra, upplagi og þroska, betra en það nú getur orðið, og foreldrar í fjarlægum hjeruðum verið óhultari um velferð þeirra en nú. En auk alls þessa, sem mest er um

vert, ber að líta á það, að allar líkur eru til að skólavistin mundi reynast nemendum miklu ódýrari með þessu móti, þótt þeir yrðu að greiða húsaleigu, er svaraði rentum og alborgun af heimavistarhúsinu, ef þeir, eins og sjálsagt væri, hefðu með sjer matarfelag, eins og tíðkast við gagnfræðaskólann á Akureyri og víðar, og hefir reynst vel. Viljum við því leggja til, að stjórnin láti húsgerðarmeistara sinn gera áætlun um, hve mikið mundi kosta að reisa heimavistarhús, er nægði til að rúma nemendur, er skólann sækja annarstaðar að, með öllum nauðsynlegum íbúðartækjum. Verður auðvitað fyrst að athuga, hve mörgum mundi þurfa að ætla heimavist, og mætti þar hafa nokkra hliðsjón af því, hve margir utan Reykjavíkur hafa sótt skólann á undanförunum árum, þótt nokkur breyting verði eflaust á því í framtíðinni. Samkvæmt skýrslu, er herra kennari Jón Ófeigsson hefir gert, þá eru 52, eða tæpur þriðjungur af þeim 161 nemenda, sem nú eru í Mentaskólanum, annarstaðar að en úr Reykjavík, þar af 16 í 1.—3. bekk, en 36 í 4.—6. bekk, sem kemur af því, hve margir að norðan, austan og vestan ganga hjer einungis inn í lærdómsdeildina.

Hitt atriðið er utanfararstyrkur handa kennurum hins lærða skóla. Utanfararstyrkur er nú á fjárlögum veittur barna- og unglingakennurum. Kennurum Háskólans er og ætlaður utanfararstyrkur úr Sáttmálasjóði. En kennurum hins lærða skóla er engu síður nauðsyn á að fá við og við tækifæri til að sjá og heyra þær framfarir, er í öðrum löndum verða á kensluaðferðum þeirra námsgreina, er þeir kenna. Úr slíkum ferðum koma menn að jafnaði með auknu fjöri og víðari sjóndeidarhring, en hvorttveggja þarf til þess að kenslan verði glæðandi og göfgandi.

Reykjavík 20. október 1920.

Guðm. Finnbogason.

S. P. Sivertsen.

Svör háskólakennaranna við spurningum mentamálanefndar.

Guðfræðideildin.

Út af brjefi yðar, herra rektor, dagsettu 19. f. m., þar sem þjer leggið fyrir guðfræðideildina þrjár spurningar til úrlausnar frá sjálfum yður og herra prófessor dr. phil. Guðm. Finnbogasyni, í tilefni af fyrirhugaðri endurskoðun á löggjöf landsins um kenslumál, leyfir deildin sjer að taka fram.

Ad 1. Andlegur proski stúdenta, er þeir koma til Háskólans, hefir oss reynst misjafn, eins og alt af má búast við. En varla hyggjum vjer hann meiri nú en áður var, er gömlu málin voru meginþáttur kenslunnar.

Ad 2. Sjerstaklega finst oss, að stúdentunum sje ábótavant í þekking á *islenskri tungu*. Við allar skriflegar æfingar kemur það í ljós, að ýmsa þeirra skortir mjög þekking í *islenskri rjettritun* og hafa litla hugmynd um notkun aðgreiningarmerkja. Rjettritunarvillur lýta stórlega ritgerðir sumra við prófið, og margir hafa lært svo illa að skrifa, að þraut er að komast fram úr ritgerðunum. Öll framsetningin og vönton kommusetningar bera þess stundum vott, að þeir hugsa ekki eins skýrt og ællast mætti til eftir sex ára nám í Mentaskólanum.

Enn fremur hafa kennarar guðfræðideildarinnar þráfaldlega rekið sig á, að þekking stúdentanna í *kristnum fræðum* er mjög af skornum skamti. Virðast sumir þeirra hafa

vanrækt að lesa það í biblíusögum, sem heimtað er í gagnfræðadeildinni (einkum piltar, er tekið hafa gagnfræðapróf á Akureyri), og stundum kemur það fyrir, að þeir kannast varla við það í biblíunni, sem ætlast er til, að hvert fermingarbarn viti. Sama er að segja um kirkjusöguþekkinguna. Hún virðist nú sama sem engin, og gerir þó reglugerð lærdómsdeildar Mentaskólans ráð fyrir því, að kent skuli »agrip af sögu kristilegrar kirkju með sjerstakri hliðsjón af kirkjusögu Íslands«. Það er föst sannfæring vor kennaranna, að þekking stúdentanna í þessari námsgrein hafi stórhraakað á síðari árum, eða síðan hætt var að hafa hana sem prófgrein við stúdentsprófið. Hverju er um að kenna, kensluaðferð kennarans eða þá hinu, að henni er ljett af sem skyldunámsgrein til prófs, á það skal hjer ekki lagður neinn dómur. Hitt er oss kunnugt um, að stúdentar segja það hiklaust, að þessi námsgrein sje mjög vanrækt af nemendum í Mentaskólanum, og sumir segjast aldrei hafa keypt sjálfa kenslubókina nje notað hana.

Ad 3. Vjer viljum láta þess getið, að oss finst ástæða til að leggja enn meiri rækt við *islenskunámið* í Mentaskólanum en gert hefir verið. Sömuleiðis vill guðfræðideildin taka það fram, að hún óskar þess fyrir sína parta, að stúdentarnir sjeu sem best að sjer í ensku og þýsku, því að reynslan sýnir, að kenslubækur verðum vjer aðallega að nota

1) Af sparnaðarástæðum var slept að prenta skýrslurnar, sem talðar eru á bls. 5 undir »Fylgiskjal II.«

á þeim málum. Vjer viljum og skjóta því að nefndarmönnum, hvort ekki mætti *minka kensluna í dönsku* (sjerstaklega í danskri málfræði), og einn af oss (Haraldur Nielsson) vill *fella alveg niður kenslu í frönsku*; hann litur svo á, að slík smáþjóð sem vjer Íslendingar erum, hafi ekki efni á að kenna stúdendum sínum svo mörg erlend tungumál, þar sem vjer verðum að íþyngja nemendum vorum með miklu meira tungumálanámi en stórþjóðunum er nauðsynlegt, t. d. Norðurlandamálunum. Undantekning mun t. d. vera að hitta mentaðan Englending, sem kann meira en eitt erlent tungumál. Í stað þess álitum vjer, að kenna ætti *meira í latínu* og haga dönskukenslunni svo, að menn yrðu færir að lesa bækur á dönsku og norsku og fengju nokkura tilsögn sjer á parti í *scensku*, svo að þeir yrðu færir um að gera sig skiljanlega fyrir Norðurlandþjóðum og lesa bækur þeirra. Kenslan í dönsku ætti með öðrum orðum að vera praktísk, en ekki málfræðilega theoretísk. Forseti guðfræðideildarinnar hefir um nokkur ár verið prófdómari við stúdentspróf í nýju málunum svo nefndu, og hefir honum fundist of mikil áhersla lögð á málfræðispekinguna við dönskuprófið, svo ágæt sem honum að öðru leyti hefir vírst kenslan vera í þeirri námsgrein og yfirleitt í nýju málunum.

Viðvíkjandi *grískunámi* í lærdómsdeildinni skal guðfræðideildin leyfa sjer að geta þess, að hún teldi æskilegt, að stúdentar hennar hefðu hlotið þá þekkingu í grísku, áður þeir koma til Háskólans, er þeir nú verða að eyða tíma í að afla sjer við Háskólann; en það mundi þó að eins koma að fullum notum, ef gríska yrði gerð að skyldunámsgrein í máladeild. Hins vegar telja kennarar guðfræðideildarinnar enga frágangssök að una við núverandi fyrirkomulag.

Vjer hyggjum, að sjálfsagt sje að gera *kristín fræði aftur að prófgrein* í lærdómsdeildinni. Sjeu þau höfð þar í fyrirlitning

og vanrækt, er miklu betra að fella þá námsgrein niður. Hins vegar verður það að teljast nauðsynlegt til almennrar mentunar, að vera kunnugur því helsta í biblíunni og hafa dálitla hugmynd um þroskunar sögu og útbreiðslu kristinnar. — Viljum vjer ráða til, að allri trúfræði- og siðfræðikenslu sje slept, en góðar biblíusögur kendar í gagnfræðadeild og Barnabiblían notuð meðfram til lesturs; en í lærdómsdeildinni sje nemendunum gefið yfirlit yfir kenning Krists eftir síðara hefti Barnabiblíunnar og látnir lesa þá kafla úr postulasögunni og brjefunum, er sjerstaklega einkenna frumkristnina og boðendur kristindómsins á postulatímabilinu. Jafnhliða því ætti, eins og ætlast hefir verið til, að kenna ágrip af almennri kirkjusögu. Hitt er varla heimtandi, að kirkjusaga Íslands verði kend þar sjerstaklega. Hún er svo samtvinnuð hinni almennu sögu vorri, að sje saga Íslands kend þar svo rækilega sem vera á, virðist óþarfi að kenna kirkjusögu Íslands sjerstaklega.

Virðingarfylst

Haraldur Nielsson,
þ. á. deildarforseti.

Læknadeildin.

Áður en jeg leitast við að svara þeim spurningum, sem fræðslumálanefndin hefir lagt fyrir mig, verð jeg að mæða hana á stuttum inngangi.

Jeg lit svo á, að það eigi að vera aðalverkefni Mentaskólans að glæða skilning nemenda, svo að þeir geti fylgst með í flóknum efnum og greitt þau sundur, kenna þeim að skilja rökrjetta hugsun, að bera virðingu fyrir henni, að finna sig bundna af rökrjettum ályktunum, og, ef unt er, að hugsa rökrjett.

En einmitt á þessum tegundum andlegs þroska finst mjer oft kenna tilfinnanlegs skorts hjá stúdentunum, nema auðvitað hjá einstaka yfirburðamönnum.

Næmi og gott minni eru svo algengir íslenskir andlegir eiginleikar, að mjer virðist síður þörf á að gera sjer sjerstaklega mikið far um að glæða þá í Mentaskólanum, þeim mun fremur sem það mun tiltölulega fágætt, að aðrir stundi þar nám en þeir, sem áður hafa sýnt, að þeir hafi þessa eiginleika í meðallagi eða betur.

Frá læknisfræðissjónarmiði er auðvitað heppilegt, að athugunargáfan sje glædd, en samt, að minni skoðun, ekki svo mjög sem hitt, er jeg nefndi, því að það stóðar lítið, að maður hafi sæmilega gott auga til athugunar, ef skilning skortir og rökrjetta hugsun.

Jeg hygg þá, að aðalverðmæti skólanámsins eigi ekki að vera fólgið í ákveðnum þekkingarskamti, heldur í þeirri andlegu leikfimi, ef jeg má svo að orði komast, sem nemendum hefir verið tamin í þá átt, sem jeg nefndi, auðvitað auk ýmiskonar imponderabilia. Með henni er fenginn sá undirbúningur, sem að gagni kemur við hverskonar háskólanám sem er, og við fleira en það. Án hennar hygg jeg að þekkingarforðinn reynist ljettvægur til flestra hluta. Samfara henni er hann góður og gagnlegur, en er samt að eins annars flokks vara.

Ef til vill er þetta, sem jeg held hjer fram, flestra skoðun. Jeg efast um það, en tel það gott, ef svo er.

Spurningin er þá: Hvaða námsgreinar eru best fallnar til að glæða þessa tegund andlegs þroska?

Jeg vil svara þeirra spurningu svo:

Latína og stærðfræði, og, til þess einkum að glæða athugunargáfuna, náttúrufræði.

Jeg leyfi mjer því að svara spurningum nefndarinnar á þessa leið:

Ad 1. Mjer hefir reynst andlegur þroski meginþorra stúdenta, er þeir byrja nám sitt við Háskólann, af helst til skornum skamti, og virðist þessa gæta meira síðari árin. Jeg vil samt ekki fullyrða, að hið síð-

asta kunni ekki að stafa af því, að mig rekur eðlilega betur minni til síðustu ára.

Ad 2. Í þeim námsgreinum, sem helst glæða skilning, rökrjetta hugsun, dómgreind og athugunargáfu, en það er fyrst og fremst latína og stærðfræði, og, að því er hið síðara snertir, náttúrufræði.

Hins vegar virðist mjer þekking þeirra í nýju málunum nægileg.

Ad 3. Jeg tel aukna kenslu í þessum námsgreinum æskilega. Í hinni síðustu einkum þeim til handa, sem hugsa sjer að leggja stund á læknisfræði og náttúrufræði. Í hinum 2 greinunum handa öllum. Aukning kenslu í latínu hygg jeg að komi ekki að notum, nema stílagærd sje tekin upp aftur.

G. Magnússon.

P.S. Jeg hefi skilið spurningar nefndarinnar svo, að þær ættu að eins við intellectus, og svarað í samræmi við það.

Ad 1. — Andlegur þroski í þá átt, að nema það af bókum og kennurum, sem fyrir er sett, virðist mjer svo góður sem vænta má, þó ærið sjeu mennirnir misjafnir. Svipað virðist mjer um síðferðisþroska. Jeg hefi lítið orðið var við það sem heitið gæti spillning. Er að þessu leyti að tala um mikla framför frá því sem var í latínuskólanum á mínum dögum.

Hinsvegar fæ jeg ekki betur sjeð en að andlegi þroskinn sje miður góður ef farið er út fyrir venjulegar námsgreinar. Jeg hygg að stúdentar hafi lesið mun minna aukreit- is á skólaárunum en fyr gerðist, að þeir hafi því mun þrengri sjóndeildarhring og lakari almenna mentun. Jeg geri ráð fyrir að þetta stafi af of miklum skyldulærðómi, of litlum fristundum og of litilli leiðbeiningu og hvatningu til að hagnýta sjer þær vel.

Ad 2. Langaugljósast í *íslensku*. Ef dæma má eftir prófritgerðum stúdenta, þá geta fá- ir ritað íslensku stórlýtalítið. Þó getur það

verið, að stúdentunum fari aftur á háskóla-árunum við það að líta svo sem aldrei í íslenska bók. Ekki hefi jeg orðið þess var að skortur á þekkingu í grísku eða latínu stæði stúdentunum fyrir þrifum og er þó mikið af grísk-latnesku nafnastagli í læknisfræði.

Ad 3. Jeg vil fyrst nefna: *betri almenna mentun, sjálfstæðari og hagnýtari*. Hvað bók-lestur snertir, sem flestir sækja mesta þekkingu sína í, þá þyrfti hann að vera mun víðtækari en nú er, en minna stagl um auðgleymda smámuni. Í þeim málunum, sem mest eru lesin, æltu nemendur að hafa lesið all-ríflæg sýnishorn af 10—20 bestu rithöfundum hvers lands. Ef öllu málfræðisstagli er slept, sem ekki er beinlinis nauðsynlegt til að skilja efnið, þá virðist mjer þetta ekki ókleift. Komid gæti til tals að verja nokkru af stundum þeim, sem ætlaðar eru málunum, til hraðlesturs, án þess að nemendur hefðu lesið heima, og segði þá kennarinn piltinum þau orðin sem vantaði, vektí jafnframt eftirtækt hans á því sem vel er orðað og sagt, segði frá tildrögum ritsins, hvert verkefni höf. tekur fyrir og hversu hann reynir að leysa úr því. Á þennan hátt ynnist tími til heimalestrar á öðru.

Frjálsan heimalestur tel jeg mikils virði. Jeg ætlast þá til, að sá piltur sem t. d. hefir einkum ánægju af náttúrufræði, lesi einhverjar góðar bækur í þeim efnum, mestmegnis af eigin hvötum en þó með leiðbeiningu kennarans um bókaval og námsaðferð. Jeg man t. d. eftir því að jeg las mikið af Brehms Dyrenes Liv, alla Naturkræfterne eftir Poulsen (3 stór bindi), náttúrufræðistimarit, sem jeg náði í á Landsbókasafni, mikið af Flammarions (?) *Astronomie populaire* (á frönsku) (stór bók), alla *Opfindelsernes Bog* til þess að gera (gamla stóra útgáfan) o. fl. En allur þessi lestur var án allrar leiðbeiningar frá kennurum og í hálfgerðu trássi við allan lexiulærdóminn. Þeir sem hneigjast að málum, bókmentum o. þvil. ætlast jeg þá til að

lesi á svipaðan hátt í þeim greinum. Jeg las ógrynna skáldsagna á dönsku, nokkrar á öðrum málum og þar á meðal greifann af Monte Christo á frönsku, flest af ritum Heines á þýsku (keypti þau) o. fl., en alt var þetta af handahófi og leiðbeiningarlaust. Svipað mætti segja um aðrar greinar; en slíkur heimalestur þyrfti að vera mjög frjáls og óbundinn, svo hver gæti valið það sem væri að hans skapi, hinsvegar allir skyldir til að hafa lagt verulega rækt við *eithvað*.

Mest af því sem menn læra í Mentaskól-
anum lærðu menn á mínum tíma af bók-
lestri upp á eigin spýtur. En til þess að
þetta fari vel, þarf áreiðanlega að kenna,
sem *sjerstaka námsgrein, hagnýting bóka og
öflun fróðleiks*. Þetta skoða jeg sjálfsgöða
og bráðnauðsynlega breytingu. Svo snemma
á skólatímanum sem fært þykir, þarf að
æfa nemendur í að leita að því í bók-
um, sem þeir hafa áhuga á, finna hverj-
ar bækur sjeu líklegastar, nota bókaskrár,
bókasöfn o. þvil. Auk þessa þarf beinlinis
að kenna hversu hentast sje að rita upp og
geyma þann fróðleik, sem markverðastur
þykir og hversu megi úr honum vinna.
Til þessarar kenslu þyrfti þá væna kenslu-
stofu með talsverðu vel völdu bókasafni,
bókaskrár o. s. frv., og kenslan yrði að mjög
miklu leyti verkleg. Ef skólinn hjer tæki
upp góða og skipulega kenslu í andlegum
vinnubrögðum, þá ryddi hann veg, sem allir
hljóta að fara síðar og gæti sjer góðan orðs-
tír.

Í nánú sambandi við víðtækan lestur stend-
ur það, að kenslutímar sjeu ekki svo margir
sem nú er. Nú er ætlast til að piltar hafi
um 6 kenslustundir á dag, og svo mikinn
lexiulestur heima, að oft er honum ekki lok-
ið fyr en kl. 11 að kvöldi. Þetta er ofætlun
og heilsuspillandi. Í mesta lagi mega vera 5
kenslustundir á dag og í þeim á frekar að
kenna en hlýða yfir, og ætlast svo til að
pillturinn hafi sjálfur lært allt heima! Að meiru

éða minna leyti á að gera ráð fyrir því, að nemendur komi ólesnir í kenslustund og læri í henni það sem læra skal. Á þennan hátt ynnist tími til sjálfstæðs náms, og ekkert er auðveldara en að vita um hvort það hefir borið árangur eða ekki. Vitaskuld yrði ætíð undirstöðunámið í neðstu bekkjunum tiltölulega bundinn lexíulærðómur, eigi að síður.

Jeg efast ekki um að námið gæti verið *miklu hagnýtara* en það er nú, og það án þess að andlegur proski yrði minni, þó erfitt sje að fullyrða hverjar breytingar væru vænlegastar.

Ef fyrst er litið á málakensluna, þá er þess að gæta, að tungumálakunnátta út af fyrir sig hefir sárlítið mentunargildi, að hún er aðallega lykill að því að geta *talað við útlendinga og lesið útlendar bækur*. Hið fyrra kemur aðeins fáeinum að notum, hið síðara öllum. —

Lestrarkunnáttan þarf eftir minni reynd að vera sú, að geta fyrirhafnarlitið lesið allar venjulegar bækur á dönsku, ensku, þýsku og frakknesku. Frakkneskan má ekki missast, en hefir þó langminst hversdagsgildi fyrir oss. Í því máli er lestrarkunnátta stúdenta nú helst til litil. Með viðtækari lestri myndi lestrarkunnáttan batna frá því sem nú er. Nokkur vel valin útlend blöð á góðri lestrarstofu gætu sennilega komið að nokkru gagni. — En það er ekki nóg þó málið sje kent svo eftir kenslubókum að pilturinn skilji. Það þarf einhvernvegin að fylgja honum yfir í bókmentaland þjóðarinnar, sem málið talar, og kenna honum að geta farið þar sinna ferða og valið sjer vegi.

Líklega er öll kensla í fornmalunum óþörf. Það mátti svo heita að enginn læsi bækur á þeim, aðrar en kenslubækurnar, meðan þessar tungur voru aðalkenslugreinar við skólann. Einu meðmælin með þessum málum eru þau, að málfræðishugmyndir, setningaskipun o. þvfl. lærast betur af þeim en

flestu öðru. Það er þetta eitt sem veldur því að jeg vil ekki beinlínis leggja til að latinunám sje lagt niður eða minkað.

Jeg leyfi mjer að nefna tvö dæmi þess, hversu jeg hefi fengið á auðveldan hátt lestrarkunnáttu í málum. Dönsku lærði jeg þannig, að meðan jeg var að læra undir skóla, rakst jeg á viðburðaríka og áhrifamikla danska skáldsögu all-langa; fór að hnísast í hana af rælni, en varð brátt svo forvitinn að vita hversu öllu reiddi af, að jeg hætti ekki fyr en bókin var á enda. Úr því var ísinn brotinn og jeg las síðan hverja bók á fætur annari. Af þessum lestri öllum lærðist mjer greiðlega í skóla að skrifa dönsku (dönsku stílarnir komu og að góðu gagni). Danska málfræði hefi jeg aldrei lært. — Þýsku lærði jeg þannig, að jeg hafði keypt rit Heines, fór að reyna að komast fram úr visu og visu, og eftir rúman mánadartíma var jeg farinn að geta komist fram úr einföldu máli. Úr því komst jeg mjög fljótt upp á að lesa þýskar bækur. Þýska málfræði hefi jeg aldrei lært nema hið allra einfaldasta. Jeg held að þessi dæmi bendi á rjetta leið til þess að læra að lesa mál.

Hvað hitt atriðið snertir að tala málin, þá held jeg að stúdentar nú sjeu ekki miklu færari í þeirri grein en þeir voru áður, kunnáttan sje minni en vera ætti og vera mætti. Jeg tel nauðsynlegt að þeir geti talað sámilega dönsku og ensku. Þetta lærist ekki við. neinn bóklestur og stíla, endursagnir¹⁾ eða málfræðisstagl, heldur aðeins við það að heyra málið talað og reyna að tala það sjálfur. Í skólanum er hvorugt borið við, og hann vanrækir því alveg þessa sjálfsögdou kenslu. Jeg vildi að þessu yrði breytt og að málin væru ætíð töluð í kenslustundunum, að minsta kosti úr því 2 neðstu bekkjum sleppir. Þrátt fyrir alt held jeg að þetta bætti mikið úr skák, en annars eru ýmsar leiðir til að

1) Endursagnirnar eru hinn mesti *timahjófur* fyrir piltana.

greiða götu nemendanna. Við og við mætti fá útlendinga sem tala málin til að flytja stutt erindi fyrir nemendum. Það mætti hvetja þá og leiðbeina þeim að nota þau tækifæri sem bjóðast til þess að tala hjer við útlendinga. Sem dæmi þessa vil jeg nefna, að á einu vori, (jeg var þá í 2. bekk) lærðist mjer að fleyta mjer svo í frakknesku, að jeg gat furðanlega skilið Frakka og talað við þá. Kom jeg mjer í kynni við skipbrotsmenn í »frönsku húsunum« og hitti þar á vel mentaðan skipstjóra, sem síðar las með mjer geometri og fleira undir prófið. Annars varð mjer það þá að miklu liði að lesa »100 tíma í frakknesku« jafnframt því sem jeg reyndi að tala við Frakkana. Jeg komst yfir mestalla bókina um vorið. Síðan týndi jeg algerlega niður þessari góðu list að tala frakknesku. Þegar jeg hugsa um þetta brask ungs skólapilts, sem enga leiðbeiningu fjekk hjá neinum, þá dylst mjer ekki, að árangurinn hefði getað orðið miklu meiri, ef einhver kennarinn hefði gefið mjer góð ráð og greitt götu mína, hvatt mig til að halda áfram, talað sjálfur málið við mig o. s. frv. Jeg kynni þá eflaust að tala það nú.

Jeg held að meira sje ekki heimtandi en að menn tali og skrifi þolanlega tvö mál, auk móðurmálsins, og þessi mál eiga eflaust að vera enska og danska, og þetta ætti að vera kleift ef kenslan er »praktisk«.

Um aðrar námsgreinar má líkt segja: Kenslan þarf að vera hagnýtari en hún er nú, sennilega sleppa ýmsu og auka nýju við. Mikil, miklu meira en helmingurinn, af því sem stendur í landafræðisbókum er algerlega óþarfur lærdómur, sem óðar gleymist. Er það t. d. sannreynt, að nálega enginn lærður maður kann höfuðborgirnar í ríkjum Norður-álfunnar, hvað þá annað sem smærri er. Almenna landafræði mætti aftur auka að mun og kenna í sambandi við hana sæmilegt ágríp af jarðfræði. Bækur ættu aðeins að vera til stuðnings við kensluna. Nokkur

hluti hennar ættu sennilega að vera lifandi myndir, og er skólunum vorkunnarlaust að eiga slík áhöld. Á engan annan hátt má sýna jafnglögt t. d. stórborgarlíf, hafnir, fljót með mikilli umferð, skóg, landslag, ýmsa atvinnuvegi o. s. frv. — Sögu tel jeg afar gagnslítinn lærdóm, úr því tíminn fer áfram en ekki aftur á bak, því sagan endurtekur sig í raun og veru aldrei. Í bestu skáldsögum eftir snillinga er miklu meiri og sannari saga, en í allri mannkynssögunni sam-anlagðri, sem ætíð er og ætíð verður rangt sögð. Stærðfræði vildi jeg gjarnan kunna miklu betur en jeg hefi lært, en einkum kemur þetta þó fram við þá sem vildu einhver visindastörf vinna og þeir eru fæstir. En kenslan í þessari grein gæti verið hagnýtari. Eftir allan geometrilesturinn kann stúdentinn ekki að mæla einfaldan tünblett. Þetta er óhæfa. Það á að sýna nemendum verklega hversu þessi viska sje hagnýtt, gera hana að lifandi nothæfri kunnáttu. — Eðlisfræði væri líklega æskilegt að væri kend meira en nú gerist. Ágríp af efnafræði væri hálfu nýtsamara en t. d. kristallafræði, sem kend var á mínum dögum. Kenslan ætti að vera aðallega verkleg.

Jeg nefndi þetta sem dæmi. Mjer virðist að kenslan gæti tekið miklum bótum, líklega í hverri einustu námsgrein, þó ekki sje farið út í það hjer. Mjer virðist mikil af núverandi skipulagi úrelt, einskonar menjar frá liðnum tímum, sumt ef til vill miðað við það, sem kent er í öðrum löndum, í stað þess að spyrja eingöngu um það, hvað vorri þjóð sje þarft og gagnlegt. Eitt af þessum nátttröllum er kristindómsfræðslan¹⁾. Hún gerði flesta hundheiddna á mínum dögum. Nú segja stúdentarnir, að hún sje að visu meinlaus, en jafnframt algerlega gagnslaus.

1) Jeg segi þetta um hana í því formi, sem hán er og hefir verið. Hitt er líklegt, að annað miklu betra gæti komið í hennar stað.

Jeg hefi minnst á eina nýja námsgrein: andleg vinnubrögð. Jeg vil bæta annari við: *siðfræði*, ef svo mætti kalla. Vjer kunnum lítt »mannasíði«, Íslendingar, erum margir óframsærnir, hálfheimnir, höfum ekki svo frjálsmannlega og snyrtimannlega framkomu, sem æskilegt væri. Þetta er gott og nyttsamlegt að kunna, þó ekki auki það manngildi, og að nokkru leyti má eflaust kenna slíkt í skólum. Góðar líkamsæfingar og leikfimi gætu bætt úr nokkru (lagað göngulag og limaburð), dansleikir og prúðmannlegar samkomur úr öðru, ef kapp væri lagt á að gera allt sem best úr garði, sumt væri eflaust ágætlega fallið til þess að kennast beinlínis í kenslustundum — ef mögulegt væri að fá góðan kennara. Slík kensla myndi þá verða á svipaðan hátt og æfingar í leiklist. Lítið kver um góðra manna síði (good manners) gæti líklega orðið til nokkurs stuðnings. Að nokkru leyti má hjer og telja æfingu í að koma fyrir sig orði, svo vel fari á. Forfeður vorir hafa sagt ýmislegt gott og viturlegt um þetta í Hávamálum, haft opið auga fyrir framkomulýtum. Í sambandi við kenslu í íslensku mætti leiðbeina í fögrum upplestri, jafnvel ræðuhaldi, fá mállýti löguð o. þvil. — Það er mikils til of lítill áhersla lögð á góðan, hreinan og fagran framburð, en því miður er hjer enginn málfræðislæknir. Það er nú ein af sjerfræðigreinum læknisfræðinnar.

Tvær kenslugreinar vil jeg minna á, sem jeg bygg að þyrfti að endurbæta: *söng* og *ípróttir*. Stúdentar syngja nú miklu minna en fyr. Jeg held að þeirri íprótt hafi farið aftur í skólanum. Söngfjelað ætti að vera í skólanum, og það ætti að hlynna að því. Skólinn ætti að eiga hljóðfæri, svo kostur væri á að koma þar upp hljóðfæraflokki.

Jeg tel það einkennilegt og illa farið, að stúdentar fást ekki til að sinna neinum útiþróttum, jafnvel gömlu skemtigöngurnar eru nálaga lagðar niður. Í stað þessa kemur

að stíja í einhverri kompu yfir peninga, spilum og tóbaksreykingum. Ípróttafjelað ætti að vera í skólanum og skólinn ætti að eiga nokkuð af skíðum og skautum, til þess að lána fjelillum piltum. Auk þessa ætti leikfímishúsið og allur útbúnaður þess að vera sem best úr garði gert.

Margt mætti telja, og það mikilsvarðandi, sem tæpast verður talið til sjerstakra námsgreina. — Stúdentar eru framúrskarandi *óffjelaðslyndir*. Stúdentafjelað Reykjavíkur er lítið annað en fjelað ýmsra embættismanna og gamalla stúdenta, hangir auk þess á horriminni. Stúdentafjelað Háskólans hefir ælfið átt erfitt uppdráttar og andlegt líf þar miklu minna en skyldi. Lestrarfjelað Háskólans berst og við dauðann. Það, sem ýmsum stúdentum væri allra kærast, er að geta lagt undir sig lestrarstofuna, til þess að spila og reykja. Ef auðið á að vera að ráða bót á þessum megingalla á fari stúdenta, þarf að leggja betri grundvöll í Mentaskólanum. Heimavistir, vel úr garði gerðar, með lestrarstofu, söngstofu og samkomusal, ættu þar að vera. Fjelaðslif meðal pilla þyrfti að hvetja og styðja (ípróttafjelað, söngfjelað, hljóðfæraflokkur, náttúrufræðifjelað, umræðufjelað). Sumt mætti örva með verðlaunum. Og það er ekki eingöngu að samlíf þyrfti að aukast milli nemenda, heldur engu síður milli kennara og kennara. Fyr var samkomulagið milli kennara og pilla líkt og milli Rómverja og Þúnverja; nú er líklega fjandskapurinn farinn, en jeg held að ekkert hafi komið í hans stað, annað en vacuum. Þó jeg bendi hjer á þessa galla, andleysið og fjelaðsleysið, þá er mjer það ljóst, að þeir loða líka við Háskólann. Hann þyrfti að taka sömu endurbótum. Jeg held þó að samlíf sje þar heldur meira milli kennara og nemenda og samvinna ýmisleg.

Að nokkru leyti sprettur allt þetta af *andlegri deyfð* og *áhugalessi*. Stúdentarnir miða

flést við prófið, skeyta lítið um annað en það, sem einhvern veginn má láta í þann ask, þó ýmsar sjeu undantekningar. Viðtækari lestur í skóla, góðar lestrarstofur með góðum timaritum, meira fjelagslíf milli nemenda sjálfra og milli kennara og nemenda sýnast mjer helstu ráðin til að bæta úr þessu, og mætti þó telja margt fleira.

Alvarlegt ihugunarefni er það nú orðið, hversu skólapiltar og stúdentar eiga að geta lifað hjer á námsárunum, án þess að fyrirgera heilsu sinni. Húsakynni margra og aðbúnaður allur mun vera óhæfilega ljelegur. Bæði Mentaskóli og Háskóli pyrfu að hafa eftirlit með þessu, og báðir gera fastlega kröfu til þess, að fá bygða góða bústaði fyrir nemendur. Þar mætti svo hafa sameiginlegt möltuneyti og óðýrara en nú gerist. Meðan þetta kemst ekki í kring, ætti landssjóður að láta nokkurt fje af mörkum, sem beinlínis gengi til þess að leigja sæmileg húsakynni, ef fáanleg væru, handa þeim, sem lakast eru á vegi staddir.

Strauminn að skólanum á ekki að reyna að hefta, en gera skólann slíkan, að allir verði nýtari menn, í hverja stöðu sem þeir fara.

Virðingarfylst

Guðm. Hannesson.

Lagadeildin.

Með brjefi dags. 19. f. m. hafið þjer, herra háskólarektor, óskað þess, að lagadeildin ljeti í ljós skoðun sína á nokkrum atriðum, er lúta að undirbúningsmentun stúdenta undir háskólanám. Erindi þetta hefir deildin rælt á fundi sínum 21. p. m. og samþykkt að svara því á þessa leið:

Andlegur proski stúdenta, er þeir koma frá Mentaskólanum og byrja nám sitt við Háskólann, hefir deildinni yfirleitt reynst minni en æskilegt væri og jafnvel viðunanlegt er. Þetta hyggur deildin að stafi að nokkru leyti af því, að undirbúningsnáminu sje

ábótavant, enda hefir ósjaldan sú raun orðið á, að stúdentar, sem hlotið hafa lága aðal-einkunn við stúdentspróf, hafa reynst mun betri námsmenn við laganámið á Háskólanum en aðrir, er hærri einkunnir hafa hlotið við stúdentsprófið. Virðist og einkunnin við stúdentspróf ærið óábyggileg, þegar reglugerð skólans heimilar mönnum próf, enda þótt þeir fái jafnvel 0 í einni kenslugrein, og einkunn fyrir ritleikni er tekin með í aðal-einkunn.

Spurningunni um það, í hvaða námsgrein-um Mentaskólans stúdentum einkum sje ábótavant, getur deildin að eins svarað frá sjónarmiði laganámsins við Háskólann. Skal þess þá fyrst og fremst getið, að deildinni hefir reynst þekking stúdenta á íslenskri tungu ærið ábótavant, bæði um vöndun máls, setningaskipun og jafnvel rjettritun.

Lagadeildin hefir við kenslu sína að undanfögnu orðið að nota að nokkru danskur bækur. Hafa stúdentar iðulega kvartað um, að sjer reyndist örðugt, málsins vegna, að lesa þær bækur, og hyggur deildin að þær umkvartanir sjeu á rökum bygðar.

Loks vill deildin taka það fram, að hún telur að latínukunnátta stúdenta frá Mentaskólanum verði mjög ljeleg, meðan sú skipun er á honum sem nú er. Mundi kunnáttan í þessari grein reynast allsendis óviðunandi, ef tekin yrði upp í lagadeildinni kensla í rómverskum rjetti, en deildin væntir þess, að það verði gert áður mjög langt um liður,

Um breytingar á undirbúningi stúdenta undir háskólanámið, er æskilegar kynnu að vera, vill deildin láta þá skoðun í ljós, að hún telur mest um vert, að undirbúningsnámið auki sem mest almennan andlegan proska stúdentanna. Í því efni hyggur deildin að núverandi fyrirkomulagi Mentaskólans sje mjög ábótavant. Og aðalgallann telur hún tvískiftingu skólans í gagnfræðadeild og lærdómsdeild. Við það verður tvískifting á markmiði skólans, þar sem gagnfræðadeild-

inni er að eins ætlað að veita nemendum almenna þekkingu, en lærdómsdeildin, sem á að búa menn undir framhaldsnám við æðri skóla, tekur að eins yfir þriggja ára skólatíma. Deildin er þeirrar skoðunar, að háskólanám þurfi jafnaðarlega lengri undirbúning en 3 ára námstíma. Telur deildin að jafnaði ekki veita af 6 ára námstíma í því skyni. Um breytingar á kenslugreinum við undirbúningsnámið vill deildin taka það fram, að hún hyggur að fyrirkomulag það, er var á Latínuskólanum, að latínan var aðalnámsgreinin gegnum allan skólann, yfirleitt hafi gefist vel og veitt stúdentum andlegan þroska, nægilegan til framhaldsnáms. Telur hún því þá breytingu æskilegasta á fyrirkomulagi skólans, að latínukensla yrði aukin að mun og yrði ekki minni en hún var í Latínuskólanum á síðustu árum hans, þar á meðal latneskur stíll og explicandum.

Ólafur Lárusson
p. t. deildarforseti.

Heimspækisdeildin.

Samkvæmt fyrirætlum rektors í bræfi til forseta heimspækisdeildar, dags. 19. mars þ. á., voru spurningar fræðslumálanefndar sendar til íhugunar öllum kennurum deildarinnar og síðan ræddar á sameiginlegum fundi 7. þ. m. Tveir af kennurum, dósent Bjarni Jónsson frá Vogu og dr. Alexander Jóhannesson, hafa sent skriflegt álit sitt, og lét jeg þau gögn fylgja þessu bræfi. Próf. Ágúst H. Bjarnason vísaði í einu og sjer hverju atriði til ritgerða sinna um þetta mál sem birst hafa á prenti. Próf. Guðm. Finn-
bogason var óþarft að krefja sagna, þar sem hann er sjálfur í fræðslumálanefndinni. Próf. Jón J. Aðils var ekki á fundi, en hefir síðan sagt mjer í samtali, að reynsla sín af stúdentum væri of takmörkuð til þess að hann gæti nokkuð lagt til þessara mála. Líkt get jeg sjálfur sagt sem kennari í íslenskum fræðum. Nemendur mínir hafa verið fáir og

valdir, og jeg get ekki borið saman lærisveina frá því fyrir og eftir siðaskiftin við lærða skólann. En af almennum kynnum af stúdentum, m. a. af því að hafa hlýtt á alt íslenskuburtfararprófið 1915 og lesið stílana, get jeg fullyrt, að kunnáttu stúdenta í móðurmálinu er stórra ábótavant, og miklu meiri en hægt er að ráða af prófeinkunnum þeirra, sem virðast mjög af handahófi. Væri jeg fús að ræða nánar um hugsanlegar umbætur á því ástandi, ef fræðslumálanefnd vill leita þar samvinnu við mig.

Virðingarfylst

Sigurður Nordal

1. Mín reynsla nær ekki til þess, hversu mikinn þroska lærisveinar Mentaskólans fá alment. Til mín hafa sótt úrvalsmenn. Þeir hafa allir haft nægan þroska til þess, að stunda háskólanám. Þó hefir mjer vírst sem námsþroskinn væri minnur runninn þeim í merg og bein en áður var jafningjum þeirra að gáfum og kostgæfni.

2. Jeg þekki að eins til kunnáttu framtaldra lærisveina minna í gömlu málunum. Í hellenskri tungu er þeim ekkert kent. Latneska tungu skilja þeir allvel. Þó má geta þess, að vandasamir staðir verða þeim erfiðari en eldri jafningjum þeirra varð, af því að þeir hafa eigi verið vandir við að rita málið. Þeir hafa og eigi svo á hraðbergi ályktanir af fylgjum orðanna sem stílvánir menn á sama reki höfði.

3. Í þrem neðri bekkjum skólans er kenslu svo hagað, að mest er um það hugsað að láta menn fá almenna kunnáttu, sem nauðsynleg er hverjum manni, sem gengur ekki mentaveginu. Því að þar er unnið fyrir þá, sem ætla að láta sjer nægja þetta þriggja ára nám, og þeirra vegna verður skólinn að vinna svo sem nú var sagt. En »quo semel imbuta est, servabil odorem testa diu«, og þar sem þrjú fyrri árin leiða menn frá vísindaproskanum en

ekki að og venja þá eftir setningunni »litill ágóði en fljót skile, þá er það hverjum kennara um megn að fá umbót á því og veita svo fullan proska sem fá mætti, ef sú væri stefnan frá upphafi, að líta fremur á hvernig lært er en hvað er lært: non multa sed multum — á seinna þriggja ára bilinu.

Mjer dylst því ekki að sú sjálfsagðasta endurbót á skólanum sje, að greina hann alveg frá gagnfræðaskólum og hafa hann alveg sjerstæða stofnun eins og áður var. Þá má haga kenslunni eingöngu eftir þörfum þeirra, sem verða eiga verkamenn í vingarði íslenskra visinda.

Hitt læt jeg mig miklu minna skifta, hvað kent er. Þó vil jeg geta þess í samræmi við það sem fyrr var sagt, að latneskan stíl verður að kenna aftur gegnum allan skólann í máladeild, en til deildarskiftingar í stærðfræðideildinni. Og helst þyrfti hann að vera inntökuskilyrði. Til þess að fá tíma til stilsins og til þess að auka um fullan helming kenslu í íslensku, mætti minka enskukenslu um helming og sleppa frakknesku.

Svá fremi nefnadin vill mun jeg skýra þetta nánar í viðtali.

Bjarni Jónsson
frá Vogu.

1. Jeg er þeirrar skoðunar, að andlegur proski stúdenta þeirra, er lokið hafa burtfararprófi frá Mentaskólanum á síðustu árum, sje í lakara lagi og byggi jeg skoðun þessa aðallega á reynslu þeirri, er jeg hefi fengið við að vera prófdómari við burtfararpróf Mentaskólans síðastliðin 3 ár. Þeir fáu stúdentar, er notið hafa kenslu hjá mjer í germönskum fræðum, hafa flestir verið afbragðsmenn að gáfum og námfýsi og fyllilega reynst jafnhæfir til háskólanáms og t. d. danskir eða þýskir stúdentar á líkum aldri.

2. Háskólanám krefst miklu fremur skilnings og skarprar hugsunar en itarlegrar

þekkingar einstakra fræðigreina, enda et ætlunarverk Mentaskólans að gera nemendur hæfa til háskólanáms. Ber því að mínu áliti að leggja mikla áherslu á þær fræðigreinar, er vel eru hæfar til að skerpa skilning og hugsun nemendanna.

3. Jeg mundi telja heppilegt að afnema alveg núverandi skifting Mentaskólans í gagnfræðadeild og lærdómsdeild og hygg jeg, að hægt væri að sameina gagnfræðadeild Mentaskólans og Kennaskólann. Bæri þá að breyta kenslunni í Mentaskólanum í samræmi við þessa breytingu, svo að undirbúningur nemenda undir burtfararpróf yrði ei slitinn sundur.

Jeg tel eftirfarandi breytingar á tungumálakenslu æskilegar: Kenna ber latínu öll ár skólans (6) með svipuðu sniði og var áður en núverandi breyting skólans varð.

Enskukenslu mætti minka nokkuð, t. d. kenna ensku í 4 ár, en jafnframt sje náminu íþýngt (meira lesið af sigildum skáldskaparritum, eins og leikritum Shakespeares, ritum Scotts o. fl.), en um leið mætti auka nokkuð kenslu í þýsku og einkum þó í frönsku, er kenna þyrfti að minsta kosti 3—4 ár. En fari svo að latínunám sje ei aukið frá því sem er, hygg jeg, að þýsk tunga eða frönsk sje miklu heppilegri til að skerpa skilning nemenda og auka þekking þeirra á andlegum fjársjóðum heimsins en ensk tunga.

Einkum álít jeg mikilsvert, að miklu meiri rækt sje lögð við kenslu íslenskrar tungu og bókmenta, og væri vel íhugunarvert, hvort ekki mundi unt að kenna elsta germanska málið, gotnesku, í efstu bekkjunum tveim, að minsta kosti þeim, er leggja aðaláherslu á tungumálanám. Gotneska er miklu auðveldari en gríska, og styddi mjög skilning á próunarlögum íslenskunnar. Íslenskan skipi öndvegið, en mikil rækt þó lögð við þýsku, frönsku og ensku.

Alexander Jóhannesson.

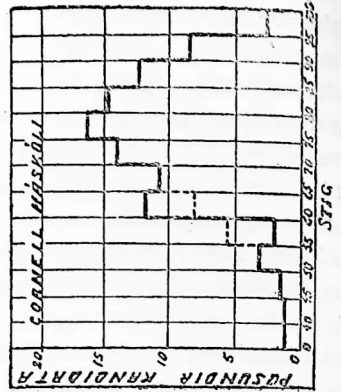
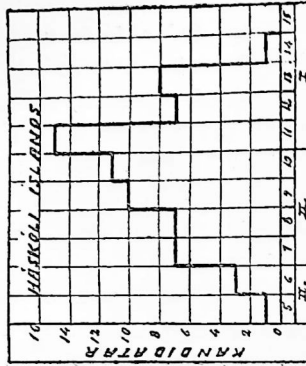
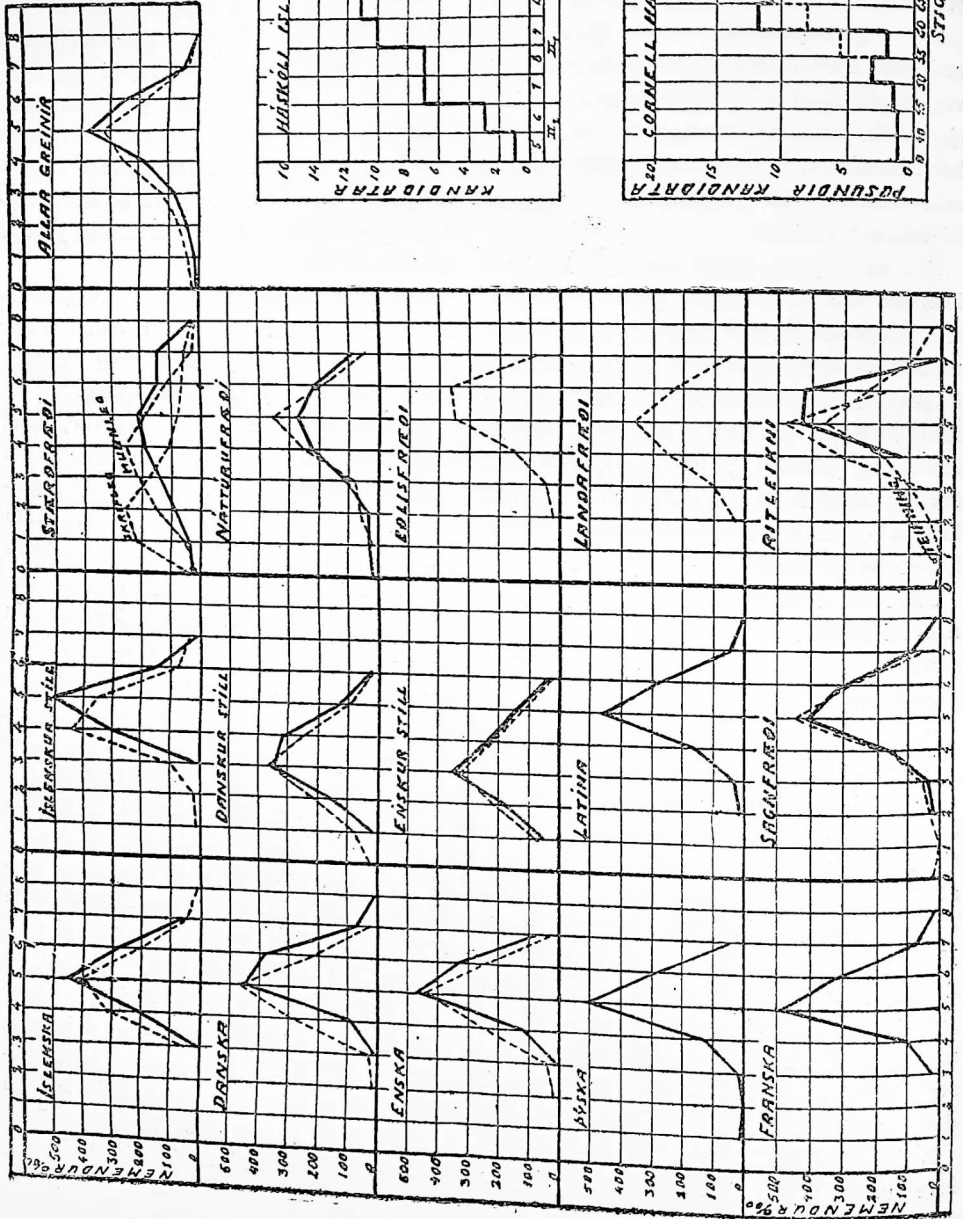
LÍNURIT

YFIR

PRÓFSEINKUNNIR

— STÚDENTSPRÓF

--- GRÆNFARSPRÓF

344.0709491
1/26

MENTAMÁLANEFNDARÁLIT II.

KENNARASKÓLINN

REYKJAVÍK — PRENTSMÍÐJAN GUTENBERG — 1921

Til Stjórnarráðs Íslands.

Samkvæmt ósk hins háa Stjórnarráðs i skipunarbræfi okkar, dags. 12. mars f. á., um að hafa tillögur um Kennaraskólann tilbúnar fyrir þing það, er bráðum kemur saman, leyfum við okkur hjer með að leggja fram «Frumvarp til laga um Kennaraskólann i Reykjavík» og »Frumvarp að reglugerð fyrir Kennaraskólann i Reykjavík». Eru ákvæði þessara frumvarpa til orðin i góðri samvinnu við skólameistara Kennaraskólans, fræðslumálastjóra og flesta af kennurum skólans. (Vann skólameistari með okkur á 19 fundum, fræðslumálastjórinn á 18, Steingrímur kennari Arason á 17, Ásgeir kennari Ásgeirsson á 9, en aðrir á færri fundum). Þótt það að ýmsu leyti hefði verið okkur hagkvæmara, að þurfa ekki að leggja síðustu hönd á tillögurnar um Kennaraskólann fyrri en fullgerðar væru tillögurnar um barna- og unglingafræðsluna, þar sem námið i Kennaraskólanum verður að miðast annarsvegar við það, hvað og hvernig kennararnir, sem frá honum koma, eiga síðan að kenna, hins vegar við undirbúning þann, er heimta má undir skólann, þá höfum við þó hugsað svo mikið um þessi tvö atriði, að við búumst ekki við að tillögur okkar um Kennaraskólann breyttust þeirra vegna, þó við geymdum þær lengur.

Skal nú gerð grein fyrir aðalatriðum frumvarpanna, og þó að eins miust á það, er okkur virðist þurfa sjerstakrar skýringar.

Um markmið skólans og skipulag.

Fyrsta íhugunarefnið um skipulag Kennaraskólans er það, hvort hann skuli hjer eftir

jafnt og hingað til veita nemendum sínum bæði almenna mentun og sjermentun i því, sem tilheyrir uppeldi barna og kenslu.

Sumir hallast að þeirri skoðun, að eðlilegast væri, að Kennaraskólinn annaðist einungis sjermentun kennaraefnanna, en að kunnáttan i þeim námsgreinum, er þau síðar eiga að kenna, væru heimtuð til inntöku i Kennaraskólann, inntökuskilyrðin væru t. d. gagnfræðapróf. Fyrir öðrum mun jafnvel vaka, að sjerstakur kennaraskóli væri óþarfur og að barnakennarar ættu fyrst að ljúka stúdentsprófi, og fá síðan kennaramentun i Háskólanum.

Hvað sem annars kynni að vera um hið síðastnefnda fyrirkomulag, þá er auðsælt, að kennaralaunin yrðu þá jafnframt að vera svo há, að nægilega margir fengjust til að leggja svo langvint og kostnaðarsamt nám i sólurnar, og mundi það stórum auka útgjöld til kennaralauna; hins vegar mundu þessir háskólagengnu kennarar ekki að sjálfsögðu verða betur að sjer i þeim greinum, sem þeir síðan eiga að kenna i barnaskólum, en þeir gætu orðið með styttra námi i góðum kennaraskóla. Þeir yrðu engu fremur »sjerfræðingar» i þeim við stúdentspróf en kennarapróf, og úr því bætti háskólanámið ekki, svo framarlega sem Háskólinn annaðist að eins sjermentun þeirra, þ. e. uppeldisfræði, kenslufræði og kensluæfingar. Undirbúningur barnakennara undir starf þeirra er fyrir þá sök svo mikið vandamál, að þeir verða að geta kent *allar* námsgreinar barnaskólanna, þar sem þeir eru oft einir, hver með sinn skóla. Viðtæk visindaleg þekking i

kenslugreinunum, sem hægt er að heimta af þeim, sem kenna að eins eina eða tvær skyldar námsgreinar við æðri skóla, verður aldrei heimtuð af þeim, sem eiga að vera slíkir allsherjarkennarar. Og svo æskilegt sem það kynni að vera, að allir barnakennarar væru hvortlveggja í senn, háskólagengnir uppeldisfræðingar og sjerfræðingar í þeim greinum, sem þeir kendu, þá kemur ekki þeirra tími fyrir en barnaskólar verða alment svo stórir, að þar geti eintómir sjerfræðingar skift með sjer verkum.

Ef vjer svo lítum á gagnfræðanámið annarsvegar og kennaraskólann hinsvegar, þá er augljóst, að miklum meiri hluta kenslustundanna í kennaraskóla vorum, og raunar flestra þjóða, er varið til gagnfræðnáms, námsgreinnarar nálega alveg þær sömu í gagnfræðaskólum og kennaraskólum, þegar frá eru skildar þær, sem heyra til sjermentunar kennara. Þetta mun og valda því, að sumum virðist í fljótu bragði eðlilegast að láta kennaraefnin aflla sjer almennu mentunarinnar í gagnfræðaskólum, en kennaraskóla hafa sjermentun þeirra eina með höndum. Það er í samræmi við þá hugsjón, að leggja fyrst sameiginlegan grundvöll almennrar mentunar fyrir sem flesta, áður en sjermentalskólarnir taka við. Nánari ihugun mun þó sýna, að nokkuð sjerstaklega stendur á um kennaraskóla og að margt mælir með að hann hafi hvortlveggja í senn til meðferðar, almenna mentun og sjermentun kennaraefnanna. Um aðra sjermentaskóla er það svo, að námsgreinar þær, er almennri mentun heyra, eru þar mjög misnauðsynlegar við sjernámið, en kennaraefnunum eru þær allar jafnaudsynlegar fyrir þá sök, að þau eru einmitt að búa sig undir að kenna þær, allar jafnt, og enginn getur kent vel, það sem hann kann ekki vel sjálfur. Kennaraefnin hafa því sjerstaka hvöt til ástundunar við almennu námsgreinarnar, fram yfir það sem gera má ráð fyrir í gagnfræðaskólum og

öðrum almennum mentaskólum, og þessi hvöt má sín meira, þegar þessar greinar eru stundaðar í kennaraskóla, þar sem þangað koma naumast aðrir en þeir, sem ráðnir eru í því að verða kennarar; allir stefna þar að sama marki, eru að búa sig undir sama lífsstarfið, en við það vex áhuginu og kappið og hver magnar annan. Enda mun námsáhugi óviða eða hvergi meiri en í kennaraskólum.

Þegar kennaraskóli hefir bæði almennu mentunina og sjermentunina með höndum, getur sambandið orðið nánara milli hvernar námsgreinar og kenslufraðinnar. Kennaraefnin geta iðulega, jafnframt því sem þau læra einhverja námsgrein, ihugað hvað til þess þarf að kenna hana, og kennarinn getur gefið margar bendingar í þeim efnum einmitt um leið og hann kennir. Kensluæfingarnar geta þá og skifst niður á fleiri ár, og er það mikilsvert, að kennaraefnin fái sem lengst að kynnast börnum og læra að umgangast þau. Hins vegar verður kynning og samlif kennara skólans og kennaraefnanna auðvitað meiri og festir dýpri rætur, þegar kennaraefnin fá bæði almennu mentunina og sjermentunina í kennaraskólanum.

Áð því er skólameistari skýrir frá, þá hafa af 287, er Kennaraskólann sóttu áratuginn 1909—19, einir 11, eða 3,8%, verið kaupstaðabörn að uppruna, en 22, eða 7,7%, höfðu gengið í gagnfræðaskóla. Þetta sýnir að skólann sækir nálega eingöngu sveitafólk, sem ekki hefir fengið annan undirbúning en almenna barnafræðslu og heimilismenntun, og má telja slíkt vel farið. Slíkir nemendur þekkja kjör þjóðarinnar, sem þeir eiga síðar að starfa fyrir, koma í skólann af ráðnum hug, námsþyrstir og óþreyttir, og geta orðið bestu menn, er þeir komast þannig beint á strikið undir handleiðslu góðra kennara.

Væri náminu tvískift, þannig að gagnfræðaskólarnir sæju kennaraefnunum fyrir al-

menntun en Kennaraskólinn fyrir sjermentuninni, þá væri ekki leggjandi upp með minna en þriggja ára gagnfræðanám. Sje nú gert ráð fyrir fjöggra ára námi alls til kennaraprófs, eins og við leggjum til að verði í Kennaraskólanum, þá yrðu kennaraefnin að fá alla sjermentunina á einu ári. Kennaraskólinn yrði þá eins árs námskeið, líkt og var í Flensborg forðum, og kennaramentunin með þeim hætti meira flautursverk, lausara samband milli almennrar mentunar og sjermentunar, minni kynning, samlif og samhugur í Kennaraskólanum. Þegar að eins eins árs munur væri orðinn á gagnfræðaprófi og kennaraprófi, er líklegt að margir fleiri en þeir, sem beint ætluðu sjer að verða kennarar, gengju í Kennaraskólann, til að hafa það próf til vara, en með þeim hætti kæmi eigi eins valið kennarlið þaðan. Hagur af slíkri tvískiftingu námsins til kennaraprófs er ekki sjáanlegur fyrir aðra en þá fáu, er ekki réðu af að undirbúa sig undir kennarastöðu fyrri en að loknu gagnfræðaprófi. Fyrir landið gæti naumast orðið sparnaður að því. Ef vjergerum ráð fyrir sem svarar 20 kennaraefnum á ári, þá yrði þeim ekki komið fyrir í gagnfræðaskólum, sem fullskipaðir eru fyrir, nema með því að tvöfalda bekkir, og hvort þeir bekkir eru þá settir í samband við gagnfræðaskóla eða kennaraskóla, kemur í sama stað niður um kostnaðinn.

Það er naumast tilviljun, að kennaraskólar eru í flestum löndum látnir annast hvorttveggja í senn, almenna mentun og sjermentun kennaraefna. Svíar og Norðmenn hafa nýlega haft nefndir miklar á rökstólum til að ihuga fyrirkomulag kennaraskólanna, og leggja báðar eindregið með þeirri tilhögun, af líkum ástæðum og hjer hafa verið greindar. (Sjá »Folkundervisningskommiténs betänkande I. Folkskolesemi-

narierna 1. Bd. Sth. 1912« bls. 16—27 (sbr. kennaraskólalög Svía frá 3. júlí 1914 og 1919), og »Lærerutdannelsen. Indstilling I. fra Lærerutdannelseskomiteen. Kria 1914«, bls. 65—66).

Af þessum ástæðum leggjum við það til, að Kennaraskólinn annist hjer eftir sem hingað til bæði almenna mentun og sjermentun kennaraefnanna, en jafnframt ætlumst við til, að í skólanum verði 4 ársdeildir og hafi hver $7\frac{1}{2}$ mánaðar nám á ári. Hingað til hefir námstíminn verið 6 mánuðir á ári í 3 ár, eða 18 mánuðir alls, og verður varla við því búist, að sá tími nægi til sæmilegs undirbúnings öðrum en þeim, sem best eru gefnir og mesta fræðslu hafa fengið áður en þeir koma í skólann, enda munu menn alment þeirrar skoðunar, að herða verði á kröfunum til mentunar barnakennara, og komu um það ýmsar raddir í svörum þeim, sem við fengum upp á spurningar, er út voru sendar um barnafræðsluna, og sjerstaklega verður þessi tími alls ónógur, þegar ekki er að eins farið fram á að auka kensluna í þeim greinum, sem fyrir eru, heldur og að taka upp nýjar í viðbót, eins og við teljum nauðsynlegt. Árlegur námstími virðist eins vel mega vera $7\frac{1}{2}$ mánuður fyrir kennaraefnin, eins og þá, sem ganga í gagnfræðaskólann á Akureyri t. d., því að allur fjöldinn af báðum verður að lifa af sumarvinnu sinni, en atvionna byrjar ekki að jafnaði fyrir miðjan maí, enda er það tiltölulega dýrt fyrir landið, að halda skóla með föstum kennurum, er ekki starfa nema 7—8 mánuði ársins (að meðtöldu námskeiðinu). Eu þó kenslutíminn væri aukinn um $1\frac{1}{2}$ mánuð frá því, sem nú er, í 3 ár, eða $4\frac{1}{2}$ mánuð alls, þá yrðu aldrei stórvægilegar breytingar á kennaramentuninni með því. Við sjáum því ekki, að hjá því verði komist, að gera skólann 4 ára hjá oss, eins og

t. d. Svíar og Finnar hafa lengi haft (með lengri árlegum kenslulíma en hjér er lagt til) og Norðmenn eru nú í undirbúningi með. Þó að kennaraefnunum verði námið miklu dýrara með þessu móti, ætti það ekki að minka aðsókn að Kennaraskólanum að mun, þar sem kjör kennaranna með »lögum um skipun barnakennara og laun þeirra«, 28. nóv. 1919, hafa verið stórum bætt, svo að nú er hægt að leggja meira í sölurnar fyrir kennarastöðu en hingað til, og hefir þó ekki skort aðsókn að skólanum.

Um kensluna.

Við leggjum til, að kensla sé tekin upp í þrem greinum, er ekki hafa áður verið kendar í Kennaraskólanum. Er þá fyrst *enska* eða *þýska*. Það kann að virðast mikið heimtæð, að læra tvö útlend mál, en um dönskuna er það, að hún, og yfirleitt Norðurlandamálin, nægja ekki þeim, sem vill fylgjast með í uppeldismálum. Það finna Norðurlandapjóðirnar sjálfar, og eru því að taka upp kenslu í útlendu máli í kennaraskólum sínum. En dönskukunnátta er, sökum fortíðar og nútíðarsambands vors við Norðurlönd, kennurum vorum óhjákvæmileg, en hins vegar svo alment hjér að læra fleiri mál, að kennari getur naumast sjer og starfi sínu að skaðlausu verið það ver að sjer en fjöldi þeirra, sem eitthvað læra, að kunna ekki annað en dönsku. Tilgangurinn er þó að eins sá, að kennarinn geti notað bækur á ensku eða þýsku, en ekki að hann geti kent málið öðrum. Við höfum ekki viljað binda námið t. d. við ensku, fyrir þá sök, að æskilegt er að kennarastjettin hafi útsýn til fleiri en einnar stórpjóðar; því meiri verður fjölbreytni í skoðunum og síður hætt við trjenum. Æskilegast hefði okkur þótt, að hver nemandi gæti kosið hvort málið, er hann vildi heldur, en það hefði kostað að

tvískifta bekkjum, svo þessi grein hefði orðið hálfu dýrari.

Þjóðhagsfræði höfum við nefnt einu nafni annarsvegar fræðslu um stjórnaðskipun og þjóðarþúskap Íslands, í líkingu við það, sem kent hefir verið í Kennaraskólanum (eftir kenslubók Einars Arnórssonar), hins vegar almenna hagfræði (socialökonomi), sem ekki hefir verið kend þar áður. Engin málefni eru ofar á baugi á vorum dögum en þau, sem snerta skipulag þjóðfélagsins og atvinnulífið, og er því kennurunum, sem eiga að búa æskulýðinn undir lífið, nauðsynlegt að hafa nokkurn skilning á gangi þjóðlífsins, og þekking í þessum efnum getur á margan hátt orðið styrkur við kenslustarfið. Æskilegast væri, að kenslan í þessari grein yrði í höndum sjerfræðings, að minsta kosti þangað til fengin væri næg reynsla um hana til að semja góða bók til styrktar kenslunni. Ýmsar bendingar um tilhögun slíkrar kenslu má finna í nefndarálitum Svía og Norðmanna, er áður voru nefnd. Kenslan í reikningshaldi og linuritun ætluð við til að verði með náinni samvinnu stærðfræðiskennarans og kennarans í þjóðhagsfræði.

Þriðja greinin, sem nauðsynlegt er að taka upp kenslu í, er *efnafræðin*. Má gera ráð fyrir, að meiri rækt verði framvegis lögð við hana í barna- og unglingaskólum en verið hefir hingað til, enda er nokkur þekking í henni alveg nauðsynleg til að skilja lífstörf jurtar, dýra og manna, og fjölda annara fyrirbrigða, er hverjum manni mæla.

Í erlendum barnaskólum er víða farin að tíðkast hin svo nefnda *álthagafræðsla*, en hún er í því fólgin að láta börnin athuga sem best og skýra fyrir þeim álthagana, náttúruna þar, dýra- og jurtalíf, atvinnuvegi, lífsaðarhætti og sögumenjar. Er slík fræðsla einskónar innangangur að landafræði, náttúrufræði, þjóðhagsfræði og sögu, og ætluð

við til, að kennaraefnin kynnist þessari fræðslu í kenslufræðinni og kensluæfingum.

Stundataflan sýnir, hvernig við höfum hugsað okkur stundum skift milli kenslu-greinanna. Nú fá kennaraefnin kenslu 21 viku á ári, en eftir þessari reglugerð verða kenslu-vikurnar 26. Ef vjer þá berum saman stundafjölda þann, er hver námsgrein fær samtals, eftir núgildandi reglugerð og svo þessari, verður aukningin í hverri grein sem hér segir: Í íslenzku 90 stundir, dönsku 24, ensku eða þýsku 234, kristnum fræðum 45, sögu og þjóðhagsfræði 92, landafræði ÷ 1, náttúrufræði (náttúrusögu, heilsufræði, eðl-isfræði og efnafræði) 227, stærðfræði 71, skrift 4, teiknun 103, handavinnu 82, söng 61, líkamsæfingum 186, uppeldis- og kenslu-fræði 66, og í kensluæfingum 206.

Þar sem aukningin í náttúrufræði virðist mikil, þá er þess að gæta, að þar eru sam-au komnar margar námsgreinar og þar á meðal ein, sem ekki hefir verið kend áður, enda þarf náttúrufræðin að fá rýmri sess hjá oss í framtíðinni en hún hefir haft hing-að til. Aukningin í teiknun, handavinnu og söng er gerð með tilliti til aukinnar áherslu á þeim í uppeldi æskulýðsins framvegis.

Ákvæðin um hverja grein höfum við haft sem stýst, aðeins tekið fram aðalmarkmið og leiðir, enda virðist okkur rjettast að binda kensluaðferðir sem minst fyrirfram, og það hve mikið skuli fara yfir í hverri grein, því að kennaraskóli ætti öðrum skól-um fremur að vera gróðrarreitur lifandi við-leitni í því að gera kensluna sem frjóasta fyrir nemendur, — af því að gott sæði þar getur borið þúsund faldan ávöxt síðar, — en það verður best með því, að kennararnir hafi sem frjalsastar hendur undir umsjón skóla-meistara og skólaráðs, sem eiga að hafa gætur á öllu og halda því í rjettu horfi.

En markmið Kennaraskólans verður að vera það, að kennaraefnin fái svo ljósan skilning á aðalatriðum þeirra greina, sem

þau síðar eiga að kenna, að þau eigi þar traustan grundvöll, og umfram allt verður að haga kenslunni svo, að kennaraefnin læri að vinna sjálf, læri að grannskoða hvert viðfangsefni, greina aðalatriði frá aukaatriðum og velja það, sem á þarf að halda í hvert skiftið. Alt riður á því, að þau verði *sjálfbjarga*.

Um kensluna í sögu, sem reglugerðin er hvað fáorðust um, setjum við hjer kafla, er sjera Magnús Helgason, skólameistari Kennaraskólans, góðfúslega hefir ritað og verið getur um leið sýnishorn þeirrar kenslu, er við vonum að verði þar.

»Sögunámið í Kennaraskólanum á að gera nemendur færa um að kenna sögu í barna-skólum og unglinga. Það á því fyrst og fremst að veita þeim nokkru viðtækari þekkingu í þeirri grein heldur en heimtuð verður í slíkum skólum, til þess að kensla þeirra verði ekki einskorðuð við að hlýða yfir kenslubók. Slík kensla, ef kenslu skyldi kalla, kemur að litlu haldi. Hún svæfir, í stað þess að vekja. Jafnframt ætti Kenuara-skólinn að glæða svo skilning nemenda og dómgreind í sögulegum efnum, að þeim verði innan handar að afla sjer af eigin ramleik staðgóðrar þekkingar í viðbót, eftir vild og þörfum. Þó að góð kenslubók verði að sjálfsögdou lögd til grundvallar við kensl-una, ætti námið þó ekki að vera ein-skordað við hana og útlistanir kennarans og viðauka, heldur ætti jafnframt, eftir því sem tími vinst til, að leiðbeina nemendum til að mynda sjer sjálfstæða dóma og skoð-anir um einstök atriði með rannsókn heim-ilda, er til verður náð. Þær bera löngum glöggast vitni um aldarfar og hugsunarhátt þess tímabils, sem um er að ræða, og án þeirra gagna er hætt við, að dómur um menn og málefni verði hvorki sanngjarnir nje á gildum rökum byggðir.

Að öðru leyti ætti kenslunni að vera svo hagað, eftir því sem unt er, að hún geti

verid nemendum til fyrirmyndar, er þeir fara að kenna sjálfir. Saga Íslands er að sjálfsögðu í fyrirrúmi í alþýðuskólum vorum. Hún stendur oss næst, enda er að ýmsu leyti betur við þeirra hæfi, en sögur annara þjóða, einangruð og umsvifalítill, en skiftir skýrt litum; örlagaþættirnir auðraktir og átakanlegir; bókmentir frá öllum öldum, en tungan svo lítt breytt og lifnaðarhættir, að fornöldin, svipmikil og sviphrein, blasir við sjónum eins ljóst og nútíðin sjálf; mennirnir, sem fylla sjónarsviðið, karlar og konur, með kostum og löstum, bera sama ættarmótið sem vjer sjálfir. Hún sýnir svo glögt sem kosið verður þörfina á lögbundnu þjóðfjelagi og hvernig það verður hjer til, hverjir mannkostir reynast styrkastar stöðir þess, og hverjir ókostir og skaplestir verstu átumeinin, bæði að fornu og nýju. Hún veitir þannig undirstöðugott æfinlegt veganesti börnum og unglingum, gnótt hollra dæma til eftirbreytni og viðvörunar. Hún fær hverju barni nóg efni til að gleðjast af gengi ættjardar sinnar og gráta mein hennar, og hver unglingur á Íslandi á heimtingu á að eggjunarorð hennar ómi í eyrum hans, áður en hann gengur til stöðu sinnar í þjóðfjelinu, tekur við rjettindunum, sem það veitir honum, og gengst undir ábyrgðina, sem það leggur honum á herðar. Saga Íslands má ekki vera ágrip eitt, þurt og kalt, holdlaus beinagrind, kenslan verður að gela henni lif og litu, svo að hún hiti um hjartarætur. Mikid er þó undir, að kennarinn venji nemendur á að lita óvilhöllum augum á menn og málefni, og athugi sem best allar ástæður, áður en dómar eru felldir, og sje þess eigi kostur, annaðhvort af því, að gögn eru eigi fyrir hendi, eða atburðirnir sjálfum oss of nærri, þá láti þeir dómana við berast að sinni. Gildir þetta jafnt, hvort sem um er að ræða viðureign Íslendinga við útlenda menn eða sín á milli, því að sögukenslan á að glæða ættjardar-

ást, en ekki þjóðardramb eða þjóðarhatur, ekki ofstæki og flokkadrátt, heldur góðgírni, þrá til að bæta mein og galla, hug á að vinna sem mest til þarfa.

Nú er svo háttað um börn og unglinga, að þau skilja best og muna sögur um örlög einstakra manna, sem heilla til sín hugi þeirra á einhvern veg. Inn í slíkar sögur er því hentugast að fjelta meginatriði menningarsögu, stjórnfars og þjóðhátta, sem börn annars skilja ver og leiðist meira að læra, en þurfa þó að vita deili á. Sögukenslan í Kennaraskólanum þarf að leiðbeina um þetta efni, benda á mennina, sem best eru til fallnir að vera máttarstöðir sögunnar, og kynna þá nemendunum svo rækilega, að þeir verði síðar færir um að leiða þá lifandi fram fyrir hugskotsaugu barnanna. Verður í því skyni oft að leita tilfanga fyrir utan kenslubækurnar.

Í mörgum skólum hjer, svo sem öllum farskólum, brestur gersamlega tíma til að kenna sögu annara þjóða eða mannkynsögu, svo að nokkru nemi; en þó að Ísland hafi um langan aldur verið sett út úr »sameneyli þjóða«, þá er þó erfitt að kenna sögu þess, án þess að líta stundum um öxl út fyrir landsteinana til annara landa. Auk þess er mannkynssagan ótæmandi nægtabúr til munnlegra frásagna, er kennarar æltu að nota til skemtunar og fróðleiks skóla börnum sínum. Mundi það vera vel þegið og vekja löngun í meira. Auðvitað er hver kennari sjálfráður, hvað hann velur til slíkra frásagna, en þó væri gott, að Kennaraskólinn bæði hvetti nemendur sína og leiðbeindi þeim einnig í þessu efni.

Það kveður hvervetna við um þessar mundir, að byrja skuli kensluna í hverri námsgrein á því, sem börnunum er næst, til þess að þau geti sjálf aflað sjer hornsteinnanna með eigin sjón og reynslu. Að vísu er þetta ekki eins auðvelt og sjálfsagt í sögu eins og í sumum öðrum greinum, svo sem

landafræði og náttúrufræði, en vert væri þó að gera meira að því en gert hefir verið.

»Hver einn bær á sína sögu,

sigurljóð og raunabögu,

og þá ekki síður hver sveitin og hjeradið. Þó að fæst sje nú kunnugt af þeim sögum öllum, þá er enn mikið eftir, ef vel er leitað frá landnámstíð til vorra daga. Mat má líka gera sjer úr munnmælum, örnefnasögum og öðrum þjóðsögum. Þá er skift um skaplyndi isl. alþýðu, ef henni væri nú leitt orðið að leita þess sagnafróðleiks, sem kostur væri á um sveit sína. Börnum verður sú sagan hugstæðari en ella, sem gerist um þær stöðvar, er þau hafa daglega fyrir augum, og sögurnar steypa aftur heillandi draumbirtu yfir stöðvarnar og gefa þeim nýja fegurð og aðdráttarafl. Mundi eigi slík sögukensla geta glætt ástina til áttahaganna, eftirtekt á forn-um venjum, rækt við gamla síðu og minningu liðinna kynslóða? Og alt væri þetta auður fyrir hug og hjarta. Þessi kensla hlyti að vera munnleg að mestu og ætti sem oftast að fara fram á sögustaðnum sjálfum. Engin sjerstök bók er til að nota við hana. Því meiri þörf væri á, að Kennaraskólinn leiðbeindi nemendum sínum um hana og kæmi þeim á lagið.

Um æfingaskóla.

Tímajaföldi sá, er kensluæfingum er ætlaður á stundaskránni, er miðaður við það, að nægilega stór og góður æfingaskóli sje settur á stofn við Kennaraskólann, og án þess getur skólinn aldrei orðið það sem honum er ætlað. Um fyrirkomulag æfingaskólans, eins og hann hefir verið og er, hafa kennarar hans, Ásgeir Ásgeirsson og Steingrímur Arason, gefið okkur eftirfarandi skýrslu, og sýnir hún greinilega hve brýn þörfin er á endurbótum í þessu efni:

»Frá því Kennaraskólinn var stofnaður hefir það jafnan verið eitt mesta áhugamál

skólastjóra og æfingakennara, að komið yrði á fót við skólann »æfingaskóla«, er ætti það nafn skilið.

Til kensluæfinga hefir verið notast við eina barnadeild. Börnin á aldrinum 8—13 ára. Hafa nemendur orðið að notast við þessa einu deild til kensluæfinga nokkra klukkutíma á viku á einum vetri. Liggur það í augum uppi, að kensluæfingar, sem svo er háttað, eru mjög fáskrúðugar og litil sem engin æfing fyrir hvert kennaraefni. Mun það haldast meðan núverandi fyrirkomulag er við lýði. Að visu var einni æfingadeild bætt við nú í haust, og er það nokkur bót, en þó alsendis ófullnægjandi, enda geta deildirnar ekki starfað á sama tíma vegna húsnæðiseklu.

Æfingaskóli er kennaraefnum jafnaúðsynlegur og sjörinn þeim sem vill læra að synda. Það er soun en ekki sparnaður, að æfingaskóli er ekki enn kominn á fót. Hið litla fje sem varið er til kensluæfinga endurgreiddist þannig, að hið mikla fje sem varið er til barna og unglingakenslu í landinu verður að hálfu meiri notum. Er nú tvent til, annað að stofna sjerstakan æfingaskóla í ekki færri en 6 deildum, hitt að selja kensluæfingar í samband við hinn fyrirhugaða barnaskóla í Reykjavík, ef samningar tækjust um það. Við svo húið má ekki lengur standa. Kennaraefni verða að fá rýmra starfssvið, lengri tíma til æfinganna og fjölbreyttari fyrirmyndir á öllum sviðum kenslustarfsins.

Reykjavík 1. febr. 1921.

Stgr. Arason.

Ásg. Ásgeirsson.

Við leggjum til, að Kennaraskólinn fái æfingaskóla með 6 bekkjum að minsta kosti, og væru þá í honum um 180 börn. Slíkur skóla ætti að mega koma upp með góðri samvinnu milli ríkisstjórnarinnar og bæjarsjórnar Reykjavíkur, svo að bæði ríkið og bærinn hefði hag af. Hér er skólaskylda og Reykjavík verður bráðlega að reisa skóla-

hús, ef fullnægja á þeim kröfum, sem gera verður til barnafræðslunnar. Hins vegar vantar Kennaraskólann æfingaskóla. Okkur virðist nú sanngjarnt, að bærinn og ríkið reisti æfingaskólann í helmingafjelagi, en ríkið tæki síðan að sjer viðhald hans og rekstur að öðru en því, að bærinn launaði að sínum hluta sem aðra barnakennara þá kennara, sem þyrfti við æfingaskólann auk forstöðumanns hans og kennaraefnanna. Forstöðumanninn ætti ríkið að launa, því að hann má skoða sem starfsmann Kennaraskólans að miklu leyti. Bænum væri sýnn hagur að slíkum samningi, þar sem hann fengi þarna *ókeypis*: skólahúsnæði fyrir 90 börn, kenslu æfingaskólastjórans og kennaraefnanna og viðhald skólans og rekstur að öðru leyti en því, sem áður var nefnt. Má benda á, að norska nefndin, sem áður var getið, gerir ráð fyrir svipuðum samningum milli ríkisstjórnar og bæjarstjórnar um æfingaskóla, eins og hjer er ætlast til, og þó óhagstæðari bænum að því, að honum er ætlað að launa að sínum hluta forstöðumann eins og hina kennarana og gjalda til annara útgjalda skólans hlutfallslega sama og við þá barnaskóla, er bærinn rekur sjálfur, en ríkið greiði viðhaldskostnað. Nefndin gerir og ráð fyrir, að bærinn taki þátt í byggingarkostnaðinum, að sama skapi meira sem hann þarfnast meira að byggja sjálfur. — Hafa Norðmenn hingað til notað barnaskóla bæjanna fyrir æfingaskóla, en þykir það fyrirkomulag ófullnægjandi. Sami er dómur sænsku nefndarinnar.

Um nánari tilhögun kensluæfinganna er ekki hægt að setja fastar reglur fyr en áfráðið er hvernig æfingaskólinn verður.

Um próf og inntökuskilyrði.

Ákvæðin um próf og einkunnir styðjast að miklu leyti við sömu skoðanir og við höfum gert grein fyrir í nefndarálitinu um Mentaskólann. Í Kennaraskólanum er þó

ekki ætlast til að verði, auk inntökuprófs, önnur próf en árspróf og kennarapróf, eins og hingað til hefir verið og þótt nægja. Þar sem ætlast er til að yfirstjórn skólans skipi prófdómendur við inntöknpróf ekki síður en kennarapróf, þá er það með tilliti til þess, að skólanum er ætlað sjálfðæmi um ársprófin, og eðlilegt að yfirstjórnin beri þá jafnt ábyrgð á því hverjum hleypt er inn í skólann og hverjum er slept þaðan. Yfirlitið verður þá og glegggra.

Við höfum ekki viljað herða inntökuskilyrðin meira en svo, að þeir sem notið hefðu almennrar barnafræðslu og góðrar heima-tilsagnar að auki gætu komist í skólann. Að visu má gera ráð fyrir, að í framtíðinni hafi margir gengið í unglingaskóla áður en þeir koma í Kennaraskólann, þegar slíkra skóla verður orðinn nægur kostur út um land, en meðan það er ekki, verða inntökuskilyrðin ekki sniðin eftir því. Virðist okkur að eðlilegast væri að Kennaraskólinn fullkomnaðist með þeim hætti, að *kenslan í hverri námsgrein yrði að því skapi viðlækari og fylltri, sem menn alment kæmu betur undirbúnir í henni, og að hert væri á inntökuprófinu jafnóðum og barna og unglingafræðslan í landinu batnaði alment.*

Um kennara skólans.

Við leggjum það til, að gerðar sjeu sömu kröfur til mentunar kennaranna við Kennaraskólann eins og við hinn lærða skóla, og mun það varla þurfa réttlætningar við, þar sem þessir menn eiga að vera »kennarar kennaranna« og leggja grundvöll alþýðumentunarinnar í landinu. En þar sem kenslutíminn við Kennaraskólann að námsskeiðinu meðtöldu verður nú nálega jafnlangur og við lærða skólann, þá verður nauðsynlegt að sömu laun verði við báða skólana, til að tryggja Kennaraskólanum bestu kennara sem völ er á. Forstöðumaður æfingaskólans ætti og að vera undir sömu lögum

og skipaðir kennarar Kennaraskólans, því að í þá stöðu riður á að hafa vel mentaðan og vísýnan mann, þar sem hann á að vera aðalmaður við kensluæfingarnar og stjórna skólanum svo, að hann verði fyrirmyndar-skóli ekki síður en æfingaskóli.

Um skólaráðið.

Við leggjum til, að skipaðir sjeu í skólaráð Kennaraskólans tveir menn, auk skóla-meistara, á sama hátt og í skólaráð lærðaskólans, því að venjulegast mundu þessir menn jafnhæfir til að eiga sæti í báðum þessum skólaráðum, og væri þá einfaldast að hafa þá sömu í báðum.

Um kennarapróf fyrir stúdenta og kandidata.

Þar sem hvorki stúdentar nje kandidatar hafa að jafnaði fengið neina fræðslu í uppeldis- og kenslufræði, né heldur haft kensluæfingar, og miuna er heimt að til stúdentsprófs en kennaraprófs í hinum greinunum, sem talðar eru í 54. gr. reglugerðarinnar, þá virðist einfaldast og kostnaðarminst, að þeir af þeim, sem vilja taka kennarapróf, fái að búa sig undir það með þeim hætti er segir í þeirri grein.

Um framhaldsnámskeið.

Okkur virðist, að markmið námskeiðanna ælti ekki að vera það að kenna þeim, sem lítið kunna, frumatriði almennra kenslureina, heldur ættu þau aðallega að vera til vakningar og hjálpar í því að kynnst helstu nýjungum í kenslureinunum og meðferð þeirra, og sé hagkvæmast að hafa ekki margar greinar undir í senn, heldur hafa áraskifti að þeim og leggja því meiri rækt við hverja það skiftið, sem hún er til meðferðar.

Þó að slík námskeið geti eflaust gert mikið gagn, þá eru þau of stutt fyrir þá sem vilja afla sér víðtækar þekkingar í

einstökum greinum, í viðbót við þá, sem þeir hafa áður fengið, svo sem mundi oft verða um menn, er ætluðu sér að kenna þær við unglingaskóla, gagnfræðaskóla o. s. frv. Slíka menn ætti að styrkja til náms í útlendum skólum, er vinna að framhaldsentun kennara í sérstökum greinum, eða hafa sérstök námskeið fyrir þá í Háskóla Íslands í þeim greinum sem það væri hægt, svo sem í íslensku, íslenskum bókmentum og sögu.

Lánssjóður Kennaraskólans.

Hjer er nýtt ákvæði, sem búist er við að innan eigi allmargra ára geti orðið nemendum skólans talsvert hagræði. Því að nemendurnir hafa nær undantekningarlaust allir verið fátækir og hafa neyðst til að taka lán til þess að standast námskostnaðinn. Hefir hinn litli opinberi námsstyrkur, sem nú er um 60 kr. á hvern nemanda að meðaltali á ári, alls ekki getað bjargað þeim frá lán-tökunum. Hafa lán þessi vanalegast verið með mjög óhagstæðum kjörum. Úr þessu er lánssjóði Kennaraskólans ætlað að bæta, með því að veita nemendum hagstæð lán, vaxtalaus um námstímann og afborgunarlaus fyrir en að kennaraprófi loknu, þegar búist er við að föst staða geri flestum hægri fyrir um endurgreiðslu. Að vísu kemur sjóðurinn ekki að verulegum notum fyrir en eftir nokkur ár, þegar farið er að endurgreiða lánin. Einnig er árlegur námsstyrkur nemenda með þessu fyrirkomulagi lækkaður um helming, og þeim nemendum, sem nú eru í skólanum, með því nokkur örjettur ger, þar sem þeir fá lægri styrk en þeir við inntöku í skólann höfðu ástæðu til að gera sjer von um, og lán þau, er sjóðurinn getur veitt þeim, nema aðeins styrknum, sem af þeim er dreginn. En þetta misrjetti hugsum við okkur að ríkissjóður bæti núverandi nemendum upp, annaðhvort með því að láta þá njóta sama styrks, sem nú er veittur, auk þess, sem árlega yrði lagt til sjóðsins, eða

með því að leggja álitlega upphæð til stofnunar sjóðsins, svo að lánið geti þegar frá upphafi verið upp á móti styrktapi, því, er nemendur verða fyrir fyrstu árin eftir stofnun sjóðsins.

Þess skal getið, að hugmyndin um láns-sjóðinn er frá Ásgeiri kennara Ásgeirssyni, en að prófessor Eiríkur Briem hefir góðfúslega verið í ráðum með okkur um tilhögun sjóðsins.

Benda skal einnig í þessu sambandi á, hve styrkur sá, er nemendur Kennaraskólans njóta, er lítill í samanburði við það sem tíðkast í öðrum löndum, þeim sem við höfum skýrslu um. Í sumum löndum, t. d. Englandi, Hollandi og Frakklandi, er allur kostnaður nemenda við fæði og húsnæði, meðan þeir stunda kennaranám, borgaður úr ríkissjóði, en í öðrum löndum er riflegur styrkur veittur til námsins.¹⁾ Í ýmsum löndum er hlynt að nemendum kennaraskólanna

1) Sbr. nefndarálit Svía, 1. bindi bls. 306.

með heimavistum. Bendir reynslan til að þær geti komið að góðum notum, sje vel til þeirra vandað, bæði að öllum útbúnaði og forstöðu, og stefnt að því að koma öllu í fastar og fagrar heimilisskordur, en reynt að forðast allt, sem á skylt við óheilbrigðan skólaæga. Eins og hjer til hagar myndu slíkar heimavistir vera nemendum einhver hinn notadryggi styrkur.

Ýmsar þarfir.

Um aðrar þarfir skólans skulum við að eins benda á, að nauðsyn er að auka sem mest kensluáhöld hans og bókasafnið og koma upp lesstofu fyrir nemendur í sambandi við það. Kennarastofa skólans og leikvöllurinn kring um hann er og hvorttveggja óhæfilegtslikri stofnun. Mun skólameistari fús á að gera stjórnarráðinu nánari grein fyrir öllu þessu. Að endingu viljum við minna á, að engum kennurum ætti fremur að heimila ferðastyrk til að kynna sjer framfarir í kenslumálum en »kennurum kennaranna«.

Reykjavík 3. febrúar 1921.

Guðm. Finnbogason.

S. P. Sivertsen.

Frumvarp

til

laga um Kennaraskólann í Reykjavík.

I.

Um markmið skólans og skipulag.

1. gr.

Það er markmið Kennaraskólans að veita nemendum bæði almenna mentun og sjermentun í því, sem tilheyrir uppeldi barna og kenslu.

2. gr.

Í skólanum eru fjórar ársdeildir.

3. gr.

Skólinn er jafnt fyrir konur sem karla. Kennslan veitist ókeypis.

II.

Um kensluna.

4. gr.

Í skólanum skal kenna: Íslensku, dönsku, sögu, þjóðhagsfræði, landafræði, náttúrusögu, heilsufræði, eðlisfræði, efnafræði, stærðfræði, skrift, teiknun, handavinnu, söng, líkamsæfingar, kristin fræði, uppeldisfræði og kenslufræði og kensluæfingar. Auk þessa skal nemandi hver fá kenslu annað hvort í ensku eða

þýsku, eftir vali meiri hluta nemenda er þeir setjast í 1. bekk. Kenslu í garðyrkju- og matreiðslu má taka upp.

5. gr.

Kensluæfingar skulu nemendur fá í æfingaskóla í sambandi við Kennaraskólann. Æfingaskólinn sje barnaskóli með 6 ársdeildum að minsta kosti og sjerstökum skólastjóra, undir yfirstjórn skólameistara Kennaraskólans.

III.

Um próf og einkunnir.

6. gr.

Í skólanum skulu auk inntökuprófs vera tvenns konar próf, árspróf og burtfararpróf, er nefnist kennarapróf.

7. gr.

Við kennarapróf og inntökupróf skólans skulu auk kennarans sem prófar vera tveir prófdómendur, skipaðir af yfirstjórn skólans samkvæmt tillögum skólaráðs.

8. gr.

Einkunnastiga Örsteds skal hafa við prófin.

IV.

Um inntöku nemenda.

9. gr.

Til þess að verða tekinn í 1. bekk skólans skal nemandi vera fullra 17 ára við byrjun skólaársins og ganga undir próf, er sýni að hann hafi þann þroska og þá kunnáttu, er heimtuð verður í reglugerð skólans.

V.

Um kennslufma.

10. gr.

Skólinn byrjar 1. okt. og stendur til 30. júní. Ársprófum og kennaraprófi skal þó lokið 14. maí, en í júnímánuði sje námsskeið til framhaldsmentunar kennara.

VI.

Um kennara skólans.

11. gr.

Við Kennaraskólann skulu, auk skólameistara og forstöðumanns æfingaskólans, að jafnaði vera þrír skipaðir kennarar, en aðrir kennarar eftir þörfum.

12. gr.

Til þess að geta orðið skólameistari, skipaður kennari Kennaraskólans eða forstöðumaður æfingaskólans, verður umsækjandi:

1. Að hafa lokið embættisprófi í þeim greinum, sem hann aðallega á að kenna, og hafa staðist próf í aðalatriðum uppeldis- og kennslufræðinnar og verklegri kenslu. — Undanþágu má þó veita þeim er hefir viðurkenda yfirburði í þeim greinum, sem hann á að kenna.
2. Að vera laus við hvern þann sjúkdóm eða líkamsgalla, er gerir hann óhæfan til starfsins.

3. Að eiga það siðgæði og þá lyndisfestu og lipurð, er þarf til að stjórna ungum mönnum.

Kennarar við æfingaskólann skulu að minsta kosti hafa gott kennarapróf.

Enginn getur fengið veitingu fyrir kennara-embætti við skólann, nema hann hafi verið settur til að þjóna embættinu að minsta kosti eitt ár. Hafi hann ekki fengið veitingu fyrir embættinu innan tveggja ára, má hann eigi gegna því lengur.

Hverjum kennara, sem hjer eftir verður skipaður við Kennaraskólann, er skylt að láta af embætti 65 ára að aldri með þeim lífeyri, sem hann þá hefir unnið sjer, nema yfirstjórn skólans skori á hann að halda embættinu lengur.

13. gr.

Stundakennara setur yfirstjórn skólans samkvæmt tillögum skólaráðs.

VII.

Um skólalækni.

14. gr.

Skólalækni skal skipa til þriggja ára í senn eftir tillögum skólameistara og kennarafundar, og fær hann ákveðin árslaun fyrir störf sín í þarfir skólans.

VIII.

Um yfirstjórn skólans og skólaráð.

15. gr.

Yfirstjórn skólans hefir stjórnarráð Íslands.

16. gr.

Til aðstoðar sjer við framkvæmd umsjónarinnar hefir stjórnarráðið skólaráð.

Í skólaráðinu sitja:

1. Skólameistari kennaraskólans.

2. Skólafróður maður, er stjórnarráðið skipar til 6 ára.
3. Skólafróður maður, er háskólaráðið kýs til 6 ára.

19. gr.

Sjóðnum skal verja til lánveitingar handa nemendum Kennaraskólans.

IX.

Um lánssjóð Kennaraskólans.

17. gr.

Við kennaraskólann skal vera sjóður, er nefnist »Lánssjóður Kennaraskólans«.

18. gr.

Í sjóð þennan skal renna:

1. Helmingur þess námsstyrks, sem veittur er á fjárlögum árs hvers til skólans.
2. Vextir af fje sjóðsins, og afborganir af fje því, er hann lánar út.
3. Gjafir þær, er honum kunna að verða gefnar.

X.

Ýmisleg ákvæði.

20. gr.

Með reglugerð verður nánar ákveðið um tilhögun kenslunnar, próf og einkunnir, inntöku nemenda í skólann, kenslutíma og leyfi, reglu og aga, kennara skólans, skólalækni, skólaráð, kennarapróf stúdenta og kandidata, framhaldsnámskeið, og »Lánssjóð Kennaraskólans«.

21. gr.

Lög þessi öðlast gildi . . . og eru frá sama tíma úr gildi númin . . .

Frumvarp

að

reglugerð fyrir Kennaraskólann í Reykjavík.

I.

Um markmið skólans og skipulag.

1. gr.

Það er markmið skólans að veita nemendum bæði almenna mentun og sérmentun í því, sem tilheyrir uppeldi barna og kenslu.

2. gr.

Í skólanum eru fjórar ársdeildir,

3. gr.

Skólinn er jafnt fyrir konur sem karla. Kenslan veitist ókeypis.

II.

Um kensluna.

4. gr.

Í skólanum skal kenna: íslensku, dönsku,

sögu, þjóðhagsfræði, landafræði, náttúrusögu, heilsufræði, eðlisfræði, efnafræði, stærðfræði, skrift, teiknun, handavinnu, söng, líkamsæfingar, kristin fræði, uppeldisfræði og kenslufræði, og kensluæfingar. Auk þessa skal nemandi hver fá kenslu annað hvort í ensku eða þýsku eftir vali meiri hluta nemenda, er þeir setjast í 1. bekk. Kenslu í garðyrkju og matreiðslu má taka upp.

5. gr.

Kenslunni skal haga sem hér segir um hverja grein:

Stundatafla.

Námsgreinir	I.	II.	III.	IV.	Samt.
Íslenska	6	5	4	3	18
Danska	5	4			9
Enska eða þýska . .	5	2	2		9
Kristin fræði		2	4	3	9
Saga		4	2		6
Þjóðhagsfræði . . .			2	2	4
Landafræði	2	2			4
Náttúrasaga	3	3			6
Heilsufræði			2	1	3
Eðlisfræði og efnafr.	3		3	1	7
Stærðfræði	3	2	3	2	10
Skrift	1				1
Teiknun	2	2	2	2	8
Handavinna	2	2	2	2	8
Söngur	2	2	2	2	8
Líkamsæfingar	3	3	3	3	12
Uppeldis- og kenslufræði		2	4	3	9
Kensluæfingar		2	2	12	16
	37	37	37	36	147

Íslenska. Íslenskukenslunni er ætlað að glæða skyn og áhuga nemenda á íslenskri tungu og bókmentum, og temja þá við vandad mál í ræðu og riti, en það er skylda kennara í hverri námsgrein að ganga ríkt eftir því, að nemendur vandi orðfæri sitt.

Nemendur skulu temja sjer að lesa íslenskt mál, laust og ljóðað, skýrt, áheyri-lega og efninu samkvæmt.

Þeir skulu fara vandlega yfir úrvalskafla úr íslenskum bókmentum í ljóðum og lausu máli frá ýmsum tímum og úr sem flestum greinum bókmentanna, um 800 bls. í 8 bl. broti alls. Skulu þeir gera sjer ljósa grein fyrir efni hins lesna og víta merkingu orða þeirra, er þar koma fyrir.

Í sambandi við þennan lestur skulu þeir, einkum fyrstu árin, nema íslenska málfræði, svo að þeir þekki alla orðflokka málsins, beygingar þess og helstu hljóðlög og aðalatriði íslenskrar orðskipunarfræði og bragfræði.

Auk þess skulu nemendur með leiðsögn kennarans lesa nokkur aðalrit íslenskra bókmenta frá ýmsum tímum, og má þar til telja vandaðar þýðingar úr erlendum bókmentum. Skulu þeir lesa þessi rit svo, að þeir geti gert grein fyrir efni þeirra, meðferð og rithætti. Í sambandi við lestur bókmentanna skulu nemendur fá yfirlit yfir sögu íslenskra bókmenta frá upphafi þeirra til vorra daga og nokkurt skyn á norrænni goðafræði.

Stíla og ritgerðir skulu nemendur gera svo oft sem þurfa þykir, til þess að þeir nemi til fullnustu gildandi stafsetning og lestrarmerkja, og venjist á að rita hreint, ljóst og gagnort nútíðarmál. Þeir skulu og fá æfingu í að semja skjöl, er fyrir koma í daglegu lífi, svo sem sendibrjef, umsóknir, umboð, votlörð, fundargerðir o. fl.

Nemendur skulu og temja sjer ræðuhöld og njóta þar leiðsagnar kennarans.

Danska. Nemendur skulu læra að lesa dönsku með góðum framburði, og fá svo mikla þekkingu á málinu, að þeir skilji alment nútíðarmál. Nokkra æfingu skulu þeir fá í því að tala dönsku og rita. Verja skal nokkrum stundum til að lesa sænska texta með nemendum og leiðbeina þeim um sænskan framburð og málfræði. Sama er heimill um nýnorsku.

Enska eða þýska. Markmið kenslunnar er, að nemendur verði færir um að lesa málið með góðum framburði og skilja það svo vel, að þeir geti fært sjer í nyt bækur, sem á því eru skráðar, og þó fyrst og fremst þær, er kenslunni við koma.

Kristin fræði. Biblíufræði. Nemendur skulu fræðast um bækur biblíunnar, aðalefni þeirra, uppruna og samband. Þeir skulu nema aðalatriðin úr sögu Gyðinga til 70 e. Kr.

Þeir skulu lesa nokkra valda kafla úr gamla testamentinu og fá skýring á þeim. Enn fremur lesa rækilega úr nýja testamentinu eitt af samstofna guðspjöllunum með hliðsjón af hinum, valda kafla úr Postulasögunni, brjefum Páls og Jóhannesarritunum. Skal einkum ástunda, að nemendur fái sem ljósastan skilning á lífi Krists og kenningu. Svo skal og í öllu því, sem lesið er, fyrst og fremst vekja athygli nemenda á gildi þess fyrir trú og siðgæði, en gleyma þó ekki heldur bókmentagildi þess og sögu-gildi.

Kirkjusaga. Nemendur skulu fá yfirlit og skilning á aðaldráttum kirkjusögunnar, og sjerstaklega kynnst eftir föngum helstu stórmönnum hennar.

Trúarbragðasaga. Nemendur skulu lesa stutt ágrip almennrar trúarbragðasögu, svo að þeim gefist kostur á samanburði kristinnar trúar við önnur trúarbrögð.

Saga. Nemendur skulu fá yfirlit yfir almenna mannkynssögu, einkum þau tímabilin, er mestu hafa valdið um menningu og þjóðfelagsskipun, sjerstaklega á síðari öldum. Þriðjungi þess tíma, sem sögunni er ætlaður, skal varið til sögu Íslands.

Þjóðhagsfræði. Nemendur skulu fá yfirlit yfir stjórnaarskipun Íslands, löggjafarvald, dómsvald og framkvæmdarvald. Þeir skulu nema frumatriði almennar hagsfræði (social-

ökonomi), og sé byrjað á því sem heyrir bú-sýslu og almennum viðskiftum með því reikningshaldi, sem þar að lýtur. Loks skulu þeir fá yfirlit yfir þjóðarbúskap Íslendinga og verða leiknir í að afla sjer fræðslu af hagskýrslum og gera línurit til skýringar þeim.

Landafræði. Byrja skal með því að athuga nágrennið, landslag þess, gróðrarfar, dýralíf, veðráttu og atvinnuvegi, og finna hvaða öfl þar eru og hafa verið að starfi. Skulu nemendur á þeim grundvelli læra aðalatriðin í eðlislýsingu jarðarinnar, en síðan yfirlit yfir landafræðina, einkum Íslands, og þeirra landa, sem eru sjerstaklega merkileg, eða vjer höfum mest skifti við. Ástunda skal að nemendur verði sem leiknastir í því, að afla sjer fræðslu af landslagi, kortum og myndum, og skal iðulega gefa þeim verkefni, er æfa þá í því, og er rjett að þeim sjeu valin verkefni til úrlausnar á sumrum.

Náttúrusaga. Nemendur skulu læra að athuga dýr, jurtir og steina, eða góðar myndir af þessu, og lýsa því skýrt og skipulega. Skulu þeir á þennan hátt kynnst helstu tegundum jurta og dýra, sköpulagi þeirra og líffæragerð og samræmi við lífnadarhætti og dvalarstað, og læra að draga einfalदार ályktanir út af því. Sömu leiðis skulu þeir fá nokkra fræðslu um þróun og ættarfar jurta og dýra, og vita nokkuð um gagn það, er mennirnir hafa af þeim, einkum innlendum. Þeir skulu kynnst helstu steinum og bergtegundum, ásamt meginatriðum jarðfræðinnar, með sjerstöku tilliti til Íslands.

Ætlast er til, að nemendur fái sem oftast tækifæri til sjálfstæðrar vinnu á söfnum skólans, en hins vegar skulu þeir oft í sameiningu gera skriflega lýsingu á hlut, sem þeim er fenginn til rannsóknar, dýri, jurt, steini eða bergtegund, án allra annara hjálpa-

argagna, enda sje hver um sig við því hú-
inn, að gera síðan grein fyrir hinni sam-
eiginlegu rannsókn. Læra skulu nemendur
hentugar aðferðir við söfnun og varðveislu
náttúrugripa, og er rjett að hver fái sín
verkefni til úrlausnar á sumrum.

Heilsufræði. Nemendur skulu læra megin-
atriði heilsufræðinnar, og sjerstaklega um
hagnýting hennar í skólum.

Eðlisfræði. Nemendur skulu læra aðal-
lögmað og reglur eðlisfræðinnar og fara yfir
alla kafla hennar: um einingar og mæling-
ar, afl, hita, hljóð, ljós, segulmagn og raf-
magn. Efnið skal skýra með dæmum úr
daglegu lífi og reikningi við hæfi nemenda,
en jafnframt skal kenslan studd tilraunum,
alstaðar þar sem því verður við kom-
ið, einkum tilraunum, er nemendur geri
sjálfir.

Efnafræði. Nemendur skulu læra um
helstu frumefnin og aðalsambönd þeirra,
helstu lögmað efnafræðinnar og táknmað
hennar, og skal sú kensla bygð á einföldum
tilraunum.

Stærðfræði. Nemendur skulu fá trekari
æfingu í fjórum höfuðgreinum reikningsins
með heilum tölum og brotum, en síðan
nema þriliðu og þær reikningsaðferðir, sem
af henni eru leiddar, um fyrsta stigs jöfnur
með einni eða tveimur óþektum tölum, rót-
arútdrátt, einföldustu flatarmáls og rúmmáls-
reglur, og um annars stigs jöfnur með
einnri óþektri tölu. Þeir skulu og læra
fylgnireikning og fá æfingu í að gera línu-
rit eftir ýmislegum skýrslum. Í sambandi
við námið í þjóðhagsfræði skulu þeir nema
allar aðalaðferðir við reikningshald.

Skrift. Nemendur skulu æfðir í því að
rita skýra og fagra hönd.

Teiknun. Markmið teiknikenslunnar er að
skerpa eftirtekt nemendanna, glæða fegurð-
arskyn þeirra og veita þeim eftir föngum
leikni í því að draga upp myndir af því, sem
þeir sjá eða hugsa sjer. Skulu þeir fyrst
læra að gera hliðarmyndir af hlutum, er
þeir hafa fyrir sjer, en síðan rúmmyndir.
Læra skulu þeir að setja skugga og líti.
Ástunda skal að þeir verði sem leiknastir í
því að gera snarmyndir, einkum með krt
á skólaspjaldið, svo að teikning verði þeim
eitt hið tamasta kenslutækið.

Handavinna. Nemendur skulu læra það
sem þarf til að kenna þá handavinnu, sem
fyrirskipuð verður í barnaskólum landsins,
og ákveður skólaráðið um tilhögun kensl-
unnar í þessari grein, í samráði við sjer-
fræðinga.

Söngur. Markmið söngkenslunnar er að
glæða áhuga nemendanna á sönglist, temja
eyra þeirra og rödd og gera þá færa um að
syngja einföld lög í öllum tóntegundum, tón-
rjett og taktrjett, eftir nótum, og veita þeim
næga kunnáttu í almennti söngfræði og höf-
uðatriðum hljómsfræðinnar, svo að þeir geti
kent söng í barnaskólum. Læra skulu þeir
að leika á eitthvert hljóðfæri.

Líkamsæfingar. Líkamsæfingarnar skulu
miða að því að gera líkama nemendanna
hraustan, styrkan, síman og fagan. Kenna
skal leikfimi, sund, leika úti og inni og íþrótt-
ir undir berum himni, eftir því sem við
verður komið. Temja skal nemendur við
fagan limaburð og þrúðmannlega fram-
göngu. Síðari árin skulu nemendur læra
fimleikafræði og fá leikni í að gera stunda-
skrá í leikfimi og skipa fyrir samkvæmt
henni. Ástunda skal að nemendur læri sem
best, í kenslustundum og frímínútum, að
stjórna þeim líkamsæfingum og leikum,
sem koma má við án sjerstakra tækja.

Uppeldis- og kenslufærði. Nemendur skulu, einkum af sjálfsathugun og tilraunum, læra aðalatriði almennrar sálarfræði, og hið helsta um hugtök, dóma, og rökfærslu. Jafnframt skulu þeir temja sér að athuga börn gaumgæfilega og fræðast um það, sem einkennir barnseðlið og æskuárin, og kynnst skulu þeir aðferðum þeim, er miða að gæfnamati. Á þessum grundvelli skulu þeir nema meginatriði uppeldis- og kenslufærðinnar. Nokkurt yfirlit skulu þeir fá yfir sögu uppeldis og skóla hjer á landi og erlendis, og yfir skólalöggjöf vora.

Rjett er að lesa með nemendum í tungumálástundum góða útlenda bók um sálarfræði og uppeldi.

Kensluæfingar. Kensluæfingar skulu nemendur fá í æfingaskóla í sambandi við Kennaraskólann. Æfingaskólinn sje barnaskóli með 6 ársdeildum að minsta kosti, en fá skulu nemendur við og við að kenna fleiri en einni deild samtímis. Börn skal að jafnaði að eins taka í 1. bekk æfingaskólans og haldi þau síðan áfram til fullnaðarprófs.

6. gr.

Kenslan skal í hvívetna miða að því að glæða námsþorsta og sjálfstæða hugsun nemenda og auka leikni þeirra, jafnt í því að afla sjer þekkingar, með athugun, tilraunum og af bókum, sem í því að beita fenginni þekkingu við úrlausn nýrra verkefna.

7. gr.

Kennurum ber að vinna þannig saman, að hver styðji fræðsluna í annars grein, að svo miklu leyti sem viðfangsefni þeirra eru skyld, og að enginn geri meiri kröfur til undirbúningstíma nemenda í sinni grein en henni ber að tiltölu við aðrar greinar samkvæmt stundaskránni.

8. gr.

Nemendur skulu ástunda að rita hreinlega og læsilega hönd og vanda frágang á öllum skriflegum úrlausnum. Má kennari neita að leiðrjetta úrlausnir, sem illa er frá gengið. Með samþykki kennarafundar má vísa frá prófi fyrir sömu sakir.

III.

Próf og einkunnir.

9. gr.

Í skólanum skulu, auk inntökuprófs, vera tvenns konar próf, árspróf og burtfararpróf, er nefnist kennarapróf.

Prófum skal lokið 14. maí.

Munnleg próf skulu vera í heyranda hljóði.

10. gr.

Upplestrarleyfi byrjar 24. apríl.

11. gr.

Prófum skal svo haga, að í íslensku, uppeldisfræði og stærðfræði sje prófið tvöfalt, munnlegt og skrifleg úrlausn, í dönsku, ensku, þýsku, kristnum fræðum, sögu, þjóðhagsfræði, landsfræði, náttúrusögu, heilsufræði, eðlisfræði og efnafræði sje það einfalt, munnlegt eða skriflegt, en verklegt í kenslu, skrift, teiknun, söng og líkamæfingum. Hannyrðir skólaársins skulu lagðar fram til dóms.

12. gr.

Til skriflegra (verklegra) úrlausna við kennarapróf veitast 3–5 stundir, eftir úrskurði skólaráðs í hvert skiftið.

13. gr.

Við kennarapróf og inntökupróf skólans skulu, auk kennarans sem prófar, vera

tveir prófdómendur. Prófdómendur skulu skipaðir af yfirstjórn skólans samkvæmt tillögum skólaráðs, og, þegar því verður við komið, vera sjerfræðingar í þeim greinum, sem þeir eru skipaðir til að dæma um. Skal skipa þá um miðjan vetur, og skulu þeir afhenda skólaráði prófsverkefnin til athugunar og samþykktar fyrir miðjan apríl, en skólaráðið afhendir skólameistara verkefnin í innsigliðu umslagi. Áður en prófdómendur velja verkefnin, skulu þeir fá skýrslu kennara þeirra, er hlut eiga að máli, um alla tilhögun kenslunnar.

14. gr.

Einkunnir eru þessar: ágætlega, ágætlega ÷, loflega +, loflega, loflega ÷, vel +, vel, vel ÷, laklega +, laklega, laklega ÷, illa +, illa, illa ÷, afarilla +, afarilla. — Einkunnir þessar eru reiknaðar í tölum og gilda eitt sjer og annað í stigum, sem hér er sýnt:

Einkunnir	Sjer- gildi	Stiga- gildi
ágætlega	6	8
ágætlega ÷	5 ² / ₃	7 ² / ₃
loflega + ...	5 ¹ / ₃	7 ¹ / ₃
loflega	5	7
loflega ÷	4 ² / ₃	6 ¹ / ₃
vel + ...	4 ¹ / ₃	5 ² / ₃
vel	4	5
vel ÷	3 ² / ₃	3 ² / ₃
laklega + ...	3 ¹ / ₃	2 ¹ / ₃
laklega	3	1
laklega ÷	2 ² / ₃	÷ 1 ² / ₃
illa + ...	2 ¹ / ₃	÷ 4 ¹ / ₃
illa	2	÷ 7
illa ÷	1 ² / ₃	÷ 12 ¹ / ₃
afarilla + ...	1 ¹ / ₃	÷ 17 ² / ₃
afarilla	1	÷ 23

15. gr.

Prófdómendur skulu að loknu prófi í

hverri grein, í viðurvist skólameistara, leggja skriflega fram einkunnir þær, er þeir hafa gefið við prófið. Nú reynist munur á einkunnum prófdómenda, og er þeim þá heimilt að bera sig saman og breyta einkunnum sínum eftir því sem þá virðist réttara, þó svo að eigi má lækka einkunn niður fyrir þá lægstu nje hækka upp fyrir þá hæstu, sem gefin var.

Einkunnir prófdómenda og fullnaðar-einkunnir skal rita í einkunnabók skólans, og undirskrifa prófdómendur hana ásamt kennurinum.

16. gr.

Til kennaraprófs heyra fullnaðareinkunnir í öllum námsgreinum skólans, nema skrift, söng og leikfimi, og er tala einkunna sem hér segir:

Fyrir íslensku, íslenska ritgerð, dönsku, ensku eða þýsku, kristin fræði, landafræði, stærðfræði, teiknun og handavinnu skal gefa eina einkunn fyrir hverja námsgrein; fyrir sögu og þjóðhagsfræði eina einkunn; fyrir náttúrusögu og heilsufræði eina einkunn; fyrir edlisfræði og efnafræði eina einkunn. Eina einkunn skal gefa fyrir uppeldis- og kenslufræði og eina fyrir kenslu, og skulu báðar þessar einkunnir tvöfaldaðar. Verða fullnaðareinkunnir því 16 alls.

Í söng og líkamsæfingum er að eins um það dæmt, hvort nemandinn sje fær um að taka að sjer kenslu í þeim greinum. Sá þarf eigi að ganga undir próf í þessum greinum, er talinn er af kennaranum og skólameistara óhæfur til að kenna þær.

17. gr.

Aðaleinkunn við árspróf og kennarapróf er: ágætiseinkunn, fyrsta, önnur eða þriðja einkunn, og reiknast eftir stigagildi einkunna. Þarf til ágætiseinkunnar 7¹/₂ stig í hverri grein til jafnaðar, til fyrstu einkunnar 6 stig, til annarar einkunnar 4¹/₂ stig, og til þriðju einkunnar 4 stig.

18. gr.

Enginn nær kennaraprófi með frádræga einkunn í nokkurri námsgrein, nje heldur með lægri einkunn en 4 í íslensku, íslenskrí ritgerð, uppeldis- og kenslufraedi og kenslu.

19. gr.

Til að standast kennarapróf þarf að minsta kosti 64 stig. Nú hefir nemandi fengið þann stigafjölda, en í einhverri grein lægri einkunn en þarf til þess að standast prófið, og er honum þá heimilt að ganga aftur undir próf í þeirri grein við næsta kennarapróf, og hefir hann þá staðist það, ef hann fær eigi lægri einkunn en gerð er að skilyrði í 18. gr. Sama rjett hafa og nemendur þeir, er dæmdir hafa verið óhæfir til að taka að sjer kenslu í söng eða leikfimi.

20. gr.

Þeir nemendur, er staðist hafa kennarapróf, skulu fá prófskirteini, er sýni aðaleinkunn þeirra og fullnaðareinkunn í hverri grein. Á prófskirteini skal þess ennfremur getið, hvort kennaraefnið sje fært um að taka að sjer kenslu í söng eða leikfimi.

21. gr.

Með sjerstakri prófreglugerð verður siðar, að fenginni reynslu, ákveðið nánar um tilhögun fullnaðarprófs í hverri grein og hve mikið skuli hafa til prófsins af því sem lesið hefir verið.

22. gr.

Nemandi, sem hlotið hefir þriðju einkunn eða meira við árspróf skólans, skal flytjast upp úr bekk, nema hann hafi áður fengið þriðju einkunn tvö ár í röð.

IV.

Um inntöku nemenda og burtför úr skóla.

23. gr.

Skólameistari úrskurðar um inntöku nemenda í skólann.

24. gr.

Þessi eru almenn inntökuskilyrði:

1. Að nemandi, sem tekinn er í neðsta bekk, sje fullra 17 ára við byrjun skólaársins.
2. Að hann sje ekki haldinn af neinum næmum sjúkdómi eða öðrum líkamskvilla, sem orðið geti hinum nemendunum skaðvænn, eða geri hann sjálfan óhæfan til að gegna kennarastarfi.
3. Að siðferði hans sje óspilt.

25. gr.

Til þess að verða tekinn í neðsta bekk Kennaraskólans, verður nemandinn að ganga undir próf, er sýni að hann hafi þá kunnáttu og þann þroska, er hjer segir:

1. Hann skal vera læs jafnt á gotneskt letur sem latínuletur, og geta lesið skýrt og áheyrulega auðvelt óbundið mál og geta sýnt, að hann skilji efni þess, sem hann les. Hann skal þekkja hinar helstu málfræðilegar hugmyndir og kunna aðalatriði íslenskrar beygingarfræði. Kunna skal hann utanbókar nokkur íslensk kvæði, og geta gert grein fyrir efni þeirra. Auk þess skal hann hafa lesið Njálu, Egils sögu, Laxdælu, Grettis sögu og Gunnlaugs sögu ormstungu, svo að hann geti gert grein fyrir aðalefni þeirra.

Enn fremur á nemandinn að geta skrifað með sæmilegri stafsetningu og lestrarmerkja stutta ritgerð um kunnugt efni.

2. Hann skal kunna fjórar aðalgreinir reikningsins með heilum tölum og brotum

(almennum brotum og tugabrotum) og hafa leikni í að nota þær til að leysa úr auðveldum dæmum, sem fyrir koma í daglegu lífi. Auk þess á hann að vera leikinn í að reikna í huganum með lágum tölum.

3. Hann verður að geta lesið dönsku með sæmilegum framburði og hafa farið yfir eigi minna en 150 bls. í venjulegu 8 bl. broti, svo að hann geti lagt þær út á íslensku. Hann skal þekkja helstu atriði danskrar beygingarfræði og geta snúið á rjetta dönsku auðveldum setningum daglegs máls.
4. Hann skal hafa numið allýtarlegt ágríp af biblíusögum.
5. Hann skal hafa numið æfisöguágríp nokkurra mikilmenna sögunnar, að fornu nýju, innlendra og erlendra.
6. Hann verður að hafa nokkra þekkingu á almennri landafræði og hafa numið nokkurn veginn nákvæma lýsingu Íslands, og sjerstaklega skal hann geta lýst átt-högum sínum skýrt og vel.
7. Hann skal þekkja allra helstu dýr og jurtir. Sjerstaklega skal hann geta gert grein fyrir öllum þorra blómjurta og fugla, sem eru í áttögum hans.
8. Hann verður að skrifa læsilega og hreinlega snarhönd.

26. gr.

Til þess að standast inntökupróf 1. bekkjar má prófaður ekki fá minna í aðaleinkunn en 5 stig til jafnaðar í hverri grein sem prófað er í.

27. gr.

Nemendur, sem óska að ganga inn í 2. bekk skólans, skulu, auk hinna almennu skilyrða, taka próf í öllu því, sem krafist er til inntöku í 1. bekk og kent er þar.

28. gr.

Jafnskjótt og næg reynsla þykir fengin um gáfnapróf unglinga hjer á landi er yfirstjórn skólans heimilt að skipa fyrir um gáfnapróf sem einn þátt í inntökuprófi skólans.

V.

Um kenslutíma og leyfi.

29. gr.

Skólaárið byrjar 1. októbermánaðar og endar 30. septembermánaðar.

30. gr.

Á viku hverri skulu í hverjum bekk Kennaraskólans vera eigi fleiri en 38 kenslustundir. Hver kenslustund sje 50 mínútur, en hlje milli kenslustunda 10 mín.

Fyrir hvert skólaár semur skólameistari stundatöflu, er skólaráðið samþykkir.

31. gr.

Þessi skulu vera lögboðin leyfi:

1. Jólaleyfi, er nær frá 23. degi desembermánaðar til 2. dags janúarmánaðar, að báðum þeim dögum meðtöldum.
2. Páskaleyfi, er nær frá miðvikudegi fyrir skirdag til 3. í páskum, að báðum þeim dögum meðtöldum.
3. Sumardagurinn fyrsti.
4. Sumarleyfi, er nær frá 16. maímánaðar til 30. septembermánaðar.

Auk þessa má skólameistari gefa leyfi einn dag í mánuði hverjum, nema í jóla og páska-mánuðum, og þá endrarnær, er honum þykir brýn ástæða til.

VI.

Um nemendur skólans.

32. gr.

Nemendur eiga jafnt í kenslustundum sem

utan kenslustunda að sýna kennurum sínum virðing og hlýðni.

33. gr.

Nemendur eiga jafnan að koma stundvíslega í skólann á tilteknum tíma. Þeir skulu og hafa lokið heimavinnu sinni á tilteknum tíma.

Nemendur, sem sakir sjúkleika eða af öðrum gildum ástæðum geta ekki sótt skólann, eiga að senda skólameistara tilkynningu um það. En skólameistari skal grenslast eftir ástæðunum til fjarveru þeirra.

34. gr.

Valdi nemandi skemdum á kensluáhöldum eða öðrum munum skólans, skal hann bæta að fullu. Sje það fullvist, að slíkar skemdir hafi orðið af völdum nemenda í einhverjum ákveðnum bekk og gangist enginn við, skulu nemendur þess bekkjar bæta skaðann í fjelagi.

35. gr.

Hegði nemandi sjer ósæmilega í skólanum eða utan skóla, eða ef vist hans í skólanum er að áliti skólameistara og kennara skaðleg fyrir skólann eða gagnslaus fyrir nemandann sjálfan, má vísa honum burt úr skólanum um stundarsakir. En telji kennarafundur nauðsynlegt að vísa honum burt fyrir fult og alt, skal það tilkynt yfirstjórn skólans.

Nemandi, sem vísað hefir verið burt úr skólanum fyrir fult og alt, getur ekki gengið undir kennarapróf nema yfirstjórn skólans leyfi samkvæmt tillögu skólaráðs.

VII.

Um kennara skólans.

36. gr.

Við Kennaraskólann skulu, auk skóla-

meistara og forstöðumanns æfingaskólans, að jafnaði vera þrír skipaðir kennarar, en aðrir kennarar eftir þörfum.

37. gr.

Til þess að geta orðið skólameistari, forstöðumaður æfingaskólans, eða skipaður kennari Kennaraskólans, verður umsækjandi:

1. Að hafa lokið embættisprófi í þeim greinum, sem hann aðallega á að kenna, og hafa staðist próf í aðalatriðum uppeldis- og kenslufraðinnar og verklegri kenslu.
2. Að vera laus við hvern þann sjúkdóm eða líkamsgalla, er geri hann óhæfan til starfsins.
3. Að eiga það siðgæði og þá lyndisfestu og lipurð, er þarf til að stjórna ungum mönnum.

Undanþágu frá 1. má þó veita þeim, er hefir viðurkenda yfirburði í þeim greinum sem hann á að kenna.

Kennarar við æfingaskólann skulu að minsta kosti hafa gott kennarapróf.

Enginn getur fengið veitingu fyrir kennaraembætti við skólann, nema hann hafi verið settur til að þjóna embættinu að minsta kosti eitt ár. Hafi hann ekki fengið veitingu fyrir embættinu innan tveggja ára, má hann ekki gegna því lengur.

Hverjum kennara, sem hjer eftir verður skipaður við Kennaraskólann, er skylt að láta af embætti 65 ára að aldri, með þeim lífeyri, sem hann þá hefir unnið sjer, nema yfirstjórn skólans skori á hann að halda embættinu lengur.

38. gr.

Stundakennara setur yfirstjórn skólans samkvæmt tillögu skólaráðs.

39. gr.

Skólameistara er, auk skólameistarastarfa, skylt að kenna 16 stundir á viku, en

hverjum skipuðum kennara 27 stundir. Leiðrjetting á hverjum íslenskum stíl bekkjar reiknast ein kenslustund. Verja má nokkrum af skyldustundum skólameistara og skipaðra kennara til kenslu í æfingaskóla.

Nú eru kenslustundir í greinum, sem kennari er skipaður til að kenna, færri en 27, og er honum þá skylt að taka að sjer kenslu í öðrum námsgreinum, svo að stundatala hans sje full.

40. gr.

Skólameistari hefir stjórn skólans á hendi með þeim takmörkunum, er reglugerð þessi setur.

Heimilt er skólameistara, með samkomulagi við skipaða kennara, að fela hverjum þeirra sinn árgang nemenda skólans til sjerstakrar umsjónar og umönnunar.

41. gr.

Í forföllum skólameistara, eða þegar skólameistarastaðan er laus, skal sá af kennurum skólans, er yfirstjórnin kveður til, skyldur að gegna skólameistarastörfum, fyrir þóknun, er hún sjálf tiltekur.

Þegar kennari forfallast, eða kennarastaða er laus, er hver skipaður kennari skólans skyldur að taka að sjer í bili þau störf, er skólameistari af þeim ástæðum kveður hann til.

42. gr.

Skólameistara ber að sjá um, að í skólanum sjeu eftirtaldir bækur og að reglulega sje í þær ritað, eftir því, sem fyrir verður mælt: 1. prófbók, 2. dagbók, 3. brjefabók, 4. áhaldabók og 5. fundabók.

43. gr.

Skólameistari boðar til kennarafundar, þegar honum þurfa þykir. Á kennarafundi eiga sæti skipaðir kennarar skólans.

Þegar skólameistara þykir ástæða til,

getur hann boðað aðra kennara skólans á fund, einkum þá er ræða skal um mál, er snerta störf þeirra.

Skólameistari stýrir kennarafundum; sjeu atkvæði jöfn, ræður hans atkvæði úrslitum.

44. gr.

Kennarafundur úrskurðar um:

1. Burtvisun nemandr úr skólanum,
2. bókakaup og áhaldakaup skólans.

Á kennarafundi skal og ræða um tilhögun kenslunnar, upptöku nýrra kenslubóka, skiftingu kenslugreina milli kennaranna og samvinnu þeirra, veitingu námsstyrks og annara hlunninda.

45. gr.

Gerðir kennarafundar skulu ritaðar í gerðabók, er skal lesin upp og samþykkt á hverjum fundi. Heimilt er hverjum fundarmanni að fá ágreiningsatriði sin færð til bókar.

46. gr.

Allir kennarar skólans eiga eftir fremsta megni að styðja að góðri reglu við skólann og með kenslu sinni og sambúð við nemendur og eftirdæmi sínu leitast við á allan hátt að gera þá sem hæfasta kennara æskulýðsins.

47. gr.

Fatlist kennari frá vinnu sakir sjúkleika eða af öðrum orsökum, ræður skólameistari annan í hans stað, alt að mánaðartíma; sje um lengri tíma að ræða, setur yfirstjórn skólans aðstoðarkennara.

VIII.

Um skólalækni.

48. gr.

Skólalækni skal skipa til þriggja ára í senn, eftir tillögum skólameistara og kennarafundar.

49. gr.

Skólalæknir skal lita eftir líkamsuppeldi og heilbrigði nemenda og hollustuháttum skólans svo sem hjer segir:

Hann skal skoða hvern nemanda jafn-skjött og hann er tekinn í skólann.

Hann skal mæla sjón og heyrn hvers nemanda, að minsta kosti annað hvort ár, en tvisvar á ári, í byrjun skólaársins, og um miðjan vetur, skal hann í samráði við leikfímiskennara skólans skoða alla nemendur til að ganga úr skugga um líkamsþroska þeirra og heilsufar og síðan afhenda skólameistara skýrslu um rannsóknina.

Hann skal vitja hvers nemanda, er skólameistari kveður hann til, og veita viðtal heima hjá sjer þeim nemendum skólans, er þess kynnu að óska, eða skólameistari sendir til hans, og koma skal hann á kennarafund til viðtals þegar skólameistari æskir þess.

Komi upp næmur sjúkdómur meðal nemenda, eða þar sem þeir koma, eða á heimili kennara skólans, skal skólalæknir í samráði við skólameistara gera þær ráðstafanir, er þurfa þykir, til að varna því að veikin breiðist út.

Einu sinni á mánuði að minsta kosti skal skólalæknir lita eftir öllu, er lýtur að hollustuháttum skólans og leikfímisæfinganna, og tilkynna skólameistara, er honum þykir eitthvað aflaga fara.

Skólalæknir ákveður hverjir skuli fá undanþágu frá leikfímisæfingum og undirskrifar ásamt leikfímiskennara skýrslu um það til skólameistara.

Þegar húsakynnum skólans er breytt, eða ný reist, skal skólalæknir, nema annar sje til kvaddur, sjá um að heilbrigðiskröfum sje fullnægt.

Í lok hvers skólaárs skal skólalæknir senda skólameistara ársskýrslu um heilsufar nemenda á skólaárinu, og störf sín í þjónustu skólans.

Fyrir störf sín í þágu skólans fær skólalæknir ákveðin árslaun.

IX.

Um yfirstjórn skólans og skólaráð.

50. gr.

Yfirstjórn skólans hefir stjórnarráð Íslands.

51. gr.

Til aðstoðar sjer við framkvæmd umsjónarinnar hefir stjórnarráðið skólaráð.

Í skólaráðinu sitja:

1. Skólameistari Kennaraskólans.
2. Skólafróður maður, er stjórnarráðið skipar til 6 ára.
3. Skólafróður maður, er háskólaráðið kys til 6 ára.

52. gr.

Skólaráðið skal kynna sjer kensluna í skólanum. Það setur prófdómendur í hverri grein við inntökupróf og kennarapróf, samþykkir prófsverkefni og afhendir þau skólameistara í tæka tíð. Með aðstoð sjerfræðinga, er það sjálft kveður til, dæmir skólaráðið og úrskurðar um kenslubækur, sem óskað er að notaðar sjeu við kenslu í skólanum eða leitað er styrks af almannaþje til að gefa út í því skyni. Það hlutast til um að samdar sjeu og gefnar út nauðsynlegar kenslubækur handa skólanum í þeim greinum, þar sem þeirra er vant. Það skal og fá til meðferðar allar uppástungur um breytingar á reglugerð skólans eða lögum er hann snerta.

Þegar kennarastaða við skólann er laus, gerir skólaráðið tillögu um hvern setja skuli eða skipa í embættið.

Þegar skólameistarastadan er laus, skal skólaráðið gera tillögu um það, hver skipaður verði í stöðuna. Nú er skólameistari fallinn frá og hinir tveir skólaráðsmennirnir

ekki sammála um, hvern skipa beri í embættið, og skulu þá skipaðir kennarar skólans tilnefna oddamann í skólaráðið.

X.

Um kennarapróf fyrir stúdenta og kandiðata.

53. gr.

Stúdentum og kandiðötum, er fullnægja skilyrðum 2. og 3. liðar í 24. gr., er heimilt í samráðum við skólameistara að njóta kenslu Kennarskólans í kristnum fræðum, þjóðhagsfræði, heilsufræði, teiknun, handavinnu, söng, líkamsæfingum, uppeldis- og kenslufræði og kensluæfingum.

Nú lýkur stúdent eða kandiðat þessu námi og hefir eigi lægri einkunnir í námsgreinum Kennarskólans við stúdentspróf eða kennarapróf en segir í 18. gr., og telst þá próf hans fullkomitð kennarapróf.

Kandiðatar í guðfræði eru þó undanþegnir prófi í kristnum fræðum.

XI.

Um framhaldsnámskeið Kennarskólans.

54. gr.

Júnimánuð ár hvert skal í Kennarskólunum vera námskeið til framhaldsmentunar kennara. Skólameistari Kennarskólans stendur fyrir námskeiðinu og ákveður tilhögun þess ár hvert, í samvinnu við fjelaga sína í skólaráðinu og kennara skólans.

55. gr.

Námskeiðinu skal svö haga, að ár hvert sjæu teknar til meðferðar að minsta kosti þrjár af námsgreinum skólans. Kenslan skal miða að því, að vekja athygli kennaranna á

nýjungum í námsgreinunum og aðferðum við að kenna þær, benda þeim á hentugar bækur og kenslutæki, styðja þá við sjálfstæðar rannsóknir á viðfangsefnum, er þeir hafa valið sjer, veita þeim verklegar æfingar í kenslu, notkun bóka og áhalda, söfnun náttúrugripa o. s. frv. Með fyrirlesturum, umræðum, sýningum á söfnum og smáferðum til náttúruathugana, skal ástunda að gera þátttakendum námskeiðið fjörgandi og hressandi.

56. gr.

Skólameistari og kennarar Kennarskólans skulu kenna á námskeiðinu, en auk þess skal estir þörfum leita aðstoðar sjerfræðinga utan skólans, enda sje heimilt að flytja erindi á námskeiðinu um fleira en námsgreinir þær, sem auglýstar hafa verið. Kennarar, sem nýkomnir eru úr utanför með styrk af almannaþje, skulu, þegar því verður við komið, flytja erindi á námskeiðinu um þau efni, er þeir sjerstaklega hafa kynnt sjer í för sinni.

Yfirstjórn skólans ákveður borgun fyrir aðstoð við námskeiðið.

57. gr.

Námskeiðið er fyrir barnakennara, sémi launaðir eru af opinberu fje. Heimilt er skólameistara að leyfa fleirum en þeim, sem taka fullan þátt í námskeiði, aðgang að því.

58. gr.

Námskeiðið skal auglýsa eigi síðar en um áramót, og skulu umsóknir komnar til skólameistara fyrir marslok ár hvert.

59. gr.

Halda skal skólameistari bók yfir nemendur námskeiðsins, tilhögun þess og störf.

XII.

Um lánssjóð Kennaraskólans.

60. gr.

Við Kennaraskólann skal vera sjóður, er nefnist »Lánssjóður Kennaraskólans«.

61. gr.

Í sjóð pennan skal renna:

1. Helmingur þess námsstyrks, sem veittur er á fjárlögum árs hvers til skólans.
2. Vextir af fje sjóðsins og afborganir af fje því, er hann lánar út.
3. Gjafir þær, er honum kunna að verða gefnar. Handbært fje sjóðsins skal ávaxta í Landsbanka Íslands.

62. gr.

Sjóðnum skal verja til lánveitinga handa nemendum Kennaraskólans, sem hjer segir:

1. Gegn fullri tryggingu.
2. Gegn skuldabryði lántakanda og veði í tryggri lífsábyrgð.

Eigi skal nemandi lán veita úr sjóðnum fyrsta ár hans í skólanum.

Lán úr sjóðnum skulu vera vaxtalaus og afborgunarlaus, meðan lántakandi stundar

nám í skólanum, en að loknu námi greiðist vextir, er sjeu nokkru lægri en bankavextir hjer á landi.

Lántakandi hver skal hafa endurgreitt lán sitt úr sjóðnum eigi síðar en fjórum árum eftir að hann hefir lokið námi eða farið úr skólanum og greiðist eigi minna árlega en fjórðungur lánsins. Nú gerir lántakandi sjóðnum ekki full skil eftir þessum reglum, og reiknast honum þá fullir bankavextir uns alt lánið er greitt.

Lán samkvæmt tölulið 2. mega ekki nema meiru en helmingi sjóðsins og veitast aðeins fátækum og efnilegum nemendum.

63. gr.

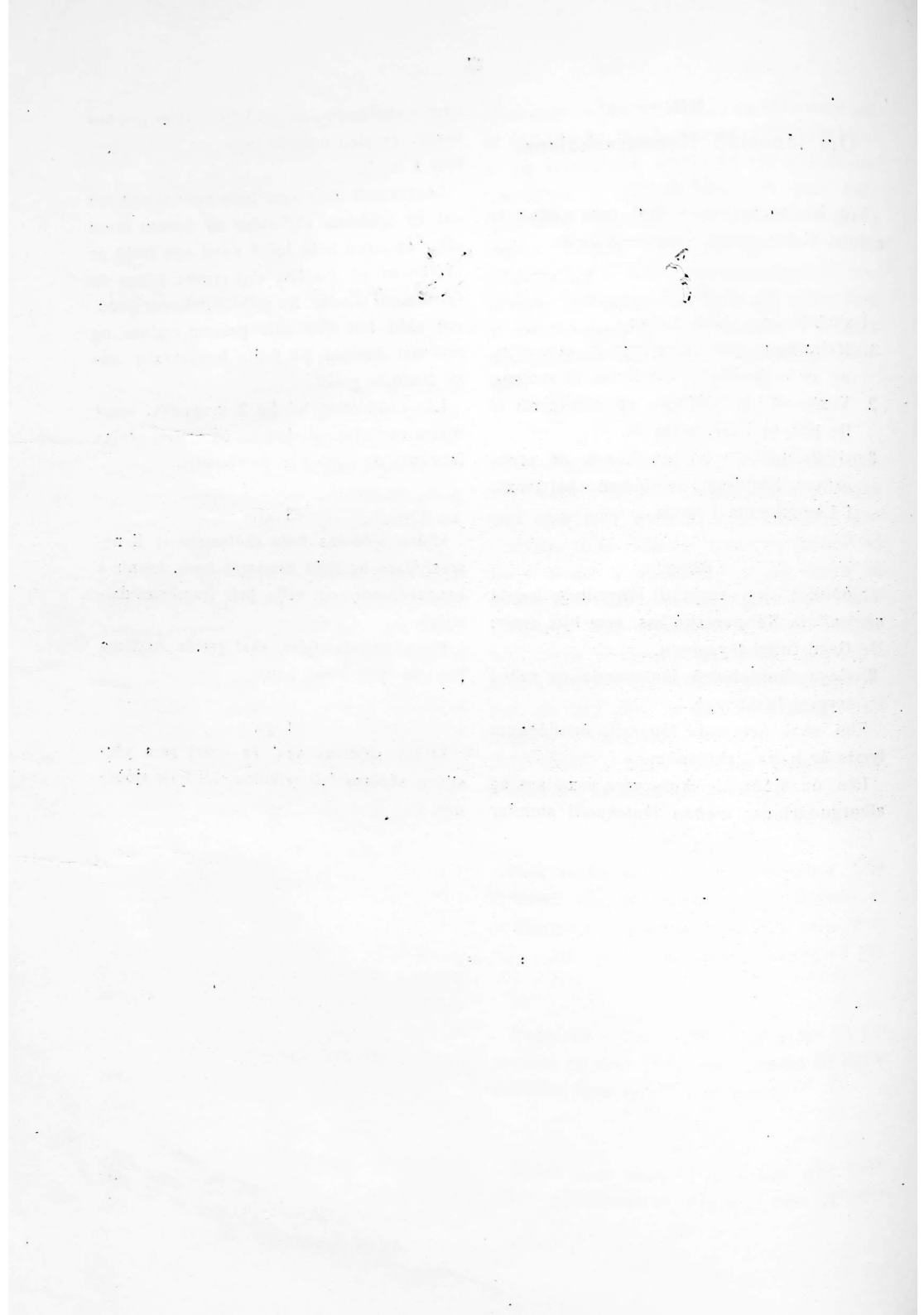
Stjórn sjóðsins hafa skólameistari Kennaraskólans og tveir kennarar hans, kosnir á kennarafundi, og velja þeir framkvæmdarstjóra.

Framkvæmdarstjóra skal greiða hæfilega þóknun fyrir ómak hans.

64. gr.

Stjórn sjóðsins skal ár hvert gera yfirstjórn skólans full reikningsskil fyrir sjóðnum.

344.0709491
786
MENTAMÁLANEFNDARÁLIT III.

BARNAFRÆÐSLAN

OG

YFIRSTJÓRN OG UMSJÓN

FRÆÐSLUMÁLA

REYKJAVÍK — PRENTSMÍÐJAN GUTENBERG — 1921.

MENTAMÁLANEFNDARÁLIT III

BARNAFRÆDSLAN

00

VEIÐSTJÓRN OG UMSTJÓRN

FRÆDSLUMÁLA

REKJAVÍK — FRÖGTSKIPAN OG BÓKHAUSIÐ — 1911

Frumvarp

til

laga um fræðslu barna.

I.

Um fræðsluskyldu.

1. gr.

Fræðslu barna til fullnaðs 10 ára aldurs skulu heimilin annast sjálf og kosta, nema þar sem öðruvísi er ákveðið með skóla-reglugerð (sbr. 10. gr.). Skal hvert barn 10 ára að aldri geta lesið liðugt og skrifað nokkurn veginn, ef það er til þess hæft. Komist skólanefnd við próf eða á annan hátt að raun um, að börn á einhverju heimili njóti eigi fullnægjandi fræðslu í þessum greinum, annaðhvort fyrir hirðuleysi eða móttþróa húsbænda, ber henni að gera ráðstöfun til, að börnin fái nauðsynlega tilsögn á heimili sínu eða utan þess. Kostnaðinn, sem af þessu leiðir, eru aðstandendur barnsins skyldir að greiða, en greiða má hann fyrirfram úr sveitarsjóði. Kostnaðinn má taka lögtaki.

2. gr.

Hvert barn, sem er fullra 14 ára, á:

1. að geta lesið móðurmálið, latneskt letur og gotneskt, skýrt og áheyrrílega, og geta sagt munnlega frá því, er það les; það skal og geta gert skriflega grein

fyrir efni, sem það þekkir vel, nokkurnvegin ritvillulaust og mállýtalaust; kunna skal það utanbókar nokkur íslensk kvæði, helst ættjarðarljóð og söngljóð, og geta skýrt rjett frá efni þeirra með sínum eigin orðum;

2. að geta skrifað liðugt læsilega og hreinlega rithönd;
3. að hafa lesið með leiðsögn og skýringu valda kafla úr biblíunni, sem svarar 300 bls. í 8 bl. broti, sjerstaklega um líf og kenningu Krists, og skal lögð áhersla á, að það hugfesti sjer einkum orð hans og hafi þau rjett eftir;
4. að kunna fjórar höfuðgreinar reiknings með heilum tölum og brotum (almennum brotum og tugabrotum), og geta notað þær til þess að leysa úr auðveldum dæmum, sem koma fyrir í daglegu lífi, meðal annars til þess, að reikna flatarmál og rúmmál einfalðra hluta; það skal og vera leikið í því, að reikna með lágum tölum í huganum;
5. að vita nokkuð um merkustu menn þjóðarinnar að fornu og nýju, og þau tímabil, er þeir lifðu á;
6. að vera leikið í að nota landabrjef, hafa athugað áttthagana vandlega og

fengið sem ljósasta þekkingu á náttúru Íslands og högum þjóðar vorrar; það skal og bera skyn á legu og atvinnuvegi helstu landa í Evrópu, vita hvernig álfur og höf liggja á hnettinum og hafa fengið nokkra fræðslu um eðlishætti jarðar og stöðu hennar í sólkerfi voru;

7. að hafa vanist á að athuga algengustu fyrirbrigði náttúrunnar, sem það hefir fyrir augum, svo að það geti lýst þeim; það skal og vita nokkuð um líffæri og lífstörf mannslikamans, dýra og jurtar, og um helstu atriðin, er að hollustu-háttum lúta;
8. að kunna nokkur einföld sönglög, einkum sálmalög og lög við íslensk ættjarðarljóð;
9. að geta gert einfaldar dráttmyndir af hlutum, sem það hefir fyrir sjer eða hugsar sjer.
10. að hafa lært almenn þjónustubrögð, svo sem að hirða skó, festa hnapp, staga sokk, sauma bót á fat, þvo úr flik.

3. gr.

Auk þeirrar fræðslu, sem önnur grein ræðir um, skulu þau börn, 10—14 ára að aldri, er sótt geta fasta heimangönguskóla, öðlast þá frekari fræðslu, sem fyrirskipuð kann að verða með reglugerðum skólanna.

II.

Um skólahjeruð.

4. gr.

Hver kaupstaður og hver hreppur landsins er skólahjerað út af fyrir sig, nema önnur skipun sje á ger.

Tveir eða fleiri hreppar geta með samþykki yfirstjórnar fræðslumála gengið saman í eitt skólahjerað, ef tillaga um það er samþykkt, fyrst af hreppsnefndum þeim, er hlut eiga að máli, en þar næst í hverjum

hreppi á fundi, er löglega hafa verið boðaðir til þeir hreppsþúar, er atkvæðisrjett eiga í sveitamálum.

Skólanefnd hefir á hendi stjórn fræðslumála í skólahjeraði hverju undir umsjón yfirstjórnar fræðslumála.

III.

Um skólahald.

5. gr.

Í kaupstöðum, kaupsþunum, sjóþorpum og þjettþýlum sveitum, þar sem eru eða settir verða á stofn fastir heimangönguskólar og reglugerð þeirra og hollustuhættir eru samþykkt af yfirstjórn fræðslumála, skulu öll börn, 10—14 ára að aldri, þau er skóla geta sótt að heiman, njóta þar kenslu hinn lögskipaða námstíma, nema skólanefnd veiti undanþágu.

Árlegur námstími skal vera að minsta kosti 24 kensluvikur. Þó getur yfirstjórn fræðslumála veitt leyfi til að stytta þennan námstíma um fjórar vikur, sje það gert til þess, að nota skólann til kenslu barna 7—10 ára að aldri að minsta kosti 8 kensluvikur haust eða vor, samkvæmt reglugerð, er yfirstjórnin samþykkir.

Nú geta ekki öll skólaskyld börn í hjeradinu gengið að heiman til skólans, og skal þá annaðhvort koma þeim í dvöl í nánd við skólann, eða búa þeim heimavist í skólunum hinn lögskipaða námstíma. Heimilt er þó að ráða þessum börnum farkennara, sjeu þau 12 eða fleiri, og þeim eigi sjeð fyrir nægri kenslu á annan hátt.

6. gr.

Í þeim skólahjeruðum, þar sem settir verða á stofn heimavistaraskólar og reglugerð þeirra og hollustuhættir samþykkt af yfirstjórn fræðslumála, skulu öll börn skólahjeraðsins, 10—14 ára að aldri, njóta þar

kenslu að minsta kosti 12 vikur á ári, nema skólanefnd veiti undanþágu. Heimilt er þó að láta skólaskyldu þessa ná aðeins til 12—14 ára barna, sje yngri börnum sjeð fyrir lögskipaðri fræðslu með farkenslu eða á annan hátt.

7. gr.

Í þeim skólahjeruðum, þar sem ekki eru fastir skólar, skal halda farskóla, er veiti hverju barni í skólahjeraðinu, 10—14 ára að aldri, fræðslu 12 vikur á ári að minsta kosti, nema skólanefnd veiti undanþágu. Geti skólanefnd farskólalaust, með eftirlitskennara eða á annan hátt, sjeð öllum börnum skólahjeraðsins á aldrinum 10—14 ára fyrir fullnægjandi fræðslu, er henni það heimilt.

8. gr.

Skólaskyldaldur miðast við nýár.

9. gr.

Undanþágu frá skólaskyldu þeirri, er ræðir um í 5., 6. og 7. gr., skal skólanefnd veita, ef hún af árlegum prófum þykist hafa tryggingu fyrir því, að sú fræðsla, sem börnin fáí utan skólans, verði jafngild þeirri, er skólinn mundi veita. Umsóknir um slíkar undanþágur skulu vera komnar til skólanefndar á þeim tíma, er hún sjálf ákveður og auglýsir í lok hvers skólaárs.

10. gr.

Yfirstjórn fræðslumála getur veitt skólahjeruðum heimild til að skipa fyrir um skólaskyldu fyrir börn, sem eru yngri en 10 ára, þó ekki yngri en 7 ára fullra.

Sýni próf 8—10 ára barna í einhverju skólahjeraði, að minsta kosti tvisvar á þrem árum, að fjórði hluti þeirra eða meira hafi eigi náð lögskipuðu fræðslumarki, skal skólanefnd tilkynna yfirstjórninni það og

hún ákveða skólaskyldu fyrir börn á þessum aldri í skólahjeraðinu.

11. gr.

Nú óhlýðnast foreldrar eða þeir aðrir, er barn hafa til framfærslu, ákvæðum 5., 6. eða 7. gr. án gildra ástæðna, og varðar það dagsektum, 2—5 króna, eftir úrskurði lögreglustjóra í brjefi til skólanefndar. Sektin rennur í sveitarsjóð (bæjarsjóð).

12. gr.

Geti framferandi barns á lögskipuðum skólaaldri fyrir fátæktar sakir ekki staðist kostnað þann, er leiðir af lögboðinni skóla-sókn þess eða fræðslu, skal sá kostnaður greiddur úr sveitarsjóði (bæjarsjóði) sem önnur útgjöld til skólahalds. Umsóknir um slíkar greiðslur skulu komnar til skólanefndar á þeim tíma, er hún sjálf ákveður og auglýsir í lok hvers skólaárs.

13. gr.

Hin lögskipaða fræðsla 10—14 ára barna veitist ókeypis, og greiddist kostnaðurinn við hana úr sveitarsjóði (bæjarsjóði) að öðru en því, er ríkissjóður leggur til kennaralauna og skólahúsa. — Nú eru fleiri en einn hreppur í skólahjeraði, og greiddir þá hver þeirra kostnaðinn við skólahaldið að rjettri tiltölu við fjölda skólaskyldra barna í hreppnum.

Um kostnað við fræðslu yngri barna en 10 ára fer samkv. 1. gr. (sbr. 12. gr.).

14. gr.

Til að reisa barnaskólahús utan kaupstaða, greiddir ríkissjóður, af fé því, er til þess er veitt í fjárlögum ár hvert, alt að þriðjungi kostnaðar, sje það heimangöngu-skóli, en alt að helmingi kostnaðar sje það aðallega heimavistaraskóli, með því skilyrði, að yfirstjórn fræðslumála samþykki upp-

drátt og lýsingu af húsinu og legu þess, enda sje húsið með lóð þess eign hreppsins.

Nú er hætt að nota skólahús til skólahalds, og er þá fje það, er ríkissjóður hefir til þess lagt, afturkræft, þannig að ríkissjóður fái af rjettu auðvirði hússins tiltölulega við tillag sitt.

15. gr.

Yfirstjórn fræðslumála setur reglur um gerð, legu og hollustuhætti skólahúsa.

16. gr.

Pegar barnaskólahús er reist frá stofni, stækkað eða endurbýgt til skólahalds, skal bæjarstjórn sú eða hreppsnefnd, er hlut á að máli, annast um bygginguna eftir uppdrætti og lýsingu, er yfirstjórn fræðslumála hefir samþykkt, og afhenda síðan skólanefnd húsið til umsjónar og umráða.

Nú er skólahús ekki bygt samkvæmt uppdrætti og lýsingu, er yfirstjórn fræðslumála hefir samþykkt, og getur þá skólanefnd neitað að taka við húsinu, uns það er komið í rjett lag.

17. gr.

Heimilt er yfirstjórn fræðslumála að lög-gilda barnaskóla, sem stofnaður er og rekinn fyrir fje einstakra manna eða fjelaga, ef hann starfar samkvæmt reglugerð, er yfirstjórn fræðslumála samþykkir, enda lúti slíkir skólar sama eftirliti og aðrir barnaskólar.

Börn á skólaskyldualdri, er slíkan skóla sækja, purfa ekki leyfi skólanefndar til, en forstöðumaður hans skal fyrir byrjun hvers skólaárs láta skólanefnd í tje skýrslu um það, hvaða börn muni sækja skólann á því ári.

EKKI eiga barnaskólar einstakra manna eða fjelaga heimting á styrk af almannafje.

IV.

Um próf.

18. gr.

Próf skal halda árlega um kunnáttu og proska barna í hverju skólahjæraði og heldur kennarinn (kennararnir) prófið. Nú hefir skólahjærað fengið undanþágu frá lögskipuðu skólahaldi og skipar þá yfirstjórn fræðslumála prófanda.

Við próf skal jafnan vera prófdómandi, skipaður af yfirstjórn fræðslumála. Fær hann 6 kr., með dýrtíðaruppbót að auki, í dagpeninga, er greiðast úr ríkissjóði.

Próf skal haldið að vorinu og ákveður prófdómandi stað og tíma í samráði við skólanefnd. Til prófs skulu koma öll börn skólahjæraðsins 8—14 ára að aldri.

Nú kemur barn á þessum aldri ekki til prófs án gildra forfalla, og skal þá prófdómandi prófa barnið á heimili þess eða á öðrum stað, er hann tiltekur, og greiðir sá, er barnið hefir til framfærslu, prófkostnaðinn.

19. gr.

Reynist barn, sem er yngra en 14 ára, svo vankunnandi, að sterkar líkur sjeu til að það nái eigi lögskipaðri kunnáttu áður en það er 14 ára, ber skólanefnd að gera ráðstafanir til að lögð sje við það meiri rækt en áður, og má hún, ef nauðsyn ber til, kaupa því sjerstaka kenslu á kostnað þess, er barnið hefir til framfærslu, samkvæmt því, er segir í 1. gr.

20. gr.

Barni, sem er fullra 14 ára og hefir eigi fengið hina lögskipuðu kunnáttu, ber skólanefnd að sjá fyrir nægilegri tilsoðn á sama hátt og segir í 19. gr., og er því skylt að koma árlega til prófs, uns það stenst prófið eða er fullra 16 ára. Komi það eigi til prófs,

fer samkvæmt síðasta lið 18. greinar. Undanskilin fyrirætlum þessarar greinar og næstu greinar á undan eru þau börn, sem að dómi kennara, læknis og prófdómanda eru óhæf til hins lögboðna náms, sakir andlegs eða líkamlegs vanþroska eða vanheilsu.

21. gr.

Börn þau, er með fullnaðarprófi hafa lokið lögskipuðu námi, skulu fá vottorð um kunnáttu sína og þroska, undirritað af prófdómanda og prófanda.

22. gr.

Að loknu prófi skal prófdómandi senda skólanefnd skriflegt álit sitt um hag barnafræðslunnar í skólahjæraðinu, en hún sendi það yfirstjórn fræðslumála, með öðrum lögboðnum skýrslum.

23. gr.

Yfirstjórn fræðslumála setur reglur um tilhögun prófanna og um skýrslur þær og skirteini, er henni skal senda um prófin.

V.

Um skólanefndir.

24. gr.

Í skólanefnd eiga sæti 5 menn. Skipar yfirstjórn fræðslumála tvo í nefndina, formann hennar og einn skólakennara, eða mann í hans stað, sje enginn kennari í skólahjæraðinu, einn kys hreppsnefnd (bæjarstjórn), en tveir, ásamt varamönnum þeirra, skulu kosnir af þeim skólahjæraðsmönnum, er atkvæðisrjett eiga í sveitamálum (bæjarmálum), og fer sú kosning fram á sama hátt og þá kosið er til hreppsnefndar (bæjarstjórnar), og samtímis, þegar því verður við komið.

Nú er ekki kosið til hreppsnefndar (bæjarstjórnar) það ár, er fyrst er kosið í skólanefnd, og er þá rjett að kjósa skólanefndarmenn aðeins til þess tíma, er slík kosning fer fram.

Þegar tvö eða fleiri skólahjeruð ganga saman í eitt, eru skólanefndarmenn hins nýja skólahjæraðs skipaðir og kosnir sem áður segir að öðru en því, að hreppsnefndir þær, er hlut eiga að máli, kjósa einn mann saman, en hver hreppur sinn mann og varamann; sjeu hrepparnir fleiri en tveir, ræður hlutkesti hverjir tveir hinna kjörnu taka sæti í nefndinni. Hlutkestinu stjórnar formaður skólanefndar.

25. gr.

Skólanefndarmenn fara með umboð sitt í 3 ár, og má fela þeim það á ný að þeim tíma liðnum, en ekki eru þeir skyldir að taka við því fyrri en jafnlangur tími er liðinn og þeir sátu í nefndinni, nema kennarinn, þar sem ekki er um annan að velja. Deyi nefndarmaður eða fari úr nefndinni annara orsaka vegna áður en tími hans er útrunninn, skal sá, er kemur í hans stað, aðeins vera í nefndinni þann tíma af þrem árum, sem enn er eftir.

26. gr.

Enginn nefndarmanna hefir atkvæðisrjett um þau mál, er snerta hann sjálfan persónulega, og er rjett að hann viki af fundi meðan rælt er eða ályktun gerð um málefni, er varðar hann sjálfan.

27. gr.

Formaður kallar nefndina saman til funda svo oft, sem þörf krefur. Nefndin getur enga ályktun gert, nema meiri hluti hennar sje viðstaddur. Atkvæðisfjöldi ræður úrslitum. Ef jafnmörg eru atkvæði, skal atkvæði formanns ráða. Ályktanir nefndarinnar skulu ritaðar í gerðabók.

28. gr.

Skólanefnd hefir umsjón og eftirlit með öllum barnafræðslumálum skólahjæraðsins. Hún auglýsir kennarastöðu, ef laus er, og ræður með sjer, hverjum umsækjanda hún vill mæla með til stöðunnar. Hún hefir eftirlit með því, að kennari geri skyldu sína, sjer um árleg próf, sem fyrirskipað eru í lögum þessum, hefir eftirlit með skólasókn skólaskyldra barna og annast um að þau geti fengið nauðsynlegar bækur og áhöld eftir því, sem yfirstjórn fræðslumála ákveður. Hún hefir umsjón með og umráð yfir skólahúsum, og annast um, að herbergi þau, sem höfð eru til kenslu, sjeu svo, að heilsu barnanna sje ekki hættu búin. Hún sjer um útvegum nauðsynlegra kensluáhalda. Hún afhendir bæjarstjórn eða hreppsnefnd í tæka tíð áætlun um kostnað við barnafræðsluna ár hvert, og ráðstafar því fje, sem kaupstaðurinn eða hreppurinn veitir til barnafræðslu. Hún semur reglugerð um tilhögun barnafræðslunnar í skólahjæraði sínu, eða gerir breytingar á eldri reglugerðum eftir því, sem þörf krefur, og sendir yfirstjórn fræðslumála til samþykta. Hún býr út skýrslur þær og skírteini, sem yfirstjórn fræðslumála heimtar, um hag barnafræðslunnar.

Verði ágreiningur milli skólanefndar og hreppsnefndar um fjárframlög til barnafræðslu, skal hann lagður undir úrskurð yfirstjórnar fræðslumála.

29. gr.

Formaður skólanefndar hefir á hendi

aðalframkvæmd þess, er segir í 28. gr., og sjer um, að öll störf, sem nefndin á að annast, sjeu samviskusamlega unnin. Hann heldur reikning yfir tekjur og gjöld barnafræðslunnar í skólahjæraðinu ár hvert, og skal reikningurinn endurskoðaður af hreppsnefnd (bæjarstjórn) og sendur yfirstjórn fræðslumála í afriti. Formaður sjer um bókun á fundargerðum skólanefndar, semur skýrslur þær, er af henni eru heimtaðar, og annast brjefaviðskifti hennar.

Í ómakslaun fær formaður 2 kr. fyrir hvert barn skólahjæraðsins, 8—14 ára að aldri, þó aldrei meira en 500 kr. Laun þessi greiðast að hálfu úr sveitarsjóði (bæjar-sjóði) og að hálfu úr ríkissjóði.

30. gr.

Yfirstjórn fræðslumála setur nánari ákvæði um skyldur og störf skólanefnda.

VI.

Ýmisleg ákvæði.

31. gr.

Um lækniseftirlit með heilbrigði kennara og skólabarna og hollustuháttum skólanna, fer eftir því, sem yfirstjórn heilbrigðismála ákveður í samráði við yfirstjórn fræðslumála.

32. gr.

Lög þessi öðlast gildi . . . . og eru frá sama tíma úr gildi numin . . . .

Athugasemdir

við

frumvarp til laga um fræðslu barna.

Um 1. gr.

Grein þessi er að efni til óbreytt 1. gr. núgildandi fræðslulaga, nema að nokkru skýrara er að orði kveðið um lesturinn. Nefndin vill ekki afnema skyldu foreldra til að annast á sinn kostnað þá fræðslu til 10 ára aldurs, er greinin til tekur. Reyndar veit nefndin vel, að þetta reynist sumstaðar erfitt, einkum í kaupstöðum og sjávarporpum, en reynslan ein fær úr því skorið, hvar þessu marki er ekki unt að ná, og á þeim stöðum geta skólahéruðin fengið heimild til að skipa fyrir um skólaskyldu fyrir börn, sem eru yngri en 10 ára, eða jafnvel orðið skyld að gera það (sbr. 10. gr.). Þar sem heimafræðslan nær takmarki sínu, er hún svo holl, bæði fyrir börnin og heimilin sjálf, að ekki virðist rjett að slaka á klónni, nema þar sem það reynist óhjákvæmilegt. En auðsætt misrjetti væri það, ef kosti átti fræðslu yngri barna en 10 ára af almannaþje í sumum stöðum, og ekki öðrum. Þess vegna yrðu aðstandendur barnanna, eða bæjar- eða sveitarsjóður, að kosta þá fræðslu, ef hún væri veitt í skólum.

Um 2. gr.

Fræðslukröfur þær, er hjer eru greindar,

eiga að ná til allra barna jafnt, þeirra, er til náms eru hæf, og eru því lágmarkskröfur. Þær eru miðaðar við 12 vikna nám á ári í 4 ár, á aldrinum 10–14 ára, eins og gerl er ráð fyrir að verði í heimavistar-skólum og farskólum. Til skýringar kröfunum fylgir hjer stundatafla og kensluáætlun, er gerir ráð fyrir að kent sje tveim ársdeildum saman.

Kenslustundir á viku
í 12 vikna barnaskóla 10–14 ára barna.

Námsgreinir	1. og 2. ár	3. og 4. ár
	Kenslustundir	Kenslustundir
Kristin fræði . . .	2	2½
Móðurmál og skrift	8½	8½
Reikningur . . .	5	5
Saga	1½	2
Landafræði . . .	1½	2
Náttúrufræði . .	1½	2
Söngur	2	2
Dráttlist	2	2
Alls	24	26

Stundatafla

fyrir 12 vikna heimavistarskóla 10—14 ára barna.

Fyrsta og annað ár.

Kl.	Mánud.	Þriðjud.	Miðvikud.	Fimmtud.	Föstud.	Laugard.
8 — 8,25	Fótaferð.					
8,25 — 8,45	Morgunverður.					
8,45 — 9,45	Vinna.					
9,45—10	Börnin þvo sjer og skifta um fót.					
10 —10,30	Kristin fræði.				Móðurmál.	
10,30—11	Landafræði.			Náttúrufæði.		
11 —12	Teiknun.	Reikningur.				
12 — 1	Miðdegisverður.					
1 — 2	Móðurmál.					
2 — 3	Söngur.	Móðurmál og saga.			Söngur.	Teiknun.
3 — 3,30	Nóndrykkur.					
3,30— 5	Leikir.					
5 — 7	Undirbúningur undir kenslustundir.					
7 — 8	Kvöldverður.					
8 —10	Kvöldvaka.					
10	Háttatími.					

1. Móðurmálið.

1. og 2. ár. Farið yfir sem svarar 1. og 2. hefti Lesbókar og úrvalskafla úr öðrum ritum.

Munnlegar æfingar: Endursögn; frásögur um það, sem börnin hafa sjálf sjeð og heyrt, og skal venja þau á að segja skipulega frá; æfingar í að orða sömu hugsun á ýmsa vegu. Daglegar stuttar æfingar í greiningu og framburði hljóða.

Skriflegar æfingar: Stuttar sögur og kvæði

ritað eftir minni, Lýsingar á hlutum, störfum, ferðum og ýmsum viðburðum; brjef. Sögur búnar til út af myndum. Sögum breytt. Sögum snúið í samtal og þær leiknar. Nokkur frumatriði stafsetningar æfð vandlega.

Kent að nota stafsetningarorðabók og efnisyfirlit.

3. og 4. ár. Farið yfir sem svarar 3. hefti Lesbókar og úrval úr íslenskum bókmentum. Gott er að börnin eigi hvert sína bókina til hljóðlestrar og skiftist á um bækur eða segi

Þriðja og fjórða ár.

Kl.	Mánud.	Þriðjud.	Miðvikud.	Fimmtud.	Föstud.	Laugard.
8 — 8,25	Fótaferð.					
8,25 — 8,45	Morgunverður.					
8,45 — 9,45	Vinna.					
9,45 — 10	Börnin þvo sjer og skifta um fót.					
10 — 10,30	Kristin fræði.					Saga.
10,30 — 11	Landafræði.			Náttúrufr.	Landafr.	Náttúrufr.
11 — 12	Teiknun.	Reikningur.				
12 — 1	Miðdegisverður.					
1 — 2	Móðurmál.					
2 — 3	Móðurmál.	Móðurmál og saga.			Náttúrufr.	Teiknun.
3 — 3,30	Nöndrykkur.					
3,30 — 5	Leikir.					
5 — 7	Undirbúningur undir kenslustundir.					
7 — 8	Kvöldverður.					
8 -- 9	Kvöldvaka.					
9 — 10	Söngur.	Kvöldvaka.			Söngur.	Kvöldvaka.

Aths.: Gert er ráð fyrir að kensluhlje sje 10 mínútur af hverri klukkustund.

2. Skrift.

1.—4. ár. Skrift skal iðka 15 mínútur dag hvern í sambandi við móðurmálskensluna.

Fyrst skal æfa rjetta líkamsstillingu og rjett pennahald. Barnið sitji aftarlega í sæti sínu, halli sjer lítið eitt fram, beygi sig aðeins um mjaðmir, iljar flatar á gólfi eða skemli, höfuðið rjett, báðir framhandleggir á borði og öll líkamsstillingin öpvinguð. Höndin hvíli áreynslulaust á pappirnum og renni eftir honum á nögllum litlafingurs og baugfingurs, úlnliður á lofti, handarbakið upp, penna-

til skiftis frá því, sem hvert hefir lesið, eða lesi hátt valda kafla úr því. Munnlegar og skriflegar æfingar líkt og áður. Auk þess samdar staðalýsingar og mannlýsingar, upphaf og endir sögu, sem lesin er eða sagður kaflir úr; æfingar í að semja ýmiskonar brjef, umsóknir, auglýsingar, símskeyti og samninga, er fyrir koma í daglegu lífi. Helstu frumatriði stafsetningar æð vandlega og kend þau atriði beygingar- og setningafræðinnar, sem mest styðja að rétttri notkun daglegs máls í ræðu og riti.

stöngin milli góma þumalfingurs og vísifingurs á löngutöng við naglrót, pennaoddur um 3 cm. frá fingrum. Pappírinn hallist þannig, að linan myndi rjett horn við stefnu handleggisins, er ritar. Rita skal með armhreyfingu og hvíli armurinn á framhandleggsvöðvanum og nöglum litlafingurs og baugfingurs.

Temja skal börnin frá upphafi við liðlegar pennahreyfingar og leggja stund á þær jafnt og lögun slafanna. Þá er vel, ef 14 ára barn ritar læsilega 70 stafi á mínúttunni.

Gott er að iðka kriteraskrift á veggstöflunni við og við og leggja stund á frjálslegar armhreyfingar.

3. Kristin fræði.

1. og 2. ár. Lesnir með leiðsögn og skýringum kennarans valdir kaflar úr gamla testamentinu, sem svarar 120 bls. í 8 bl. broti, og því næst úrval úr frásögum samstofna guðspjallanna, svo að börnin geti sagt sögurnar, um 60 bls.

Læra skal minnisgreinar í sambandi við hið lesna og nota hina almennu sálmaþók eða barnasálmaþók til að syngja í. Rjett er að nokkur sálmsvers sjeu lærð.

3. og 4. ár. Lesnir með leiðsögn og skýringum kennarans valdir kaflar úr Jóhannesar guðspjalli (um 20 bls.), lesið og lært að nokkru úrval úr ræðum Jesú, líkingum og dæmisögum í samstofna guðspjöllunum (um 30 bls.), úrval úr frásögum Postulasögunnar (um 40 bls.) og úr brjefum nýjatestamentisins (um 30 bls.). Aðalkaflarnir úr guðspjöllunum og Postulasögunni endurlesnir.

Læra skal minnisgreinar í sambandi við hið lesna og nota sálmaþók til að syngja í. Gott er að nokkur sálmsvers sjeu lærð. Æskilegt er að börnunum sje sögð eða þau lesi sjálf um nokkur merkustu atriðin úr sögu kristilegrar kirkju og um afbragðsmenn hennar. Kunna skulu þau og skyn á helgisdögum kirkju vorrar og helgisíðum.

4. Reikningur.

1. og 2. ár. Lestur og skrift talna, heilla og brotinna, arabískra og rómverskra. Samlagning, frádráttur, margföldun og deiling með heilum tölum. Skulu börnin verða leikin í samlagningu og frádrætti, munnlega og skriflega, og prófun dæmanna. Þau skulu læra litlu margföldunar- og deilingartöflurnar til fullnustu, margfalda og deila með þriggja stafa tölum og prófa dæmin. Skulu verkefni sem mest tekin úr daglegu lífi og umhverfi barnanna. Helstu einingar myntar, máls og vigtar.

3. og 4. ár. Rifjað upp og bætt við um meðferð heilla talna. Margföldun og deiling þar sem 0 er í margfaldara og deili. Nefndar tölur. Fjórar greinir almennra brota og blandinna talna, þeirra er tíðast koma fyrir. Tugabrot, með sjerstöku tilliti til sætagildis. Prócentureikningur og hlutfallsreikningur í sambandi við brot. Flatarmál og rúmmál einfaldr hluta. Einföld reikningsfærsla. Leggja skal stund á leikni í að reikna í huganum með heilum tölum og brotum.

5. Saga Íslands.

1. og 2. ár. Landnám, helstu landnámsmenn. Sögustaðir í hjeradinu. Lifnaðarhættir á landnámsöld og nú: fæði, klæði, hús, skip, vopn, verkfæri, siðir, trú. Börnin teikni og smíði smáhluti til skýringar. Alþingi. Úrval af viðburðum úr Íslendingasögum. Landafundur Íslendinga. Kristnitakan. Ólafur Tryggvason. Ólafur helgi. Fyrstu biskupar. Skólar. Klaustur. Ritöld. Sturlungar. Guðm. góði. Ísland gengur Noregskonungi á hönd.

3. og 4. ár. Ísland undir stjórn Noregskonunga. Kirkjuvaldið. Svarti dauði. Siðaskiftin og helstu menn þeirra. Guðbrandur biskup. Tyrkjaránið. Brynjólfur Sveinsson. Árni Oddsson. Hallgrímur Pjetursson. Jón Vídalín. Aðaldrættir um verslun Íslands til 1600. Einkunartímabilið. Skúli Magnússon. Jón Sig-

urðsson og verslunarfrelsið. Viðreisn Íslands í öðrum efnum. Eggert Ólafsson. Jón Eiríksson. Magnús Stephensen. Rask. Sveinbjörn Egilsson. Fjölnismenn. Jón Sigurðsson. Innland stjórni. Ísland sjálfstætt ríki. Um helstu skáld Íslendinga á 19. öld í sambandi við úrvalsljóð.

Aðalviðleitnin sje að gefa börnunum sem skýrastar myndir af helstu mönnum sögu vorrar í ljósi þeirra tíma, er þeir lifðu á, og skal varast að ofpyngja börnunum með upptalningum, ártölum og nöfnum. Lesa skal góð sögulljóð, þar sem þau eiga við. Gott er að börnin við og við geri sér leik af söguatriðum.

6. Landafræði.

1. og 2. ár. Athugun áttahaganna. Landslag og örnefni. Veðurfar á ýmsum árstíðum. Störf og lifnaðarhættir hjeraðsbúa. Lært að nota áttavita og finna áttir, gera uppdrátt af skólagólfinu, skólasvæðinu og síðar af umhverfinu. Þá skal læra að nota landabréf herforingjaráðsins, fyrst af hjeraðinu, og lögð stund á, að börnin verði þaullæs á öll merki landabréfsins og geti sem skýrast sjeð í huga sjer það landslag, sem uppdrátturinn táknar. Skal því iðulega gera samanburð á uppdrættinum og hjeraðinu, gíska á fjarlægðir og mæla síðan á uppdrættinum o. s. frv. Því næst skal fá yfirlit yfir Ísland í heild sinni og fræðast um náttúru þess og atvinnuvegi þjóðarinnar. Viðskifti Íslands við önnur lönd og fræðsla um þau lönd í sambandi við rækilega notkun jarðlíkans og landabréfa.

3. og 4. ár. Frekara nám um Ísland, náttúru þess og stjórnaarskipun. Frekara nám um Evrópu, Norður-Ameríku og aðra hluta hnattarins, eftir því sem tími vinst til. Frumatriði jarðeðlisfræðinnar: Sólkerfið, lögun, stærð og hreyfingar jarðar, breidd, lengd, belti, eldfjöll, jarðskjálftar, hringrás vatnsins, loft og sjór.

7. Náttúrufræði.

1. og 2. ár. Dýralíf. Fuglar í hjeraðinu, líkamsbygging þeirra og lifnaðarhættir, söngur, flug, fæða, hreiður, ferðalög. Sögur og kvæði um fugla. Bygt á athugunum barnanna og talað um þær. Húsdýrin. Börnin segja frá athugunum sínum um húsdýrin, og er rætt um lifnaðarhætti þeirra, meðferð á þeim og gagnið af þeim. Það, sem sagt er af öðrum dýrum, skal skýra sem mest með samanburði við húsdýrin. Alkunnustu íslenskar fiskitegundir, líf þeirra, veiðarfæri og veiðiaðferðir. Sögur og kvæði um efnið. — Börnin semji skrá yfir þau dýr og jurtir, sem þau þekkja, og skal leiðbeina þeim að sá og gróðursetja í jurtapóll og gæta blóma í skólastofunum. Í sambandi við það skulu þau fræðast um líffæri og lífstörf plantnanna. Ögn um mismunandi gróðurlendi. — Börnin skulu at-huga veðrið hvern dag og semja skýrslu um það. Litir náttúrunnar á ýmsum árstíðum o. s. frv. Börnin skulu svo oft, sem því verður við komið, skýra athuganir sínar með teikningum.

3. og 4. ár. Börnin skulu fræðast um helstu líffæri og lífstörf mannslíkamans með sjerstöku tilliti til hollustuhátta. Skal og allan skólatímann, eftir því sem við verður komið, venja þau á hreinlæti í öllum efnum og rjetla meðferð líkamans.

Fræða skal börnin eftir föngum um nokkur undirstöðuatriði eðlisfræðinnar, sjerstaklega í sambandi við skýringu á algengum tækjum, svo sem vogarstöng, vindu, dælu, hjólaldi, skráfu, skáborði, hitamæli, eldfærum, ljósfærum, hljóðfærum, loftvog, áttavita, síma.

8. Söngur.

1. og 2. ár. Einfaldar raddæfingar. Taktæfingar; tvískiftur, þrískiftur og fjórskiftur takt. Söngur eftir nótum, sjerstaklega æfing-

ar í C-dúr og A-moll. Sungin einródduð barnaljóð, barnasálmur og ættjarðarljóð.

3. og 4. ár. Frekari raddæfingar, taktæfingar og söngæfingar. Skál einkum læra lög við þau ljóð, sem börnin lesa og læra í sambandi við ýmsar námsgreinar, svo sem móðurmálið, kristin fræði, sögu, náttúrufræði og landafræði.

9. Teiknun.

1. og 2. ár. Í fyrstu skulu börnin látin reyna að þrýða þá hluti, er þau búa til úr pappír eða pappa, með blýantsstrikum eða einföldum myndum. Þá skulu þau læra að miða stærð lárjettra, lóðrjettra og skáhallra hluta og draga upp með blýant eða vatnslitum hliðarmyndir af einföldum hlutum. Gott er að þau reyni að teikna eftir minni myndir af hlutum, sem þau hafa áður teiknað.

3. og 4. ár. Börnin skulu draga upp hliðarmyndir og síðan rúmmyndir af áhöldum, húsum, skipum, blómum og dýrum, sem mest í sambandi við aðrar námsgreinar. Gott er að þau reyni að teikna snarmyndir af hlutum og viðburðum, er þau lýsa.

10. Handavinna.

1.—4. ár. Börnin skulu læra að burstastigvjelaskó, hirða og bæta íslenska skó, og þegar því verður við komið, gera sjer skó úr skinni eða þjöllum. Læra skulu þau að festa hnappa og tölur í fót sín og plögg, bæta þau og staga. Þau skulu og læra almennan þvott.

Í farskólum og heimangönguskólum er það skylda kennarans að líta eftir því, að börnin læri þetta á heimilum sínum. Í heimvistarskólum læra þau það undir handleiðslu ráðskonunnar.

Í heimavistarskólum er ætlast til að börnin fáið að auki við ýmiskonar handavinnu, einkum á kvöldvökunum, svo sem klippa úr pappír myndir af dýrum, blómum, mönnum, trjám, húsum og áhöldum; brjóta, klippa og líma úr pappír og pappa ýmsa smámuni, svo

sem leikföng, brjefahylki, lampaskýlur, ljósker, kassa o. s. frv.; fljetta, kríla, stíma, slyngja, bregða úr bandi, þjöllum, basti, snæri, hönd, mottur o. fl.; ríða net; tálga eða saga úr trje, horni eða beini, ýmsa hluti, eða smíða með sög og hefli, þar sem því verður við komið; þrjóna illeppa, handstúkur, sokka o. s. frv.

Haga skal kenslunni þannig, að hvert barn fái að búa það til, sem það langar mest til sjálft.

Sjeu fræðslukröfur þessa frumvarps bornar saman við kröfur núgildandi laga, þá er munurinn aðallega sá, að breytt er ákvæðunum um kensluna í kristnum fræðum, lítilsháttar hert á kröfunum í landafræði og að auki krafist nokkurs í náttúrufræði, teikningu og handavinnu. Skál stuttlega vikið að hverju þessara atriða um sig.

Breyting sú, er hjer er farið fram á að verði á kenslunni í kristnum fræðum, er í samræmi við þá skoðun, sem meir og meir hefir rutt sjer til rúms hjer á landi sem annarstaðar, að trúfræði- og siðfræðikerfi, þvilíkt sem barnalærdómskverin hafa að bjóða, sje ekki við barnahæfi og beri ekki að jafnaði þann árangur, sem til er ætlast og æskilegur væri. Skýr vottur um það hve almenn sú skoðun er orðin meðal kennaranna sjálfra, sem kunnugastir æltu að vera reynslunni í þessum efnum, er ályktun sú, er gerð var á kennarafundinum í Reykjavík 16. júní 1921:

»Fundurinn lýsir yfir því áliti sínu:

1. að sjálfsagt sje að hafa kristindómsfræðslu í barnaskólum. (Samp. með 44 samhlj. atkv.).
2. að kverkenslu beri þegar að afnema, en byggja kristindómsfræðsluna fyrst og fremst á frásögnum biblíunnar sjálfar um líf og kenningu Krists. (Samp. með 44 : 7 atkv.).
3. að taka þurfi þegar til gagngerðrar ahugunar lagaboð, sem nú gilda um

kristindómsfræðslu og ferming barna.
(Samp. með 38 samhlj. atkv.).

1. að samræmi verði að vera í kröfum um kristindómsfræðslu skóla og kirkju.
(Samp. í e. hlj.). Skólablaðið XIII. ár, júní 1921, bls. 72.

Benda má og á ummælin í svörunum við spurningum nefndarinnar. Fylgiskjal I.

Nefndin telur engan efa á því, að kensla sú, sem hjer er gert ráð fyrir í kristnum fræðum, verði bæði börnum og kennurum ljúfari en kverkenslan og betur fallin til að glæða trúarlíf og siðgæði barnanna. Virðist og eigi ástæða til að veita neina undanþágu frá slíkri fræðslu, því að þekking á hinu fegursta í biblíunni ætli að heyra til almenns undirbúnings undir lífið. Hins vegar æltu kennararnir yfirleitt að hafa betri tök á að skýra ritninguna fyrir börnunum en gera má ráð fyrir á heimilunum og meiri tíma en prestar flestir hafa. Það hefir og fylgt kverkenslunni, þar sem 3 barnalærdómskver og Barnabíblían hafa verið lögheimilaðar kenslubækur og stundum allar notaðar samtímis í sama skólanum, að lítið hefir orðið um sameiginlega fræðslu í kristnum fræðum, og hefir það verið til tjóns fyrir kensluna. Hjer yrði grundvöllurinn sameiginlegur.

Hjer eru aðeins gerðar tillögur um þá fræðslu í kristnum fræðum, sem skólarnir eiga að hafa með höndum og öllum börnum er ællað að njóta. Í nügildandi fræðslulögum er miðað við það, sem heimtað er eða heimtað kann að verða til fermingar. Þykir það hafa leitt til þess, að margir foreldrar og jafnvel sumir prestar hafi varpað um of áhyggjum sínum upp á skólann um alla kristindómsfræðslu. Nefndin litur svo á, að eðlilegt sje að skólinn í þessu sem öðru leggi hinn almenna grundvöll, en að heimilin með aðstoð prestanna annist hinn sjerstaka undirbúning, er þurfa þætti til fermingar, og að tillögur um hann komi frá kirkjunni.

Þar sem hert er lítið eitt á kröfunum í landafræði, þá er það af nauðsyn þess að börnin fái sem ljósasta hugmynd um land sitt og þjóð, og þann þekkingargrundvöll, er þarf til þess að afla sjer fræðslu um og skilja það, er þau lesa og heyra um önnur lönd og þjóðir, sjerstaklega þær, sem Íslendingar hafa viðskifti við. Aðalatriðið í þessari grein sem öðrum er að leggja grundvöll fyrir sjálfsnám, vekja námsþorsta nemendanna og keína þeim að athuga og íhuga sjálfum. —

Af skýrslu Hagstofunnar um barnafræðsluna árið 1914—'15 má sjá, að af 3689 börnum, er farkenstu nutu eða eftirlits með heimafræðslu, hafa það ár 2823 eða 77%, og í föstum skólum 2529 af 3346 eða 76%, notið kenslu í náttúrufræði, sem þó er ekki lögboðin. Þetta sýnir að almenningi er ljóst, hvílik þörf er á fræðslu í þessari grein, enda ætti fátt að teljast sjálfsagðara en það að hjálpa hinni uppvaxandi kynslóð til að skoða og skilja náttúruna, sem hún lifir og hrærist í. Sú kunnátta er ekki aðeins nauðsynlegur grundvöllur skynsamlegra athafna, heldur getur hún og veitt huganum unað hvar sem maður er staddur, því að alstaðar eru verk náttúrunnar til að athuga og íhuga. Að visu getur kensla í náttúrufræði verið svo slæm, að hún sje verri en engin. Það er hún ef hún er dauður bókarlærdómur, sem ekki leiðir til að athuga sjálfur náttúruna og reyna að skilja lög hennar. En nefndin vonar að bendingar þær, er gefnar eru um kensluna hjer að framan, sýni að ætlast er til að náttúrufræðiskenslan byggist sem mest á athugun og starfi barnanna sjálfra og sje miðuð við þá hluti, sem þau geta athugað sjálf.

Teiknun hefir ekki verið lögboðin námsgrein til barnafræðslu hingað til hjer á landi. Í föstum skólum 1914—15 nutu þó 1688 börn eða nær 50% kenslu í þeirri grein, en í farskólunum aðeins 116 eða rúm

3%. Kynni því að virðast varhugavert að heimta kunnáttu í þessari grein til fullnæðarprófs. En hjer er á það að líta, að allir kennarar eiga nú að geta kent byrjunaratriði í teiknun, og það er grein, sem flest börn eru fús á að stunda, ef þau fá tækin til þess og einhverja leiðbeiningu. Í þeim efnum er lítið betra en ekki neitt. Og teiknun er ekki aðeins ágætur skóli í alhugun og styður því mjög aðrar námsgreindir, heldur er hún oft nauðsynleg til að gera öðrum hugsanir sínar ljósar og hjálpar þar til, sem orðin brestur. Nefndin hika þvi ekki við að leggja til að teiknun verði skyldunámsgrein, þó að í sumum tilfellum kunni fyrst í stað að verða erfitt að fylgja kröfunum fast fram.

Handavinna hefir ekki heldur verið lögðin námsgrein til barnafræðslu. Í föstu skólunum var tala nemenda í henni 1914—15 lík og í teiknun eða 1688, en í farskólunum aðeins 51. Nefndin hefir ekki sjeð sjer fært að gera kröfu um kunnáttu í öðru en því, sem heyrir til almennra þjónustubragða, og eru þær kröfur fremur stílaðar til heimilanna en skólanna. Það ætti að vera heimtandi af hverjum manni, karli jafnt og konu, að hann sje svo vel að sjer, að hann þurfi ekki að ganga með fötin ofan um sig, rifin og tætt eða óhrein, þó hann hafi ekki altaf við höndina aðra til að þjóna sjer. Hvert heimili ætti að geta veitt þá leiðsögn, sem til þess þarf, en kennararnir að ganga eftir því og prófa hvort kröfunum er fullnægt. En nefndin gerir ráð fyrir að frekari kensla í handavinnu verði höfð í öllum skólum, þar sem því verður við komið, þó ekki sje lögð höfð, og eru bendingarnar um slíka kenslu hjer að framman sjerstaklega miðaðar við heimavistar-skóla með 12 vikna námi árlega fyrir hvert barn. Alþýðu manna verður það vonandi æ ljósara, að markmið skólanna á að vera það, að gera æskulýðinn sem hæfastan til

að starfa til þarfa jafnt með hönd sem, huga og vekja ást hans á vinnunni og virðingu fyrir því, sem vel er gert, hvað sem það er.

Um 3. gr.

Nefndin gerir hjer enga áætlun um kenslu í föstum heimangönguskólum. Hvað þar verður kent fram yfir það, sem heimtað er í lögunum, verður jafnan mismunandi á ýmsum stöðum, eftir lengd skólatímans, vilja skólaneftdar og staðháttum. Verður það hlutverk yfirstjórnar fræðslumálanna, að búa út nauðsynlegar leiðbeiningar í því efni, enda liggur reglugerð hvers skóla undir samþykkt hennar.

Um 4. gr.

Nefndin hefir ekki sjeð ástæðu til að halda aðgreiningu þeirri, er núgildandi fræðslulög gera um skólahjerað og fræðsluhjerað, en kallar skólahjerað hvert það svæði, er lýtur sameiginlegri skólaneftnd, hvort sem fræðslan fer fram í föstum skóla, farskóla eða heimaskóla. Af þeim, sem svöruðu spurningum nefndarinnar, láta 10 illa af reynslu sinni um það, að hafa skólahjerað og fræðsluhjerað í sama hreppi, og sýnir það, að slíkt getur valdið vandkvæðum. Það virðist og óeðlilegt, að tvær nefndir í sama hreppi fjalli um fræðslumál hans, og erfiðara að finna 8 hæfa menn í skólaneftnd í einum hreppi en 5.

Þar sem hrepparnir standa á svo gömlum grundvelli með sjálfstjórn sína og eru hinsvegar oft hentug skólahjeruð um leið, en barnafræðslan ekki óviðkvæmasta mál-efnið, sem hreppsþúar hafa með höndum, og jafnframt mál, sem þeir verða að greiða kostnaðinn við að miklu leyti, þá virðist rjett að hreppur og skólahjerað fari saman, nema þar sem hrepparnir vilja sjálfir hafa það á annan veg, ganga saman tveir eða fleiri í eitt skólahjerað. Svo mundi einkum

verða þar, sem settir yrðu á stofn heimavistarskólur, því að bæði mundi það verða of dýrt fyrir lítinn hrepp, að vera einn um heimavistarskóla, og hinsvegar stendur það á lillu, ef koma verður börnunum fyrir utan heimilis þeirra, hvort það er einni mílunni lengra eða skemra, að flytja þau í skólann og sækja. Nefndin telur varhuga-vert, meðan heimavistarskólur eru á til-raunastigi, bæði um það, hve stórir þeir eiga að vera og annað, að ætla sjer að á-kveða hvaða hreppar skuli vera saman um skóla framvegis. Viljugan er hvern best að binda, og mundi það oft fara illa, ef hrepp-ar, er ekki vildu vinna saman, væru með lagabóði skyldaðir til að vera saman um skóla. Hinsvegar má gera ráð fyrir, að þeg-ar hreppsnefndir þær, er hlut eiga að máli, hafa komið sjer saman, þá mundu tillögur þeirra að jafnaði ná fram að ganga í hverj-um hreppi fyrir sig.

Um 5. gr.

Nefndin sjer ekki ástæðu til að breyta lág-marki námstímans í föstum heimangöngu-skólum. Árið 1914—'15 var námstími barnanna í þeim skólum sem hjer segir:

Vikur	Undir 12	12—23	24—27	28—31	32 og yfir
Börn	89	173	998	717	1369

Er auðsjeð á því, að meginþorri barnanna í þessum skólum nýtur kenslunnar 24 vikur á ári eða lengur.

Heimildin til að stytta námstíma 10—14 ára barna í þeim tilgangi, að nota skólann fyrir yngri börn, mun að visu ekki hafa verið notuð enn, en nefndin vill láta hana standa, af því að börnin mundu þá að sama skapi koma betur undirbúin í skólann. Aðeins

þótti rjett að færa aldurstakmarkið niður í 7 ár, því að ekkert er á móti því að börn fari þá í skóla til þess að læra að lesa og skrifa.

Ef til vill pykja ákvæðin ströng um þau börn skólahjæraðsins, er ekki geta gengið að heiman til skólans, sjerstaklega þegar þau eru færri en 12, svo að ekki er heimilt að ráða þeim farkennara. En það væri mjög óhólt fyrir skólastarfið, að hafa sum börnin í skólanum hálfu styttri tíma en hin og kæmi ekki heldur börnunum að fullum notum. Er því nauðsyn að þau sjeu allan skólatímann ef þeim er komið fyrir í skólanum eða í nánd við hann. Auðvitað verður kostnaðurinn við fræðslu barnanna þyngri á þeim heimilum, er verða þannig að senda börn sín að heiman. Kostnaðaraukinn verður sá munur, sem er á dvalarkostnaði barnanna að heiman og heima, en að visu er sá munur oft minni en menn gera sjer ljóst. Hinsvegar munu heimili þeirra barna, er eigi geta gengið í skólann að heiman, stundum geta sjeð þeim sjálf fyrir fræðslu og því fengið undanþágu, og loks mundu þau heimili, er hvorki gætu sjeð þeim fyrir fræðslu heima nje kostað þau að heiman, geta fengið kostnaðinn greiddan úr sveitarsjóði samkv. 12. gr.

Heimildin til að hafa farkenlu fyrir þau börn, er ekki geta sótt hinn fasta skóla, ef þau eru 12 eða fleiri, mundi eflaust verða notuð í sumum þeim hreppum þar sem með nügildandi fyrirkomulagi eru bæði skóla-hjærað og fræðsluhjærað, en þeir hreppar eru nú, samkvæmt skýrslu fræðslumálastjóra, þessir:

1. Hvammshreppur í V.-Skaftafellssýslu.
2. Stokkseyrarhreppur í Árnessýslu.
3. Borgarhreppur í Mýrasýslu.
4. Þingeyrarhreppur í V.-Ísafjarðarsýslu.
5. Eyrarhreppur í N.-Ísafjarðarsýslu.
6. Súðavíkurhreppur í N.-Ísafjarðarsýslu.
7. Torfalækjarhreppur í A.-Húnavatnssýslu.
8. Vopnafjarðarhreppur í N.-Múlasýslu.

9. Reyðarfjarðarhreppur í S.-Múlasýslu.
10. Norðfjarðarhreppur í S.-Múlasýslu.
11. Fäskrúðsfjarðarhreppur í S.-Múlasýslu.
12. Mosvallahreppur í N.-Ísafjarðarsýslu.
13. Ólafsfjarðarhreppur í Eyjafjarðarsýslu hefir bedið um leyfi til að skiftast í fræðsluhjærað og skólahjærað.

Nefndin hefir ekki sett í frumvarpið nein ákvæði um svouefnda annarsdagsskóla, en fræðslumálastjóri hefir tjáð henni, að þeir hafi verið heimilaðir á nokkrum stöðum og reynst vel. Í Skólablaðinu XII. ár 1920, bls. 45—47, hefir Sigurjón læknir Jónsson ritað grein »Um svo nefnda annarsdagsskóla« og sýnt með rökum, að þeir geta á sumum stöðum haft fullan rjett á sjer og jafnvel komið að betra haldi en skóli með einum kennara, er hafa verður öll skólaskyld börn skólasvæðisins samtímis í skólanum. Nefndin vill því, að yfirstjórn fræðslumála hafi sömu heimild sem hingað til, til að leyfa annarsdagsskóla, þar sem þeir eiga við.

Um 6. gr.

Það er mikið mein, að öll þau 14 ár, sem liðin eru síðan nügildandi lög um fræðslu barna gengu í gildi, skuli ekki hafa verið gerð ein einasta tilraun með heimavistarskóla fyrir börn í sveitum, er orðið geti traustur grundvöllur frekari ráðstafana í þeim efnum. Vjer stöndum nú í sömu sporum og vjer stöðum þá, og tillögur um það, hvernig sliikum skólum skuli haga, verða því að miklu leyti af líkum einum um það hvað takast mætti. Sjálfsagðasta aðferðin hefði verið og er enn sú, að setja fyrst á stofn einn heimavistarskóla á einhverjum hentugum stað, gera hann með tilstyrk ríkisins svo vel úr garði, sem föng væru á, og aflla sjer þar þeirrar reynslu, er síðan mætti fara eftir um tilhögun sliikra skóla. Ætti sem fyrst að hefjast handa í þessu, því að augu manna eru nú farin að opnast fyrir því, að heima-

frambúðar horfi í þeim sveitum, er nú verða að hlíta farkenslu. Fullur helmingur þeirra, er svörðu spurningum nefndarinnar, telur hagkvæmt og æskilegt að hafa heimavistarskóla í strjálbygðum sveitum, og sýnir það hve almenn sú skoðun er orðin, þrátt fyrir það hve lítið hefir verið gert til að skýra það fyrirkomulag fyrir mönnum.

Par sem nú ekki er svo teljandi sje innlendri reynslu til að dreifa, þá virðist rjett að benda hjer á dæmi Norðmanna. Þeir hafa á síðustu áratugum sett á stofn allmarga heimavistarskóla fyrir börn norður á Finn-mörk, þar sem barnafræðslan, er áður var farkensla, átti örðugast uppdráttar sakir strjálbýlis, fátæktar og mismunandi þjóð-ernis hjæraðsmanna: Norðmanna, Láppa og Kvena. Þessir heimavistarskólur voru 1914 orðnir 8 með samtals um 700 börnum. Samkvæmt St. prp. nr. 2 1921 eru þeir nú orðnir 11.

Í grein eftir Bernt Thomassen, skoledirektör, (í ritinu »Norges folkeskolevæsen i hundrede aar«, eftir overlærer H. Raabe. Kristiania 1914), segir meðal annars um þessa heimavistarskóla:

»Öll börn, sem ekki geta sótt skólann daglega að heiman frá sjer, eru tekin í heima-vist til fullrar umönnunar, og þau börn, sem eru svo fátækra manna, að þeir eiga erfitt með að koma þeim í skólann eða borga flutning þeirra pangað, fá oft að auki dálitinn ferðastyrk úr sjóði heimavistarskólans.

Vistin er venjulega ókeypis. Gjöld stofnunarinnar til hennar greiðast af almannafje (Fræðslumálasjóði). Einungis efnaheimilum er skylt að endurgreiða nokkuð af kostnaðinum við skólavist barnanna, og þar sem fá sliik heimili eru í þessum hlutum Finnmarkar, hefir lítið verið um sliika endurgreiðslu.

Heimavistarskólarnir hafa hingað til haft frá 2 til 6 bekkir, er taka við hver af öðrum, og 1, 2 eða 3 kennara (kennara og kenslu-konur). Skólatíminn er vanalega óslitinn og

12—15 vikur fyrir hvern bekk, samkvæmt gildandi lögum um barnaskóla í sveitum. Kennurinum reyndist það oftast svo, að slíkur óslitinn skólatími beri bestan árangur fyrir börnin, og fyrir stofnunina reynist það hagkvæmast að þurfa ekki svo oft að skifta um nemendaflokk.

Vanalega er einn af kennurinum forstjóri stofnunarinnar og hefir hann þá með höndum allt, sem snertir skólabeimilið og rekstur þess. Skólanum og kenslunni er aftur á móti stjórnað af skólanefnd þeirri, er hlut á að máli, eftir almennum reglum um barnaskólana. Kennurinum er líka launað af sveitarsjóði á vanalegan hátt, og það, sem heimavistarstofnunin greiðir í því efni, er þóknun fyrir stjórn stofnunarinnar og eftirlit með börnunum, kr. 50—200, eftir stærð stofnunarinnar, auk ókeypis húsnæðis og stundum líka jarðnæðis.

Ráðskona stjórnar heimilishaldinu. Hefir hún stundum stúlku til aðstoðar sjer, stundum ekki. En eldri stúlkurnar eiga alltaf að taka þátt í heimilisstörfunum, einkum til þess að læra af því. Til þess að þetta fari fram með röð og reglu, er þeim í byrjun hvers námskeiðs skift í flokka með 4—5 í hverjum, er vinna til skiftis að heimilisstörfunum, auðvitað þó ekki lengur en svo, að þær fái nægan tíma til að búa sig undir skólasterfið daginn eftir.

Reynt er líka að láta drengina hafa nóg að gera í fristundum sínum. Algeng vinna er að vidarhögg, hnýta spyrður, ríða net og því um líkt. Einkum hafa drengirnir áhuga á því að hnýta spyrður, að nokkru leyti af því, að þeir fá að njóta ágóðans af því.

Um vegalengdirnar, sem börnin verða að fara til að komast í skólann, og örðugleikana, segir höf.:

»Sum börn þeirra, sem hafa fasta bústaði, eiga um 10 mílna leið til skólans, og þegar fjallfinnarnir um jólalettið eru komnir neðan frá ströndinni upp á vetrarberitilönd-

in sín fram til fjalla, verða þeir oft að fara 12—15 mílna leið með börnin sín til skólans. Slík ferð stendur venjulega yfir dægrum saman, og sje veðrið slæmt og ferðin erfið — en það fer oft saman um áramólin — þá er þetta engin skemtifærð. Og ekki er vel hægt að tala um að »taka náttstað«, þar sem er nótt allar 24 stundir sólarhringsins. En það er áð, þegar dýrin fara að verða of þreytt, við klett eða stóran stein eða snjóskafi, og hafi menn »lavvo«, einskonar smátjald, með sjer, mega þeir þykjast góðir. Það skýlir þá dálítið fyrir storminum og er ákaflega dýrmætt, þegar frostið er 30—40 stig.

Þegar vjer síðar í skólanum hittum börn, sem eru rauðblá um mikinn hluta andlitsins, eða með blöðrum, sem eru að flagna, þá eru það oftast börn, sem hafa verið úti í »garra dalke«, vondu veðri, á skólaferðinni.

Þessi lýsing sýnir fullvel, að örðugleikarnir, sem Norðmenn hafa þarna við að stríða, eru enn meiri en verða mundi nokkurstaðar hjer á landi. Höf. lætur vel af árangrinum: »Börnin læra góða heimilisíði, læra að þvo sjer og halda sjer hreinum, læra að meta hrein fót og þrifnað yfirleitt. Þau læra að koma vel fram og að umgangast fjelaga sína alúðlega og síðsamlega. Þau læra að skifta tímanum milli starfs og leiks og að nota tímann vel«. Því miður verður ekki af lýsinguinni sjeð hve mörg börn eru í senn á þeim skólum, þar sem einn kennari er.

Vjer skulum þá vikja að því, hvernig hentast mundi að haga heimavistarskólum fyrir börn hjer á landi.

Þar sem ætlast er til að hver kennari kenni að minsta kosti 6 mánuði á ári, þá yrði börnum skólabjersins skift í tvær deildir. Væru þá í annari 10—12 ára gömul börn, en í hinni 12—14 ára börn. Önnur deildin sækta þá skólann 12 vikur fyrri part

skólaársins, en hin væri þar síðari hlutann, og gæti það farið eftir staðháttum, hvor deildin væri fyrri partinn. Sumstaðar mætti ef til vill láta hvora deild vera styttri tíma en 12 vikur í senn. Í frumvarpinu um ungmennafræðsluna er gert ráð fyrir að hafa megi námskeið fyrir unglinga á heimavistarskólum, og mundi það þá að jafnaði vera um miðjan vetur, milli þess sem barnadeildirnar væru þar.

Ýmislegt mælir með því, að hafa ekki hvern skólann stærri en það, að einn kennari og ráðskona nægði. Því fleiri börn sem í skólanum eru í senn, því vandasamari verður stjórn hans og umsjónin með börnunum, sykingarhætta meiri, ef upp kemur næmur sjúkdómur, aðsókn að skólanum og samband heimilanna við hann erfiðara. Það hefir og sína kosti, að einn maður beri alla ábyrgð á skólastarfinu og megi sjálfum sjer þakka eða um kenna, hvernig það gengur. Með því móti verður og mest eining og samræmi í skólalífínu og samlif kennara og nemenda nánast. En varla þarf að taka það fram, að ekki má trúa öðrum fyrir slíkum skóla en þeim, sem reyndur er að góðum kennara- og skólastjórnaðeðleikum.

Hve mörg börn einn slíkur maður gæti haft í senn með góðum árangri í skólanum, er óreynt enn og því ágiskunarmál. Nefndin gerir ráð fyrir, að ekki væri of mikið að ætla honum að hafa 24 börn 10–12 ára, eða 12–14 ára, í senn. Slíkur skóli væri þá fyrir skólahjærað með 48 börnum á aldrinum 10–14 ára og eru fáir hreppar svo stórir, að þeir hafi slíkan barnafjölda.

Sumir eru þeirrar skoðunar, að börn ættu ekki að koma á heimavistarskóla fyr en þau væri 12 ára að aldri (sbr. svörin við spurningum nefndarinnar). Nefndin telur það ekkert varhugavert að senda 10–12 ára börn í slíkan skóla, en vill í þessum efnum sem öðrum láta mönnum sem frjálsast hvernig þeir fara að því að ná hinu setta marki,

geti þeir sýnt og sannað, að markinu sje náð. Þess vegna er í 6. gr. heimilað að skóla-skylda á heimavistarskóla nái aðeins til 12–14 ára barna, sje yngri börnum sjeð fyrir lögskipaðri fræðslu með farkenslu eða á annan hátt. Á slíkum stöðum yrði skólahjæraðið að vera hálfu stærra og oftast að ná yfir nokkra hreppa. Slíkum skóla væri þá stjórnað af skólanefnd, er kosin væri samkvæmt ákvæðum 24. gr. frv., um það er tveir eða fleiri hreppar ganga saman í eitt skólahjærað, og hefði sú skólanefnd jafnframt umsjón með fræðslu og prófum yngri barna en 12 ára á því svæði, er heimavistarskólinn væri miðaður við. Um fjárhæð þá er hver hreppur ætli að greiða til fræðslunnar færi samkv. 13. gr.

Það væri að ýmsu leyti æskilegt, að heimavistarskólarnir væru á kirkjustað eða prestssetri, og er ekki ólíklegt, að oft mætti fá þar handa þeim þau jarðarafnot, er þeir þyrftu að hafa. Presturinn mundi að sjálfsgöðu oft vera formaður skólanefndar eða að minsta kosti skólanefndarmaður og því verða hæg heimatökin með eftirlitið. Sá undirbúningur barnanna undir fermingu, er prestarnir hefðu með höndum, yrði og auðveldari bæði fyrir börn og prest, ef skólinn væri á slíkum stað. Væri það mjög æskilegt, að sem nánust samvinna gæti verið milli prests og kennara um skólamálin. Prestarnir hafa á liðnum tímum yfirleitt átt svo mikinn og góðan þátt í uppeldi þjóðar vorrar, að líklegt er að þeir telji sjer enn skylt að hlynna að því á alla lund, og það geta þeir bæði með því, að glæða áhuga sóknarbarna sinna á öllu því, er styður að góðum árangri skólans, og hinsvegar með því að veita kennaranum ýmsa aðstoð, er hann kynni að þarfnast. Margur prestur mundi og hafa ánægju af því að taka frjálsan þátt í skólastarfinu, halda þar við og við stuttan fyrirlestur, eða segja frá einhverju merkilegu. Alt slíkt yrði auðveldara ef skólinn væri á kirkjustað, auk

þess sem samgöngur heimilanna við skólann gætu þá oft verið um leið og farið væri til kirkju.

Gerum þá ráð fyrir heimavistarskóla með 24 börnum, einum kennara og ráðskonu. Ráðskonan yrði að vera bæði dugleg og vel að sjer og sjerstaklega vel undir starfa sinn búin. Hún þarf að kunna vel þá matreiðslu og þau heimilisverk, er skólinn þarfnast, geta kent stúlkunum þá handavinnu, er þar verður kænd, og kunna að hjúkra sjúkum, ef veikindi kæmu upp. Ef til vill virðist of miklu hlaðið á eina konu með því að ráðskonan sje ein kvenna á skólanum, en fyrst og fremst er þess að gæta, að hjer er ætlast til að börnin vinni sjálf mikið af því, sem vinna þarf, og hinsvegar ættum vjer, engu síður en Norðmenn, að geta komist af með ráðskonu án annarar hjálpar, en eins og þegar var bent á, er ráðskonan í norsku heimavistarskólunum stundum vinnukonulaus, og er það sjálfsagt þar sem ekki er nema einn kennari. Loks mætti ef til vill fá hjálp frá heimili í nánd nokkrar stundir á viku, ef þurfa þætti. En það væri mikill sparnaður við skólahaldið, ef ekki þyrfti nema eina konu, og væri því sjálfsagt að reyna það.

Litum þá á hvernig skifta mætti tíma og störfum á slíkum skóla.

Kl. 8 að morgni væru börnin vakin og ættu að vera komin á fætur kl. 8,25. Þá taka þau morgunverð frá kl. 8,25 til 8,45. Frá kl. 8,45 til 9,45 væri vinna. Börnunum skifti í 4 flokka með 6 í hverjum. Köllum flokkana A, B, C, D. A hjálpar ráðskonunni til að undirbúa miðdagsmatinn, B býr upp rúm-in og þvær herbergin, C leggur í miðstöð eða ofna skólans og hirðir fótabúnað barnanna allra, D fær kenslu í handavinnu hjá kennaranum. Hvert barn er 3 vikur á ári í hverjum flokki. Þegar það hefir verið 3 vikur í A verður það næstu 3 í B, en börnin sem voru í B verða þá í A o. s. frv.

Kl. 9,45 til 10 fara börnin úr vinnufötunum og þvo sjer. Kl. 10 til 12 eru kenslustundir. Kl. 12 til 1 miðdegisverður, Kl. 1 til 3 kenslustundir. Kl. 3 til 3,30 nóndrykkur. Kl. 3,30 til 5 leikir og íþróttir, úti við þegar því verður við komið. Kl. 5 til 7 undirbúningur undir kenslustundir næsta dag. Kl. 7 til 8 kvöldverður. Kl. 8 til 10 kvöldvaka. Kl. 10 háttad.

Sinn flokkurinn ætti að hjálpa til við hverja máltíð dagsins, umi að bera á borð og af, þvo mataráhöld o. s. frv., og skiftast á um það eftir sömu reglum og um hitt. Mætti mikið ljetta vinnuna við það eins og annað með haganlegum útbúnaði. Árið 1902 sá undirritaður Guðm. Finnbogason slíkan útbúnað í borðstofum barnaskólanna í Kristianíu. Borðstofan var aflöng og borðið nálega eftir henni endilangri. Borðdúkurinn var vaxdúksdregill, strengdur um valta á báðum bordendum — smeygur, sem lá um borðið endilangt, ofan á því og undir. Þegar sveif var snúið á þeim enda borðsins, sem að búrinu lá, færðist dúkurinn (dregillinn) hægt eftir borðinu endilöngu með það, sem á hann var sett. Á borð var þá borið með þeim hætti, að drengur sneri sveifinni, en tveir og tveir diskar voru settir á bordendum jafnóðum og dúkurinn þokaðist áfram, uns borðið var alsett. Þegar búið var að borða, var sveifinni snúið hinn veginn og diskarnir teknir af jafnóðum og þeir komu að endanum og settir í hlaða á borð þar hjá og biðu þar þvottar.

Fatapvott mætti og ljetta mikið með góðum útbúnaði, þvottavjel o. s. frv. Þar sem skólabjaraðið væri ekki stærra en það, að tíðar samgöngur gætu verið við heimilin, mundi ef til vill ekki þurfa að hafa mikinn fatapvott í skólanum sjálfum. Væru þá börnunum færð hrein fót um helgar og hin óhreinu tekin heim til þvottar. En sá þvottur, sem nauðsynlegur væri í skólanum, færi þá fram tiltekna daga á kvöldvökunni. Sömuileiðis brauðgerð, ef hún færi

fram í skólanum, sem líklega yrði sjaldan hjá komist. Börnin skiftust á um þetta sem annað, jafnt þiltar og stúlkur.

Kvöldvökunni ætti að haga líkt og á fyrir- myndarheimili í sveit. Börnin sætu þá hvert við sína handavinnu, en eitt læsi upphátt til skemtunar og fróðleiks, með smáhvildum á milli til að tala um það, sem lesið var, fá leiðbeiningar um vinnuna o. s. frv. Í eldri deildinni yrði samkvæmt því, sem gert er ráð fyrir í stundatöflunni, að hafa söng á kvöldvökunni tvær stundir í viku. En annars væri gott að börnin ljettu sjer sem oftast upp við söng, bæði á kvöldvökunni og í kenslustundum, þegar það ætti við.

Það, sem nú hefir verið sagt, eru aðeins nokkrar bendingar um það, hvernig nefndin hugsar sjer að haga mætti heimavistar- skóla fyrir börn í sveit, svo að góðu haldi kæmi. En umhöll einstöku atriði verður reynslan úr að skera, hvernig þeim verði best hagað, og það ætti að verða eitt af fyrstu verkefnum þess skólaráðs, sem nefndin leggur til að sett verði á stofn, að hrinda í framkvæmd heimavistar skóla með það fyrir augum, að alla sjer þar reynslu um það, hvað takast má á slíkum skóla. Litill efi er á því, að bæri tilraunin glæsilegan árangur, þá mundi fljótt fjölga slíkum skólum, því að Íslendingar eru fljótir að taka upp nýjungar, er þeir þykjast sjá með eigin augum að þær sjer góðar.

Eins og nú stendur, virðist ekki tilneins að láta hjer fylgja áætlun um það, hvað kosti mundi að byggja og reka slíkan skóla, því að verð alls, sem til þarf, er nú á hverfanda hveli og áætlunin yrði því ef til vill ógild sama dag og hún væri fullgerð. Undirritaður Guðm. Finnbogason gerði í ritgerð um heimavistar skóla, í Skirni 1905, áætlun um kostnað við rekstur heimavistar- skóla með 40 börnum, en uppdráttur af húsi fyrir slíkan skóla, eftir G. Björnson

landlækni, ásamt kostnaðaráætlun, birt- ist í fylgiskjali við »Frumvarp til laga um fræðslu barna«. (Lagt fyrir alþingi 1905). Alþið. 1905.

Jón Þórarinnsson fræðslumálastjóri hefir og látið gera uppdrátt að heimavistar skóla fyrir 20 börn. Alþið. 1918. A. Pingskjal 6, bls. 37—40. Virðist nú rjeltast að ekki sje kostað til nýs uppdráttar og áætlunar um heimavistar skóla fyr en honum er ætlað að komast lengra en á pappírinn, og sje þá alt gert með ráði »bestu manna«. Til hljóð- sjónar um fæðiskostnaðinn, sjá skýrslu Fylgiskjal II.

Um 7. gr.
Í þeim skólahjernaðum, sem ekki hafa fasta heimangönguskóla eða heimavistar- skóla, yrðu eflaust almennast hafðir far- skólar, þar sem hver kennari kendi á tveim stöðum, 3 mánuði á hyorum. En nefndin telur rjett, að skólanefndum sje heimilað að hlita við eftirlit með heimafræðslu eða heimafræðslu eingöngu, ef reynslan, og sjer- staklega prófin, sýna, að hinu lögskipaða marki er náð með því móti. Eftirlit með heimafræðslu var, samkvæmt skýrslu Hag- stofunnar, veturinn 1914—15 í 16 hreppum í 9 sýslum. Um reynsluna í einum þessara hreppa (Reykðælhr.) skrifar Sigurgeir Frið- ríksson okkur ²⁵/10. 1920:

«Í minnu fræðsluhjeraði er heimilisfræðsla með eftirliti. Mjer virðist að sú aðferð hafi gefist vel. Jeg er ekkert ragur við að full- yrða, að heimilisfræðslan hefir stórum aukist og batnað í minni sveit síðan fræðslu- lögin gengu í gildi, og eg vona, að hún eigi enn læstir að batna. Sú reynsla, sem fengist hefir með unglingaskóla á Breiðumýri, virðist mjer benda í þá átt, að vel megi byggja sæmilegan alþýðuskóla á þeim grundvelli, sem barnafræðslan hjer leggur. Það barnið, sem hlaut hæsta einkunn í prófi í fræðsluhjeraði Reykðæla síðastliðið

vor, var frá heimili, þar sem foreldrarnir geta ekki kent, og hafði þó barnið engar fræðslu notið utan heimilis. Tvö elstu systkinin gengu í unglingaskólann á Breiðumýri veturinn 1917—19 og hafa síðan kent hinum yngri.

Í þeim hjeruðum, þar sem heimilisfræðsla með eftirliti reynist svo sem hjer var sagt, er ekki ástæða til að heimta aðra fræðslu aðferð, og er sjálfsgagt að eftirlitskennarar hefðu, eins og núgildandi lög gera ráð fyrir, sömu laun og farkennarar; heimilisfræðslan að öðru leyti sje köstuð af heimilunum sjálfum.

Þar sem lagt er til, að lögskipaður árlegur námstími hvers barns í heimavistar-skólum og farskólum sje 12 vikur, í stað 8 nú, þá er það bæði af því, að með auknum kröfum til fræðslunnar verður að auka kenslutimann, og hins vegar sýna fræðsluskýrslurnar, að almenningur hefir sjálfur fundið, að 8 vikur eru ekki fullnægjandi. Samkvæmt skýrslunum um barnafræðsluna 1914—'15 hafa af 3303 börnum, er farkenslu nutu tilgreindan tíma, 2005 eða nær 61% notið kenslu 8—11 vikur, en 629 eða rúm 19% 12 vikur eða lengur. Af 133 svörum við spurningunni um það, hve margar kensluvikur á ári þyrfti til að ná lögskipuðu fræðslumarki, töldu 92 8 vikna kenslu á ári ófullnægjandi, og af þeim vildu 50, að kensluvikur á ári væru 12 eða fleiri.

Um 8. gr.

Það virðist nauðsynlegt, að lögin tiltaki ákveðið tímamark, er skólaskyldualdurinn sje miðaður við, svo að ekki verði ágreinigur um það, hvenær börnin eigi að koma í skólann, og mörgum pykir það hart, að barn, sem verður t. d. 10 ára skömmu eftir að skóli byrjar á hausti, skuli verða að bíða næsta árs og ljúka fullnaðarprófi sem því svarar seinna. Þar sem hjer er miðað við nýár, þá er farið bil beggja, og er það

samkvæmt óskum, er komu fram á kennarafundinum í júní síðastl.

Um 9. gr.

Þar sem gert er ráð fyrir, að öll börn 8—14 ára að aldri verði prófuð árlega og prófin ættu að vera betri mælikvarði á kunnáttu þeirra, og proska en augnabliksálit, þá virðist rjett, að skólanefnd miði undanþágur frá skólasókn við frammistöðuna við prófin.

Um 10. gr.

Fyrri hluti þessarar greinar er samhljóða ákvæði í 6. gr. núgildandi laga. Síðari hlutinn er nýr og ætlaður til að vera aðhald að aðstandendum barnanna til að sjá þeim eftir mætti fyrir lögskipaðri fræðslu heima. Ákvæðunum mundi að líkindum ekki þurfa að beita nema í einstöku sjávarþorpum og kaupstöðum. Um kensluna og fjárframlög til hennar færi samkvæmt reglugerð, en ríkið legði ekkert fje til þessarar kenslu, sbr. 1. gr.

Um 11. gr.

Eftir bendingu frá glöggum og reyndum skólastjóra, leggur nefndin til að hafa dagsektir fyrir brot á 5., 6. og 7. gr. Lág sekt í eitt skifti hrifur lítið á þá, sem reyna að hliðra sjer hjá að hlýða lagaboði, og sumir mundu brjóta í þeirri von, að sektin kæmi ekki eða yrði lág. En sá, sem hefir fengið yfir sig dagsektir frá ákveðnum degi, veit hvaða kaupamann hann hefir fengið og fer að hugsa sig um, hve lengi hann skuli halda hann.

Um 12. gr.

Ákvæði þessarar greinar eru nauðsynleg, ef fátækustu börnin, sem mestrar umönnunar þurfa, eiga ekki að fara á mis við lögboðna fræðslu. Það er eftirtektarvert, að fyrsta kenslusamþykkt hjer á landi, er ákvæð

skólaskyldu fyrir börn áður en fræðslulögin komu til sögunnar, hafði slíkt ákvæði. Sjá kenslusamþykkt Landmanna, 16. gr. í Skýrslu um fræðslu barna og unglinga velurinn 1903—1904, eftir Guðm. Finnbogason, Rvk 1905, bls. 50. Þetta ákvæði var og í 6. gr. í frv. Guðm. Finnbogasonar 1905. Samskonar ákvæði er í skólalögum Norðmanna, sjá Landsskoleloven, 1. nóv. 1918, 17. og 61. gr., og Byskoleloven 19. og 54. gr.

Um 13. gr.

Nefndin sjer ekki ástæðu til að breyta því, að kostnaðurinn við barnafræðsluna greiðist úr sveitarsjóði (bæjarsjóði) að því leyti, sem ríkissjóður greiðir hann ekki. Sumir hafa minst á sjerstakan skólaskatt, en væri hann annað en nefskattur, sem er allra skatta vitlausastur og ranglátastur, þá mundi hann koma niður á gjaldendum eftir efnum og ástæðum sem önnur útgjöld til hreppsparfa, og er ekki auðsjeð hvaða kosti slík tvöföld niðurfjöfnun hefði fram yfir einfalda, eins og nú er. Þegar tveir eða fleiri hreppar gengju saman í eitt skólahjærað, yrði það engum vandkvæðum bundið að reikna, hvað hver þeirra ætti að greiða af kostnaðinum við hið sameiginlega skólalald, eftir tölu skólaskyldra barna í hreppnum.

Um 14. gr.

Par sem hjer er lagt til, að ríkissjóður greiði alt að þriðjungi kostnaðar við að reisa hús fyrir heimangönguskóla utan kaupstaða, þá er það eins og tíðkast hefir lengst af hingað til samkvæmt fjárlögum. Nú eru komin upp skólahús á allfestum þeim stöðum, sem hægt er að hafa heimangönguskóla á, og má því gera ráð fyrir, að útgjöld til að reisa þá hvili ekki þungt á ríkissjóði. (Um þau skólahús, sem nú eru til, sjá skýrslu, er fræðslumálastjóri Jón Þórarinnsson hefir gert. Fylgiskjal III.)

Par sem nefndin telur mjög æskilegt að komið verði upp góðum heimavistar skólum í sveitum, en kostnaður við að reisa þá hlýtur að verða miklu meiri og tilfinnanlegri en við hina skólana, þá virðist henni nauðsynlegt að tillag ríkissjóðs til þeirra sje ríflagra.

Fræðslumálastjóri hefir skýrt nefndinni frá, að komið hafi fyrir að hætt hafi verið að nota til skólalalds skólahús, er ríkissjóður hefir lagt fje til, en engin ákvæði eru í lögum um það hversu þá skuli með fara. Virðist nefndinni sanngjarnt að haga því eins og hjer er lagt til.

Um 15. gr.

Par sem ríkissjóður leggur svo mikið fje til að reisa skólahús og mikið veltur á hværnig þau eru úr garði gerð, virðist sjálf sagt að yfirstjórnin setji reglur um þetta.

Um 16. gr.

Grein þessi er að efni til samkvæm 5. gr. í lögum um breytingu á lögum um fræðslu barna frá 22. nóv. 1907, útgefnum 30. júlí 1909.

Um 17. gr.

Grein þessi er að efni til samkvæm 1.—3. gr. í áðurnefndum lögum útg. 30. júlí 1909.

Um 18.—23. gr.

Helstu breytingar, er nefndin hefir gert á ákvæðum núgildandi laga um prófin, eru: að prófa skal öll börn 8—14 í stað 10—14 ára; að yfirstjórn fræðslumála skipar prófanda, þar sem ekki hafa starfað kennarar; að prófandi fær í dagpeninga 6 kr. með dýrtíðaruppbót; að prófdómandi prófar þau börn á kostnað framferanda, er ekki hafa komið til prófs án gildra forfalla, og að börn, sem lokið hafa fullnaðarprófi, fái voltorð um kunnáttu sína og proska, undirritað af prófdómandi og prófanda.

Um nauðsyn á að prófa 8—10 ára börn, má vísa til svaranna við spurningum nefnd-

arinnar. Hefir síra Magnús Helgason kennaraskólastjóri þegar fyrir nokkrum árum lagt það til, að 8—10 ára börn væru prófuð (í erindi um fræðslumál, 1918). Að yfirstjórnin skipi prófanda, þar sem ekki eru kennarar fyrir, er í samræmi við það, að hún skipar kennara. Að dagpeningar prófdóm- anda sjeu hækkaðir, er miðað við það hve öll laun eru nú orðin hærri en áður og ferðakostnaður meiri. Að prófdómendur fari og prófi þau börn, er ekki hafa komið til prófsins, hyggur nefndin að verði margfalt betra aðhald en sektir, enda fæst vitneskja um börnin með þeim hætti en ekki með sektum. Loks virðist það eðlilegt, að hvert barn, er lýkur lögboðnu námi, fái um það skirteini, svo að þeir, er það síðar býður þjónustu sína, geti af því nokkuð ráðið um það hvernig barnið er að sjéð.

Það er nú auðsætt, að þar sem lög þessi gera ráð fyrir að skólahjeruðin gæti ráðið því sjálf með hverjum hætti barnafræðslan fer fram og jafnvel er heimilt að hlíta heimilisfræðslu einni saman, *ef hið lögskipaða fræðslumark næst með því móti*, þá riður á því, að eftirlit af hálfu hins opinbera, með því hvort markinu er náð, sje svo gott, að þ megj treysta. En slíkt eftirlit er ekki hugsanlegt, nema með prófum í einhverri mynd. Þó að nú barnaprófin hafi hingað til að flestra dómi gert mikið gagn, þá hefir þeim hinsvegar verið allmjög ábótavant. Það verður því að vera hlutverk væntanlegs skólaráðs að gera prófin svo úr garði, að þau sýni sem best kunnáttu og þroska barnanna, sem prófuð eru, og að frammistaða þeirra verði sambærileg, en það verður hún því aðeins, að prófsverkefni og mælikvarðinn, sem lagður er á úrlausn þeirra, sje nokkurn veginn eins fyrir öll börn á tilteknum aldri. Að koma slíku lagi á prófin er mikið vandamál og þarf rækilegan undirbúning. Hjer skal aðeins bent á nokkur atriði, er miða í þessa átt:

Fyrst er það að prófsverkefni í hverr grein sjeu sameiginleg eða samskonar fyrir öll börn á tilteknum aldri í hverjum flokki skóla (skóla með 3 mánaða árlegu námi fyrir hvert barn, skóla með 6 mánaða námi o. s. frv.). Þetta mætti verða með þeim hætti, að yfirstjórnin (skólaráðið) veldi aðalverkefni fyrir hvert ár og væru þau send prófdómendum prentuð í lokuðu umslagi og tekin úr því um leið og próf byrjar á hverjum stað. Prófin yrðu aðallega skrifleg og verkleg og verkefni þannig, að þau reyndu sjerstaklega á það, hve vel börnin kynnu að hagnýta það, sem þau hefðu lært, til þess að leysa úr því, sem fyrir þau er lagt. Munnlegt próf væri svo til viðauka, til að sýna það, sem ekki getur komið fram í skriflegu prófi, svo sem það hvernig börnin lesa upp- hátt, eða til að grenslast frekar eftir kunnáttu barnanna, þar sem þeim hafði mistekist, af því að þau mundu ekki eitthvert undirstöðuatriði, er þurfti til skriflegu úrlausn- innar, eða höfðu ekki notið sin við skriflega prófið. Ef til vill óttast menn, að verkefni mundu spyrjast frá einum stað til annars, þar sem próf fer ekki altaf fram sama daginn alstaðar, en hjá því mætti komast með því að hafa ekki verkefni alstaðar hin sömu, heldur aðeins samskonar í hverri grein, hafa t. d. þrenn verkefni og skifta þeim þannig niður, að langt yrði milli þeirra staða, er fengju sama verkefnið.

Í öðru lagi ætlu að fylgja verkefnunum leiðbeiningar til prófdómendanna um það, hvernig einkunnir skyldi gefa fyrir úrlausn- innar. Væri t. d. verkefni í einhverri grein í svo og svo mörgum liðum, þá mætti gefa bendingu um hvað gefa skyldi fyrir rjetta úrlausn hvers liðs um sig. Svo fljótt sem hægt væri ætti og að gefa út bækling til leiðbeiningar fyrir kennara og prófdómendur um það, hvernig meta skyldi úrlausnir í hverri námsgrein barnaskólanna, með sýnishorn- um, er svörðuð til herrar einkunnar. Með

þeim hætti mundi smámsaman takast að koma meira samræmi á einkunnagjöf við prófin en nú er. Fyrri en slíkt samræmi er fengið verður allur samamburður á frammistöðu barna í ýmsum hjeruðum í lausu lofti. Nú mun gallinn á einkunnagjöf ekki svo mjög vera sá, að röð barnanna í hverjum skóla fyrir sig sje ekki nokkurnveginn í samræmi við frammistöðu þeirra, heldur hitt, að mælikvarðinn er mismunandi á ýmsum stöðum, einkunnirnar *yfirleitt* hærri á einum stað en öðrum, þó frammistaðan væri eins.

Um 24. gr.

Nefndinni virðist eðlilegast, að skólanefndir sjeu alstaðar skipaðar á sama hátt og jafnmargir skólaneftndarmenn, hvort sem skólinn er fastur skóli eða farskóli, sömuleiðis að meiri hlutinn sje kosinn af þeim, er annars eiga kosningarrjett um aðaltrúnaðarstöður sveitarfélagsins (bæjarfélagsins). Hinsvegar virðist nauðsynlegt, að yfirstjórnin geti trygt sjer hæfasta mann, sem völ er á, í formannsstöðuna, því að á formanni slíkrar nefndar veltur jafnan mest um framkvæmdirnar. Má þessu til stuðnings benda á það, er segir um skólaneftndirnar í svörunum við spurningum nefndarinnar og í álitu fræðslumálastjóra í þingskjal 6. Alþ.tíð. 1918, A, bls. 42—43. Af sömu ástæðum er lagt til, að formaður skólaneftndar sje launaður (sbr. 29. gr.). Það er og í rauninni óhæfilegt að leggja á menn, sem oft eru önnur hlaðnir, tímafrek og erfíð störf í þágu almennings og gjalda ekkert fyrir, nema óþökk sje. Hinsvegar mun sá, er ráðinn er til starfs fyrir kaup, að jafnaði telja sjer skyldara að leggja rækt við það, enda má þá og meira af honum heimta.

Kennara vill nefndin hafa í skólaneftnd fyrir þá sök, að hann þekkir best allar þarfir skólaus og er því rjettkjörinn talsmaður

hans, stendur og betur að vígi með að skýra málin, ef hann á fast sæti í nefndinni, heldur en ef hann kemur þar aðeins þegar hann er kallaður og á það annars undir náð, hvernig málin eru flutt. Í þeim efnum, er varða kennarann persónulega, á hann samkvæmt 26. gr. ekkert atkvæði fremur en aðrir skólaneftndarmenn um það, sem þá varðar, og mundi því víkja af fundi, meðan þau væru rædd. Yfirstjórninni er ætlað að skipa kennarann í nefndina fyrir þá sök, að í mörgum skólahjeruðum eru kennarar ekki nema einn eða tveir, svo að ekki væri hægt að láta kennara skólahjeradsins kjósa sjer fulltrúa sín á meðal, sem annars hefði getað komið til mála.

Ákvæðin um kosningu til skólaneftndar, þar sem hreppar ganga saman í eitt skólahjerað, eru sett með hliðsjón af ákvæðum 4. gr. Eins og þar er gert ráð fyrir, að hreppsneftndirnar komi sjer fyrst saman um sameiningu hreppanna í eitt skólahjerað, eins kjósa þær sameiginlega mann í skólaneftnd, en hver hreppur aftur út af fyrir sig sinn fulltrúa, og varamann, og tveir þeirra svo kosnir með blutkesti, ef hrepparnir eru fleiri en tveir; er það bæði sökum þess, að hver hreppur er sínum mönnum kunnugastur, enda erfitt að hafa sameiginlegan kjörfund fyrir marga hreppa.

Auðsætt er, að hagkvæmast væri fyrir hreppsþúa, að kosningar færi að jafnaði fram til skólaneftndar um leið og til hreppsneftndar, en vilji menn sjálfir hafa það á annan veg, þá ætti það að vera heimilt.

Um 25. gr.

Ákvæði þessarar greinar eru að efni samkvæmt 27. gr. í núgildandi fræðslulögum, nema að kennari er skyldur að fara með umboð sitt áfram, ef enginn annar kennari er í skólahjeraðinu. Að öðrum kosti gæti svo farið, að nefndin yrði ekki fullskipuð.

Um 26. gr.

Það getur vel komið fyrir, að skólanefnd verði að fjalla um mál, er snertir einhvern nefndarmanna persónulega, og sjerstaklega gæti það oft orðið svo, þar sem kennarinn á hlut að máli. Þykir því rjett, að hafa þetta ákvæði.

Um 27. gr.

Greinin er samkvæm 29. gr. núgildandi fræðslulaga.

Um 28. gr.

Efni greinar þessarar er að mestu samkvæmt því, er segir í 30. gr. núgildandi fræðslulaga. Þó skal bent á, að hjer er skólanefnd ætlað að semja reglugerð um tilhögun barnafræðslunnar í skólahjæraði sinu, og er það eins og gildandi fræðslulög gera ráð fyrir um fastaskóla (6. gr.). Aftur á móti ætlast þau til, að fræðslusamþykktir sjeu gerðar í þeim hjeruðum, sem ekki hafa fasta skóla, og skulu þær samþykta á fundi af þeim, sem atkvæðisrjett hafa í sveitasmálum. Nú virðist það jafnrjettmætt, að skólanefndir ráði fyrirkomulagi fræðslunnar þar sem farskólar eru, eins og þar, sem fastir skólar eru, því að sömu hagsmuna er að gæta um fræðsluna í báðum tilfellum, og engu meiri hætta að fela skólanefnd þetta, þar sem farkenla er. Skólanefndin er annarsvegar bundin af ákvæðum laganna, hinsvegar af samþykki yfirstjórnar, sem þarf til að reglugerðin gangi í gildi. Má og gera ráð fyrir, að val skólanefndarmanna verði vandað því betur, sem þeim er ætlað ábyrgðarmeira starf.

Ákvæðið um að leggja ágreining um fjár-

framlög til barnafræðslunnar, milli skólanefndar og hreppsnefndar, undir úrskurð yfirstjórnarinnar, er til að tryggja sjer það, að rjettmætar kröfur í þágu barnafræðslunnar nái fram að ganga.

Um 29. gr.

Staða formanns skólanefndar er hjer gerð sem líkust stöðu hreppsnefndaroddvita í hreppsnefnd. Hann á að vera hin framkvæmandi hönd nefndarinnar og aðalábyrgðin að hvila á honum. Þó að því fje, sem varið er til skólahaldsins, sje ávísað úr sveitarsjóði (bæjarsjóði), þá virðist rjett, að formaður haldi reikning yfir það og að reikningurinn sje endurskoðaður af hreppsnefnd. Er það gott, að bæði skólanefnd og yfirstjórn hafi jafnan við hendina yfirlit yfir fjárhaginn og þar með sögu útgjaldanna til hvers skóla.

Áður hefir verið minst á, hve nauðsynlegt það væri, að launa formenn skólanefnda. Eftir lauslegri áætlun um fjölda barna á aldrinum 8—14 ára mundi þetta kosta rikissjóð um 10000 kr. á ári.

Um 30. gr.

Samkvæm 32. gr. gildandi fræðslulaga.

Um 31. gr.

Lækniseftirlit með barnaskólum hjer á landi hefir nú verið fyrirskipað (0/0. 1916) og er það bráðnauðsynleg ráðstöfun. En þar sem allt slíkt eftirlit verður að vera í samvinnu við þá, er skólunum stjórna, virðist æskilegt, að þær fyrirskipanir, sem um það eru gerðar, sjeu í samráði við þá, er hafa yfirstjórn fræðslumálanna með höndum.

Reykjavík, 9. nóvember 1921.

Guðm. Finnbogason.

S. P. Sívertsen.

Spurningar Mentamálanefndarinnar

og

svör við þeim.

Í marts mánuði 1920 sendi nefndin svoláttandi bréf til presta, kennara, og skóla- og fræðslunefnda víðsvegar um landið, í 600 stadi alls:

Með því að nú á, samkvæmt ályktun Alþingis 23. september 1919, að endurskoða löggjöf landsins um barnafræðslu og unglinga, þá væri það mikilsvert, að sem flestir þeir, er við þá fræðslu hafa verið riðnir, og reynsluna hafa um framkvæmd fræðslulaganna, vildu koma fram með skoðanir sínar og tillögur um þær breytingar á löggjöfinni í þessum efnum, er þeir teldu nauðsynlegar eða æskilegar, svo að hægt væri að taka þær til greina við undirbúning þessa máls.

Við undirritaðir, er stjórnin hefir ráðið sjer til aðstoðar í yfirvegun og rannsókn fræðslumálanna í landinu, leyfum okkur því virðingarfylst að mælast til þess, að þjer vilduð benda á þá annmarka, er yður kynnu að þykja á lögum þeim og reglugerðum, er nú gilda um fræðslu barna og unglinga í landinu, og koma fram með tillögur yðar um bætur á þeim. Sjerstaklega leyfum við okkur að óska þess, að þjer svarið spurningum þeim, er hjer fara á eftir, og miðið þá svörin við ástandið í yðar hjeraði.

Spurningar:

1. Á hvaða aldri ættu börn að njóta lögskipaðrar fræðslu?
2. Eru kröfur þær, er nú gilda um fræðslu barna til 14 ára aldurs:
  - a) hæfilegar?
  - b) of vægar?
  - c) of strangar?
3. Hve margar kenslufikur á ári þarf hvert barn nú til að ná lögskipuðu fræðslumarki?
4. Hvernig hafa barnaprófin reynst?
5. Væri hagkvæmt að prófa árlega lestrar og skriftarkunnáttu 8 og 9 ára barna?
6. Hvernig reynist það, að hafa bæði skólahjærað og fræðsluhjærað í sama hreppi?
7. Hvernig reynast ákvæði þau, er nú gilda um kosningu til skólanefnda og fræðslunefnda?
8. Hve mörg skólahús (kenslustofur) til heimangöngu fyrir börn á aldrinum 10–14 ára þyrftu í yðar hreppi?
9. Væri það hagkvæmt að hafa heimavistar skóla í strjálbygðum sveitum, og þá fyrir börn á hvaða aldri?
10. Mundu vandkvæði á því, að tveir hreppar eða fleiri ættu heimavistar skóla sam-

an, þegar einum er slíkur skóli um megn?

11. Hvernig virðist yður hafa reynst sú unglíngafræðsla í sveitum, er þjer þekkið?
12. Hvernig hugsio þjer yður framhalds-fræðslu unglínga hagað?

Reykjavík 15. marts 1920.

Guðm. Finnbogason. S. P. Sívertsen.

Aths. Svörin sendist fyrir júnílok næstk. til fræðslumálastjóra Jóns Þórarínssonar, og mega vera ófrímerkt.

Alls bárust nefndinni 210 svör við spurningum þessum og birtist þjer yfirlit yfir svörin og útdráttur úr þeim.

Svör við fyrstu spurningunni:

Á hvaða aldri ætlu börn að njóta lögskipaðrar fræðslu?

Nær helmingur allra þeirra, er svara, telja heppilegast, að börn njóti lögskipaðrar fræðslu frá aldrinum 10—14 ára, eins og núgildandi fræðslulög ákveða (103 svör alls).

Í hinum svörunum koma fram næsta skiftar skoðanir. Þó má við nánari athugun bak við hin ólíku svör greina tvær ólíkar aðalstefnur.

Vill ónnur láta afskifti hins opinbera ná til náms barnanna á sem yngstum aldri, þar eð lestrarkunnáttu barna sje svo áfátt orðið, að of seint sje, að þau komi ekki undir opinbert eftirlit fyr en 10 ára. Vilja sumir láta halda uppi lestrarskóla frá 6—7 eða 8 ára aldri til undirbúnings lögskipaðri skólafræðslu á 10—14 ára aldri. Aðrir telja rjett að fyrirskipa, að börn í kaupstöðum og stærri kauptúnum njóti kenslu alt frá 8 ára aldri, en annarstaðar byrji skólaskyldan með 10 ára aldrinum (3). Einn leggur til, að skólaskyldu-aldurinn sje 10—14 ára, en einstökum hjeruðum megi veita heimild til að lengja hann eða stytta.

Hin stefnan er sú, að láta heimilin annast fræðslu barnanna sem lengst. Ber þó mikið á milli með aldurstakmarkið. Vilja sumir láta heimilin sjá um fræðsluna til 11 ára (19), aðrir til 12 (35) eða 13 (4), og enn aðrir (4) vilja halda því fram, að heimilin annist á sinn kostnað fræðslu barna til 14 ára aldurs. — Einnig ber nokkuð á milli um, hve lengi skólaskyldan eigi að vara. Vilja flestir að hún sje til 14 ára aldurs (138), en aðrir til 15 (16) eða 16 ára (5). —

Svör við annari spurningunni:

Eru kröfur þær, er nú gilda um fræðslu barna til 14 ára aldurs:

a) hæfilegar?

b) of vægar?

c) of strangar?

Fullur helmingur (112) telja kröfur þær, er nú gilda um fræðslu barna til 14 ára aldurs, hæfilegar, sist of strangar, ef börnin eru andlega og líkamlega heilbrigð og læs, þegar þau koma í skólann. — Þó vilja sumir þeirra, sem telja kröfurnar til fullnaðarprófs hæfilegar, haga kenslunni á nokkuð annan veg í ýmsum greinum. T. d. stingur einn upp á því, að þekkingin á heimahög-unum sje höfð að undirstöðu kenslunnar í náttúrufræði og landafræði. Annar telur bækur í Íslandssögu og bæði lærdómskver-in óhentug. Í þriðja svarinu er farið fram á að láta heimilin sjálf annast kristindóms-fræðslu, en lögbjóða aftur á móti handa-vinnu, svo sem bókband, skósmiði, trjesmiði o. fl., sem skyldunámsgrein.

Um 35 af svörunum telja kröfurnar of vægar, 3 sjerstaklega kröfurnar í móðurmáli og sögu, 1 í reikningi, og einn í landafræði og náttúrufræði. 5 telja brýna þörf á kenslu í einhverju verklegu og mælir fundur kenn-ara á Blönduósi með að koma á námskeið-um í sambandi við barnaskólana, þar sem eingöngu væri kent verklegt.

Um 50 af svörunum telja kröfurnar of

strangar, ýmist yfirleitt, eða í sjerstökum greinum, einkum í reikningi (28), en sumir einnig í móðurmáli (7), landafræði (1) og náttúrufræði (2). Leggur einn til að kennarar ættu að hafa óbundnari hendur til að minka kenslu í sumum greinum, ef trygging sje fyrir framhaldsnámi. Annar leggur til að kröfurnar verði þrennskótar eftir þroska barnanna.

Um verklegt nám er í einu svarinu komist svo að orði: »Eitthvað einfalt og gagnlegt, en annars nokkuð óákveðið sitt fyrir hvern, því að eitt barnið kann þetta og annað hitt. Nefna má, að kenna að því sjer, hátt og lágt, og hirða bår, tennur, neglur, þvo (föt, gólf, leir) og bæta, þrjóna, brýna, tálga, reka nagla, nota sporjárn og sög og þjöl, hessla og búa til smáhluti, stríka pappír, o. s. frv.« (Sira Einar Pálsson, Reykholti).

Svör við þriðju spurningunni:

Hve margar kenslurvikur á ári þarf hvert barn nú til að ná lögskipuðu fræðslumarki?

Mjög eru skoðanir manna skiftar á því, hve margar kenslurvikur á ári hvert barn þurfi nú til að ná lögskipuðu fræðslumarki. Fer þetta mikið eftir því, hvort miðað er við farkenslu til sveita og góða aðstoð heimilanna, eða við fasta heimangönguskóla í kaupstað og litla aðstoð frá hálfu heimilanna.

Í 8 af svörunum er talað um að 4—8 vikna farkensla muni nægja til sveita, en 33 telja 8 vikna farkenslu hæfilega. Aftur á móti telja 92 að 8 vikna kensla sje ófullnægjandi og álita 50 af þeim nauðsynlegt að kenslurvikur sjeu 12 eða fleiri.

Um 50 af svörunum telja þörf á 24 vikna kenslu í föstum heimangönguskólum, en um 20 álita það ófullnægjandi, og vilja 6 af þeim láta kenna í 30 vikur og þar yfir.

Svör við fjórðu spurningunni:

Hvernig hafa barnaprófin reynst?

Talsverður meiri hluti hallast að því, að

barnaprófin sjeu nauðsynleg og hafi reynst vel (um 140 svör). Telja menn þau mikið aðhald, þau auki kapp og áhuga og lærdómsmetnað barna. Þó taka sumir fram, að þau sjeu mjög vafasamur mælikvarði á þekkingu og andlegan þroska barnanna. Álita þeir, að betur þyrfti að vanda val prófdómara, og sumir vilja auka eftirlit með opinberri kenslu, t. d. með launuðum eftirlitsmönnum.

Í minni hluta eru hinir, sem telja barnaprófin hafa reynst aðeins sémilega, misjafnlega eða jafnvel illa; segja sumir, að þau sjeu gagnslitil (4) eða gagnslaus og eigi að hverfa. (1) Eru nokkuð mismunandi ástæður færðar fyrir þessum dómi. Segir einn, að þau hafi reynst illa vegna heimskulegs metnaðar heimilanna. Annar kveður þau rangan mælikvarða, þar eð illa uppfræddum börnum sje sumstaðar sýnd of mikil hlífðarsemi og leyft að sleppa sumum skyldunámsgreinum til fullnaðarprófs; sjerstaklega sje ulanskólabörnum sýnd þessi hlífðarsemi og geti þá farið svo, að barnið með færri námsgreinunum fái hærri einkunn en barn, sem betur er á veg komið og prófað er í öllum skyldunámsgreinum. Vill hann bæta úr þessu á þann hátt, að núll sje sett við hverja námsgrein, sem skylt er að læra, en barnið hefir ekkert lært í, og einkunnunum samanlögðum jafnan deilt með tölu allra skyldunámsgreinanna. — Þriðji tekur fram, að prófin hafi leitt til þess, að öll áhersla sje lögð á hvernig einkunnir börnin fái, en engin áhersla lögð á þein og óþein áhrif, sem börnin verða fyrir í skólanum. — Fjórði telur barnaprófin samræmislaus og einkunnir víða mikils til of háar. Gefi þau því ranga hugmynd um kunnáttu og þroska barnanna.

Svör við fimtu spurningunni:

Væri haghvæmt að prófa árlega lestrar- og skrifarkunnáttu 8 og 9 ára barna?

Nær undantekningarlaust telja menn eftirlit með heimafræðslu barnanna fram að skólaskyldualdri mjög nauðsynlegt. Er af ýmsum kvartað yfir því, að mörg börn 10 ára sjeu lítt læs og illa skrifandi, þegar þau komi í skólann, og telja sumir eftirlit skóla- og fræðslunefnda víðast hvar vera ekkert.

Það, sem hjer ber á milli, er aðallegast þrennt: Hverjum heppilegast sje að fela eftirlitið, á hvaða aldri börnin skuli koma til prófs og í hverju prófað skuli.

Sumir vilja fela prestunum eftirlitið (9). Vilja skylda prestana til að prófa börnin um leið og þeir húsvitja. Segja, að það myndi samkvæmt gamalli reynslu besta aðhaldið.

Sumir vilja láta prófa börn frá 7 ára aldri, aðrir frá 8 (5) eða 9 ára (4).

Einn vill aðeins láta prófa í lestri, þar eð börn, er seint byrji að skrifa, taki oft skjóttari framförum en hin, er byrji snemma. Tveir vilja láta prófa 8 ára börn í lestri og skrift og 9 ára börn enn fremur í ljettum hugarreikningi. En flestir vilja láta prófa aðeins lestrar- og skriftarkunnáttu.

Sumir vilja láta prófa börnin oftast en einu sinni á vetri, 2—3 sinnum eða jafnvel 3—4 sinnum (5).

Einn kennarinn skrifar um reynslu hjerads síns á þessa leið:

»Hjer í fræðsluhjaraðinu hefir lestrar- og skriftarkunnáttu 8 og 9 ára barna verið prófuð tvö undanfarin ár, og hefir það reynst mjög happadrjúgt fyrir seinni tímann. Virðist hafa skapað í þau námsvilja og orðið foreldrum þeirra hvöt til frekari hugsana í þá átt, að börnin væru læs á skólaskyldu-aldrí« (Sigurvin Edilónsson kennari, Litla-Árskógssandi). Frá sömu reynslu skýra kennarar á Akureyri: »Þetta hefir verið gert hjer á Akureyri undanfarin ár, og reynst vel«.

Svör við sjöttu spurningunni:

Hvernig reynist það, að hafa bæði skólahjarað og fræðsluhjarað í sama hreppi?

Meira en helmingur segist ekkert þekkja til þess að hafa bæði skólahjarað og fræðsluhjarað í sama hreppi. Þó telja 5 það hagkvæmt eða framkvæmanlegt, en 11 óheppilegt eða óframkvæmanlegt.

Af þeim, sem hafa reynslu um þetta atriði, segja um 20 að það hafi reynst vel í sínum hreppi, en um 10 láta illa af sinni reynslu.

Svör við sjöundu spurningunni:

Hvernig reynast ákvæði þau, er nú gilda um kosningu til skólanefnda og fræðslunefnda?

Meira en helmingur (113) telja ákvæði þau, er nú gilda um kosningu til skólanefnda og fræðslunefnda, hafa reynst vel eða viðunandi og hafa ekkert við þau að athuga.

Hinir, sem kvarta yfir því, að ákvæðin hafi reynst illa eða miður vel að einhverju leyti, stinga upp á ýmsum breytingum.

Tveir vilja afnema nefndirnar, en í þeirra stað fá launaðan tilsjónarmann (fræðslustjóra) skipaðan í hverjum hreppi.

Annars beinast breytingarnar að kosningu og skipun nefndanna: Að óheppilegt sje, að öll nefndin gangi úr við hverja kosningu (1); að eðlilegast virðist að sömu reglum sje fylgt um kosningu í skólanefndir og fræðslunefndir (4); að heppilegast sje, að hafa eina fræðslumálanefnd, þar sem fjárhagur sje sameiginlegur (1); að heppilegra sje að nefndirnar sjeu kosnar af almenningi á hreppsfundum (2); gildandi lög standi að öðru leyti en því, að fræðslumálastjóri skipi formann (1); tveir af nefndarmönnum sje kosnir af skóla- eða fræðsluhjaraðinu, en fræðslumálastjórinn skipi formann nefndarinnar (5); prestar sjeu ávalt í fræðslunefnd; að hreppstjóri eða oddviti (3) og sóknarprestur (7) sjeu sjálfkjörnir; í kaupstöðum sje einhver kennaranna sjálfsgaður í skólanefnd (1).

Um nefndirnar er komist svo að orði í einu svarinu: »Held að skólanefndir, en sjerstaklega þessar svo kölluðu fræðslunefndir, mættu eða ætlu að falla niður, en í þeirra stað skipaður, af fræðslumálastjórninni, einn fræðslustjóri í hreppi hverjum. Hugsa jeg, að, því miður, sjeu oft kosnir þeir menn í skólanefnd eða fræðslunefnd, er hvorki hafa vit nje vilja til að gegna því starfi« (Kolbeinn Jakobsson, Unaðsdal). Í öðru svari segir: » . . . sumstaðar munu valdir í þær nefndir meir sparsemdarmenn en mentamenn« (Jóhannes Friðlaugsson kennari, Fjalli í Aðaldal). Í þriðja svarinu stendur: »Fræðslunefndir víða áhugalitlar, og það sem gert er lendir oftast á einum manni (þeim er mestan hefir áhuga). Störf fræðslunefndarmanna ekkert borguð og misjafnt þöktuð, svo hvatning er engin til að rækja vel starfið, nema hans eigin áhugi og samverkamannanna« (Árni Árnason, kennari í Ásahreppi í Rangárvallasýslu).

Svör við áttundu spurningunni:

Hve mörg skólahús (kenslustofur) til heimgöngu fyrir börn á aldrinum 10—14 ára þyrftu í yðar hreppi?

Um 30 telja að ekkert viðlit sje að hafa heimgönguskóla í sínu hjeraði eða tæpast um slíkt að ræða.

Hin svörin eru mjög mismunandi, sem eðlilegt er, þar sem misjafnlega hagar til í hinum ýmsu sveitum. Þó telja 60—70 af svörunum, að 1—3 skólahús til heimgöngu fyrir börn á aldrinum 10—14 ára myndu nægja í sínum hreppi.

Svör við níundu spurningunni:

Væri það hagkvæmt að hafa heimavistarskóla í strjálbyggðum sveitum, og þá fyrir börn á hvaða aldri?

Rúmur helmingur (110) telur hagkvæmt og æskilegt, að hafa heimavistarskóla í strjálbyggðum sveitum. Segja sumir, að heima-

vistarskólar sjeu takmark það, sem stefna verði að í strjálbyggðum sveitum. — Í fáeinum skýrslum er talað um reynslu í þessum efnum: »Hjer eiginlega verið heimavistarskóli þessar lögskipuðu 8 vikur á vetri, sem kenslan hefir farið fram; sú kensla hefir ekki farið fram öll í einu, heldur 2—3 vikur í senn; þess á milli, þegar börnin hafa ekki verið á skólaheimilinu, hefir þeim verið sett fyrir verkefni, sem þau hafa átt að leysa af hendi heima hjá sjer og skila næst, er þau koma á skólaheimilið. Get jeg ekki annað sagt, en að fullvel hafi á þessu farið. — Börnin 11—14 ára« (sira Sigurður Sigurðsson, Hlíð. Sbr. svar fræðslun. sama hrepps). — »Hefir verið reynt hjer, en best að börnin sjeu þá sem elst; þau þola þá betur að vera fjárvistum við foreldra sína og foreldrunum gengur þá betur að sjá af þeim« (kennari Guðmundur Ólafsson, Skógum). — Nokkur ágreiningur er hjá mönnum um, á hvaða aldri börn eigi að koma á heimavistarskólana. Vilja sumir lata þau koma þangað 10 ára (32), sumir 11 ára (10) og aðrir ekki fyr en 12 ára (30), eða jafnvel ekki fyr en 13 ára (3). — Starfstíma heimavistarskólanna vilja sumir láta vera alls 8—9 mánuði á vetri og sje börnunum þá skift í flokka eða deildir: »Fyrsta kensluskeiðið, sem yrði 8—10 vikna tími, yrði fyrir 12 ára börn; annað svipað að lengd fyrir 13 ára börn og þriðja fyrir 14 ára börnin« (Fræðslunefndin í Leiðvallahreppi). — »Börnunum sje skift í 3 flokka. Tveir proskaðri flokkarnir sæki skólann 3 mánuði, en sá proskaminsti 2 mánuði. Á þann hátt gætu 60 börn sótt sama heimavistarskóla, þótt skólinn hefði aðeins rúm fyrir 20 börn í einu og einn kennari gæti kent við skólann« (Þorsteinn M. Jónsson alpm. Borgarfríði). — »Skifta börnunum í tvær deildir eftir aldri og proska . . . Yngri deildin sje fyrst 4 vikur í skólanum, svo eldri deild 4 vikur, þá yngri deild aftur 4 vikur . . . Með þessu fyrirkomulagi fengist betri

samvinna milli skóla og heimila» (Kristvarður Þorvarðsson, kennari í Norðurárdal).

Um *heimavistarskóla* farast Birni kennara Guðmundssyni á Núpi í Dýrafirði svo orð: »Tel heimavistarskóla einu leiðina til þess að bjarga við barnafræðslu í sveitunum. Þeir ættu að vera fyrir börn á skólaskyldualdri 10—14 ára; standa í 7—8 mánuði á ári; skift í fjórar deildir; tvær í skólanum í senn: yngri deildir 3—3½ mán., eldri deildir 3½—4½ mán. Jafnaframt bóklegu fræðslunni skyldi leggja áherslu á verklegt nám, algeng hússtörf og tamningu í framkomu allri í störfum og leikjum. Uppeldishliðina ætti að vera hægra að rækja hjér en í öðrum skólum. — Hjer endurfæðist íslenska heimilisfræðslan í fullkomnari og betri mynd. — Þetta tel jeg mikilsverðasta atriðið í fræðslumálunum auk ungmennafræðslunnar«. — Síra Þórður Ólafsson á Pingeyri skrifar: »Sje ekki annað ráð en heimavistarskóla, til þess að börn fræðsluhjæraðanna geti fengið nægilega alhliða barnafræðslu. . . . Við heimavistarskóla og þar með fylgjandi hæfilegt jarðnæði, ættu kennararnir að geta orðið fastir í sessi, eigi síður en prestar og læknar. Væri þá afljett þeirri óáran, að þessir landsins þörfustu starfsmenn væru sifelt að hafa vistaskifti«. — Síra Sigtryggur Guðlaugsson á Núpi skrifar: »Heimavistarskólur í sveitum (barnaheimili 10—14 ára barna, skift eftir aldri, er annist bæði andlega og líkamlega mentavinnu barnanna) er markið, sem jeg held að beri að keppa að, en sje líka marga örðugleika á þeirri leið«. — Bjarni Jónasson, kennari í Svinavatnsfræðsluhjæraði, svarar: »Í strjálbygðu sveitunum virðist mjer öll kensla lítt möguleg, nema reist verði heimavistarskólahús. Annars tel jeg heimavistarskóla-fyrirkomulagið heppilegast alstaðar til sveita, þó að um heimangöngu gæti verið að ræða, en sjálf-sagt að byrja á þeim sveitunum, þar sem

aðstaðan er verst. . . Því miður eru barnaskólarnir almennast lítið annað en fræðslustofnun, en þeir þurfa að verða meira: heilbrigð uppeldisstofnun, sönn fyrirmyndarheimili. Þessu ætla jeg heimavistarskólunum að ná. Aðstaðan þar ólíkt betri. Finn mikinn mun á árangri af starfi mínu, þegar jeg hefi haft öll börnin í dvöl á skólastaðnum. Heimavinnan betur rækt og viðkynningin nánari og innilegri. — Heimavistarskóli þarf að hafa jarðarnytjar, bæði vegna heimavistarinnar sjálfrar og svo vegna kennarans, því að hann þarf að hafa þær jarðarnytjar til umráða, að hann og fjölskylda hans hafi nóg við að vinna að sumrinu. — Ríkið ætti að styðja heimavistarskólana með ríflegu fjárframlagi (a. m. k. hálfur stofnakostnaður af ríkissjóði)«.

Þeir sem telja varhugavert, vandkvæðum bundið eða ómögulegt að koma upp heimavistarskólum í strjálbygðum sveitum, færa fram þær ástæður, að ókleift sje að koma slíkum skólum upp vegna kostnaðar, kennarar sjeu því ekki vaxnir að standa fyrir þeim o. s. frv. »En yrðu þeir skólur reistir, þyrfti að skipa við þá afburðamenn hvað snertir stjórnlægni og móðurlega nákvæmni« (Kristján Sigurðsson, kennari, Brúastöðum í Vatnsdal).

Svör við tífundu spurningunni:

Mundu vandkvæði á því, að tveir hreppar eða fleiri ættu heimavistarskóla saman, þegar einum er slíkur skóli um megn?

Um 60 telja hagkvæmt og engum vandkvæðum bundið, að tveir hreppar eða fleiri ættu heimavistarskóla saman, þegar einum er slíkur skóli um megn.

30—40 álíta það vandkvæðalítið eða sennilegt að vel mætti takast eða geti komið til mála.

30—40 telja það vandkvæðum bundið, en 20—30 segja að hjá sjer hagi eigi svo til, að slíkt geti átt sjer stað.

Svör við elleftu spurningunni:

Hvernig virðist yður hafa reynst sú unglingafræðsla í sveitum, er þjer þekkið?

Nokkrir hafa misskilið þessa spurningu og blanda saman unglinga- og barnafræðslu. Aðrir (um 20) segja, að reynslu og þekkingu vanti hjá sjer í þessum efnum og geti þeir því ekki svarað spurningunni.

Hinir, sem svara upp á það, sem um er spurt, skiftast í tvo flokka. Telur annar flokkurinn unglingafræðslu í sveitum hafa reynst vel (60–70) eða sémilega (um 20). En hinn flokkurinn telur unglingafræðslunni mjög ábótavant (20–30), oftast að litlu gagni, stundum einbert kák; alment »litið um unglingafræðslu í sveitum, nema á heimilum einstakra mentamanna og þar sem unglingaskólar eru« (Þorsteinn M. Jónsson, alpm. í Borgarfirði).

Í nokkrum af svörunum er minst á nafngreinda unglingaskóla og látið vel af gagni því, er þeir geri.

Svör við tólfstu spurningunni:

Hvernig hugsið þjer yður framhaldsfræðslu unglinga hagað?

Margir (um 50) svara spurningunni um það, hvernig þeir hugsi sjer framhaldsfræðslu unglinga hagað, æði óákveðið: Með unglingaskólum, hjeraðsskólum, lýðskólum, gagnfræðaskólum, — án þess að tilgreina nánar um tilhögun skólahaldsins, aldur nemenda, fjölda skóla o. fl.

Aðrir tala nákvæmar um eitt eða fleiri af þessum atriðum og eru skoðanir skiftar.

a) Fjöldi unglingaskóla.

Einn vill hafa unglingaskóla í hverjum hreppi. Aðrir tala um sýsluskóla (24) eða 8–10 skóla á öllu landinu (15). Enn aðrir vilja fá fjórðungsskóla (15).

b) Tilhögun unglingaskóla.

Sumir tala um unglingaskólana sem framhaldsbekk við barnaskólana (20). Aðrir mæla

með námskeiðum í sambandi við barnafræðsluna (4). Enn aðrir vilja að unglingaskólarnir sjeu vel útbúnir heimavistarskólar (27).

Skoðanir eru skiftar um lengd skólatímans. Minst er talað um 2 mánaða námskeið á ári (1), en sumir vilja krefjast 2 ára skólavistar (6).

Einnig eru skoðanir skiftar um það, hvort unglingar eigi að vera skyldaðir til skólavistar eftir 14 ára aldur, eða hvort slíkt skuli vera frjálst. Sumir leggja áherslu á, að öllum unglingum ætti að gefast kostur á og vera gert auðvelt að njóta framhaldsfræðslu, en eru mótfallnir skólaskyldu eftir 14 ára aldur. Aðrir aftur á móti (um 20) vilja að unglingar sjeu skólaskyldir.

c) Aldur nemenda.

Sumir ætlast til þess, að landið kosti fræðslu unglinga frá 14–16 ára, aðrir til 17, 18 eða 20 ára aldurs.

Ýms ummæli og uppástungur.

I.

Um barnafræðslu.

1. Fræðsluskýlda.

Um fræðslukröfurnar alment segir svo í einu svarinu: . . »Ættu börn við alla heimangönguskóla að skila einhverju ákveðnu í lok hvers skólaárs. Það ósamræmi, sem í þessu er nú, kemur hart niður á börnum og kennurum, er börn flytjast skóla á milli.« . . »Væri hverju barni gert að skyldu að komast yfir eitthvað ákveðið á hverju ári, væri það hvöt fyrir skóla og heimili. Hitt að gera engar ákveðnar kröfur til barnanna fyrri en að lokum, hlýtur að verða áhrifaminna og meira handahófe (kennarinn við Bjarnastaðaskóla á Álftanesi). — Um sjerstakar námsgreinar er talað nokkuð ýtarlega í sumum svörunum.

Um *kristindómsfræðslu* segir í einu svarinu: »Utanaðlærdómur á «kveri» sje stranglega bannaður. Kenslan gerð söguleg, bygð á Barnabíbliunni, sálmaþókinni og kirkjusögunni, með sjerstöku tilliti til kristnisögu Íslands» (Kennarar Nesskóla í Norðfirði). Í öðru segir: . . »vjer teljum brýna nauðsyn til, að utanaðlærdómur kristinna fræða verði stranglega bannaður. Teljum heppilegast að hafa kensluna sögulega og fylgt sje Barnabíbliunni, og þar að auki sjeu lærðir valdir sálmar og börnin ennfremur frædd um nokkra aðalmennina í kirkjusögu Íslands» (form. skólanefndar Nesshólahjersaðs í Norðfirði). — Sira Bjarni Pálsson í Steinnesi skrifar: »Að því er skyldunámsgreinar í skólunum snertir, skal jeg leyfa mjer að taka það fram með mikilli áherslu, að það ætti að vera hein lagaskylda að veita kenslu í barnaskólunum í *bíblíusögum*. Þar sem skólarnir útiloka kristindómskensluna, en taka jafnframt upp tímann fyrir börnunum allan veturinn, þá getur farið svo að aðstaða prests, sem hefir viðlendan verkahring, verði ekki góð til þess að veita börnunum nægilega þekkingu í kristindóminum. Býst jeg við að ekki purfi að færa rök fyrir því, hve óhæfilegt það er og skaðlegt, ef fræðsla í kristindóminum er látin sitja á hakanum. — Get jeg ekki sjeð, að hjer sje um óeðlilega eða ósanngjarna kröfu að ræða, enda veit jeg sárfá dæmi þess, að kennararnir hafi á móti þessari kenslu, og min reynsla er sú á kennurum frá Kennarskólanum í Reykjavík, að þeim sje vel treystandi til slíkrar kenslu. Finst mjer það óhæfilegt, að láta það vera komið undir atkvæðagreiðslu fjöldans, hvort kristin fræði eigi að kennast í barnaskólum eða ekki, því að á slíkri atkvæðagreiðslu getur einatt farið svo, að of mikils verði ráðandi einstakir ráðrikir menn, sem þá ef til vill lítinn skilning hafa á fræðslumálum, og litla umhyggju bera fyrir þörfum hins upprenn-

andi æskulýðs». — A fundi á Blönduósi 14. júní 1910, sem allir prestar, kennarar og fræðslunefndir í Austur-Húnavatnssýslu höfðu verið boðaðir á, og sem menn voru mættir á úr öllum hreppum sýslunnar nema einum, 14 menn alls, var samþykkt svólátandi tillaga: »Fundurinn telur æskilegt, að *verkleg kensla* væri tekin upp í barnaskólunum. Mætti kensla sú varla vera minni en 1—2 vikur á vetri fyrir hvert barn og ætti þá helst að vera námskeið, þar sem eingöngu væri kent verklegt». — »Skólaíðnað og líkamsæfingar þarf að lögskipa», skrifar kennarinn á Bjarnastöðum á Álttanesi. Í sama streng taka kennarar Akureyrarbarnaskóla og fleiri. Sira Þórður Ólafsson á Þingeyri segir: »Þessar námsgreinar (þ. e. handavinnu og söng) tel jeg höfuðnauðsyn að leggja áherslu á í fræðslu barna, auk góðs lesturs, skriftar og undirstöðu í reikningi, eigi börnin ekki að verða pululærðir páfagaukar, veikluð á líkama og kalin á hjarta með ógeð á allri vinnu, svo sem helst til mikið hefir borið á síðustu árin». — Um *söngkenslu* var á áðurnefndum Blönduósfundi samþykkt þessi tillaga: »Fundurinn lýsir óánægju sinni yfir því, að í mörgum barnaskólum er engin söngkensla, og að menn fá burtfararpróf frá Kennaraskólanum án þess að kunna nokkuð til söngkenslu, og óskar að yfirstjórn fræðslumálanna gangi eftir því að fræðslulögunum sje hlýtt í þessu efni».

2. Skólahjeruð.

Fræðslunefndin í Leirár- og Melahreppi segir, að þar ætti að vera eingöngu skólahjerað. Skólanefnd Eystri-Sólheimaskólahjersaðs í Skaftafellssýslu segir, að það valdi misrjetti um mentun barna, að hafa skólahjerað og fræðsluhjerað í sama hreppi. — Fræðslunefnd Mosvallahrepps leiðir athygli að því, »hversu ranglátt og óviðeigandi það er, að kostnaður við barnafræðslu, þar sem

skólahjærað og fræðsluhjærað er í einu og sama hreppsfjelagi, skuli ekki greiðast úr sveitarsjóði. Sjá 7. gr. fræðslulaganna frá 1907. Út af þessu hefir verið megn óánægja í fræðsluhjæraðinu.

3. Skólahald.

Þorsteinn Jónsson, Ásmundarstöðum, skrifar: »Það er mín skoðun, að þannig eigi að ganga frá fræðslulögunum, að menn sjeu sem sjálfráðastir um það, á hvern hátt þeir kenna börnum sínum að fyrirskipuðu fræðslumarki; sjeu látnir finna til þeirrar ábyrgðar, sem á þeim hvílir, og sje lofað að njóta þeirrar gleði að hafa upptýlt vel og trúlega skyldur sínar óneyðdir.

Um skóla annanhvorn dag skrifar Þorsteinn Jónsson, fræðslunefndarm., Dalvík: »... hjer hefir hvert barn sótt skólann víðast aðeins annanhvorn dag (allur skólatíminn á vetri 16—24 kenslúvikur) og á þann hátt unnist tími til heimalestursiðkana, sem ella hefði lítill eða enginn orðið. Ætlum vjer, að ef börnin ættu að sækja skólann daglega, mundi ekki veita af að lengja skólatímann drjúgum, ef ná ætti sama fræðsluárangri». — Grímur Grímsson, kennari í Ólafsfirði, skrifar: »Undanfarna tvo vetur höfum við haft svonefndan annarsdagsskóla og mælir hjæraðslæknir með því fyrirkomulagi.

Um kostnað af lögskipaðri skólasókn kemst fræðslunefndin í Snæfjallahreppi svo að orði: »Heppilegt væri, að borgað væri úr ríkissjóði og sveitarsjóði (án þess að teldist sveitastyrkur) meðlag með fátækum börnum, sem koma þarf fyrir til að ganga á skóla, því mentun barna er vinningur fyrir ríkið í heild, en ef sveitarsjóður borgar eitthvað af því, þá ætti það að verða trygging fyrir því, að ekki yrði borgað fyrir aðra en þyrftu».

Um heimavistar-skólahús og byggingu þeirra farast síra Arnóri Árnasyni í Hvammi svo orð: »Gæti það verið til sparnaðar við byggingu

skólahússins og að fleiru leyti hagkvæmt, að byggja það á prestssetrinu eða annarstaðar, þar sem góð væru húsakynni, svo að nokkrir af nēmendunum gætu fengið þar svefnherbergi, svo að skólahúsið þyrfti ekki að vera eins stórt og ella». — Síra St. M. Jónsson, Auðkúlu, skrifar: »Ef skóla skal halda á einum stað í sveitinni, virðist eðlilegast að hann væri á prestssetrinu, bæði vegna eftirlits prestsins með kenslunni og áhrifa hans á æskulýðinn. Þetta ætti að vera landsregla, þar sem hægt er að koma því við. Jafnvel væri tilvinnandi að gera prestaköllin aftur svo hæg, að presturinn gæti haft kenslustarfið á hendi, annaðhvort einn eða með aðstoð. Við þetta ynnist margt, og sparaðist fje og nokkur trygging fengist fyrir, að alþýðufræðslan væri í höndum hæfilega mentaðra manna« o. s. frv.

Um kenslubækur segir skólastjóri Ögmundur Sigurðsson: »Kenslan getur ekki komist í sæmilegt horf öðruvísi, en með gerbreyttum kenslubókum, sem sjeu samdar eftir gerhugsaðri lesáætlun fyrir hvert ár. Ein stærsta misbrúkun á náminu er það, að 7 ára gömlum börnum er boðið sama nám og 12 ára börnum. Kenslumálastjórn og kennarar hafa drýgt þá stórsynd, að hafa aldrei gefið út lesáætlun, sem hægt væri að kenna eftir, alt í óvissu, hvað t. d. 9 ára börn, 11 ára o. s. frv. hafa átt að kunna». — Guttormur Vigfússon umboðsmaður í Geitagerði segir: »... að það sje ómissandi, að löggilt væri sama kenslubókin fyrir öll börn í sömu deild, svo að öll börnin hefðu í senn full not af kenslunni yfir allan kenslutímann og ekkert af tímanum færi til ónýtis fyrir nokkurt barn, — svo yrði þetta þá líka ljettara og masminna fyrir kennarann. Þess atriðis hygg jeg að alstaðar hafi ekki verið nógu vel gætt, og t. a. m. í reikningi, landafræði og sögu hafi eitt barnið haft kenslubók eftir þennan höfund, og

annað eftir hinn. Foreldrarnir ættu að skyldast til að kaupa þá kenslubók handa börnum sínum, sem löggilt er og á að vera hin sama fyrir þau öll.

Um myndir og söfn við skóla skrifar Klemens Jónsson, kennari við skólann á Bjarnastöðum: »Skólunum verður að sjá fyrir góðum myndum af atvinnuvegum landsins til sjós og sveita, af dýrum og jurtum og landslagi, af mannvirkjum, merkisstöðum, sögustöðum, forngripum o. fl. . . . Þá ætti að krefjast þess, að við hvern skóla væri ofurlítið náttúrugripasafn, sem krafist væri að börnin gætu gert grein fyrir. . . . Lexiur af bókum ættu börnin að læra sem minnst til 12 ára aldurs, en bókasafn við hæfi barna ætti að vera við hvern heimangönguskóla til þess að hneigja þau til lesturs«.

Á fundi á Blönduósi, 14. júní 1920, var samþykkt svolátandi tillaga um námskeið: »Fundurinn skorar á stjórn fræðslumálanna að koma á viku námskeiði á vori hverju við barnaskólana, þar sem kent sje að þekkja helstu íslenskar jurtir og um bygging þeirra, helstu fugla og íslenskar bergtegundir, og yfirleitt að opna augu barnanna fyrir náttúrunni«. — Síra Björn Stefánsson á Bergstöðum segir svo um þetta í svari sínu: »Þá vil jeg gera kennurunum að skyldu, að hafa börnin undir hendi eina viku að sumrinu, t. d. frá 1.—8. júlí, og kenna þeim þá að þekkja helstu ísl. jurtir og um bygging þeirra, enn fremur að þekkja helstu bergtegundir og fugla, eftir því sem unt væri, yfirleitt opna fyrir þeim bók náttúrunnar eins og hægt væri«.

4. Próf.

Kennarar barnaskólans á Akureyri segja í svari sínu: ». . . æskilegt væri, að betra samræmi kæmist á barnaprófin um land alt, bæði með prófkröfur og einkunnagjafir«.

5. Skólanefndir og skólaeftirlit.

Þorsteinn M. Jónsson alpm. kemst svo að orði í svari sínu: »Í skólahjeruðunum munu hreppsnefndirnar og bæjarstjórnirnar hugsa mest um að velja þá menn í skólanefndirnar, sem hugsa mest um að spara fyrir hreppssjóð eða bæjarsjóð. Velja þær oftast skólanefndirnar þannig, að þær taka meiri hlutann úr hreppsnefndinni eða bæjarstjórninni, til þess að vera vissar um að ráða gerðum þeirra. Svona er það, þar sem jeg þekki til. Ekkert eða lítið er hirt um að velja þá menn í skólanefnd, sem hafa vit á uppeldis- og fræðslumálum, enda oft fátt um slíka menn. Jeg álit það mjög óheppilegt, að skólanefndirnar, eins og þær nú eru skipaðar, skuli hafa nokkuð að segja um kennaraval. Þeim hættir sumum við hlutdrægni og eru margar ekki bærar um að dæma um kennara. Þar sem jeg þekki til, er umsjón skólanefndanna með skólunum mjög ljeleg og sumstaðar verri en engin. Sumar þeirra lána skólahúsin til danssamkoma og funda, án þess að hirða nokkuð um þær reglur, sem settar eru um hreinlæti og hirðingu skólahúsa. Þekki þess dæmi, að skólahús og skólaáhöld eru skemd vegna sífelðra samkoma, og aðalkennari oft ekkert látinn vita um, þegar húsið er lánad. Stundum verður að leggja niður kenslu fyrir það að skólahúsin eru svo illa til reika eftir slíkar samkomur. Mín reynsla er sú, að skólan. í þessu skólahjeraði veiti öllum börnum undanþágu frá skólagöngu, sem sótt er um undanþágu fyrir, jafnvel þó að börnunum sje ekkert eða mjög lítið kent heima. — Eins og skólanefndirnar eru nú skipaðar, álit jeg þær eitt höfuðmeið skólananna. — Verði skólanefndunum haldið framvegis, þá má verkvið þeirra ekki vera víðtækara en sóknarnefnda er nú. Ekki mega hreppsnefndir eða bæjarstjórnir velja þær. Álit rjettast, að þær sjeu skipaðar af fræðslu-

málastjóra. Líka getur komið til mála, að þær sjeu kosnar á almennum hreppsfundum, en þó er það hæpin leið, sjerstaklega ef valdsvið þeirra er eins viðtækt og nú. — Jeg tel nauðsynlegt, að skipaðir verði skóla-umsjónarmenn, er ferðist á milli skólanna til að hafa eftirlit með þeim og til að leiðbeina kennurunum. Þeir menn verða að vera sjálfir reyndir kennarar. Þeir mega ekki vera færri en 7 á öllu landinu. Þeim skulu sendar umsóknir um kennarastöður innan sins umdæmis til umsagnar, i stað þess að senda skólanefndunum þær«. — Kennarar við barnaskólann á Seyðisfirði segja i svari sínu: »Eftirlit með skólunum ætti að hverfa undir sjerfróða skóla-umsjónarmenn, sem væru stöðugt á eftirlitsferðum, meðan skólar starfa. Umsjón skólahúsa, kenslutaekja og annara skólaeigna, skýrslugerð og annað slíkt, ætti að felast skólastjórum«. — Bjarni Jónasson, kennari i Svinavatnshreppsfræðsluhjaraði, leggur til: »Framvegis sje nefndirnar skipaðar þannig: Stjórnarráðið skipar, eftir tillögum fræðslumálastjóra, formann nefndanna til 6 ára i senn, þó getur enginn skorast undan endurkosningu fyr en eftir 12 ára samfelt starf. Hinir nefndarmennirnir sjeu kosnir af almennum kjósendafundi, eins og nú tíðkast, en sú breyting sje gerð á, að kjörtímabilið sje 6 ár og helmingur nefndarmannanna kosinn þriðja hvert ár. — Formenn skólanefnda og fræðslunefnda i hverri sýslu myndi *hjeraðsráð*, er vinni að samræmi og endurbótum á fræðslumálum hjeraðsins, undir yfirstjórn fræðslumálanna«.

6. Kennarar.

Bjarni kennari Jónasson segir ennfremur i svari sínu: »Jeg hefi komist að því, að ýmsir eru mjög óánægðir með, að uppsagnarvald á kennarastöðum var tekið af skóla- og fræðslunefndum. Með þessu var staða kennaranna óneitanlega gerð tryggari,

en samt virðist mjer ástæða til að athuga, hvort hjer sje ekki gengið helsti langt, því að mikið er i húfi, ef illa tekst til með kennaravalið. Mjer fínt hyggilegast, að enginn geti fengið veitingu fyrir kennarastöðu, fyr en eftir 3 ára kenslustarf, þá ætti maðurinn að vera nokkurn veginn reyndur sem kennari«. — Jónatan J. Lindal, fræðslunefndarmaður á Holtastöðum, leggur til: »Fræðslulögum frá 1919 þarf að breyta þannig, að kennarar sjeu jafnan settir i 2 ár áður en þeim er veitt staðan, og sje fræðslunefnd heimilt að segja upp stöðunni með 6 mánaða fyrirvara, þann tíma, sem kennari er settur. Eftir núgildandi fræðslulögum er ómögulegt fyrir fræðslunefnd að losna við kennara, ef hann vill vera, þó að kennarinn sje alveg óhæfur til starfsins. Sumir gáfumenn geta verið svo skapi farnir, að þeir sjeu óhæfir kennarar, en við svoleiðis menn er ekki hægt að losna eftir núgildandi lögum. Þess vegna teljum vjer nauðsyn á að kennari sje settur 2 fyrstu árin«.

II.

Um ungmennafræðslu og sjerskóla.

1. Markmið og skipulag.

Magnús Torfason, bæjarfógeti á Ísafirði, leggur til i sínu svari: »Lögd meiri stund á að proska viljann og bæta síði þeirra en verið hefir«.

Stefán Hannesson, kennari, Litla-Hvammí, skrifar: »Fyrirlestrar — upplestrar — bókasöfn i hverju hjeraði og ágætur alþýðumentaskóli i anda bestu lýðháskóla Norðurlanda — að minsta kosti 1 i hverjum landsfjórðungi«.

Sigurður J. Gíslason, kennari, Brekkukoti i Óslandshlíð, telur víða »hægt fyrir barna-kennara að kenna unglingum annan daginn og börnum hinn«.

Þór. Grímsson, fræðslunefndarmaður, Garði

í Kelduhverfi, segir: »Fræðsla barna, eins og hún er nú, ekki nægilegur forði til full-orðinsáranna. Til bóta væri: 1. Skyldunám að barnaprófi loknu. 2. Unglinganámskeið — helst í hverri sveit. Slík kensla ódýrust og handhægust, en gæti þó orðið góð hvöt til framhaldsmentunar, og nokkur stuðningur til frambúðar, þótt ástæður leyfðu ekki framhaldsnám«.

Þjarni kennari Jónasson leggur til: »Í sambandi við barnaskólana sje unglingadeild með mánaðarnámskeiði á vetri. Gæti námskeið þetta orðið góð upprifjun og aðstoð við sjálf nám. — Ríkið stofni og starfræki a. m. k. 4 unglingaskóla, er vandað sje til eftir bestu fongum og háðir sjeu nákvæmu eftirliti. Unglingaskólavist eða jafngild mentun, sje gerð að inntökuskilyrði við sjerskólana (búnaðarskóla, kennaraskóla o. s. frv.)

Friðrik Hjartarson, kennari, Suðureyri, vill auk fjórðungsskóla hafa námskeið við barnaskóla, og kemst svo að orði um tilhögun þeirra: »Nú stendur barnaskóli í 6 almanaksmánuði, byrjar 1. október og starfar til júlaleyfis. Þá sje hlje á kenslu til 1. febrúar. Noti börnin það til upplesturs undir miðsvetrarpróf, er þá hefjist. Starfi skólinn síðan áfram til 1. maí. Hlje þetta (eða janúarmánuður) sje notað til að kenna unglingum 14—16 ára: festa, rifja upp og bæta einhverju við námið í barnaskólanum. Skólahjeruðin (fræðsluhjeruðin) legðu til hús og kensluáhöld. Nemendur kostuðu sjálfir kenslu, ljós og hita (eða ríkið $\frac{1}{4}$, skólahjeruðin $\frac{1}{4}$ og nemendur $\frac{1}{2}$)«.

Kennarar Akureyrarbarnaskóla telja »hagfelt að hafa unglingaskóla í sambandi við barnaskólana« í kaupstöðum og fjölmönnum þorpum, »nota sömu kennara, sama skólahús og kensluáhöld«.

Sira R. M. Jónsson, Stað í Aðalvík, leggur til, »að kennari og prestur, þar sem svo hagar til, tækju höndum saman og veittu slíka fræðslu (o: ung.) á eftirmiðdögum í

skólahúsinu. Hefir verið reynt hjer 1 ár og talsverður áhugi hjá unglingum að sækja fræðsluna«.

2. Kenslan.

Kennarar barnaskólans á Akureyri taka fram: »Við unglingafræðsluna væri æskilegast, að hægt væri að taka eitthvert tillit til unglingins og þess, sem hugur hans hneigist að, svo ekki sje öllum sniðinn sami stakkur. Einkum væri rjett, að verkleg fræðsla væri sem fjölbreyttust, því yfirleitt mun hægra að vekja áhuga unglinga á verklegum efnum en bóknámi. Móðurmálið, reikningur og eitt útlent mál ættu að vera aðalgreinar, og svo aðrar greinar eftir því, sem fyrir fellur«.

Jónatan J. Lindal, bóndi, fræðslunefndarmaður Holtastöðum, kemst svo að orði í svari sínu f. h. fræðslunefndar Engihlíðarhrepps: »Af því vjer leggjum mikla áherslu á að unglingarnir læri það, sem er þeim til gagns fyrir lífið, en ekki einhverja fræði, sem ef til vill er engin bein not að, þá virðist oss stór nauðsyn á, að unglingarnir fái strax einhverja meiri eða minni verklega kenslu. Unglingarnir fá óbeitt á öllu verklegu undir því kenslufyrirkomulagi sem nú er. Það er ekkert tillit tekið til þess, hvort unglingunum kemur að nokkru haldi það sem þeir læra eða ekki. Hvort hann er nokkru færari eftir en áður að starfa að þeim störfum, sem hann á að hafa með höndum í lífinu. Unglingunum er kent að þekkja tannbyggingu ljóna, fila og giraffa, og annað því um líkt í dýrafræðinni, sem hann aldrei sjer, og varðar ekkert um, en hann veit ekki það allra einfaldasta sem lýtur að eðli og lífnaðarháltum húsdýranna. Honum er kend landafræði annara landa, hvað margir íbúar sjeu í hverri borg og hverju landi, og yfirhöfuð allra handa fræði, sem hann aldrei kemur til með að geta notað í lífinu. Farið með hann út um alla heima og geima, en hlutina sem í kringum hann eru hefir hann

enga hugmynd um að heitið geti. Honum er kend mannkynssaga, nær þessi konungur fæddist og nær þessi dó. Hve margar orustur Napóleon háði o. fl.; en hvernig hann fer að nytfera sjer sumt af þessu í lífinu, það er vist flestum ofvaxið að sjá. — Unglingnum er aftur á móti ekki kent hvernig hann á að lifa í því þjóðfjelagi, sem hann er í, hvernig hann á að umgangast menn, hvernig fyrirkomulag þjóðfjelagsins er, hvernig viðskiftalífið er, og hvaða lögum það er háð. Honum er ekkert kent í bókfærslu, sem allir þurfa á að halda, en ef til vill í staðinn kendur bókstafareikningur, sem aldreifar þarf að nota. — Það einfaldasta í viðskiftafræði og þjóðhagsfræði þurfa allir að kunna, sama er með það almennasta, sem að rjettarfari lýtur. Náttúruna í kring um sig þurfa allir að þekkja að meiru eða minna leyti. Nauðsynlegar námsgreinar eru þess utan þær, sem alstaðar eru kendar: skrift, almennur reikningur og móðurmálið. Lengra er ekki ástæða til að fara með unglinga fram að 18 ára aldri í því bóklega, nema ef eitt útlent tungumál væri lært líka. — Af því verklega kenslan fyrir pilti og stúlkur er gagnólik, þá sýnist sjálfsagt að hafa unglingaskólana strax aðskilda, aðra fyrir pilti og aðra fyrir stúlkur. Vjer álitum heppilegt, að verkaskifting sje milli karlmanna og kvenmanna, eins og verið hefir, þannig að karlmennirnir starfi utan húss, en kvenfólkið innan húss, en af því leiðir, að öll verkleg kensla verður önnur og margt af bóklegu kenslunni líka, *ef kenna á nokkuð af því, sem kemur að gagni í lífinu*, annars má það auðvitað alt vera í graut, piltar og stúlkur, ef kenna á einhver fræði, sem ekkert koma við lífinu eða þeim störfum, sem búist er við að mennirnir komi til með að framkvæma.

Stefán Jónsson, prófdómari, Hrisum, segir í svari sínu: »Stór kostur að geta átt kost á

því, að taka þær námsgreinar, er hverjum fellur best og hver treystir sjer með góðu móti að afkasta, þannig að hver nemandi eigi kost á að velja um námsgreinar og hve margar hann tekur. Með því gæti kunnátta orðið sæmileg. Er kunnugt um, að mörg börn og unglingar eru fákunnandi sökum þess að nemendurnir hafa haft of mikið undir eftir timalengd. Námsgreirnir hafa verið of margar eða þá að nemandinn hefir komist mjög skamt í hverri námsgrein.

3. Inntökuskilyrði í sérskóla.

Fundurinn á Blönduósi 14. júní 1920 leggur til, »að unglingaskólavist eða jafngild mentun sje gerð að inntökuskilyrði við sjerskólana (búnaðarskóla, kennaraskóla o. s. frv.).«

Síra Gísli Skúlason á Stórahrauni segir í svari sínu: »Jeg tel heppilegast, að gagnfræðaskóli væri stofnaður í hverjum landsfjórðungi, sem tæki við þroskuðustu börnum barnaskólanna, og væri jafnframt undirbúningsskóli undir alla sjerskóla og æðri mentun.

4. Samræmi í alla skóla.

Klemens kennari Jónsson í Árnakoti kemst svo að orði: »Sje komið samræmi í alla þessa skóla, iðnskóla, verslunarskóla, sjómannaskóla, bændaskóla, kennaraskóla og gagnfræðaskóla, sem til eru, og gerð róttæk endurbót á barnaskólunum, þá væri stigið mjög stórt spor í skólamálunum.

5. Ungmennaskólarnir ekki samskólar.

Blönduóssfundurinn 14. júní 1920 samþykkti svolátandi tillögu: »Fundurinn telur heppilegast, að unglingaskólarnir sjeu ekki samskólar, heldur sjerstakir fyrir pilti og stúlkur, því að nauðsyn er á því að hafa verklega kenslu í þeim skólum, en sú kensla er ólik fyrir pilti og stúlkur.

6. Húsmæðraskólar.

Klemens kennari Jónsson skrifar: »Ein tegund skóla er það, sem of litill gaumur er gefinn. Það eru húsmæðraskólarnir. Slíkra skóla er mjög mikil þörf. Fólksleysið kreppir æ harðara að með ári hverju, og á engri stjett í landinu kemur þetta harðara niður en húsmæðrunum. Geti þær eigi rönd við reist af einhverjum ástæðum, vofir hætta yfir heimilunum. Hið opinbera á því að sjá þeim húsmæðraefnum fyrir góðum og hagnæmum undirbúning, sem, þess óska, til að afstýra hættunni að svo miklu leyti sem kleift er. Jeg skal ekki fara út í hvað þær eigi að nema á slíkum skólum, en eitt er það, sem jeg get ekki stílt mig um að nefna, og það er það, að þær ættu að fá þar leiðbeiningar um uppeldi barna«.

7. Dýralækningaskóli.

Tillaga Jóhannesar kennara Friðlaugssonar á Fjalli í Aðaldal er þessi: »Búnaðarskólarnir sjeu tveir, eins og nú er, en við annan þeirra væri stofnaður dýralækningaskóli. Gætu þá búfræðingar þeir, sem það vildu, haldið áfram í þeim skóla«.

8. Gagnfræðaskólar.

Í svari kennara barnaskólans á Seyðisfirði er svofeld tillaga um Akureyrar- og Flensborgarskólann: »Gagnfræðaskólanum á Akureyri ætti að breyta aftur, gera hann að unglingaskóla fyrir Norðlendingafjórðung, og flytja að Mòðruvöllum í Hörgárdal. Flensborgarskólann ætti að færa í sama, horf fyrir Sunnlendingafjórðung«.

Fylgiskjal II.

Skýrsla

um kostnað við heimavistir í nokkrum skólum árin 1910—1920 að meðaltali á dag fyrir hvern nemanda.

Tala	Nafn skóla	1910—11	1911—12	1912—13	1913—14	1914—15	1915—16	1916—17	1917—18	1918—19	1919—20
1	Gagnfræðask. á Akureyri .	0,85	0,78	0,83	0,88	1,03	1,13	1,73	Engar heimav.	2,87	3,38
2	— » — i Flensborg.	»	0,79	0,71	0,80	0,93	0,86	1,05	Engar heimav.	1,47	3,02
3	Ungm.sk. að Núpi i Dýraf.	0,51	0,60	0,69	0,70,5	0,71	0,72	0,90	Vantar skýrslu	1,94,5	1,94,5
4	Rændask. á Hólum	0,74	0,74	0,83	0,83	Sjætt skýrslum skólans fyrir 2 htr. á dag			Sjætt skýrslu	2,84	2,84
5	— » — Hvanneyri . . .	»	0,64	0,68,5	0,73	0,71,5	0,80,5	0,87,5	1,27,5	1,80,5	2,09

Athugasemdir:

1. Fæði, ljósmeti, eldsneyti, matreiðsla og þjónusta. 2. Fæði, húsnæði, ljós, hiti og þjónusta. 3. Fæðiskostnaður fyrir karlmenn, fjórðungi minni fyrir kvenmenn. 4. Fæði, matreiðsla og þjónusta, nema 1919—20 aðeins fæði. 5. Fæði, matreiðsla og þjónusta.

Fylgiskjal III.

Heimangöngu-skólahús 1921.

Kaupstaðir.	Landssjóðsstyrkur til skólagerðar.
1. Reykjavík.	
2. Akureyri.	
3. Hafnarfjörður.	
4. Ísafjörður.	
5. Seyðisfjörður.	
6. Vestmannaeyjar. Steinsteypuhús, sjerstakur styrkur veittur á þingi	25000,00
7. Siglufjörður. Steinsteypuhús	6140,00
Utan kaupstaða.	
1. Gerðahreppur. Tvö hús: í Gerðum og í Leirunni	2850,00
2. Miðneshreppur. Tvö hús: í Sandgerði og á Hvalsnesi	1350,00
3. Vatnsleysustrandahreppur. Tvö hús: í Suðurkoti og á Vatnsleysu	1650,00
4. Keflavík	4077,00
5. Garðahreppur. Húsið stendur á Garðaholti	900,00
6. Hafnir	975,00
7. Grindavík	1280,00
8. Eyrarbakki	3000,00
9. Stokkseyri	2000,00
10. Eystri-Sólheimar	500,00
11. Litlihvammur	500,00
12. Deildará	750,00
13. Reynishverfi	800,00
14. Vík í Mýrdal	2200,00
15. Djúpivogur	1300,00
16. Neðri-Hvoll í Hvolhreppi, Rangársvs. Gamalt hús, sem þarf að byggja upp.	
17. Búðir í Fáskrúðsfirði	3000,00
18. Eskifjörður	3700,00
19. Nesþorp í Norðfirði.	
20. Bakkagerði í Borgarfirði eystra	1500,00
21. Vopnæfjörður	5000,00
22. Húsavík	3000,00
23. Grímsey.	
24. Ólafsfjörður. Veitt til húskaupa og áskilin breyting á húsinu	2500,00
25. Blönduós. Styrkur til að kaupa hús (steinhús á Blönduósi)	1050,00
26. Tröð í Álftafirði. Gamalt hús og óhentugt; þarf að endurnýja.	
27. Hnífsdalur	2000,00
28. Bolungarvík.	
29. Suðureyri í Súgandafirði	1000,00

30.	Flateyri. Aukning og endurbætur á húsinu	1310,00
31.	Pingeyri	1500,00
32.	Bildudalur. Húsið reist af P. J. Thorsteinsson, styrklaust.	
33.	Patreksfjörður (Eyrar)	5000,00
34.	Stykkishólmur. Keypt hús og breytt	2400,00
35.	Hellissandur. Gamalt hús, sem þarf aðgerðar.	
36.	Ólafsvík	2438,33
37.	Borgarnes	2700,00
38.	Akranes	4000,00
39.	Mýrarhús og Viðey. Húsið í Viðey leiguhús.	
40.	Bjarnastaðir á Álftanesi, Gullbr.s. Steinsteypuhús	3200,00
41.	Hrísey	1935,00
42.	Búðareyri í Reyðarfirði	4618,00
43.	Flatey á Breiðafirði	1800,00
44.	Sauðárkrókur	1800,00

Farskólahús 1921, reist með styrk úr landssjóði.

		Styrkur.
A.-Skaftaf.s.:	Nesjahreppur við Lxárbrú	500,00
V.-Skaftaf.s.:	Hörgslandshreppur: Kálfafelli 1000 kr. Múlakoti 900 kr.	1900,00
	Kirkjubæjarkhreppur: í Pykkvabæ 1935 kr. (steypuhús raðfýst), á Klaustrinu 3279 kr.	5214,00
	Álftaver: Á Herjólfssstöðum	2500,00
	Hvammshr.: Deildará 700 kr., Reynishv. 800 kr., Litlahvammi 800 kr.	2300,00
Rargárv.s.:	Hvolhreppur: Neðraholi	500,00
	Fljótshlíðarhreppur: að Grjóta	991,64
Árnessýsla:	Ölveshreppur: á Hjalla	700,00
	Grímsneshreppur: Minniborg	700,00
	Skeiðahreppur: Húsatóftir	600,00
Gullbr.s.:	Bjarnastaðir á Álftanesi	3200,00
Borgarfj.s.:	Skilmannahreppur: Litli-Lambhagi	575,00
Mýrasýsla:	Stafholtstungur: Hlöðutún	930,00
	Borgarhreppur: við Beigalda	1475,00
Snæfells.s.:	Helgafellssveit: að Skildi	500,00
Barðastr.s.:	Geiradalshreppur: Króksfjarðarnes	600,00
	Tálknafjarðarhreppur: Bakki 700 kr., Sveinseyri 1300 kr.	2000,00
	Auðkúluhreppur: Skógar í Mosdal	466,00
V.-Ísafj.s.:	Pingeyrarhr.: Haukadalur (steypuhús) 800 kr., Keldudalur 800 kr.	1600,00
	Mýrahreppur: Lambahlað (steypuhús) 800 kr., Núpur 785 kr.	1585,00

N.-Ísafj.s.:	{	Snæfellshreppur: Snæfjöll	867,00
		Sljettuhreppur: Látrum	800,00
Strandas.:		Hrófbergshreppur: Hólmavík	1047,00
A.-Húnav.s.:		Sveinsstaðahreppur: Sveinsstaðir (steypuhús)	1000,00
V.-Húnav.s.:		Kirkjuhvammshreppur: Hvammstangi	3000,00
Skagafj.s.:	{	Hofshreppur: Hofsóð	1300,00
		Fellshreppur: Miðhóll í Sljettuhlíð	954,00
		Glæsibæjarhreppur: Sólborgarhóll (steypuhús)	?
Eyjafj.s.:	{	Öxnadalshreppur: Pverá	700,00
		Arnarneshreppur: Eystri-Reistará	1167,00
		Svarfaðardalshreppur: Grund 984 kr., Dalvík 2500 kr.	3484,00
		Hálshreppur: Skógar í Fnjóskadal (með einhverri heimavist)	2100,00
S.-Þing.s.:	{	Ljósavatnshreppur: Ljósavatn	?
		Skútustaðahreppur: Skútustaðir.	?
N.-Þing.-s.:		Axarfjarðahreppur: Ærlækjarsel	700,00
S.-Múlas.		Mjóafjarðahreppur: í Bakkaporpi	1400,00

Frumvarp

til laga um Daufdumbraskólann í Reykjavík.

I.

Markmið Daufdumbraskólans.

1. gr.

Markmið skólans er að veita daufdumbum, málhóltum og heyrnarsljóum börnum, sem ekki geta notið kenslu í öðrum skólum, þá fræðslu til munns og handa, sem krafist er af hverju 14 ára barni, að svo miklu leyti sem þau hafa hæfileika til, og uppala þau svo, að þau verði sem nýfastir og sjálfstæðastir þegnar þjóðfélagsins.

Í skólanum skal og vera námskeið í varalestri fyrir menn, er orðið hafa heyrnarsljóir eða heyrnarlausir eftir barnsaldur, og í tali fyrir stamandi börn og fullorðna.

II.

Inntaka nemenda og dvöl í skólanum og burtför.

2. gr.

Rjett til kenslu og vistar í skólanum hafa öll þau börn, sem nefnd eru í fyrri lið 1. gr. og eru 8—17 ára að aldri og hæf til inntöku í skólann. Skal foreldrum eða forráðamönnum slíkra barna skylt að senda

þau í skólann það haust, sem þau eru 8 ára, nema sönnur sjeu færðar á, að þeim verði veitt jafngóð kensla og uppeldi á annan hátt. Yfirstjórn fræðslumála getur, þegar sjerstaklega stendur á, veitt leyfi til að taka 7 ára barn í skólann og til að hafa nemanda þar lengur en til 17 ára aldurs.

Þeir sem sækja námskeið skólans, hafa þar aðeins rjett til kenslu.

3. gr.

Skólanefnd hvers skólahjæraðs skal árlega fyrir nýár senda yfirstjórn fræðslumála skýrslu um þau börn daufdumb, málhólt og heyrnarsljó, sem eru í hjæraði hennar, með lýsingu læknis, prests og kennara á andlegu og líkamlegu ástandi barnanna, og ákveður yfirstjórnin í samráði við kennara Daufdumbraskólans um inntöku hvers barns í skólann.

4. gr.

Reynist barn, sem tekið hefir verið inn í skólann, annaðhvort óhæft til náms, eða hæft til að njóta kenslu í öðrum skóla, skal yfirstjórn fræðslumála með ráði kennara Daufdumbraskólans ákveða hvenær barnið fari úr skólanum og hvernig því skuli ráðstafa.

5. gr.

Pegar dauðdumbt barn hefir lokið námi og foreldrar þess eða aðrir vandamenn eru dánir eða eru ekki færir um að annast það sem skyldi, skal presti og oddvita í þeim hreppi, sem barnið á lögheimili í, vera skylt að sjá um, að því verði komið fyrir á góðu heimili, þar sem það getur haft sem best not þess, er það hefir numið.

III.

Kostnaður.

6. gr.

Foreldrar barns eða barnið sjálf greiða kostnað við ferð þess til skólans og frá honum að afloknu námi, svo og fatnað þann, er barnið á að hafa með sjer í skólann. Geti þau það eigi fyrir fátæktar sakir, greiðir hreppur sá, sem barnið á lögheimili í, kostnaðinn sem önnur útgjöld til barnafræðslu.

Borgun fyrir fæði barnsins og fót, meðan það dvelur í skólanum, greiðist af foreldrum eða barninu sjálfu, að svo miklu leyti sem efnahagur þeirra leyfir, að dómi yfirstjórnar fræðslumála, þó aldrei meira en $\frac{2}{3}$ kostnaðar. Allur annar kostnaður við skólahaldið greiðist úr ríkissjóði.

7. gr.

Börn þau, er eiga að góðu heimili að hverfa, fara þangað í sumarleyfni, og greiðir ríkissjóður hálfan ferðakostnað. Öðrum börnum útvegar skólinn hentugan

stað til sumardvalar eða hefir þau sjálfur, og greiðist þá kostnaðurinn af framfæranda eftir sömu reglum og segir í síðari lið 6. gr.

IV.

Um blind börn og um vitsljó börn.

8. gr.

Meðan ekki verður komið á fót sjerstökum stofnunum fyrir blind börn og vitsljó, má stofna sjerstakar deildir fyrir þau við Daufdumbraskólann, og greiðist þá kostnaður við ferðir þeirra, fatnað, skólavist og sumarleyfi samkvæmt því, er segir í 6. og 7. gr.

9. gr.

Skólanefnd hvers skólahjæraðs skal árlega senda yfirstjórn fræðslumála skýrslu um blind börn og vitsljó með sama hætti og segir í 3. gr.

V.

Ýmisleg ákvæði.

10. gr.

Með reglugerð verður ákveðið nánar um skipulag skólans, námsgreinir, kenslu og heimilisháttu, próf, inntöku nemenda í skólann og burtför, kenslutíma og leyfi, reglu og aga, kennara, lækniseftirlit, rekstur skólahéimilisins, skýrslur um efnahag framfærenda og greiðslur þeirra.

11. gr.

Með lögum þessum er úr gildi numin tilskipun frá 26. febrúar 1872.

Athugasemdir

við

frumvarp til laga um Daufdumbraskólann í Reykjavík.

Um 1. gr.

Fyrsta ihugunarefnið um Daufdumbraskólann er það, fyrir hvaða börn skólinn eigi að vera. Í »Tilskipun handa Íslandi um kenslu heyrnar- og málleysingja« frá 26. febr. 1872, sem enn er í gildi, er aðeins talað um kenslu þeirra barna, sem eru heyrnar- og mállaus. Þetta álitur nefndin ekki nógu viðtækt. Því að til eru málhölt börn og heyrnar-sljó, sem ekki geta notið kenslu í vanalegum barnaskólum. Þykir eðlilegt, að slík börn fái fræðslu í Daufdumbraskólanum. Yrði með reglugerð að ákveða, á hve háu stigi málhelti og heyrnarsljóleiki þurfi að vera til þess að barn sje tekið til kenslu í Daufdumbraskólanum, og mætti þar taka tillit til þess, ef komið yrði á sjerstakri kenslu fyrir heyrnarsljó börn við stærstu barnaskóla vora, eins og farið er að tíðkast í stórum barnaskólum erlendis.

Kenslan í Daufdumbraskólanum beinist eðlilega fyrst og fremst að því, að gera börnin sem best læs og talandi. Gerir nefndin ráð fyrir að varamálsaðferðin, með eða án hjálpartákna, sje notuð við kenslu allra daufdumbra barna, að svo miklu leyti, sem þau reynast hæf til slíks náms. Að öðru leyti er ætlast til að sömu námsgreinar sjeu kendar og í almennum barnaskólum, eftir því sem börnin hafa hæfileika til. En auk þess verður í þessum skóla, sem er heimavistarskóli og að öllu leyti heimili barnanna

mestan hluta ársins, eða jafnvel allt árið, að leggja meiri áherslu á uppeldi barnanna en alment gerist í skólum. Er ætlast til að skólinn búi börnin sem best undir lífið, bæði á þann hátt sem gott heimili og góður skóli getur gert.

Námskeið í varalestri fyrir menn, er orðið hafa heyrnarsljóir eða heyrnarlausir eftir barnsaldur, hefir verið haft við daufdumbraskólann í Fredericia í Danmörku frá 1892 og gefist vel. Þykir nefndinni full ástæða til að líku námskeiði sje einnig komið hjer á fyrir þá, er hagnýta vildu sjer slíka kenslu.

Námskeið í tali fyrir stamandi börn og fullorðna hefir verið haldið hjer í Reykjavík við og við, eftir þörfum, síðustu 25 árin. Er það skólastjóri Morten Hansen, sem af eigin hvötum kynti sjer erlendis talkenslu fyrir stamandi og síðan hefir með mjög góðum árangri veitt hana þeim, er beiðst hafa, án nokkurs styrks af almennafje. Þykir nefndinni ótækt að slík kensla falli nokkurntíma hjer eftir niður og vill tryggja það með þessu námskeiði við Daufdumbraskólann.

Um 2. gr.

Í tilskipuninni frá 1872 er skólaskyldu-aldur heyrnar- og mállausra barna ákveðinn frá 10 til 14 ára, nema sjerstakar kringumstæður mæli með því, að gerð sje undantekning frá þeirri reglu. Að skólinn sje vaxinn frá þessum ákvæðum sjest best á því,

að börnin koma nú í skólann 8—10 ára gömul og eru þar í 7—8 ár.

Nefndin leggur til að börnin hafi rjett til kenslu og vistar í skólanum í 9 ár, en gerir ráð fyrir að reglugerð setji ákvæði um burtför þeirra barna, sem lokið hefðu lögskipuðu námi á skemri tíma. Tillögur sínar um þessa lengingu náms tímans byggir nefndin á reynslu erlendri og innlendri. Í Englandi er náms tíminn 9 ár, frá 7 til 16 ára, og hafa þar þó komið fram tillögur um að lengja hann upp í 11 ár. Í Bandaríkjum Norður-Ameríku er skólatíminn alment 12 til 14 ár. Danir hafa nú 8 ára skólaskyldu fyrir dauðdumb börn, en vilja lengja tímann um 1 ár og búast við að það verði lögleitt. Í lögum Norðmanna frá 4. júní 1915 hafa dauðdumb börn rjett til kenslu og vistar í dauðdumbraskólum frá 7—17 ára. — Í sömu átt fer hjerlend reynsla, það sem hún nær. Telur forstöðukona Dauðdumbraskólans núverandi 7—8 ára náms tíma alt of stuttan, þótt langur sje í samanburði við skólagöngu barna alment. En þar er þess að gæta, að langmestur tími gengur til þess að kenna dauðdumbum börnum það, sem önnur börn kunna, þegar þau koma í skólann, og eins hins, hve dauðdumb börn eru illa sett, þegar út í lífið kemur, hafi skólinn ekki búið þau sem best undir það.

Nokkuð hafa skoðanir dauðdumbrakennara erlendis verið skiftar um það, hvort heppilegra væri, að börnin kæmu í dauðdumbraskólana sjö eða átta ára gömul. (Sbr. ritgerð dr. G. Forchhammer: »Hvorfor opnaar saa faa af vore Elever normal Sprog-beherskelse«, 1915). Þó stefnir í þá átt, að taka börnin ung í skólana. Í Bandaríkjum Norður-Ameríku veita þessir skólar börnunum viðtöku frá 6 ára aldri eða þaðan af yngri, en inntökualdur í Englandi og Noregi 7 ár. — Nefndinni þótti rjettast að láta reynsluna skera úr því, hvort hjer væri heppilegra, og setti því 8 ára inntökualdur

með heimild til að taka 7 ára börn í skólann, þegar sjerstaklega stendur á. — Heimildin til að hafa nemanda í skólanum lengur en til 17 ára aldurs, byggist á því, að sjúkdómur eða aðrar ástæður geti orðið þess valdandi, að barn komist ekki til skólans á tilsettum tíma.

Nefndin ætlast til, að námskeiðin verði enginn eða litill kostnaðarauki fyrir skólann. Því að gert er ráð fyrir, að þeir sem sækja námskeið í varalestri fái kenslu með börnunum, sem vel eru á veg komin í lestri varamáls, en kosti sig að öllu leyti utan skólans meðan þeir stunda námið í skólanum. Aftur á móti er ætlast til að námskeið í tali fyrir stamandi verði mánaðartíma haust eða vor, þegar önnur kensla fer ekki fram í skólanum, eða á öðrum þeim tíma, sem skólanum er hentast. Annars yrði í reglugerð nánar að ákveða um þessi námskeið, hvenær þau væru haldin og hverjir fengju aðgang að þeim.

Um 3. gr.

Greinin setur ákvæði um skýrslur þær, sem nauðsynlegt er að yfirstjórn fræðslumála fái árlega um börn þau, sem ætlast er til að skólann sækji. Þykir nefndinni eðlilegast að skólanefndir sjeu skyldaðar til að gefa þær skýrslur, og vill tryggja með lýsingu læknis, prests og kennara, að skýrslurnar verði nákvæmar og ábyggilegar.

Um 4. gr.

Gera verður ráð fyrir, að komið geti fyrir, að barn, sem tekið hefir verið inn í skólann, reynist óhæft til náms, eða hæft til að njóta kenslu í öðrum skóla. Þykir rjett að yfirstjórn fræðslumála með ráði kennara skólans ákveði um burtför slíkra barna úr skólanum og ráðstafi þeim. En nánari ákvæði um lengd reynslutíma barna í skólanum yrði að setja í reglugerð.

Um 5. gr.

Greinin er líks efnis og 3. gr. í tilskipuninni frá 1872. Sýnir reynslan að þörf er á slíkum ákvæðum. Dr. G. Forchhammer, forstöðumaður daufdumdraskólans í Fredericia, lýsir í bræfi til nefndarinnar, dags. 9. nóv. 1921, reynslunni í Danmörku á þá leið, að vanalegast finnist daufdumbum þeir vera mjög einmana, þegar þeir komi heim til sín eftir skólaveruna. Stundum geti einstæðings-tilfinningin gripið þá slíkum tókum, að þeim liggi við geðveiki.

Um 6. gr.

Í 2. gr. í tilskipuninni frá 1872 er ákveðið, að kostnaður við kenslu og útbúnað heyrnar- og mállausra barna og ferð þeirra til kenslustofnunarinnar skuli greiða úr jafnaðarsjóði þess amts, er í hlut á, að því leyti sem barnið sjálft eða þeir, sem standa eigi straum af því, geti ekki borgað. Tilskipunin gerir því ráð fyrir, að þegar daufdumbt barn eða foreldrar þess sjeu fær um að greiða kostnað við skólavist og ferð til skólans, skuli það ekki gildið af opinberu fje.

Nefndin telur sjálfsagt, að daufdumb börn fái ókeypis kenslu og húsnæði, eins og önnur börn á skólaskylduvaldri, er sækja heimavistarskóla, en telur hinsvegar eðlilegt að foreldrum sje skylt að greiða nokkurn hluta af öðrum kostnaði við skólavist barna sinna. Að þessir foreldrar greiði allan skólavistar-kostnað annan en kenslu og húsnæði þykir ekki tiltækilegt, þar eð hjer er um miklu lengri skólaveru að ræða en alment gerist, og þeir myndu því ekki margir foreldrarnir, sem færir væru um að bera slíka byrði. Einnig væri varhugavert að skylda hreppana til að greiða þennan kostnað sem önnur gjöld til skólahalds (sbr. 12. gr. í barnafræðslufrv. nefndarinnar) fyrir þau börn, er ættu fátæka að; gæti það orðið þung byrði á fátæk sveitafjölög og ósambærileg við

önnur útgjöld til fræðslumála, Og ótækt væri að skylda þessi börn til langrar skólaveru og láta svo alla þá foreldra verða sveitlæga, sem ekki gætu borgað til fulls með þeim á skólanum. Af þessu leiðir, að nauðsyn þykir bera til að ríkið hlaiði undir bagga með foreldrum þessara ógæfusömu barna og borgi einnig eitthvað af þeim gjöldum, sem foreldrum bæri að greiða fyrir börn sín, er sæktu almenna heimavistar-barnaskóla. Hitt getur verið álitamál, hve mikið ríkið eigi að ljetta af foreldrunum af þeim kostnaði. — Nefndin leggur til að foreldrar barns (eða barnið sjálft, ef það á eigin), greiði kostnað við ferðina til skólans og frá honum að afloknu námi, svo og fatnað þann, sem reglugerð myndi ákveða að barnið ætti að hafa með sjer í skólann. Bendir hjerlend reynsla til þess, að flestum foreldrum myndi kleift af eigin ramleik eða með tilstyrk vana, að inna þetta af hendi. En yrði einhverjum þetta um megn, þykir rjettara að dvalarsveit barnsins greiði þennan kostnað sem önnur útgjöld til barnafræðslu, en að hann lendi á ríkinu. Enda gæti engu sveitafjelagi orðið slíkt of þung byrði. — Aftur á móti vill nefndin að engum foreldrum sje skylt að greiða meira en $\frac{1}{2}$ kostnaðar fyrir fæði barns og fót meðan það dvelur í skólanum. Og til þess að hver greiði það sem hann getur af þessum $\frac{1}{2}$, án þess að efnahagnum sje ofþyngt, vill nefndin láta yfirstjórn fræðslumála ákveða, hve mikið hverjir foreldrar eigi að greiða með barni sínu upp í þessa $\frac{1}{2}$ hluta. Er ætlast til að slíkur úrskurður sje bygður á skýrslum um efnahag framfærandans, framtal eða laun og sveitarútsvör og önnur opinber gjöld. Sýnir reynslan, að óhætt muni að treysta því, að mannúðlega verði farið í þessum úrskurði og engum þyngt um efni fram. — Allan annan kostnað við skólahaldið og vist barnanna, vill nefndin láta greiða úr ríkissjóði.

Um 7. gr.

Venjan hefir verið sú hjer að undanfögnu, að dauðdumb börn, sem foreldra hafa átt á lífi, hafa farið heim til þeirra í sumarleyfinu, og hafa foreldrarnir alt af kostað aðra ferðina, en skólinn oftast hina. Hafi börnin aftur á móti ekki haft að góðu heimili að hverfa, hafa þau verið kyr á skólaheimilinu eða skólinn hefir útvegað þeim sumardvalarstað.

Nefndinni er ljóst, að eðlilegt sje og einnig gagnlegt fyrir hlutaðeigendur, að sjeð sje um, að öll börn, er nám stunda í Daufdumbraskólanum í Reykjavík, geti komist heim til sín eða í góða sumardvöl í sumarleyfum, en telur nægilegt að ríkið kosti aðra ferðina, eins og tíðkast hefir. Hefir það fyrirkomulag gefist vel og pykir því ekki ástæða til að breyta um, þótt aðrar þjóðir leggi ríflegar til þessa. Svo er t. d. um Dani. Í skýrslu dauðdumbraskólans í Nyborg 1916 er sagt, að síðustu 25 árin hafi ríkið kostað ferðir barnanna heim til sín í sumarleyfum og ferðirnar aftur til skólans. Frá 1913 fái börnin einnig ókeypis ferðir heim til sín í jólaaleyfum, svo að foreldrar þeir, sem þess óski, geti fengið börnin heim til sín tvisvar á ári sjer að kostnaðarlausu. En auk þess segir í skýrslunni, að fjöldi foreldra kosti sjálf börn sín heim í páska- og hvítasunnuleyfum.

Um 8. gr.

Hið opinbera kostar nú enga kenslu handa blindum börnum, að undanteknum þeim þúsund króna styrk, sem ákveðinn er í síðustu fjárlögum til kenslu blindra barna, sem send eru utan til náms. Til kenslu vitsljórra barna er ekkert fje lagt úr ríkissjóði. Nefndin lítur svo á, að nauðsyn beri til að blindum börnum og þeim, sem vegna gáfnskorts eða annars vanþroska geta ekki lært í almennum barnaskólum með vanalegum kensluaðferðum, sje sjeð fyrir kenslu, ef þau eru hæf til einhvers náms. Þó býst

nefndin ekki við að unt verði, vegna fjárhagserfðleika ríkisins, að koma upp sjerstökum skólum í bráðina fyrir þessi börn, en telur meðan svo er, helstu úrræðin að stofnaðar verði deildir fyrir þau við Daufdumbraskólann eftir að húsakynni skólans og kenslutæki hafa verið aukin og bætt. Telur forstöðukona Dauðdumbraskólans gerlegt, að fengnum betri húsakynnum og útbúnaði, og með því að bæta við einum kennara, sem sjerstaklega hefði lært að kenna blindum, að taka til kenslu þau blind börn, er kenslu þarfnist, og einnig fáein vitsljó börn, með því að aðgreina börnin í deildir eftir þörfum.

Annars skal hjer ekki neitt frekar skýrt frá því, hvernig nefndin hugsar sjer þessum deildum fyrirkomið, yrði það á sínum tíma að ákveðast með reglugerð. Þess skal aðeins getið, að nefndin hefir ekki getað fengið skýrslur um fjölda þessara barna samkvæmt síðasta manntali, en 1910 eru taldir á öllu landinu 5 blindir innan 20 ára aldurs, en fábjónar innan tvítugs alls 38 á öllu landinu.

Um 9. gr.

Nauðsyn pykir á, að yfirstjórnin fái árlegar skýrslur um börn þau, er 8. gr. ræðir um, og það einnig áður en deildir þær, sem þar er gert ráð fyrir að stofna megi, eru komnar á fót.

Um 10. gr.

Reglugerð er nú engin til fyrir Dauðdumbraskólann og kvartar forstöðukonan yfir því, sem vonlegt er. Nefndin hefir þó ekki sjeð ástæðu til að fara að eyða tíma í samningu reglugerðar, en telur rjett, að reglugerð sje þá fyrst samín, þegar lög hafa verið samþykkt um þessi efni.

Að endingu skal bent á, að húsnæði skólans er algerlega ófullnægjandi. Nú rúmar

skólinn aðeins 8—9 börn, en frá 1900—1921 hafa oftast verið 9—12 börn árlega í skólanum, flest 16, fæst 6. Svo skýrir forstöðukonan frá, en skýrslur vantar að mestu leyti fyrir skóla þennan. Kenslustofur eru

littlar og óvistlegar, svefnherbergi sömu leiðis, engin stofa til handa kenslukonu, sem nú verður til mikilla óþæginda að búa niðri í bæ, o. fl. Telur nefndin brýna þörf á að úr þessu sje bætt eins fljótt og unt er.

Frumvarp

til laga um breytingar á lögum um skipun barnakennara og laun þeirra samþykktum
á Alþingi 20. sept. 1919.

1. gr.

Í 1. gr. laganna falli í staðlið b. burt orðin: »eða stundað barnakenslu að minsta kosti 3 ár og hafi vottorð sóknarprests síns og fræðslunefndar eða skólanefndar, þar sem hann síðast kendi, um góða kennarahæfileika og árvekni í starfinu«, — og eftir staðlið e. bætist nýr staðliður f. svolátandi: »hafi verið settur við skólann að minsta kosti eitt ár«.

2. gr.

Orðin: »eða fræðslunefndar« falli burt í 2., 3., 5., 6. og 8. gr. laganna.

3. gr.

4. gr. laganna orðist þannig:

»Nú sækir enginn, sem fullnægir skilyrðinu í 1. gr., staðlið b., um auglýsta kennarastöðu áður en umsóknarfrestur er út runn-

inn, og skal skólanefnd þá gera ráðstöfun til að fá svo hæfan kennara, sem kostur er á, til vetrarins. Leita skal samþykkis yfirstjórnar fræðslumálanna til ráðningarrinnar og tekur kennarinn laun samkvæmt þessum lögum þann tíma er hann kennir«.

4. gr.

Í 6. gr. laganna komi: »settur eða skipaður« í stað »ráðinn«.

5. gr.

Í 8. gr. laganna komi »yfirstjórnarinnar« í stað »stjórnarráðsins«. — Við greinina bætist enn fremur: »Geri skólanefnd ekki skyldu sína í þessu efni, tekur yfirstjórnin málið í sínar hendur og ræður því til lykta«.

6. gr.

14. gr. laganna orðist þannig;

»Verði kennarastaða óþörf, skal kennarinn eftir löglega uppsögn láta af henni endurgjaldslaust«.

7. gr.

Eftir »Ákvæði um stundarsakir« komi:

»Heimilt er yfirstjórn fræðslumála að veita kennarastöðu manni, sem ekki full-

nægir skilyrðum 1. gr. b., sje hann nægilega vel að sjer, hafi reynt góður kennari og skólanefnd mæli með«.

Greinin: »Peir kennarar, sem ráðnir eru af skólanefnd eða fræðslunefnd til kenslu veturinn 1919—1920, skulu njóta þeirra launa og dyrtíðaruppbótar, sem til eru tekin í lögum þessum«, falli burt.

Athugasemdir við framanskráð frumvarp.

Samkvæmt tilmælum hins háa stjórnarráðs hefir Mentamálanefndin athugað »Lög um skipun barnakennara og laun þeirra«, samþykkt á Alþingi 20. september 1919, og hefir í framanskráð frumvarp sett þær breytingar á lögnum, er hún telur æskilegar.

Um 1. og 7. gr.

Það virðist óhæfilegt, að það að maður »hafi stundað barnakenslu að minsta kosti 3 ár og hafi vottorð sóknarprests síns og fræðslunefndar eða skólanefndar, þar sem hann síðast kendi, um góða kennarahæfileika og árvekni í starfinu« sje talið jafngilt til kennarastöðu eins og að hafa »lokið kennaraprófi eða stúdentsprófi, og auk þess prófi í uppeldisfræði og kenslufraði«. Slik vottorð geta ekki alment verið jafngóð trygging þess, að maðurinn hafi fengið nægilegan undirbúning undir starf sitt, eins og kennarapróf eða stúdentspróf og próf í uppeldis- og kenslufraði. Með slíku ákvæði er og veikt hvöt kennaraefna til að búa sig alvarlega undir starf sitt. Annaðhvort er það tilgangslaust að setja opinbert próf sem

skilyrði fyrir veitingu kennarastöðu, eða það verður að ganga jafnt yfir alla. Nefndin vill því, að 1. gr. laganna kveði skýrt á um það, að framtíðarmarkið sje, að enginn fái kennarastöðu nema hann hafi staðist hin tilskildu próf.

Hins vegar er nefndinni það ljóst, að ýmsir menn hafa hjer starfað og starfa enn með sæmd í kennarastöðu, þótt þeir hafi ekki uppfyllt þau skilyrði, sem ætlað er að gilda í framtíðinni. Slikir menn virðist nefndinni að eigi að njóta verka sinna þegar skipað verður í kennarastöður á næstunni, og fyrir því vill hún að sett sjeu ákvæði um stundarsakir, er heimili yfirstjórn fræðslumála að veita þeim kennarastöðu (sbr. 7. gr. frv.).

Staðiður f., sem bætist við 1. gr., er settur fyrir þá sök, að rjett virðist að kennarar við barnaskóla sjeu reyndir að minsta kosti eitt ár áður en þeir fá fasta stöðu, eins og ætlast er til um kennara við ungmennskóla, kennaraskólann og lærðaskólann samkvæmt tillögum nefndarinnar. Á ákvæðið að gilda alment, þannig að kennari, sem t. d. hefir áður verið skipaður við barna-

skólann A og sækir um stöðu við barna-skólann B, yrði að vera settur eitt ár við B áður en hann gæti fengið þar fasta stöðu. Kennari, sem reynst hefir vel á einum stað, getur reynst miður vel á öðrum, þar sem staðhættir eru aðrir. Um slíkan mann væri það skaði, ef hann festist þar sem hann nýtur sín ekki, og ætti hann því að geta horfið aftur til síns fyrri staðar að árinu liðnu, er reynslan sýndi að hann ætti þar betur heima. Kennari, sem einu sinni hefir verið skipaður í kennarastöðu, ætti einkis að missa í af launaviðbót eftir þjónustualdri fyrir ár, sem hann síðar yrði settur.

Um 2. gr.

Breytingarnar í þessari grein eru í samræmi við »Frv. til laga um fræðslu barna«, er nefndin hefir samið. Þar er aðeins talað um skólanefnd.

Um 3. gr.

Hjer er breytt aðallega í samræmi við breytingartillögurnar í 1. og 2. gr. og bætt við ákvæðinu, að kennarinn taki laun samkvæmt lögnum þann tíma, er hann kennir. Þar sem yfirstjórnin samþykkir ráðningu hans og hann vinnur það verk, sem löglegum kennara er ællað, þá virðist rjett að hann taki laun á sama hátt og sá mundi, en aðeins þann tíma, er hann kennir, því að þar sem honum er ekki ællað að kenna næsta ár og sumarleyfið verður því ekki

skoðað sem hressing og undirbúningur undir að kenna þá, er ástæðulaust að greiða laun fyrir það.

Um 4. gr.

Aðeins orðabreyting í samræmi við 1. gr.

Um 5. gr.

Hjer er auk orðabreytingar bætt við ákvæði um það hvernig fari, ef skólanefnd gerir ekki skyldu sína samkvæmt 8. gr. En um það virðist þurfa ákvæði í löginn.

Um 6. gr.

Hjer er 14. gr. laganna breytt til almennara orðalags fyrir þá sök, að breytingar geta orðið innan skólahjæraðs, er gera kennarastöðu óþarfa, þó að hvorki skólahjæraðinu sjálfu nje fræðslumálunum yfirleitt hafi verið breytt. Þannig mundi t. d. einn af skólum stórs skólahjæraðs geta orðið óþarfur fyrir þá sök að börnum á því svæði, er sókn ætti að skólanum, fækkaði svo mjög, að ekki væru eftir nema svo sem 5 börn, er heimilin gætu sjálf frætt eða komið fyrir í öðrum skóla hjæraðsins. Í slíku tilfelli væri það óhagkvæmt fyrir sveitarfjelag og ríki að halda skólanum uppi, og er því jafnmikil ástæða til að mega segja kennaranum upp endurgjaldslaust eins og þó skólahjæraðinu hefði verið breytt. Kennarinn mundi og í flestum tilfellum geta fengið stöðu annarstaðar.

Frumvarp

til laga um yfirstjórn og umsjón fræðslumála.

1. gr.

Yfirstjórn allra fræðslumála ríkisins hefir stjórnarráð Íslands.

2. gr.

Til aðstoðar sjer við framkvæmd þessara mála hefir stjórnarráðið skólaráð.

3. gr.

Í skólaráði hins lærða skóla í Reykjavík sitja:

1. Skólameistari hins lærða skóla;
  2. skólafróður maður, er stjórnarráðið skipar til 6 ára;
  3. skólafróður maður eða varamaður, er háskólaráðið kys til 6 ára.
- Ráðið kys sjer sjálft formann.

4. gr.

Í skólaráði fyrir aðra skóla sitja þrír menn, sem hjer segir:

1. Fræðslumálastjóri;
2. einn skólafróður maður, skipaður af stjórnarráði Íslands til 6 ára;
3. einn maður samkvæmt því, er hjer segir:

Fyrir Kennaraskólann, Stýrimanna-skólann, Vjelstjóraskólann, Iðnskólann í Reykjavík og verslunarskóla, skólastjóri hvers um sig eða umboðsmaður, er hann sjálfur tilnefnir.

Fyrir bændaskóla maður eða varamaður kosinn til 6 ára af föstum kennurum þeirra.

Fyrir gagnfræðaskóla og ungmenna-

skóla maður eða varamaður kosinn til 6 ára af föstum kennurum þessara skóla.

Fyrir kvennaskóla kona eða varamaður kosin til 6 ára af föstum kennurum þeirra skóla.

Fyrir barnaskóla (þar með daufdumbraskóla) og ungmennafræðslu við barnaskóla kennari eða varamaður hans kosinn til 6 ára af föstum kennurum barnaskólanna.

5. gr.

Skólaráð hefir umsjón með skólum þeim, sem undir það eru skipaðir, sjer um að samdar sjeu námsskrár, ákveður um tilhögun prófa og um verkefni við pau, skipar prófdómendur, úrskurðar um kenslubækur, sem leitað er styrks til af almanna-fje til að gefa út. Það hlutast og til um að samdar sjeu og gefnar út nauðsynlegar kenslubækur handa skólunum í þeim greinum, þar sem þeirra er vant, og setur reglur um nemendatölu, kensluáhöld og hollustuhætti skólanna. Það skal fá til meðferðar allar uppástungur um breytingar á reglugerðum skólanna eða um nýjar reglugerðir þeirra, svo og pau lög, er þá snerta, og umsóknir um fjárveitingu til þeirra. Skólaráð ákveður form fyrir skýrslur þær, er heimtaðar verða um skólahaldið og próf, og önnur skilríki, sem þeim eiga að fylgja. Skólaráð ríkisskóla tekur við umsóknum um skólastjórastöðu og kennarastöður við hann og gerir tillögur um, hverjum veita

skuli. Nú á skólastjóri sæti í skólaráðinu, en er fallinn frá og hinir tveir skólaráðsmennirnir ekki sammála um, hverjum veita skuli skólastjórastöðuna, og skulu þá skipaðir kennarar skólans tilnefna oddamann í skólaráðið.

6. gr.

Fræðslumálastjóri er formaður og framkvæmdarstjóri skólaráðs þeirra skóla, er taldir eru í 4. gr.

Formaður skólaráðs kallar ráðið saman til funda svo oft sem þörf krefur og stýrir fundum þess. Atkvæðafjöldi ræður úrslitum. Ályktanir ráðsins skulu ritaðar í gerðabók.

7. gr.

Með fjárlögum skal árlega veita nokkurt

fje til frekara kenslueftirlits en fræðslumálastjóri fær yfir komist á vetrum. Skal til þess valinn í hvert skiftið hæfasti kennari eða kenslufróður maður, er til þess fæst.

8. gr.

Yfirstjórn fræðslumála setur nánari ákvæði um skyldur og störf skólaráða.

9. gr.

Yfirstjórn fræðslumála hefir yfirumsjón með þeim skóla- og alþýðubókasöfnum, námskeiðum og fyrirlestrum, er styrk fá af fje úr ríkissjóði, og heimtar um alt þetta árlegar skýrslur.

10. gr.

Lög þessi öðlast gildi . . .

Athugasemdir við framanskráð frumvarp.

Eitt meginskilyrði þess, að skólarnir nái því marki, sem þeim er sett, og að það fje, sem til þeirra er varið, beri tilætlaðan árangur, er góð yfirstjórn og eftirlit. Frumvarpi þessu er ætlað að verða spor í þá átt. Fræðslumál vor eru nú orðin svo margþætt og yfirgripsmikil, að nauðsyn er að stjórnarráðið hafi allmikla aðstoð bæði við eftirlitið og undirbúning og framkvæmd þeirra ráðstafana, er snerta skólana og fræðslumálin í heild sinni, og virðist þá rjett, að ákveðið sje með lögum hvernig þeirri aðstoð skuli varið. Nú hefir stjórnarráðið að lögum fræðslumálastjórnann einn til aðstoðar sjer í þessum efnum, og virðist það þó orðin ofætlun hverjum einum manni bæði að undirbúa allar ráðstafanir í skólamálum lands-

ins, leiðbeina um framkvæmd þeirra og hafa það eftirlit, sem nauðsynlegt er. Fyrir nefndinni hefir því vakað að auka aðstoð stjórnarráðsins í fræðslumálum þannig, að sem minstur kostnaður flyti af, en þó svo, að nægja mætti. Þessa aðstoð eiga skólaráðin að veita, og skal nú vikið að skipulagi þeirra.

Eftir frumvarpi því, er hjer liggur fyrir, er ætlast til að yfir hverja tegund skóla sje skipað skólaráð, er í sitji þrir menn. Tveir þeirra, fræðslumálastjóri og maður sem stjórnarráðið skipar, verði hinir sömu fyrir skólaráð allra skóla (nema lærða skólans), en þriðji maðurinn verði sinn fyrir hverja skólategund og fulltrúi hennar. Lærða skólanum er hjer ætluð sjerstaða fyrir þá sök, að þar sem hann er og verður aðallega

undirbúningsskóli undir háskólanám, þá virðist sanngjarnt og hagkvæmt, að háskólinn eigi fulltrúa í skólaráði hans. Slíkur fulltrúi mundi vita hvernig stúdentar frá lærða skólanum reyndust í háskólanum, í hverju þeim væri helst ábótavant frá sjónarmiði námsins þar, og gæti haft áhrif á þær ráðstafanir, er gerðar væru, með prófsverkefnum og öðru, til að skólinn næði sem best markmiði sínu. Skólastjóri lærða skólans væri fulltrúi hans í ráðinu, eins og lagt er til um aðra skóla þar sem það er hægt. Þá er eftir éitt sæti óskipað, og í það skipar stjórnarráðið mann, sem vel ætti við að jafnaðarlega væri annað hvort fræðslumálastjóri eða sá hinn sami og það skipar í skólaráð annara skóla. Þar sem fræðslumálastjóra eftir þessu frumvarpi er ætlað að eiga sæti í skólaráði allra þeirra skóla, er segir í 4. gr., þá leggur nefndin til, að 16. gr. töluður 3. í »Frumvarpi til laga um Kennaraskólann í Reykjavík«, er hún hefir samið, breytist þannig, að fyrir: »skólafróður maður, er háskólaráðið kýs til 6 ára komi: Fræðslumálastjóri.

Fræðslumálastjórinn verður þá hinn fasti stofn og framkvæmandi hönd skólaráðs. Hinir tveir eru aðeins kosnir til 6 ára í senn, og því hægt að skifta um ef þeir reynast vonum ver.

Fyrir þá skóla, sem eru einir sinnar tegundar og settir í Reykjavík, virðist eðlilegast að skólastjóri sje fulltrúi í skólaráði, af líkum ástæðum og færðar voru fyrir því að hafa kennara í skólanefnd barnaskóla. En þessu verður ekki við komið um þá skóla, sem eru utan Reykjavíkur, og virðist þá rjett, að fulltrúi hverrar skólategundar sje kosinn af föstum kennurum þeirra skóla, sem undir hana heyra. Þessar kosningar ættu að vera skriflegar, þannig, að yfirstjórnin sendi út kjörseðil til hvers kjósanda, líkt og gert er þegar fulltrúar í stjórn Bókmentafjelagsins eru kosnir, og sje sá rjettkjörinn í skólaráð, er flest fær atkvæðin.

Nefndinni virðist sjálfsagt, að skólar sem að miklu leyti starfa fyrir ríkisfje, svo sem verslunarskólarnir (Verslunarskóli Íslands, Samvinnuskólinn), Iðnskólinn í Reykjavík, kvennaskólarnir (Kvennaskólinn í Reykjavík, Blönduósskólinn, húsmæðraskólar) eigi fulltrúa í skólaráði eins og ríkisskólarnir, því að ríkið hefir rjett til að hafa eftirlit með þeim skólum, er það leggur svo mikið fje til, og er það þá jafnframt skólanum sjálfum í hag að hafa fulltrúa í skólaráðinu. Á fjárlögum er iðnaðarmannafjelögunum á Akureyri, Ísafirði og Seyðisfirði veittur nokkur styrkur til kvöldskólahalds, sem talið er til iðnfræðslu. Meðan skólar þessir eru aðeins visar til iðnskóla, virðist nefndinni eðlilegt að þau mál, er þá snerta, yrðu falin skólaráði Iðnskólans í Reykjavík til meðferðar.

Með þessum hætti er hverri tegund skóla gefið tækifæri til að eiga frumkvæði í skólaráði um þau mál, er hana snerta, bera þau fram og hafa áhrif á framgang þeirra. Jafnframt er eftir fongum sjeð fyrir sjerþekkingu um hverja skólategund, og loks geta kennarar þeirra skóla, er kjósa sjer fulltrúa í skólaráð, hlutast til um að fá nýjan mann í skólaráðið, þegar kosningar fara fram, ef þeir hafa verið óánægðir með gerðir fulltrúa síns þar.

Skólaráðsmenn yrðu að vera búsettir í Reykjavík eða svo nærri, að þeir gætu komið á fund þar hvenær sem kallað væri. Gerir nefndin ráð fyrir að þeim, sem fulltrúi væri í skólaráði aðeins einnar skólategundar, yrði ekkert greitt fyrir starf sitt þar og væri þetta trúnaðarstaða. Aftur virðist nauðsynlegt, að sá maður er stjórnarráðið skipar og sæti á í skólaráðum allra skólanna, fái nokkra þóknun fyrir starf sitt, sem yrði margfalt meira en hinna kjörnu fulltrúa. Mundi 1000 kr. auk dýrtíðaruppbótar mega teljast samileg borgun.

Svo sem staðhættir eru á landi hjer, þá er mjög erfitt að koma hvervetna á því eftirliti, þeirri vakningu og þeim leiðbeiningum

um kensluna, sem telja má eitt af aðalskil-yrðum þess, að hún taki framförum og haldist á rjettum brautum. Nefndin hefir mikið hugsað um það, hvort ekki væri hægt að hafa skólaeftirlitsmenn, er hver hefði ákveðið svæði til yfirsóknar, t. d. einn fyrir hverja sýslu eða landsfjórðung. Væri hafður sinn eftirlitsmaður fyrir hverja sýslu, þá lægi næst að hann væri einskonar »kenslu-prófástur«, þ. e. einhver kennari sýslunnar væri skipaður yfir hina til eftirlits. En bæði er það, að óvist er að í hverri sýslu sje kennari, er hafi svo mikla yfirburði yfir aðra kennara sýslunnar, að yfirreiðar hans kæmu að miklu haldi, og hins vegar mundi kennarastarf hans liða því meira við sem hann rækti »prófastsstörfina« betur. Væri hins vegar eftirlitsstarfið sjerstakt embætti, þá yrði það afar kostnaðarsamt, ef eftirlitsmaður væri í hverri sýslu, og jafnvel þó þeir væru ekki nema fjórir, sinn fyrir hvern landsfjórðung. Er og efasamt hvort vjer eigum vól á fjórum mönnum aukheldur fleirum, sem æskilegt væri að skipa í slík embætti æfílangt.

Nefndin hefir því komist að þeirri niðurstöðu, að hlíta yrði fyrst um sinn við eftirlit skólanefndar í hjeraði hverju með kenslunni við barnaskólana og það eftirlit og þær leiðbeiningar, sem hægt væri að framkvæma af fræðslumálastjóra og mönnum, sem yfirstjórn fræðslumála veldi til þess í hvert sinn og störfuðu fyrir það fje, er veitt væri til þess sjerstaklega á fjárlögum.

Gerum ráð fyrir, að fræðslumálastjóri hefði aðallega eftirlit með barnaskólum í Reykjavík, Gullbringusýslu, á Akranesi, í Vestmannaeyjum, þ. e. á þeim stöðum, sem auðvelt má telja að heimsækja á vetrum á stuttum ferðum frá Reykjavík. Til yfirferðar í öðrum hjeruðum væru þá að jafnaði valdir ungir og rósir kennarar, sem álit væri á, oftast sinn hvert árið. Fengi hver sitt svæðið; til yfirferðar; og verði til þess

miklum hluta vetrarins, heimsækti hvern skóla á því svæði og dveldi þar um hríð, hlustaði á kenslu, leiðbeindi kennurum, benti þeim á hollar nýjungar, sýndi nýjar kensluaðferðir, ræddi með þeim ýms vanda-mál o. s. frv. Hann gæfi síðan yfirstjórninni nákvæma skýrslu um allan hag barna-fræðslunnar á því svæði, er hann fór yfir, og um hvert skólahjerað sjerstaklega, með tillögum um, hvað gera mætti til bóta. Ætti vel við að velja til slíkrar farar mann, sem nýkominn væri úr utanferð með styrk af rikissjóði til að kynna sjer fræðslumál. Gæti það verið holt fyrir kennara að fá slíkt verkefni til að glíma við einn vetur, og hann mundi um leið verða víðsýnni kennari og fullkomnast í starfi sínu. Meðan hann væri á eftirlitsferð, væri annar settur í hans stað. Að því búnu settist hann í kennarastöðu sína aftur.

Þó að hvert skólahjerað fengi með þessum hætti ekki heimsókn oftar en 4. eða 5. hvert ár, þá mundi það án efa hafa góð áhrif. Kennararnir kæmust með þessum hætti í nánara samband við yfirstjórnina, gætu skýrt óskir sínar og þarfir fyrir sendi-manni hennar, og yfirstjórnin kyntist hins vegar betur öllu ástandinu á hverjum stað, vissi hvað að væri og gæti lagt á ráðin til að bæta úr því. Með því að hafa til starfsins ópreytta og ótrjenaða menn, er hefðu alla hvöt til að spreytta sig á því verk-efni, er þeim væri fengið og koma fram með sína skoðun, yrði eftirlitið fjölhæfara og lífmeira, en ætlast mætti til af einum og sama manni ár eftir ár, hversu góður sem hann væri. Yrði hins vegar sú raunin á, að æskilegt þætti að fá fasta eftirlitsmenn, t. d. einn fyrir hvern landsfjórðung, þá væri þetta fyrirkomulag, sem hjer er farið fram á, besti undirbúningurinn, því að með því mundi koma í ljós, hverjir hæfastir væru í slíkar stöður.

Umhverksvið skólaráðs mun eigi þurfa að

fjölyrða. Umsjónin með annari fræðstu en þeirri, sem fram fer við barnaskólana, yrði aðallega fólgin í ráðstöfunum þeim, sem 5. og 9. gr. ræðir um. Þar sem ætlast er til, að skólaráð sjái um að samdar sjeu námskrár, ákveði um tilhögun prófa og verkefni við þau, þá er auðvitað gert ráð fyrir, að fulltrúi þess skóla, sem hlut á að máli, undirbúi þessi atriði. Skólaráðið gæti og, þegar því þætti ástæða til, ákveðið, að prófdómendur þeir, er það skipar, veldu

verkefnin við prófið. Nefndin ætlast ekki til að skólaráð taki við umsóknum og geri tillogur um skólastjóra- og kennarastöður við aðra skóla en ríkisskólana fyrir þá sök, að henni virðist sanngjarnt að þeir, sem bera fjárhagslega ábyrgð á rekstri skóla, geti sjálfir ráðið því, hvaða kennara þeir hafa. Eftirlitið með skipulagi skólanna og árangri kenslunnar á að vera næg trygging fyrir ríkið, sem veitir þeim fjárstyrk.

Til Stjórnarráðs Íslands.

UM leið og við undirritaðir mentamálanefndarmenn sendum hinu háa stjórnarráði fram-
anprentuð frumvörp með athugasemdum og fylgiskjöllum, leyfum við okkur að gera stutta
grein fyrir stefnu þeirri, er við höfum fylgt við samningu þeirra, og aðstoð þeirri, er við
höfum notið.

Um barnafræðsluna höfum við leitast við að hafa skipulagið svo rúmt, að hver breppur
eða kaupstaður sje sem sjálfráðastur um það, hvernig hann fer að því að ná hinu lögskip-
aða fræðslumarki, og tryggja þar með, að heimilisfræðslan fái færi á að sýna hve langt
hún getur náð. En af því leiðir aftur hitt, að gera verður öflugar ráðstafanir til að eftir-
litið með barnafræðslunni og prófun á árangri hennar verði sem best. Að þessu miða
ákvæðin um próf og skólanefndir, og frumvarpið um yfirstjórn og umsjón fræðslumála,
sem við leggjum mikla áherslu á að nái fram að ganga um leið og frumvarpið um fræðslu
barna. — Á lögunum um skipun barnakennara og laun þeirra höfum við aðeins viljað
gera þær breytingar, er nauðsynlegar virðast til að tryggja kennaramentunina í landinu. —
Frumvarpið um Dauðdumbraskólann snertir einn hluta barnafræðslunnar og miðar að því
að gera þann skóla samsvarandi kröfum tímans og jafnframt búa i hagin fyrir blind
börn og vitsljó, sem nú er sama sem ekkert fyrir gert af ríkisins hálfu.

Af frumvörpunum um fræðslu barna og um yfirstjórn og umsjón fræðslumála hefir
herra fræðslumálastjóri Jón Þórarinsson unnið með okkur á fullum 50 fundum og Stein-
grímur kennari Arason á 17 fundum, og höfum við sjerstaklega notið aðstoðar hans við
að semja stundatöfluna og kensluáætlunina fyrir 12 vikna barnaskóla (bls. 9—14). Um
sönginn hefir auk þess herra Sigfús Einarsson tónskáld aðstoðað okkur og frú Laufey
Vilhjálmisdóttir um teiknun og handavinnu. Þá hefir síra Magnús Helgason skólastjóri
unnið með okkur á nokkrum fundum, og nokkur atriði hafa kennararnir Sigurður Heiðdal
og Hallgrímur Jónsson og prestarnir síra Bjarni Jónsson (kristindómsfræðsluna) og síra
Gísli Skúlason rætt með okkur. Þá var frumvörpum þessum og útbýtt vjelrituðum á kenn-
arafundinum í Reykjavík í júní s. l. og þau tekin þar til umræðu. Hafa sumar bendingar,
er þar komu fram, verið teknar til greina. Loks voru frumvörp þessi að nokkru rædd á
fundi með skólanefndarmönnum Hvítárþakkaskólans, á Hvanneyri 28. júlí s. l. — Frumvarpið
um Dauðdumbraskólann er til orðið í samvinnu við fræðslumálastjóra og forstöðukonu og
kennara skólans. Kunnum við öllum þeim, er nú hafa nefndir verið, bestu þökk fyrir
góða samvinnu.

Reykjavík 19. janúar 1922.

Virðingarfylst

Guðm. Finnbogason.

S. P. Sivertsen.

Efnisyfirlit.

	Bls.
1. Frumvarp til laga um fræðslu barna	2
2. Athugasemdir við frv. til laga um fræðslu barna	9
3. Fylgiskjöl við barnafræðslufrumvarpið:	
Fylgiskjal I. Spurningar Mentamálanefndarinnar og svör við þeim	28
— II. Skýrsla um kostnað við heimavistir í nokkrum skólum árin 1910—1920	41
— III. Heimangönguskólahús 1921	42
— — Farskólahús 1921	43
4. Frumvarp til laga um Daufdumbraskólann í Reykjavík, með athugasemdum	45
5. Frumvarp til laga um breytingar á lögum um skipun barnakennara og laun þeirra samt. á Alp. 20. sept. 1919, með athugasemdum	51
6. Frumvarp til laga um yfirstjórn og umsjón fræðslumála, með aths.	54
7. Til Stjórnarráðs Íslands	59
